

SEDM LET V TIBETU

HEINRICH HARRER

MŮJ ŽIVOT NA DALAJLÁMOVĚ DVOŘE

Přeložil Arnošt Černík.

IVO ŽELEZNÝ, PRAHA 1998.

© First published in 1953.

This edition © Professor Heinrich Harrer, 1998.

Translation © Arnošt Černík heirs 1970, 1998.

ISBN 80-240-0297-3

(Ze záložky obalu:) Heinrich Harrer prožil svá léta v Tibetu šťastnou náhodou. Během horolezecké expedice na Nangá Parbat byl v roce 1939, po vypuknutí druhé světové války, internován v britském zajateckém táboře poblíž Karáčí, z něhož se mu podařilo uprchnout. Dlouhé měsíce putoval o hladu ledovými pustinami, až po mnoha dobrodružstvích dorazil v převlečení za indického poutníka do Lhasy.

Splnil se mu celoživotní sen: byl v Tibetu, tajemném horském státu v klínu Himálaje, kam se marně snažili proniknout mnozí slavní cestovatelé. Nebylo snadné získat povolení k pobytu a naučit se žít v zemi ovládané zvláštní symbiózou církevní a světské moci s kultem místních božstev a různými magickými rituály, proniknout do složitého filozoficko-teologického systému, v němž kláštery, hlavní centra moci, si stále uchovávaly svůj vliv na soukromý a veřejný život.

Harrer to dokázal. Brzy byl běžně přijímán v tibetských rodinách -, či dokonce, jako jeden z prvních představitelů západní civilizace, i v dalajlámově paláci v Potále. Jeho působení ve Lhasě bylo pro zemi velkým přínosem: zvelebil a rozšířil potálské zahrady, zavedl ve Lhasě mnoho technických vymožeností včetně elektřiny, postavil přehradu -, ale především seznamoval mladého dalajlámu, jehož učitelem, rádcem a

přítelem se stal, se západním světem.

Jeho bezprostřední svědectví o životě v zemi těsně před jejím obsazením čínskou armádou vzbudilo skutečnou senzaci. Knížka byla přeložena do několika jazyků, v roce 1997 byl dokonce podle její předlohy natočen film s Bradem Pittem v hlavní roli.

Rakušan Heinrich Harrer (*1912) začal svou životní dráhu jako úspěšný sportovec. Účastnil se olympijských her roku 1936, v následujícím roce vyhrál akademické mistrovství světa ve sjezdu na lyžích, zlezl jako jeden z prvních horolezců obtížnou severní stěnu Eigeru, byl přeborníkem v golfu. S přítelem Peterem Autschnaiterem se stal členem německé horolezecké expedice do Himálaje, jejíž dramatické ukončení popsal v této knize. Tibet, kde prožil sedm nejšťastnějších let svého života, opustil těsně před čínskou invází. S dalajlámou však zůstal i nadále v kontaktu a jeho zemi se snažil ze všech sil pomáhat. V roce 1983 se do Lhasy znovu vrátil a svá setkání po více než třiceti letech vylíčil v knize Návrat do Tibetu.

Poslední tři desetiletí se věnoval profesionálně cestování a psaní. Kromě asijských velehor navštívil Novou Guineu (Přicházím z doby kamenné, 1967), Jižní a Severní Ameriku.

Od konce šedesátých let působí jako profesor geografie ve Štýrském Hradci, kde založil vlastní muzeum...

Předmluva:

Všechny životní sny začínají v mládí...

Když jsem byl ještě dítětem, daleko víc než školní moudrosti rozněcovaly ve mně nadšení hrdinské činy: činy mužů zkoumajících neznámé končiny, i těch, kteří nelitovali odříkání ani námahy, aby mohli změřit síly ve sportovním zápole. Mým vzorem byli dobyvatelé nejvyšších vrcholů světa. Vroucně jsem si přál podobat se jim.

Chyběly mi však pokyny a rady zkušených. A tak trvalo mnoho let, než jsem poznal, že člověk nikdy nesmí usilovat o více cílů současně. Zkusil jsem téměř všechny druhy sportů, nedosáhl jsem však úspěchů, které by mě uspokojily. Nakonec jsem se soustředil na dva sporty, které mi byly odedávna blízké pro úzký kontakt s přírodou: na lyžování a horolezectví.

Protože jsem prožil dětství z velké části v Alpách, věnoval jsem každou volnou chvíli při studiu v létě horolezectví, v zimě lyžování. Určité malé úspěchy povzbuzovaly mou ctížádost stále silněji, až jsem po tvrdém tréninku oblékl v roce 1936 dres rakouského olympijského družstva. O rok později jsem vyhrál na akademickém mistrovství světa sjezd.

Při těchto i dalších závodech jsem zažil to úžasné opojení z rychlosti a nádherný pocit provázející vítězství jako odměnu za absolutní vypětí. Avšak triumfovat nad soupeři z masa a krve, být oficiálně uznáván za vítěze, mi nestačilo; změřit své síly s horami -, to bylo teprve to pravé!

A tak jsem se měsíce plahočil po skalách a ledovcích, až jsem se cítil v takové kondici, že se mi prostě žádná stěna nezdála nedostupná. Avšak ani pro mne nerostly stromy do nebe, i já dostal za vyučenou. Jednou jsem se zřítíl z padesátimetrové výše a jen zázkasem jsem zůstal naživu; menší zranění jsem si odnášel při kdejaké příležitosti.

Vrátit se na univerzitu byla ovšem tvrdá povinnost. Přitom jsem si vůbec nemohl stěžovat. Rodné město Štýrský Hradec mi poskytovalo příležitost studovat nejrůznější literaturu o horolezectví i cestování. Když jsem spolykal obsah všech těchto knih, z počáteční změtí neurčitých přání krystalizoval stále určitěji veliký cíl, sen všech horolezců: zúčastnit se jednou expedice do Himálaje.

Jak mohl zcela neznámý mladý muž vůbec jen pomyslet na splnění tak smělých snů? Himálaj! Aby se tam člověk dostal, musel být buď hodně bohatý, nebo patřit k národu, jehož synové -, tak tomu tehdy bylo -, měli možnost pracovat v Indii jako státní úředníci.

U chlapce, který postrádal obojí, zbývala jediná cesta: učinit něco, co by vzbudilo mimořádnou pozornost veřejnosti, aby -, až se naskytne ona

vzácná příležitost -, příslušná místa člověka prostě nemohla přehlédnout.

Co ale vykonat?

Všechny vrcholy v Alpách byly už dávno dosaženy. A nejen to, také všechny hřebeny a stěny s často neuvěřitelně smělymi výstupy... Zbývala jen jedna stěna, největší a nejtěžší ze všech: severní stěna Eigeru!

Jejími téměř dvěma tisíci metry výšky se neprobilo ještě žádné družstvo. Všechna ztroskotala před cílem a mnozí přitom ztratili život. Kolem obrovité skalní zdi se vytvořilo mnoho legend. Nakonec švýcarská vláda vstup na stěnu zcela zakázala.

To byl bez nejmenších pochyb onen velký cíl, který jsem hledal.

Připravit severní stěnu Eigeru o její nimbus, to by rozhodně bylo dostatečnou legitimací pro Himálaj... Pomalu ve mně uzrálo rozhodnutí odvážit se této téměř beznadějné akce. V mnoha knihách je popsáno, jak se mi společně s přáteli Fritzem Kasparkem, Anderlem Heckmairem a Wiggerlem Vörgem doopravdy podařilo v roce 1938 obávanou stěnu zlézt.

Podzimu téhož roku jsem využil k dalšímu pilnému tréninku.

Doufal jsem, že budu pozván k účasti na připravované německé expedici v létě 1939. Vypadalo to však, že zůstane jen při naději. Přešla zima a nikdo se neozýval. Pro průzkumnou výpravu k osudové hoře v Kašmíru byli vybráni jiní. Mně nezbývalo než podepsat s těžkým srdcem smlouvu na spolupráci při lyžařském filmu.

Natáčení bylo již dost daleko, když mě najednou volal meziměstský telefon. Byla to ona toužebně očekávaná výzva, abych se zúčastnil himálajské průzkumné expedice. Už za čtyři dny se mělo vyrazit.

Neuvažoval jsem ani vteřinu. Okamžitě jsem zrušil smlouvu s filmaři, odjel domů do Štýrského Hradce, den jsem balil a již další den jsem cestoval přes Mnichov do Antverp, spolu s Peterem Aufschneiderem, vedoucím výpravy, Lutzem Chickenem a Hansem Lobenhofferem, zbývajících účastníky.

Vrcholu Nangá Parbatu, vysokého 8125 metrů, se až doposud pokoušely bezvysledně dosáhnout čtyři výpravy. Zahynulo při nich mnoho horolezců, a proto se došlo k názoru, že by se měla hledat nová výstupová cesta. To bylo naším úkolem. O rok později se pak plánoval útok na vrchol.

Cestou k Nangá Parbatu jsem definitivně podlehl magické přitažlivosti Himálaje. Velebnost jeho gigantických štítů, nesmírná rozlehlost země, podivuhodní cizokrajní lidé v Indii -, to vše na mne velmi intenzivně zapůsobilo.

Od té doby uplynulo mnoho let, z kouzla Asie jsem se však již nevymanil. Pokusím se teď popsat, jak to všechno bylo. Protože nejsem zkušený spisovatel, budu se držet jen holých faktů...

Kapitola 1.

INTERNAČNÍ TÁBOR A POKUSY O ÚTĚK.

Naše průzkumná výprava skončila koncem srpna 1939. Skutečně jsme našli novou výstupovou cestu na Nangá Parbat a pak jsme čekali v Karáčí na loď, která by nás dopravila do Evropy.

Parník měl značné zpoždění. Mezitím se stále víc stahovala mračna druhé světové války. Proto jsme se s Chickenem a Lobenhofferem pokusili vyklouznout ze sítí tajné policie, které se kolem nás začaly stahovat. V Karáčí zůstal pouze Aufschneider; i když se zúčastnil první světové války, nevěřil, že vypukne nová...

Doufali jsme, že se dostaneme do Íránu a odtud že nějak dorazíme domů. Bez obtíží se nám podařilo setřást své ochránce.

V rozhrkaném autě jsme dojeli do Bély, malého knížectví severozápadně od Karáčí. Osudu jsme však neunikli. Náhle nás obklopilo osm vojáků, kteří tvrdili, že potřebujeme osobní ochranu. Znamenalo to prakticky totéž jako zatčení, ačkoli Německo nebylo ještě ve válečném stavu s Velkou Británií.

Za asistence bezpečného doprovodu jsme se velmi brzy vrátili do Karáčí, kde jsme se opět shledali s Peterem Aufschneiderem.

O dva dny později skutečně vyhlásila Velká Británie Německu válku. Od té chvíle šlo všechno jako na drátku. Již za pět minut po zprávě o vyhlášení války vpochodovalo pětadvacet po zuby ozbrojených indických vojáků do zahrady jednoho hostince, kde jsme právě seděli. Policejní vůz nás dopravil do tábora obehnaného ostnatým drátem. Byl to jen tranzitní tábor; za čtrnáct dní jsme putovali do rozlehlého internačního tábora v Ahmadnagaru, ležícího nedaleko Bombaje.

Trčeli jsme tam napěchováni do stanů a baráků spolu s dalšími věčně vzrušeně diskutujícími postiženými... Jak se to prostředí diametrálně lišilo od světa zářících osamělých himálajských výšin! Bylo to nesnesitelné pro člověka milujícího volnost. Hned po příchodu jsem se proto dobrovolně hlásil do práce, abych si připravil cestu i příležitost k útěku.

Podobnými plány jsem se samozřejmě nezabýval sám. Za pomoci přátel jsem brzy získal kompas, peníze a mapy, které unikly pozornosti kontroly. Podařilo se mi sehnat dokonce i kožené rukavice a nůžky na ostnatý drát. Po ztrátě tohoto nástroje z britského skladiště následovala přísná prohlídka, která však byla bezvýsledná.

Protože jsme všichni věřili, že válka nebude dlouho trvat, stále jsme

plány k útěku odkládali. Až nás najednou přeložili do tábora Dévlálí.

Dopravili nás tam konvojem nákladních automobilů. V každém voze sedělo osmnáct vězňů, které hlídal jediný indický voják. Zbraň měl připevněnou řetězem k opasku, aby mu ji nikdo nemohl vytrhnout. Vpředu, uprostřed a na konci kolony jela auta plně obsazená strážemi.

Už v Ahmadnagaru jsme se s Lobenhofferem pevně rozhodli, že se pokusíme o útěk, dříve než by v novém táboře uskutečnění našich plánů ohrozily neočekávané obtíže. Posadili jsme se proto v autě na krajní sedadla. Měli jsme štěstí, že silnice byla samá zatáčka, chvílemi nás úplně zahalovala mračna prachu. Snad se nám podaří nepozorovaně seskočit a zmizet v blízkém porostu, doufali jsme. Bylo nepravděpodobné, že by si toho náš strážný všiml. Sledoval především vůz jedoucí vpředu, jen občas se ohlédl taky dozadu.

Vypadalo to, že útěk nebude příliš obtížný, a proto jsme jej odsunuli až na nejzazší možnou chvíli. Za cíl jsme si zvolili neutrální portugalskou enklávu Damáo, která ležela ve směru naší cesty.

Konečně nadešel vhodný okamžik. Seskočili jsme. Ležel jsem v křoví vzdáleném asi dvacet metrů od silnice, v malé prohlubni, když najednou celá karavana zastavila. Ostrý hvizd, křik a překotný běh stráží na druhou stranu silnice zvěstovaly, co se přihodilo. Lobenhoffera zřejmě zpozorovali! A protože měl u sebe batoh s vybavením, nezbylo mi než se pokusu o útěk vzdát. Naštěstí se mi v panujícím zmatku podařilo opět naskočit do auta, aniž by si toho některý voják všiml. O pokusu věděli pouze kamarádi a ti pochopitelně mlčeli.

To jsem už taky spatřil Lobenhoffera. Stál s rukama nad hlavou před namířenými bajonety. Zhroutil jsem se, zklamání bylo strašné. Přítel neměl na nezdaru žádnou vinu. Při seskoku těžký batoh, který držel v ruce, způsobil trochu hluku. Náš strážný to zaslechl a Lobenhoffera zastavil dřív, než se stačil ukrýt.

Z příhody jsme načerpali hořké, ale užitečné poučení: i při společném útěku musí mít každý svou vlastní výzbroj!

Ještě téhož roku jsme byli přemístěni do jiného tábora. Železničními vagony nás dopravili až na úpatí Himálaje, do největšího internačního tábora v Indii, vzdáleného pár kilometrů od města Déhrádún. O něco výš nad městem ležela Mussoori, letovisko Angličanů a bohatých Indů. Tábor měl sedm velkých samostatných bloků a každý z nich chránil dvojitý drátěný plot. Kolem celého prostoru se vinuly ještě dvě podobné ostnaté překážky; mezi nimi nepřetržitě patrolovaly stráže.

Tím se situace zcela změnila. Dokud jsme byli v táborech položených níž, snažili jsme se uniknout do neutrální portugalské kolonie. Tady však se

nám tyčil přímo nad hlavami Himálaj. Myšlenka proniknout přes průsmyky do Tibetu byla pro nás horolezce tak lákavá! Odtud bychom pak mohli přejít do Barmy nebo do Číny.

Útěk přes hory bylo třeba připravit zvlášť důkladně. V tuto dobu se naděje na brzký konec války už rozplynuly, a tak jsem se systematicky zabýval organizací nového pokusu. Prchat hustě zalidněnou Indii nepřicházelo v úvahu, k tomu by člověk potřeboval perfektní znalost angličtiny a spoustu peněz -, ale obojí mi chybělo. Bylo proto zcela samozřejmé, že se všechna moje pozornost upřela na liduprázdný Tibet a na Himálaj. I kdyby se nakonec útěk nezdařil, i krátký svobodný pobyt v horách vyvažoval podstoupené riziko.

Nejprve jsem se trochu naučil hindsky, tibetsky a japonsky, abych se dorozuměl s domorodci. Potom jsem prostudoval v táborové knihovně všechny cestopisy o Asii, speciálně z oblastí, kudy měla vést má cesta. Dělal jsem si výpisky a obkreslil nejdůležitější mapy. Peter Aufschneider, který se také dostal do Déhrádúnu, měl u sebe ještě expediční knihy a mapový materiál. Neúnavně jej zpracovával a zcela samozřejmě mi poskytl všechny své náčrty. Dělal jsem si z nich vždycky po dvou kopiích, jednu pro útěk, druhou jako rezervu, kdyby se originál ztratil.

Při útěku přes hory bylo velice důležité být v perfektní tělesné kondici. Proto jsem denně věnoval mnoho hodin sportu; stanovené penzum jsem absolvoval za každého počasí. Několik nocí jsem také pozoroval pohyb stráží.

Největší starosti jsem však měl s nedostatkem peněz. Přestože jsem už všechno, co jsem mohl postrádat, prodal, nestačilo to ani na nejskromnější životní potřeby v Tibetu, nemluvě o nutných úplatcích a darech, které jsou v Asii nezbytné. Přesto jsem se dál systematicky připravoval. Někteří přátelé, kteří nepočítali s útěkem, mi přitom pomáhali.

Na počátku pobytu v internačním táboře jsem se zdráhal podepsat takzvanou parole, umožňující vycházky z tábora, abych nebyl vázán čestným slovem, kdyby se naskytla náhlá příležitost k útěku. V Déhrádúnu jsem podepsal: "výlety" mi pomáhaly při prozkoumávání okolí.

Původně jsem hodlal utíkat sám. Nemusel bych tak brát na nikoho ohled a naděje na úspěch by se zvětšila. Jednoho dne mi však přítel Rolf Magener sdělil, že stejnými plány se zabývá jeden z italských generálů. Už dříve jsem o něm slyšel. A tak jsme v noci prolezli plotem z ostnatého drátu do sousedního bloku, v němž bylo internováno čtyřicet italských generálů.

Můj budoucí společník se jmenoval Marchese a svým zjevem byl typický Ital. Bylo mu něco přes čtyřicet, měl štíhlou postavu, příjemné chování a jeho oděv byl na naše poměry vysloveně elegantní. Především na

mě však učinila příznivý dojem jeho dobrá tělesná kondice.

Trochu to mezi námi pokulhávalo s dorozumíváním. On neuměl německy, já zase italsky, anglicky jsme oba uměli málo, domlouvali jsme se tedy za přispění jednoho přítele lámanou franštinou. Marchese vyprávěl o válce v Habeši a o svém předešlém pokusu o útěk z jiného internačního tábora.

Protože dostával žold jako britský generál, neměl finanční problémy. Kromě toho měl možnost opatřit pro společný útěk věci, o kterých se mi ani nesnilo. Naproti tomu on zase potřeboval partnera, který se vyzná v Himálaji...

Dohodli jsme se velmi rychle: budu odpovídat za přípravu celého podniku, on se postará o peníze a vybavení.

Několikrát v týdnu jsem teď prolézal drátěným plotem, abych dojednal s Marchesem další podrobnosti. Přitom jsem se stal skutečným expertem v překonávání drátěných překážek.

Pro eventuální útěk se nabízelo několik možností. Jedna z nich se mi zdála zvlášť výhodná, neboť využívala skutečnosti, že nad oběma drátěnými zábranami, vinoucími se kolem celého táborového komplexu, byla každých osmdesát metrů postavena slaměná stříška, chránící strážné před horkým sluncem. Kdyby se nám podařilo jedno z těchto přístřeší přelézt, překonali bychom naráz obě drátěné překážky.

V květnu 1943 jsme přípravy skončili. Měli jsme pohromadě peníze, potraviny, kompas, hodinky, boty i malý horolezecký stan.

Jedné noci jsme se konečně rozhodli. Prolezl jsem jako obyčejně plotem do Marchesova bloku. Tam stál připravený žebřík, který jsme odtáhli při jednom požáru v táboře. Opřeli jsme jej o stěnu a čekali ukryti ve stínu baráku.

Blížila se půlnoc, za dvacet minut se budou měnit strážé. Dvojice ozbrojených mužů se pohybovala jen zvolna, zřejmě byla zralá na vystřídání. Uplynulo několik minut, než se přiblížila k místu, které jsme si vyhlédli. Nad čajovými plantážemi se zrovna vyhoupl měsíc. Velké elektrické svítlny vrhaly krátké dvojité stíny. Nadešla pravá chvíle: Teď, anebo nikdy!

Oba strážní byli od nás v této chvíli nejdál. Vztyčil jsem se a s žebříkem v ruce jsem spěchal k ostatnému drátu. Opřel jsem žebřík o převislou část plotu, vyšplhal se nahoru a přestříhl dráty, které by nám vadily při přelézání slaměné stříšky. Marchese přidržel dlouhými nůžkami zbývající ostatný drát a já mohl vklouznout na střechu.

Bylo dohodnuto, že Ital půjde okamžitě za mnou. Dráty jsem mu přidržoval rukou. Marchese se však nehýbal z místa. Několik strašlivých

vteřin váhal. Domníval se totiž, že je už příliš pozdě, že se strážní vrací... Opravdu, zaslechl jsem jejich kroky. Nebyl čas na dlouhé přemítání. Popadl jsem prostě generála pod ramenem a jedním šklubnutím jsem ho vytáhl na střechu. Přeplazili jsme se na druhou stranu a těžkopádně jsme seskočili na svobodu.

Celý manévr se bohužel neodehrával příliš potichu. Stráže vyhlásily poplach. Avšak dříve než začaly bičovat tmu jejich první výstřely, pohltil nás hustý porost.

První, co Marchese učinil, bylo, že mě se svým jižním temperamentem objal a políbil. Pro přátelské výlevy teď ale skutečně nebyl vhodný okamžik. Na nebi se vznášely světlice, přibližující se zvuky píšťal prozrazovaly, že pronásledovatelé nám jsou v patách. Běželi jsme o život. Po zkratkách, které jsem poznal při výzkumných cestách v porostu obklopujícím tábor, jsme postupovali docela rychle kupředu. Jen výjimečně jsme použili silnice. Několika málo osadám jsme se opatrně vyhnuli. Zpočátku jsme batohy ani necítili, po čase se však jejich značná váha začala citelně projevovat.

V jedné obci domorodci bubnovali a naše fantazie nám hned vykreslila, že bijí na poplach. Obyvatel končin osídlených pouze bělochy si nedovede představit, jaké potíže nás očekávaly. V Asii cestuje "sáhib" neustále v doprovodu sluhů, nikdy nenosí sám sebemenší zavazadlo. Jak muselo být nápadné, když najednou putovali postranními stezkami pěšky dva těžce naložení Evropané!

Kapitola 2.

V NOCI POCHODOVAT, VE DNE SE SKRÝVAT.

Rozhodli jsme se proto, že budeme cestovat pouze v noci. Indové se za tmy bojí vstoupit do džungle, mají strach z šelem. Ani nám nebylo právě nejlíp. V táborových časopisech jsme častokrát četli o lidožravých tygrech a levhartech...

Když začalo svítat, zalezli jsme vyčerpaně do příkopu, kde jsme strávili celý den; vyplnili jsme jej spánkem a jídlem. Byl to horoucí, nekonečný den. Jen jednou jsme spatřili člověka, a to ještě jen z dálky, pasáka krav. Naštěstí nás nezpozoroval. Nejtrýznivější bylo, že jsme měli každý jen jednu polní láhev vody, se kterou jsme museli vystačit v úkrytu celý den.

Nebylo divu, že nám večer po dlouhé nečinnosti vypovídaly nervy službu. Museli jsme co nejrychleji dál. Noci se nám na to zdály být příliš krátké. Bylo třeba dostat se nejkratší cestou přes Himálaj do Tibetu, což bude vyžadovat přinejmenším týden namáhavého pochodu. Teprve potom se budeme cítit bezpeční.

První horský hřbet jsme překročili již první večer po útěku.

Nahoře jsme se posadili ke krátkému odpočinku. O tisíc metrů níž zářilo moře světél internačního tábora. Přesně v deset světla náhle zhasla. Ohromnou rozlohu tábora ohraničovaly světlomety strážných. Poprvé v životě jsem hluboce pocítil, co to znamená být svobodný. Dosyta jsme vychutnávali tento úžasný pocit a s lítostí jsme mysleli na dva tisíce zajatců přinucených žít tam dole za ostnatým drátem.

Neměli jsme mnoho času na podobné myšlenky. Museli jsme dál, dolů do údolí Jamuny, o němž jsme nevěděli vůbec nic.

V jedné z jeho postranních větví jsme skutečně také uvízli v těsné rozsedině a nemohli jsme z místa. Museli jsme počkat do rána. Ocitli jsme se na tak opuštěném místě, že jsme se bez obav mohli pustit do barvení světlých vlasů a vousů načerno. Roztokem manganistanu draselného jsem dodal hnědému odstínu také obličejí a rukám. Tmavý nádech kůže zvýraznilo ještě rozetření tuku do pórů. Docela jsem se začal podobat Indovi. Bylo to důležité, protože jsme se v nouzi chtěli vydávat za poutníky k posvátné Ganze. Můj přítel měl dostatečně tmavou pleť již od přírody, takže alespoň z určité vzdálenosti nebyl nápadný. Podrobněji si nás ovšem nesměl nikdo prohlížet.

Tentokrát jsme se vydali na cestu ještě před setměním. Brzy jsme toho však litovali. Za nepřehledným úsekem jsme najednou stáli tváří v tvář

domorodcům obdělávajícím rýžové pole.

Polonazí se brodili po kolena v blátivé vodě a užasle civěli na dva muže obtěžkané batohy. Pak prstem ukázali na svah, kde jsme spatřili jejich osadu. To zřejmě znamenalo, že jediná cesta z rozsedliny vede tím směrem. Abychom unikli nepříjemným otázkám, vydali jsme se hned udanou cestou. Po hodiny trvajícím trmácení nahoru a dolů jsme konečně dosáhli řeky Jamuny.

Mezitím nastala noc. Hodlali jsme postupovat podél Jamuny až k přítoku Aglaru a po jeho břehu k vodnímu předělu. Odtud by neměla být již příliš daleko Ganga, která nás zavede k hlavnímu himálajskému hřebenu.

Většinou jsme zatím postupovali terénem bez řádných cest a stezek. Jen příležitostně jsme použili rybářské pěšinky vedoucí podle řeky. Toho jitra byl již Marchese hodně unavený. Smíchal jsem ovesné vločky s cukrem a vodou a na mé naléhání snědl trochu té směsi. Místo, kde jsme se utábořili, bylo velmi nevhodné. Hemžilo se velkými mravenci, kteří se nám nemilosrdně zakusovali do těla. I když jsme byli hodně unavení, nemohli jsme spát. Den se nám zdál nekonečný.

K večeru se můj přítel znovu vzchopil. Doufal jsem, že nabral nové síly. Byl plný sebedůvěry, věřil, že noční pochod hravě vydrží. Avšak brzy po půlnoci nemohl dál. Fyzicky prostě na ohromné zatížení nestačil. V těchto chvílích nám oběma přicházel vhod můj tvrdý sportovní trénink. Mnohokrát jsem si naložil Marchesův batoh na svůj. Přes oba batohy jsme přetáhli nenápadné jutové pytle. Kdybychom je nechali tak, jak se nosí u nás, vzbudili bychom okamžitě podezření.

Příští dvě noci jsme se plahočili stále dál proti proudu. Často jsme se museli brodit přes Aglar, když hustý porost nebo skalní srázy zahradily další cestu. Jednou, když jsme odpočívali mezi skalními bloky v korytě řeky, prošlo kolem několik rybářů, ale naštěstí si nás nevšimli. Podruhé jsme se setkání již vyhnout nemohli, lámanou hindštinou jsme proto požádali o několik pstruhů.

Zdálo se, že nejsme špatně přestrojeni. Muži nám prodali ryby ochotně, dokonce nám je upekli. Nevzbudili jsme nedůvěru ani odpověďmi na jejich zvědavé otázky. Kouřili malé indické cigarety, které Evropané špatně snášejí. Marchese, který byl před útekem silným kuřákem, neodolal pokušení a vyprosil si jeden smotek. Sotva však udělal několik tahů, zhroutil se k zemi jako špalek.

Naštěstí se brzy zotavil, takže jsme mohli pokračovat v cestě.

Později jsme potkali rolníky nesoucí do města na trh máslo. Začali jsme být smělejší. Oslovili jsme je a požádali, aby nám trochu prodali. Jeden Ind byl hned srozuměný. Když však holýma špinavýma rukama překládal

horkem změkklé máslo ze svého hrnku do našeho, zvedl se nám žaludek odporem.

Konečně se údolí rozšířilo. Cesta teď vedla mezi nekonečnými obilnými a rýžovými poli. Přes den bylo stále těžší nalézt dobrý úkryt. Jednou nás dokonce objevili už odpoledne. A protože domorodci měli mnoho dotěrných otázek, udělali jsme to nejrozumnější, co jsme mohli: chvatně jsme sbalili svá zavazadla a pospíchali odtud.

Ještě jsme si ani nestačili najít novou skrýš, když nás s hlasitým voláním zastavilo osm mužů. Zdálo se, že nás štěstěna definitivně opustila. Na krupobití otázek jsem odpovídal tvrdošíjně stále totéž: jsme poutníci z daleké provincie. K nemalému úžasu jsme "zkoušku" zřejmě úspěšně absolvovali, protože nás muži po chvíli bez dalšího obtěžování nechali pokračovat v cestě. Nechtěli jsme tomu skoro ani věřit, ještě dlouho jsme měli pocit, že za sebou slyšíme kroky pronásledovatelů...

Byl to dobrý nápad, že jsem v posledním úkrytu obnovil svou "indickou" barvu. Avšak tentokrát byl celý den jako začarovaný.

Vzrušení nebralo konce. Brzy jsme zklamaně zjistili, že i když jsme přešli vodní předěl, stále ještě trčíme v poříčí Jamuny, což znamenalo ztrátu nejméně dvou dalších dnů.

Znovu jsme stoupali. Vnikli jsme do hustého rododendronového porostu. Zdálo se, že je tu liduprázdno, a těšili jsme se, že strávíme klidný den. Konečně se zase jednou pořádně vyspíme!

Vzápětí se však vynořil pasák krav a my znovu nakvap vyklízeli tábořiště. Z důkladného spánku nebylo tedy zase nic.

V příštích nocích jsme putovali poměrně velmi málo obydlenými končinami. Brzy jsme přišli na to, proč je tu tak pusto: chyběla tu voda. Trpěli jsme neustále žízní. A tu jsem se dopustil vážné chyby, která mohla mít ošklivé následky. Když jsme došli k malé močálovité louži, vrhl jsem se totiž na vytouženou tekutinu a hltavými loky začal pít.

Následky byly hrozné. Byla to bažina, v níž se hodiny váleli vodní buvoli, aby se chránili před vedrem; její obsah tvořila spíš moč než voda. Dostal jsem úporný záchvat kašle, pak jsem zvracel. Trvalo hodně dlouho, než jsem se z tohoto "občerstvení" opět zotavil.

Brzy po této příhodě jsme zmožení žízní prostě nemohli dál.

Ačkoli byla hluboká noc, museli jsme se uložit k odpočinku. Když se rozednilo, lezl jsem sám po strmých svazích a hledal vodu.

Ani další tři dny a noci nebyly o mnoho lepší. Cesta vedla suchými borovými lesy, naštěstí zcela pustými. Domorodce jsme tu potkávali jen velmi zřídka, a tak riziko odhalení bylo minimální.

Dvanáctého dne útěku konečně nadešel velký okamžik: stanuli jsme na

břehu Gangy. Ani nejzbožnější Ind by nebyl dojat víc než my při pohledu na posvátný tok. Řeka pro nás měla pochopitelně především význam praktický. Mohli jsme teď použít poutní stezky, která vedla po jejím břehu až k pramenům. To by nám mělo značně usnadnit pochod. Alespoň jsme si to mysleli. Nebezpečí odhalení však hrozilo stále a my je nechtěli podceňovat.

Když už jsme se dostali tak daleko, budeme opět postupovat výhradně v noci.

Stav našich potravin byl žalostný. Zásoby jsme už skoro spotřebovali a ubohý Marchese byl kost a kůže. Přesto dělal, co mohl.

Já se naštěstí cítil poměrně svěží, měl jsem ještě dostatek rezerv.

Naše naděje se upínaly k obchůdkům s čajem a potravinami, které jsou rozesety všude kolem poutnické stezky. Několik z nich mělo otevřeno i pozdě večer; z dálky na ně upozorňovala sporá olejová lampička. Obnovil jsem svůj make-up a zamířil do prvního krámu.

Ale ještě jsem ani nevešel dovnitř a už mě vyháněli divokými nadávkami. Zřejmě mysleli, že jsem zloděj. I když to bylo v tomto okamžiku velice nepříjemné, potěšilo mě, že mé přestrojení působí věrohodně.

Před vstupem do dalšího primitivního obchůdku jsem už na prahu držel peníze v ruce. To udělalo zřejmě dobrý dojem. Pak jsem vyprávěl, že mám nakoupit pro deset mužů, aby značné množství čtyřiceti liber mouky, třtinového cukru a cibule nevzbudilo podezření.

Obchodník se zabýval spíše zkoumáním bankovek než mé osoby, a tak jsem brzy plně naložený opouštěl krám. Strávili jsme spokojený den. Konečně jsme měli dostatek jídla. Poutní cesta se nám ve srovnání s tím, kudy jsme se plahočili, zdála nejkrásnější promenádou.

Žádná radost však netrvá věčně. Již na příštím odpočinkovém místě nás vypátrali dřevaři. Marchese tu ležel v hrozném vedru polonahý. Byl tak vyhublý, že jsem mu mohl spočítat žebra. Zdálo se, že je doopravdy chorý. Přesto jsme vzbudili podezření, protože jsme tábořili stranou obvyklých poutnických tábořišť.

Indové nás zvali k sobě domů. To jsme samozřejmě nemohli přijmout, vymlouvali jsme se na Marchesův špatný zdravotní stav.

Indové pak zmizeli, ale brzy se opět vynořili. Tentokrát nebylo pochyb, že nás považují za uprchlíky. Pokusili se nás vydírat.

Vyprávěli o jednom Angličanovi, který s osmičlenným doprovodem hledá dva utečence a slíbil jim za každou zprávu dobrou odměnu. Máme-li však peníze, budou prý mlčet...

Zůstal jsem neoblomný. Trval jsem na svém, že jsem kašmírský lékař, a

jako důkaz jsem jim ukázal svůj medicínský kufřík.

Nevím, zda Indy přesvědčilo pravé Marchesovo sténání nebo divadlo, které jsem jim předvedl já. Faktem bylo, že odešli. Příští hodiny jsme žili v neustálém strachu, že se skupina vrátí v doprovodu nějaké úřední osoby. Neobtěžoval nás však už nikdo.

Za těchto podmínek nejenže nám dny nepřinášely zotavení, ale často bývaly dokonce namáhavější než noci. A to nejen pro svaly, ale především pro nervy, které byly v neustálém napětí.

V poledne jsme měli polní láhev zpravidla už prázdnou a zbytek dne se nekonečně táhl. Marchese pochodoval každý večer statečně kupředu. Až do půlnoci, i přes obrovskou ztrátu tělesné váhy, se mu šlo dobře. Potom ale potřeboval dvě hodiny posilujícího spánku, aby mohl pokračovat dál. K ránu jsme tábořili na volném prostranství a většinou jsme mohli dobře sledovat téměř nepřetržitý proud zbožných poutníků na cestě. Byli často kuriózně oblečení, ale nikdy se nemuseli před nikým skrývat. Šťastlivci! Každoročně tudy v létě projde kolem šedesáti tisíc lidí... Slyšeli jsme o tom již v táboře a je tomu skutečně tak...

Kapitola 3.

NÁMAHA A ODŘÍKÁNÍ -, VŠE NADARMO.

Po dlouhém plahočení jsme kolem půlnoci dorazili do chrámového města Uttarkáší. V úzkých uličkách jsme brzy ztratili správný směr. Marchese se proto posadil do temného zákoutí na batohy a já se pokusil orientovat sám. Otevřenými vraty chrámů byla vidět hořící světla před strnulými sochami božstev.

Často jsem musel chvatně uskočit a schovat se před mnichy, kteří přecházeli z jedné svatyně do druhé. Ztratili jsme přes hodinu času, než jsme za městem konečně našli opět pokračování poutní stezky.

Z mnoha expedičních knih jsem věděl, že brzy překročíme takzvané vnitřní pohraniční pásmo. Probíhá paralelně asi sto až dvě stě kilometrů od skutečné státní hranice. Ke vstupu do oblasti mezi oběma liniemi musí mít každý -, s výjimkou tamějších domorodců -, platný pas. Protože jsme jej neměli, museli jsme se mít nyní dvojnásob na pozoru, abychom se vyhnuli policejním strážnicím a hlídkám.

Údolí, kterým jsme postupovali, bylo stále méně a méně osídlené. Často jsem mohl bez obav opustit úkryt, abych donesl vodu.

Jednou jsem dokonce zažehl oheň a uvařil ovesné vločky. Bylo to první teplé jídlo po čtrnácti dnech.

Pohybovali jsme se přibližně ve dvoutisícových výškách nad mořem. V noci jsme často míjeli tábory Bhútiů. Jsou to většinou kupci kteří v létě obchodují v jižním Tibetu a na zimu přecházejí do Indie. Mnozí pěstují během teplého letního období ječmen v okolí malých dědin, v nadmořské výšce 3000 až 4000 metrů.

Tábory, které jsme v noci míjeli, nám působily velké nepříjemnosti: v jejich blízkosti jsme se dostávali do styku s útočnými tibetskými psy, patřícími k dlouhosrsté statné rase, kterou jsme tu poznali poprvé.

Uprostřed noci jsme přišli do jedné z bhútijských vesnic, obydlených pouze v létě. Působila docela útulně, nízké chalupy pokrývaly šindelové střechy zatížené kameny. Hned za vsí nás však očekávalo nepříjemné překvapení: krajinu pokrývalo bláto a kamení jako po záplavách. U dravého potoka, který byl příčinou spouště, jsme marně hledali most. Dostat se přes prudký proud jiným způsobem bylo zcela vyloučené.

Nakonec jsme to vzdali a rozhodli se pozorovat místo z úkrytu, protože jsme nemohli uvěřit, že by zde najednou poutní stezka končila.

A skutečně. Za časného rána průvody poutníků pokračovaly a k našemu

nemalému překvapení přecházely bystřinu právě v těch místech, kde jsme v noci marně hledali brod. Nemohli jsme pochopit, jak je to možné, protože nám les zakrýval rozhled. Právě tak podivná a nevysvětlitelná byla skutečnost, že se proud poutníků zastavil už brzy dopoledne.

Večer jsme se opět pokoušeli na tomtéž místě o přechod a zase to bylo nemožné. Konečně mě napadlo, že bystřinu napájí voda z ledovce. Potoky živé roztálým horským sněhem a ledem mají nejvyšší stav vody od poledne až do noci; za časného jitra je hladina nejnižší.

Bylo to tak, jak jsem předpokládal. Když jsme při prvním rozbřesku znovu stáli u potoka, spatřili jsme břevna primitivního můstku vyčnívající z vody. Opatrně jsme po nich balancovali na druhý břeh. Bohužel se před námi vynořovala stále další a další ramena vodního toku, která jsme museli namáhavě překonávat.

Když jsme konečně šťastně zdolali poslední koryto, Marchese uklouzl a spadl do vody. Naštěstí se přidržel lávky a proud ho nestrhl. Když vylezl, byl mokrá a vyčerpaný. Nemohl jsem ho přimět k další cestě. Nedbal mého naléhání, abychom se rychle přemístili do lesa. Rozprostřel vyždímané části oděvu na zem a začal rozdělávat oheň. Poprvé jsem litoval, že jsem dříve neuposlechl jeho opakovaných proseb, abych pokračoval v útěku sám. Trval jsem stále na tom, že musíme vydržet spolu...

Vzápětí se u nás zastavil nějaký Ind, a když viděl předměty evropského původu rozložené na zemi, začal se vyptávat. Teprve teď Marchese pochopil, v jakém jsme nebezpečí. Rychle sbalil věci, ale než jsme udělali pár kroků, postavil se nám do cesty další velmi statný Ind, kterého doprovázelo deset silných mužů.

Perfektní angličtinou žádal naše pasy. Tvářili jsme se, jako bychom nerozuměli, a vydávali se za poutníky z Kašmíru. Ind chvíli přemítal a pak učinil velmi obratné rozhodnutí, které pro nás bohužel znamenalo konec všech nadějí.

"V blízkém domě jsou dva Kašmírci," řekl, "když se s nimi dorozumíte, můžete pokračovat v cestě." Jaká zpropadená náhoda zavála právě teď do těchto končin dva Kašmírce? Použil jsem této výmluvy proto, že se tu lidé z Kašmíru objevují jen velmi vzácně.

Dvojice, o které Ind mluvil, byli odborníci na regulaci řek, které Indové povolali do záplavové oblasti. Když jsme jim stáli tváří v tvář, bylo nám jasné, že nadešel okamžik našeho odhalení. Jak jsme byli domluveni pro tento případ, začal jsem s Marchesem hovořit francouzsky. Jeden z Indů na nás hned spustil plynou francouzštinou a žádal, abychom otevřeli batohy. Když spatřil mou anglicko-tibetskou gramatiku, radil nám, že by bylo moudřejší říct rovnou, kdo jsme. Přiznali jsme tedy, že jsme uprchlíci,

neprozradili jsme však svou národnost. Mluvili jsme s nimi anglicky.

I když jsme brzy potom seděli u čaje v pohodlném pokoji, byl jsem bezmezně zklamán. Osmnáctý den našeho útěku! Všechna námaha a odřikání byly vynaloženy nadarmo. Muž, který nás vyslýchal, byl vrchním šéfem lesní správy v Tihří Garhvalu. Studoval lesnictví na vysokých školách ve Velké Británii, Francii a Německu, proto ovládal všechny tři jazyky. Přišel na inspekci zaplavených území. Byla to katastrofa, jakou v těchto končinách sto let nepamatovali. S úsměvem litoval své přítomnosti. Avšak když mu jednou bylo podáno hlášení, musel konat svou povinnost.

Když dnes vzpomínám na shodu okolností, která vedla k našemu zadržení, docházím k názoru, že to byla víc než smůla. Byli jsme proti ní bezmocní. Přesto jsem ani minutu nezapochyboval, že i přesto bych mohl sám pokračovat v cestě. Marchese byl totiž tak vyčerpaný, že už dál nemohl. Nezištně mi věnoval většinu svých peněz, protože věděl jak jsem na tom špatně. Využil jsem příležitosti a celý den jsem dosyta jedl, několik posledních dnů jsme totiž pochodovali o hladu. Lesmistřův kuchař nám neustále nosil pokrmy a já vždycky polovinu strčil do batohu. Sotva nadešel večer, předstírali jsme, že jsme unavení a že chceme co nejdříve spát.

Dveře pokoje za námi strážci zamkli. Pod okno na terasu si dal lesmistr postavit lůžko, aby zajistil i tuto možnost úniku.

Když se lesmistr v jednom okamžiku vzdálil, naoko jsme se pustili do sporu, na němž jsme se předem dohodli. Marchese hlasitě bouchal a lomožil v pokoji, chvílemi nahlas křičel, chvíli potichu lálel, jako kdybychom se zuřivě hádali. Mezitím jsem i s batohem vyskočil oknem na lesmistřovu postel a přeběhl na okraj terasy. Byla již tma. Čekal jsem několik vteřin, až hlídka zmizí za rohem, a pak jsem seskočil ze čtyřmetrové výšky. Čtyřicetakilový batoh jsem držel v náručí. Půda nebyla našťástí příliš tvrdá, a tak náraz nebyl prudký. Brzy jsem se vzpamatoval, přehoupl se přes zahradní zídku a vběhl do černého lesa.

Byl jsem opět volný...

Všude bylo ticho. Přestože jsem byl vzrušený, musel jsem se v duchu smát, když jsem si vzpomněl na Marchese, jak podle dohody předstírá hádku v pokoji a jak lesmistr hlídá v posteli okno...

Musel jsem však dál. V rozčilení jsem se připlétl do spícího stáda ovcí, a než jsem se vymotal, skočil na mě pes a chytil mě za kalhoty. Pustil teprve tehdy, když se mu podařilo kus látky vyrvat. S obavami jsem se vydal po první zřetelnější cestě, brzy jsem však poznal, že je příliš strmá. Tudy nemohu dál! Musím nazpět! Proplížil jsem se znovu kolem spícího stáda a našel druhou cestu. Po půlnoci jsem poznal, že jsem opět zabloudil.

Znovu tedy bez dechu několik kilometrů zpátky...

Těmito zacházkami jsem ztratil čtyři hodiny času. Začalo svítat. Když jsem prošel zákrutem cesty, spatřil jsem před sebou najednou asi na dvacet kroků medvěda. Naštěstí z místa prchal, aniž mě vzal na vědomí. Když se rozednilo, opět jsem se ukryl, přestože daleko široko nebyla žádná lidská obydlí. Věděl jsem však, že před tibetskou hranicí přijde ještě jedna vesnice. Teprve za ní kynula kýžená svoboda!

Pochodoval jsem celou příští noc. Vystoupil jsem již téměř do tří tisíc metrů. Teď už mi začínalo být divné, že jsem tu osadu dosud nespatriil. Podle mých náčrtků by měla být na druhém břehu řeky a vede k ní most. Že bych ji byl už minul? Vesnici je však sotva možné přehlédnout, utěšoval jsem se, a kráčel jsem bezstarostně dál až do chvíle, kdy se rozednilo.

To bylo mé neštěstí.

Když jsem prošel kolem suťoviska, ocitl jsem se přímo před chalupami obce a vpadl rovnou do zástupu divoce gestikulujících mužů.

Na mé mapce byla osada špatně zakreslena, a zatímco jsem v noci bloudil, podařilo se mým pronásledovatelům mě předhonit. Okamžitě mě obklopili; shlukla se kolem celá vesnice. Vyzvali mě, abych se dobrovolně vzdal. Pak mě zavedli do jednoho domu a pohostili.

Tady jsem se poprvé setkal s tibetskými kočovnými, kteří dopravují na ovčích do Indie sůl a mění ji za obilí. Poprvé mi podali tibetský čaj s máslem a campu, hlavní národní pokrm, který jsem měl v budoucnu tolik let jíst. Tenkrát ale můj žaludek i střeva energicky protestovaly proti nezvyklé krmi.

V osadě, která se jmenovala Nelang, jsem strávil dvě noci. Přestože jsem si opět zahrával s myšlenkou na nový útěk, už to prostě nešlo. I když se naskýkala leccjaká příležitost, poprvé jsem byl již tak unavený a vysílený, že jsem nedokázal svůj úmysl uskutečnit.

Ve srovnání s dosavadní námahou mi cesta nazpět činila doslova potěšení. Nemusel jsem nic nést, pravidelně a velmi dobře jsem jedl. Brzy jsem se opět setkal s Marchesem, který byl stále ještě lesmistrovým hostem v soukromém bungalovu. I mě lesník znovu pozval.

K mému nelíbenému překvapení k nám o několik dní později přibyli ještě další uprchlíci z internačního tábora. A tak jsem se opět setkal se svým starým expedičním druhem Peterem Aufschneiderem; jeho společníkem byl páter Calenberg.

Mezitím jsem se znovu začal vážně zabývat myšlenkou na útěk.

Spřátelil jsem se s jedním Indem ze skupiny, která nás hlídala.

Vařil nám a zdál se mi důvěryhodný. Předal jsem mu své mapy, kompas a peníze, protože jsem předpokládal, že při osobní prohlídce, která nás

čekala, bych tyto věci stěží znovu propašoval do tábora. S Indem jsem se domluvil, že si příští jaro pro věci přijdu. Měl si vzít v květnu dovolenou a čekat na mě. Všechno mi svatosvatě slíbil.

A pak jsme šli nazpět do tábora. Byla to trpká kalvárie a vydržel jsem ji jedině proto, že jsem se zabýval myšlenkami na brzký nový útěk.

Marchese byl stále ještě nemocný, a cestoval proto pouze na koni. Ještě jednou byla naše cesta příjemně přerušena. Stali jsme se hosty maharádži z Tihří Garhválu, který nás skvěle pohostil.

Potom jsme opět pokračovali vstříc ostnatým drátům.

Jednu hmatatelnou stopu na mně tato uprchlická epizoda zanechala. Když jsme se cestou koupali v teplém prameni, který jsme míjeli, zůstaly mi najednou v prstech chomáčky vlasů. Barva, které jsem použil, abych se proměnil v Inda, nebyla zřejmě tak neškodná, jak jsem si myslel. Když jsme konečně dorazili do internačního tábora, někteří dřívější přátelé mě po dobrovolném skalpování a po všech těch štrapácích nemohli ani poznat...

Kapitola 4.

ODVÁŽNÁ MAŠKARÁDA.

"Bylo to od vás odvážné, takhle utíkat. Lituji, ale musím vám udělit osmadvacet dní žaláře!" prohlásil britský plukovník, když nás přijímal v táboře.

Prožil jsem třicet dní na svobodě, teď jsem si musel odpykat trest určený za pokus o útěk: osmadvacet dní samovazby. Protože však Angličané projevovali našemu odvážnému pokusu o útěk jakési rytířské uznání, nevykonával se trest tak přísně jako obvykle.

Když jsem si odseděl samotku, dozvěděl jsem se, že si Marchese odpykával stejný trest v jiné části tábora. Později se nám opět podařilo najít příležitost trochu si zavzpomínat. Slíbil, že mi při příštím pokusu bude pomáhat; sám o novém útěku nechtěl už ani slyšet.

Neztratil jsem ani den a okamžitě jsem začal nanovo kreslit mapy a hodnotit získané zkušenosti. Byl jsem pevně přesvědčený, že se nový útěk podaří. Tentokrát ale půjdu sám.

V pilných přípravách zima rychle uběhla a nová "úteková sezona" mě zastihla dobře připraveného. Chtěl jsem tentokrát startovat dřív, abych prošel Nelangem, ještě než bude obydlený. Nespoléhal jsem příliš, že mi Ind vrátí věci, které jsem si u něho uschoval. Nejdůležitější předměty jsem si musel opatřit znovu.

Dojemným důkazem přátelství v táboře byly peněžní příspěvky, které mi spoluvězňové věnovali, i když každý mohl svou hotovost velmi dobře upotřebit sám.

Nebyl jsem jediný, kdo chtěl odejít z tábora. Útěk připravovali také moji dva nejlepší přátelé, Rolf Magener a Heinz von Have.

Oba hovořili plynule anglicky a chtěli se dostat přes Indii do Barmy, která byla sice britskou kolonií, ale nebyla součástí Britské Indie. Have již jednou před dvěma lety pronikl s přítelem téměř na hranice Barmy, těsně před cílem je však chytili; při druhém pokusu se jeho druh smrtelně zranil. I další tři nebo čtyři zajatci měli "zaječí úmysly."

Nakonec se nás sešlo sedm. Rozhodli jsme se, že výpad z tábora podnikneme společně, protože při více pokusech jednotlivců by se zostřila bezpečnostní opatření a útěk zbývajících by se velmi ztížil. Když se plán podaří, může si jít každý svou cestou.

Peter Aufschnaiter, který měl tentokrát za partnera Bruna Treipela ze Salzburku, a Berlínčan Hans Kopp se Sattlerem zamýšleli proniknout jako já

do Tibetu.

Útěk byl stanoven na 29. duben 1944. Předpokládali jsme, že se nám podaří získat svobodu v převlečení za skupinu, která opravuje ostnatý drát. Podobné pracovní čety byly běžné. Termiti neustále rozrušovali sloupky kolem tábora a oplocení se muselo znovu a znovu opravovat. Údržbářská skupina se skládala vždy z několika Indů a z Angličana, který na ně dohlížel.

Ve smluvenou hodinu jsme se sešli v malé chatrči nedaleko koridoru z ostnatého drátu, který, jak jsme si pečlivě ověřili, byl většinou nestřežený. Táboroví experti v maskérském řemesle nás vmžiku proměnili v Indy s temnou pletí.

Have a Magener dostali britské důstojnické uniformy, které se podařilo v táboře tajně ušít. Nám "Indům" ostříhali vlasy a na hlavu posadili turbany. Přes vážnost situace jsme se museli smát, když jsme se navzájem na sebe podívali. Vypadali jsme, jako bychom se připravovali na maškarní ples. Dva z nás nesli žebřík, který jsme minulou noc sebrali v nehlídaném koridoru. Kromě toho jsme "získali" dlouhý kus ostnatého drátu a kůl. Osobní potřeby jsme ukryli do širokých hábitů a do ranců. Bylo to nenápadné, protože každý Ind s sebou stále něco vláčí.

Naši "britští důstojníci" vypadali naprosto pravě. Pod paží tiskli svitky stavebních plánů a arogantně si pohrávali s důstojnickými hůlkami. Již dříve jsme si udělali otvor do pletiva, kterým jsme nyní vklouzli po řadě do nehlídaného koridoru, oddělujícího uzavřené křídlo tábora. Odtud bylo k hlavní bráně ještě asi tři sta metrů. Ničím jsme nebyli nápadní. Jen jednou jsme zpomalili krok a naši důstojníci horlivě kontrolovali oplocení, když jel kolem hlavní brány na kole britský seržant. Vzápětí jsme však bez hnutí brvou pochodovali kolem stráží, jež rázně salutovaly důstojníkům a kuliům nevěnovaly jediný pohled. Náš sedmý muž, Sattler, opustil chatrč trochu později. Dobíhal za námi s hrncem dehtu, celý pošpiněný. Teprve za bránou nás dostihl.

Jakmile jsme se dostali z dohledu stráží, vlezli jsme do křoví a rychle se zbavili přestrojení. Vespod jsme měli obvyklý khaki oděv, ve kterém jsme chodili na vycházky. Několika slovy jsme se rozloučili. Have, Magener a já jsme zůstali ještě několik mil společně, teprve potom se naše cesty rozdělily. Chtěl jsem jít stejným směrem jako posledně. Pospíchal jsem, abych se do příštího jitra dostal co nejdál z tábora.

Tentokrát jsem se rozhodl, že budu důsledně dodržovat zásadu pochodovat pouze v noci a při prvním rozbřesku se ukrýt. Opravdu jsem už nechtěl riskovat! Zbývající čtyři kamarádi, kteří se také vydali do Tibetu, zůstali pohromadě a zcela drze šli po hlavní cestě přes Mussoori do údolí

Gangy. Já se neodvážil. Dal jsem přednost své dřívější cestě údolím Jamuny a Aglaru.

První noc jsem snad čtyřicetkrát musel přebrodit Aglar. Přesto jsem se za svítání utábořil přesně na místě, kam jsme posledně došli až po čtyřech dnech. Tak rychle jsem postupoval sám. Měl jsem radost ze svobody. Výkon mě uspokojoval, přestože mě pokrývaly škrábance a rány a již první noc jsem rozedral vlivem velké váhy břemen, která jsem vlácel na hřbetě, zbrusu nové tenisky.

Poprvé jsem se utábořil mezi balvany v korytě řeky. Sotva jsem vybalil věci, vynořila se na břehu tlupa opic. Když mě objevily, začaly po mně házet s pronikavými skřeky hroudy. Jejich křik přilákal asi třicet Indů, kteří pospíchali k řece. Zprvu jsem si toho ani nevšiml. Spařil jsem je, teprve když se přiblížili skoro až k mému úkrytu. Dodnes nevím, zda to byli rybáři, kteří šli náhodou kolem, nebo pronásledovatelé hledající uprchlíky. Dodnes se mi nechce věřit, že mě z těch několika metrů nespasřili.

Hluboce jsem si oddechl.

Ta příhoda pro mě byla varováním a raději jsem zůstal na místě až do večera a na další cestu vyrazil teprve za tmy. Po celou noc mě vedl Aglar a postupoval jsem rychle kupředu.

Příští táboření proběhlo bez příhod. Dobře jsem si odpočinul a zotavil se. Večer jsem celý netrpělivý vyrazil o něco dřív, a sotva jsem ušel několik set metrů, vyděsil jsem jednu Indku, která šla pro vodu. S hlasitým výkřikem upustila hliněnou nádobu a prchala k blízkým chalupám. Polekal jsem se stejně jako ona a seběhl z hlavní cesty do postranního údolí. Jeho dno silně stoupalo. Věděl jsem, že i tudy lze dosáhnout cíle, ale byla to zacházka na mnoho hodin. Musel jsem přejít více než tři tisíce metrů vysoký Nág Tibba, který je ve vrcholových partiích úplně opuštěný a pokrytý hustým lesem.

Když jsem se k ránu unaveně ploužil do kopce, střetl jsem se poprvé v životě s levhartem. Srdce se mi téměř zastavilo. Byl jsem bezbranný, jedinou mou zbraní byl dlouhý nůž, který mi speciálně ukoval táborový kovář a který jsem nosil připevněný k holi. Levhart seděl na silné větvi asi pět metrů nad zemí, připravený ke skoku. Bleskurychle jsem odhadl situaci, pak jsem potlačil strach a klidně jsem pokračoval v cestě. Nestalo se nic.

Ale ještě dlouho jsem měl nepříjemný pocit v zádech.

Doposud jsem postupoval podél hřebenu masivu Nág Tibba, ale teď jsem konečně narazil na hlavní cestu. Sotva jsem ušel pár kilometrů, čekalo mě další překvapení. Uprostřed stezky ležela skupinka dřímajících mužů. Byli to Peter Aufschnaiter a jeho tři druzi z tábora! Zacloumal jsem s nimi, probudil je a společně jsme zalezli stranou, kde jsme si v úkrytu vyměnili

dosavadní zážitky. Vychutnávali jsme nádhernou polohu tábořiště. Byli jsme ve výborné kondici a pevně jsme doufali, že se do Tibetu dostaneme.

Po dnu stráveném ve společnosti přátel mi bylo opravdu zatěžko postupovat opět sám. Zůstal jsem však věrný svému předsevzetí. Když jsem se oddělil od kamarádů, došel jsem ještě téže noci k břehům Gangy. Bylo to páteho dne po odchodu z internačního tábora.

Před chrámovým městem Uttarkáší, o kterém jsem již hovořil při popisu prvního pokusu o útěk, jsem opět musel o svobodu bojovat. Právě jsem míjel jeden dům, když z něho vyšli dva muži a začali mě pronásledovat. Vzal jsem nohy na ramena a utíkal přes pole a křoviny dolů ke Ganze. Tam jsem se schoval mezi balvany.

Všude bylo ticho. Šťastně jsem tedy pronásledovatelům unikl.

Teprve po značně dlouhé době jsem se odvážil vyrazit znovu do světlé měsíční noci.

Pochodovat po známé cestě mi teď činilo opravdu potěšení.

Radost z rychlého pohybu mi dala zapomenout na těžký batoh.

Nohy jsem měl bolavé, avšak během odpočinku jsem se vždycky zotavil. Často jsem spal deset hodin, aniž bych se jedinkrát probudil.

A tak jsem bez dalších příhod dorazil k domu indického přítele, který mi před rokem uschoval peníze a některé věci. Byl již květen. Byli jsme domluveni, že mě v tomto měsíci bude každou půlnoc očekávat. Úmyslně jsem nešel hned dovnitř, ukryl jsem batoh a vyčkával. Nemohl jsem vyloučit prozrazení.

Měsíc jasně osvětloval Indův dům. Postavil jsem se do stínu stáje a dvakrát tiše zavolal přítelovo jméno. Tu se otevřely dveře, chlapík vyběhl ven, vrhl se mi k nohám a začal je líbat. Slzy radosti se mu řinuly po tvářích. Rychle mě zatáhl do odlehlého pokoje, na jehož dveřích visel ohromný zámek. V místnosti zažehl louč a otevřel truhlu. Ležely v ní všechny mé věci, pečlivě zašité do čistých bavlněných sáček.

S dojetím jsem předměty vybaloval. Jeho věrnost jsem náležitě odměnil. Potom jsem se pustil do chutného jídla, ke kterému mě přítel pozval. Prosil jsem ho, aby mi do příštího dne obstaral potraviny a příkrývku. Ochotně slíbil a daroval mi ještě ručně tkané vlněné kalhoty a šál.

Den jsem prospal v blízkém lese, večer jsem si věci vyzvedl.

Můj indický přítel mi dal ještě jednou pořádně najíst a kus cesty mě vyprovodil. Nedal si to vymluvit a pomohl mi nést část zavazadel. Byl však chudák hodně podvyživený a nedokázal se mnou držet ostrý krok. Proto jsem ho brzy poprosil, aby se vrátil. Po srdečném rozloučení jsem zůstal opět sám.

Bylo něco po půlnoci, když jsem se nenadále střetl s nezvyklým

vandrovníkem: uprostřed cesty stál na zadních nohou medvěd a bručel na mě. Hukot Gangy byl v těchto místech tak hlasitý, že jsme neslyšeli jeden druhého přicházet. Namířil jsem své primitivní kopí na srdce zvířete a začal pomalu couvat, ale tak, abych šelmu nespustil z očí. Za prvním ohybem jsem chvatně rozdělal oheň, popadl hořící větev a odvážil se zpátky na cestu.

Ale místo už bylo prázdné. Teprve později v Tibetu jsem se doslechl od domorodců, že medvědi napadají člověka jen za dne, v noci mají sami strach.

Po deseti dnech jsem znovu dorazil do osady Nelangu, která se mi před rokem stala osudnou. Tentokrát jsem tu byl o měsíc dřív a vesnice byla opravdu prázdná. Avšak dovedete si představit mou radost, když jsem tu opět našel čtveřici svých kamarádů!

Předhonili mě v době, kdy jsem se zdržoval u indického přítele.

Ubytovali jsme se v jednom otevřeném domě a první noc jsme spali, jako když nás do vody hodí. Sattler dostal ráno bohužel horskou nemoc. Cítil se mizerně, námaha na něho byla příliš velká. Rozhodl se, že se vrátí. Slíbil nám však, že se přihlásí za dva dny, aby nás neohrozil. Kopp, který loni touto cestou pronikl s boxerem Krámerem až do Tibetu, se teď přidružil ke mně.

Trvalo však ještě sedm dlouhých dnů, než jsme konečně dosáhli kulminačního bodu sedla, které tvoří hranici mezi Indií a Tibetem. Vinu na zdržení měl nepříjemný omyl. Z karavanního tábořiště Tirpani jsme totiž pokračovali vzhůru nejvýhodnějším ze tří údolí, avšak brzy jsme poznali, že jsme sešli ze správné cesty. Abychom se zorientovali, vystoupili jsme s Aufschnaiterem na vrchol, o kterém se dalo předpokládat, že z něho bude dobrý rozhled. Z této výšiny jsme poprvé před sebou spatřili Tibet. Byli jsme však příliš unaveni, než abychom mohli dostatečně vychutnat krásu pohledu, po kterém jsme tak dlouho toužili.

Vystoupili jsme skoro do výšky 5600 metrů a trpěli jsme nedostatkem kyslíku. K své malé radosti jsme zjistili, že se musíme vrátit až do Tirpani, přestože kýžené sedlo leželo na dosah ruky.

Omyl nás stál tři dny času. Tato vyhlídka nás vůbec nepotěšila.

Se skřípěním zubů jsme znovu šlapali k rozcestí. Docházely nám potraviny a měli jsme starost, zda vydržíme k nejbližší obydlé osadě.

Z Tirpani jsme pak snadno vystupovali po holých horských loukách po břehu jedné ze zdrojnic Gangy. Před týdnem se ještě řítla s ohlušujícím rachotem dravým proudem do údolí, teď se vinula jako nevinný potůček v předjarních lučinách. Na několik měsíců se všechno i zde zazelená. Početná tábořiště, která jsme rozeznávali podle očouzených kamenů, v nás

vyvolávala představy idylických karavan, táhnoucích v létě přes horská sedla z Indie do Tibetu.

Přes cestu přeběhlo stádo horských ovcí. Elegantními kamzičími skoky nám zmizely z očí, aniž nás zpozorovaly. Bohužel zmizely tím i z dosahu našich lačných žaludků. Vroucně jsme si přáli dostat jednu ovci do hrnce nad ohniště, abychom se konečně dosyta najedli. Stádo bylo dávno za horami, ale fantazie nám ještě dlouho kreslila nejrafinovanější způsoby lovu.

Před kulminačním bodem průsmyku jsme naposled tábořili v Indii. Místo večere u plných hrnků masa jsme pekli na rozpálených kamenech chudé placky uhnětené z vody a posledních zbytků mouky. Byla citelná zima. Před pronikavým himálajským větrem vanoucím z údolí nás chránila pouze dřeváka kamenná zídka.

17. května 1944 jsme konečně dosáhli vrcholu sedla Cchangčhogla. Byl to památný den! Z mapy jsme věděli, že průsmyk dosahuje výšky 5300 metrů. Konečně jsme dorazili na vysněnou hranici mezi Indií a Tibetem. Tady nás už nemohl zatknout žádný Angličan. Poprvé jsme prožívali nezvyklý pocit bezpečí. Nevěděli jsme, jak s námi bude jednat tibetská vláda. Protože však Německo nebylo s Tibetem ve válečném stavu, doufali jsme v přátelské přijetí.

Sedlo bylo označeno hromadami kamení s modlitebními praporky, které zbožní buddhisté zasvěcují svým bohům. Přestože bylo velmi chladno, odpočívali jsme nahoře dlouho. Přemýšleli jsme o svých vyhlídkách. Nikdo z nás neznal skoro vůbec tibetsky, měli jsme málo peněz. Především jsme však všichni měli hlad, a museli jsme proto co nejrychleji vyhledat obydlí vesnici. Avšak kam oko dohlédlo, všude jen pusté hory a údolí.

Z map jsme však věděli, že tu přece jen existují malé osady.

Naším vzdáleným cílem bylo Japonsko. Vyhlédnutá trasa cesty měla vést nejprve ke svaté hoře Kailás, odtud podél toku Brahmaputry do Východního Tibetu. Podle zkušeností přítele Koppa, který se již před rokem dostal do Tibetu, odkud ho vykázali, záznamy na našich mapách odpovídaly téměř přesně skutečnosti.

Po velmi strmém sestupu jsme došli k říčce Občhu. Strávili jsme u ní poledne. Kaňonovité údolí uzavíraly srázné stěny. Krajina byla úplně opuštěná, jen dřevěná tyč naznačovala, že tudy někdy procházejí lidé. Druhý svah údolí tvořila suťoviska, po kterých jsme nyní museli vystoupit. Než jsme dosáhli náhorní plošiny, nastal večer, a tak jsme znovu nocovali na otevřeném prostoru. V posledních dnech byly naším jediným topivem skrovné trnovníky, které jsme sbírali po srážech. Na tábořišti jsme nenalezli ani keřiček, zažehli jsme proto malý ohýnek z pracně sesbíraných suchých

kravinců...

Kapitola 5.

TIBET SI NEPŘEJE CIZINCE.

Příštího jitra jsme dorazili k první tibetské vesnici Kasapulingu.

Tvořilo ji šest stavení, která na první pohled vypadala, že jsou docela opuštěná. Když jsme zaklepali na jedny dveře, nic se nehýbalo. Pak jsme si povšimli, že všichni obyvatelé pilně osévají přilehlá políčka ječmenem. V předklonu sázeli rychle jako stroj jednotlivá zrnka do země. Dívali jsme se na ně s podobnými pocity, jaké měl asi Kolumbus, když poprvé spatřil Indiány v Americe.

Přijmou nás přátelsky, nebo odmítavě?

Zatím o nás nikdo neměl ani tušení. Jediný hlas, který jsme zaslechli, byl křik stařeny, která vypadala jako čarodějnice. Ani ten nepatřil nám, nýbrž hejnu divokých holubů, kteří se chtěli vrhnout na čerstvě zasetá zrna.

Až do večera nám nikdo nevěnoval pozornost. Utábořili jsme se poblíž jednoho domu, a když se za soumraku vraceli lidé z pole, pokoušeli jsme se s nimi navázat obchodní jednání. Nabízeli jsme jim peníze za ovci nebo kozu. Nechtěli o tom ani slyšet.

Chovali se zásadně odmítavě. Protože Tibet nemá stálá pohraniční stanoviště hlídek, je obyvatelstvo vychováváno k nedůvěře vůči cizincům. Pod hrozbou nejprísnějšího trestu nesmí nikdo cokoli prodat cizozemci. Pokud jsme nechtěli zemřít hladu, nezbývalo nám nic jiného než vesničany zastrašit. Hrozili jsme, že si vezmeme zvíře násilím, když nám je dobrovolně neprodají. Protože jsme se tvářili dost divoce, měli jsme nakonec s touto metodou úspěch. Za úplné tmy nám konečně vesničané přenechali za nestydatou cenu nejstaršího kozla, jakého mohli sehnat. Ačkoli jsme si byli vědomi, že jsme obětí vydírání, mlčeli jsme. Snažili jsme se vycházet v této zemi s obyvateli přátelsky.

V jednom chlévě jsme drahé zvíře zabili a kolem půlnoci jsme se hladově vrhli na ještě polosyrové kusy.

Příští den jsme využili k odpočinku. Podrobně jsme si prohlédli tibetské domy. Byly postaveny z kamenů, měly ploché střechy, na nichž se sušilo topivo. Zdejší Tibeťané se nedají srovnávat s vnitrozemskými, které jsme poznali později. Obchod s Indií a čilý letní karavanní ruch je zkazil. Byli špinaví, jejich pohled neustále neklidně těkal kolem. Nepoznali jsme u nich onu přívětivost, kterou je tento národ vyhlášený. Zarytě šli po své práci.

Zřejmě se v této nehostinné končině usadili proto, že v období karavanního ruchu vydělají na výtěžku svých polí pěkné peníze.

Těchto šest pohraničních stavení, jak jsme později zjistili, bylo zřejmě jedinou tibetskou osadou, která neměla klášter.

Příštího jitra jsme bez obtíží opustili nevlídné místo. Trochu jsme nabrali sil, takže Koppovy vtipy, které mu v posledních dnech došly, nás opět pravidelně rozesmály.

Do údolí vedla cesta přes pole. Při výstupu na další plošinu jsme cítili váhu batohů víc než kdy předtím. Byla to reakce na rozčarování, které nám připravila země, po níž jsme tolik toužili.

Další noc jsme opět museli trávit v nepohodlné díře, která nás sotva chránila před silným větrem.

Hned na počátku společné pouti jsme si rozdělili různé povinnosti. Obstarání vody, zažehnutí ohně a uvaření čaje znamenaly v této psí zimě tvrdou práci. Každý večer jsme vyprazdňovali batohy a používali jich jako spacích pytlů. Když jsem dnes vysypával obsah na zem, došlo k malé explozi. Třením se vznítily zápalky. Bylo to znamení, že jsme se ocitli v suchém vzduchu tibetské náhorní plošiny.

Za svítání jsme si lépe prohlédli okolní místo. Všimli jsme si, že díru, v níž jsme tábořili, vytvořila lidská ruka. Byla okrouhlá a měla svislé stěny. Původně zřejmě sloužila k chytání zvěře.

Za námi se tyčil Himálaj s pravidelnou sněhovou pyramidou Kamétu, před námi se donekonečna táhla rozervaná hornatá krajina. Sestupovali jsme po jakýchsi naplaveninách. Kolem poledne jsme dorazili k osadě Dušang. Bylo to opět jen několik málo domů a setkali jsme se tu také přesně s toutéž odmítavostí jako v první obci. Nedostali jsme nic ani za peníze, ani za dobré slovo. Nadarmo doloval Peter Aufschnaiter všechny své jazykové znalosti získané dlouholetým studiem. Nepomohla ani naše zoufalá gestikulace.

Zato jsme tu poprvé spatřili pravý tibetský klášter. Ve skalních stěnách zely tmavé otvory a na hřebeni trčely zbytky ohromné budovy. Kdysi v ní žily zřejmě stovky mnichů. Teď jich prý přebývala v rozpadlých zdech jenom hrstka; neviděli jsme z nich nikoho. Na terase před klášterem stály v řadě červeně natřené náhrobky...

Sklíčeně jsme zalezli do stanu. Byl to přece jen malý domov uprostřed zajímavého, ale nepochopitelně nepřátelského světa.

Ani v Dušangu nebyl žádný úřad, kde bychom mohli požádat o povolení k cestování nebo k pobytu. Stěžovali jsme si však předčasně, neboť úřad už byl na cestě k nám. Příštího dne Aufschnaiter a Treipel zůstali trochu pozadu, já s Koppem jsme tvořili předvoj. Náhle jsme zaslechli zvonek -, po cestě proti nám přijížděli na malých koních dva ozbrojení muži. Zastavili a tibetsky nás vyzvali, abychom se okamžitě vrátili, odkud jsme

přišli. Věděli jsme, že slovy nic nepořídíme, a proto jsme energicky odstrčili překvapené muže stranou. Naštěstí je nenapadlo použít zbraně. Snad mysleli, že jsme také ozbrojení. Po několika dalších chabých pokusech nás zadržet se obrátili a odjeli. Nerušeně jsme dorazili do nejbližší osady, o které jsme věděli, že je sídlem okresního guvernéra.

Krajina, kterou jsme procházeli, byla suchá a pustá, daleko široko nebylo živé duše. Malé městečko Caparang bylo obydlené pouze v zimě. Když jsme hledali guvernéra, dozvěděli jsme se, že právě balí zavazadla, aby se přestěhoval do svého letního sídla v Šangce. Nemálo nás překvapilo, když jsme v něm poznali jednoho ze dvou ozbrojenců, kteří nám předtím zastoupili cestu.

Proto bylo jeho chování vůči nám značně rezervované a jen stěží jsme ho přiměli k tomu, aby nám vyměnil za léky trochu mouky.

Malá lékárna, kterou jsem nosil v batohu, byla naší záchranou.

I později mi ještě mnohokrát poskytla dobré služby.

Nakonec nám guvernér vykázal k přenocování jeskyni a znovu nás vyzval, abychom se vrátili, odkud jsme přišli. Budeme-li souhlasit, slíbil, že nám dá zadarmo proviant a zvířata pro transport.

Odmítli jsme jeho nabídku a pokoušeli jsme se mu vysvětlit, že Tibet jako neutrální stát nám musí poskytnout azyl. Avšak jeho inteligence ani kompetence nestačily k tomu, aby nám mohl vyhovět. Navrhli jsme mu tedy, aby rozhodnutí přenechal vyššímu úředníkovi, mnichovi působícímu v Tholingu, vzdáleném pouze osm kilometrů.

Caparang byla vlastně tibetská zvláštnost. Z literatury, kterou jsem studoval v táboře, jsem věděl, že zde kdysi byla založena první katolická misie v zemi. V roce 1624 tu portugalský jezuita Antonio de Andrade vybudoval katolickou obec; prý zde postavil také kostel. Hledali jsme jeho zbytky, nepodařilo se nám však nic objevit. Našli jsme pouze bezpočet jeskyň, které svědčily o zaniklé slávě Caparangu. Podle dosavadních zkušeností jsme si dovedli dobře představit, jak těžko se zde asi otec Antonio prosazoval.

Při svých výzkumných cestách po rozvalinách jsme přišli na podivné dřevěné dveře. Když se nám je podařilo otevřít, úlekem jsme uskočili: ze tmy na nás upíral obrovské oči Buddha v nadlidské velikosti. Socha byla pozlacená a trčela hluboko v jeskyni.

Příští den jsme pochodovali do Tholingu, abychom se ohlásili u církevního úředníka. Znovu jsme se tu sešli s Aufschnaiterem a Treipelem, kteří šli jinou cestou. Společně jsme vyhledali představeného kláštera. I on byl hluchý k prosbám, abychom směli postupovat dál na východ. Byl ochoten prodat nám potraviny jedině s podmínkou, že zamíříme do Šangce,

směrem k indickým hranicím. Nezbylo nám než návrh přijmout. Neměli jsme už co jíst.

Kromě církevního úředníka působil v Tholingu ještě vládní představitel světský. U něho jsme však měli ještě méně štěstí. Zlobně odmítal jakékoli sblížení a dokonce popouzel obyvatelstvo, aby se k nám chovalo nepřátelsky. Za trochu žluklého másla jsme zaplatili nehoráznou cenu; hromádka dříví stála rupii. Jedinou světlou vzpomínku v nás zanechalo panorama tholingského kláštera, jeho pozlacené střechy se třpytily z kamenné terasy nad vodami Satladže. Je to největší klášter v Západním Tibetu, působí však opuštěně. Ze dvou set šedesáti mnichů jich tu zbylo pouze dvacet.

Když jsme konečně slíbili, že se vrátíme do Šangce, dostali jsme pro zavazadla čtyři osly. Zpočátku jsme se divili, že nás nechávají jít jen tak, bez doprovodu, pouze s poháněčem zvířat.

Brzy jsme však pochopili, že nejlepší bezpečnostní opatření proti nevídaným cizincům je tibetský zákaz prodeje potravin.

Cestovat s osly nebylo žádným potěšením. Jen na jeden brod přes Satladž jsme potřebovali plnou hodinu, protože zvířata byla velice svéhlavá... Neustále jsme je museli pohánět, abychom ještě před setměním dosáhli nejbližší osady.

Obec se jmenovala Čhiwang a obývalo ji teď jen málo lidí.

Když jsme se však zahleděli na okolní svahy, spatřili jsme stejně jako v Caparangu stovky jeskyň, kdysi obývaných.

Zde jsme strávili noc. Šangce bylo vzdálené ještě celý den pochodu. Příští den nás bohatě odškodnil za pustou krajinu, kudy jsme poháněli osly: otevřel se před námi nádherný pohled na himálajský hřeben. Cestou jsme se poprvé střetli s kjangy. Jsou to divocí osli, žijící ve střední Asii. Jejich ladný pohyb uvádí každého cestovatele v nadšení. Dosahují výšky muly, většinou se zvědavě přibližují, ale pak se prudce otočí a rychle a elegantně prchají pryč. Živí se stepní trávou a lidé je nechávají na pokoji. Jediným jejich nepřítelem jsou vlci. Pro mne se od té doby stali nezkrotní a krásní kjangové symbolem svobody.

Šangce byla také pouhou vesnicí se šesti chalupami, postavenými z vepřovic a drnů. Nepřijali nás tu o nic přátelštěji než v předchozích osadách. Znovu jsme tu zastihli nepřijemného úředníka z Caparangu; přestěhoval se sem na léto. V žádném případě nám nechtěl dovolit pokračovat v další cestě do Tibetu a dal nám na vybranou buď se vrátit do Indie přes Caparang, nebo západněji přes průsmyk Šipki. Jen pod touto podmínkou nám byl ochoten prodat potraviny.

Bylo jasné, že zvolíme cestu přes průsmyk Šipki. Jednak proto, že ji

ještě neznáme, jednak jsme tajně doufali, že se přece jen během doby najde nějaké východisko. Po tomto rozhodnutí jsme si směli nakoupit máslo, masa a mouky, kolik jsme chtěli. Přesto jsme byli deprimováni. Vyhledka, že nakonec znovu skončíme za ostatním drátem, nás příliš nelákala. Treipelovi se v Tibetu vůbec nelíbilo, chtěl se už vzdát; neměl chuť podnikat žádný nový pokus.

Využili jsme dne, abychom se jednou konečně dosyta najedli.

Dopisoval jsem záznamy do deníku a ošetřoval jsem si zánět šlach, který mi způsobily noční pochody. Byl jsem pevně rozhodnut učinit všechno, abych unikl táboru. Myslím, že Aufschnaiter byl stejného názoru.

Příštího jitra jsme poznali pravou tvář okresního guvernéra. Po mase vařeném v měděném kotli se udělalo Aufschnaiterovi špatně; snad se trochu přiotrávil. Žádal jsem úředníka, aby nám prodloužil pobyt v Šangce. Předháněl se v nevráživostech. Pořádně jsem se s ním pohádal a výsledkem bylo, že nám ke dvěma nákladním jakům přidal další zvíře pro Aufschnaitera, aby se mohl vézt.

Při této příležitosti jsem poprvé přišel do styku s jaky. Jsou to typická nákladní zvířata, žijící volně pouze ve vysokých polohách. Je to určitý druh dlouhosrstého skotu, jehož ochočení vyžaduje mnoho znalostí. Samice jsou podstatně menší než samci a poskytují velmi dobré mléko.

Voják, který nás ze Šangce doprovázel, obdržel pro nás průvodní list, jenž nám umožňoval kdekoli nakoupit potřebné množství potravin. Na každé stanici nám také vyměnili jaky.

Přes den bylo docela příjemné rovnoměrné chladno, zato v noci byla značná zima. Procházeli jsme množstvím vesnic a obydlených jeskyní, lidé nám však nevěnovali pozornost. Náš průvodce pocházel ze Lhasy. Byl milý a přátelský, v osadách dával rád najevo svou důležitost. Domorodci byli již důvěřivější, když jsme někde zastavili; proměnu zřejmě způsobil náš průvodní dopis.

Když jsme procházeli oblastí Rongčungu, pohybovali jsme se několik dní po stopách Svena Hedina. Jsem velikým ctitelem tohoto cestovatele a živě jsem si představoval jeho líčení.

Krajina se příliš nezměnila. Stále a stále jsme přecházeli náhorní plošiny, sestupovali do hlubokých roklí a na druhém svahu opět namáhavě šplhali vzhůru. Často byly tyto strže tak úzké a hluboké, že by bylo možné na druhou stranu dohodit kamenem; přesto trvalo mnoho hodin, než jsme je překonali. Únavné zdoluhavé pochody nahoru a dolů přivodily mrzutou náladu. Každý byl zahloubán jen do svých myšlenek. Přesto jsme postupovali docela slušnou rychlostí kupředu. S jídlem jsme neměli starosti. Když jsme jednou dostali chuť na změnu jídelníčku, zkusili jsme

šťěstí při rybaření. S udicí jsme úspěch neměli, a tak jsme se svlékli, vlezli do studeného potoka a pokoušeli se chytat ryby do ruky. Měly na to však jiný názor, na pekáč se jim rozhodně nechtělo...

Stále víc jsme se blížili k Himálaji, a tím bohužel i k indické hranici. Klíma tu bylo o něco mírnější. Nepochodovali jsme v tak velkých výškách jako dřív. Právě v těchto místech si proráží Satladž cestu pohořím na jih. Osady vypadaly jako malé oázy a kolem chalup se dokonce prostíraly zeleninové zahrady a ale je meruněk.

Jedenáct dní po opuštění Šangce jsme dosáhli pohraniční obce Šipki. Bylo 9. června. V Tibetu jsme se zdržovali už více než tři týdny. Viděli jsme mnoho nového, především jsme však byli bohatší o zkušenost, že se tu nedá žít bez povolení k pobytu.

Strávili jsme tu ještě jednu noc. Utábořili jsme se romanticky pod meruňkovými stromy, jejichž plody bohužel nebyly ještě zralé. Ve vsi se mi podařilo koupit za osmdesát rupií osla pod záminkou, že ho potřebuji na cestu po Indii. Ve vnitrozemí mi zvíře prodat odmítli. Pro uskutečnění mých dalších plánů se stal osel životní nutností.

Náš vojenský průvodce se s námi rozloučil a odváděl nazpět jaky: "Třeba se jednou uvidíme ve Lhase..." smál se. "Mají tam hezké dívky a dobré pivo..." dodal.

Po několika serpentínách jsme vystoupili do sedla Šipki. Znovu jsme byli na hranici. Nebyly tu ani tibetské, ani indické stráže. Vůbec nic. Jen obvyklé hromady kamení s modlitebními praporky a jediné znamení civilizace -, patník s údajem: Simla 200 mil.

Byli jsme opět v Indii.

Nikdo však neměl v úmyslu zůstat dlouho na území této "pohostinné" země, která nám nabízela ostnatý drát...

Kapitola 6.

ZNOVU TAJNĚ PŘES HRANICE.

Byli jsme s Koppem rozhodnutí využít první příležitosti k návratu do Tibetu. Usoudil jsem, že řadový úředník, s nímž jsme se setkali, neměl dost kompetence rozhodnout náš případ. Proto jsme tentokrát chtěli proniknout až do Gartogu, hlavního města Západního Tibetu, kde bylo sídlo guvernéra.

Po široké udržované obchodní cestě jsme sestoupili několik mil do první indické osady.

Obec se jmenovala Namgja. Mohli jsme se tu zastavit, aniž bychom vzbudili pozornost, protože jsme přicházeli z Tibetu, a ne z indických nížin. Vydávali jsme se za americké vojáky na výletě, nakoupili jsme čerstvé zásoby a ubytovali se ve veřejném hostinci.

Potom jsme se rozdělili. Aufschnaiter a Treipel sestupovali dál podél Satladže, já s Koppem jsme odbočili s naším oslem do postranního údolí, které směřovalo na sever k sedlu, přes něž se dalo znovu přejít do Tibetu. Mapy nám říkaly, že nejprve musíme projít obydleným údolím Spiti. Byl jsem velmi rád, že se ke mně přidružil právě Kopp. Byl to obratný a praktický člověk, ochotný a milý kamarád. Jeho berlínský humor málokdy selhal.

Dva dny jsme šli proti proudu řeky Spiti, potom jsme odbočili do bočního údolí, které podle směru muselo vést přes Himálaj.

Tato oblast nebyla bohužel zakreslena v mapě, od domorodců jsme se však dozvěděli, že jsme už zase v Tibetu; hranici jsme překročili u mostu Sangsam.

Celou cestu jsme obdivovali nádherné tvary štítu Riwo Phargjul po pravé straně. Vrchol leží v hlavním himálajském hřebeni a dosahuje téměř sedmi tisíc metrů. Vstoupili jsme do Tibetu na jednom z několika málo míst, kde indicko-tibetská hranice probíhá za hřebeny Himálaje. Znovu nastaly starosti, jak daleko se tentokrát dostaneme.

V těchto končinách nás naštěstí ještě nikdo neznal, žádný nevrlý úředník proti nám nešval místní obyvatele. Vyprávěli jsme, že jsme poutníci, kteří míří k posvátné hoře Kailás.

První tibetská vesnice, do které jsme vstoupili, sestávala ze dvou domů a jmenovala se Kjurig. Další -, Doccho -, byla již podstatně větší. Potkali jsme také víc mnichů, víc než stovku. Káceli topoly na stavbu kláštera v Tašigongu, kam museli kmeny dopravovat přes velehorské průsmyky. Stojí tam největší klášter provincie Curubjin. Jeho opat, který je současně

nejvyšším místním úředníkem, zde náhodou právě dohlížel na práci mnichů. Měli jsme obavy, aby naše cesta předčasně neskončila. Když se nás vyptával, sdělili jsme mu, že jsme předvojem urozeného evropského pána, který má průvodní listiny ústřední vlády ze Lhasy. Zdálo se, že nám věří. S úlevou jsme se rychle vydali na další cestu.

Výstup do sedla, kterému Tibetané říkají Būdbūla, byl velmi obtížný a my už nepříjemně pociťovali nedostatek kyslíku. Navíc ledovcový splaz blízkého bezejmenného ledovce dosahoval ještě hodný kus pod kulminační bod sedla.

Cestou jsme potkali několik Bhútiů, kteří směřovali také do vnitrozemí. Byli to výjimečně milí a přátelští lidé. Pozvali nás dokonce k táborovému ohni a nabídli nám šálek čaje se žluklým máslem. Utábořili jsme se v jejich blízkosti. Večer nám ještě přinesli výtečný kopřivový salát.

Pohybovali jsme se v naprosto neosídlených končinách. Během dalších osmi dnů jsme jen tu a tam potkali malou karavanu.

V paměti mi utkvělo zvláště jedno setkání: Mladý kočovník s obvyklým copánkem, který nosí všichni tibetští muži, kteří nejsou mnichy; zahalený do ovčího kožichu, nás zavedl do svého černého stanu z jačí srsti. Čekala na něj stále rozesmátá žena.

Uvnitř stanu nám ukazoval poklad, který způsobil, že se nám v ústech začaly sbíhat sliny: skvostnou kýtu zvěřiny. Ochotně nám za směšně nízkou cenu kus kořisti prodal. Jenom nás prosil, abychom se nikde o jeho pytlacení nezmiňovali, protože by ho neminul trest. Lov není v Tibetu dovolen. Zabíjení živých bytostí -, člověka nebo zvířete -, odporuje buddhistickým náboženským zákonům. V Tibetu vládne feudální zřízení; zvířata a půda patří dalajlámovi, jeho přání je pro všechny zákonem.

Při tomto milém setkání jsem se už docela slušně dorozuměl tibetsky. Měl jsem velkou radost, jak mé jazykové znalosti vzrůstají. Na příští den jsme si domluvili společný lov a domácky jsme se u mladé dvojice usadili. Nomád a jeho žena byli první veselí Tibetané, které jsme potkali. Proto nám tak dlouho utkvěli v paměti.

Na vyvrcholení jejich pohostinnosti se vynořila z kouta stanu dřevěná láhev s čerstvým ječmenným pivem. Byl to hustý mléčný nápoj, který se nijak nepodobal našemu pivu, jenom účinky měl stejné.

Příští jitra se naše trojice vypravila na lov. Mladý Tibetan vlastnil předpotopní předovku. V náprsní kapse nesl olověné kule, prach a doutnák. Když jsme spatřili první stádo divokých ovcí, zažehl Tibetan křesadlem zápalnou šňůru. Byli jsme velmi zvědaví, jak tento muzeální kousek funguje. Zazněla hromová detonace -, a když se dým rozptýlil, široko daleko nebyla jediná ovce.

Stádo prchalo do dálky. Dřív než zmizelo za skalním výběžkem, některá zvířata se ještě zastavila a obrátila hlavu, jako by se nám chtěla vysmát. Ani nám nezbylo nic jiného než se dát do smíchu.

Abychom se nevrátili s prázdnýma rukama, nasbírali jsme divokou cibuli, která rostla všude po svazích a skvostně chutnala ke zvěřině.

Manželka našeho přítele byla zřejmě zvyklá na lovecké neúspěchy. Když viděla, že se vracíme bez kořisti, přijala nás s takovým výbuchem veselí, až jí šikmé oči skoro nebylo v tváři vidět. Prozřetelně připravila oběd z kusu uloveného dříve a teď se horlivě věnovala pečení. Pozorovali jsme ji při práci. Dost nás udivilo, že si přitom beze studu shrnula z ramenou mohutný ovčí kožich, který na bocích přidržoval pestrý opasek. Huňatá kožešina jí vadila při pohybu, a tak se teď otáčela kolem ohně s odhalenou horní polovinou těla. I později jsme se často setkávali s podobným přirozeným chováním.

Jen neradi jsme se loučili s milou dvojicí. Bohatě zásobeni čerstvým masem a dokonale odpočinuti jsme se opět vydali na pochod.

Cestou jsme často v dálce na svazích viděli černé body pasoucích se divokých jaků. Jejich volný pohyb zřejmě inspiroval našeho nákladního osla. Korytem širokého potoka nám utekl, a dříve než jsme ho dohonili, shodil obratně všechna břemena. Za doprovodu šťavnatých nadávek se nám ho přece jen podařilo chytit. Když jsme pak sušili svršky, najednou se na druhém břehu vynořily dvě postavy. První jsme poznali hned podle pravidelného horolezeckého kroku. Byl to Peter Aufschnaiter; kráčel pomalu, doprovázen najatým nosičem.

Takové setkání v opuštěné krajině vypadá nepravděpodobně, ale některá údolí a průsmyky tvoří po staletí obvyklé přechody přes hory a my zkrátka všichni hledali tu nejschůdnější cestu.

Po srdečném uvítání vyprávěl Aufschnaiter o svých osudech.

17. června se rozešel s Treipelem, který pokračoval v cestě jako "Angličan" na koni do Indie. Tento přepych si dovilil za poslední peníze. Aufschnaiter mezitím onemocněl, a když se zotavil, vydal se stejnou cestou jako my. Dozvěděl se ledacos o posledních válečných událostech. I když jsme žili v úplně jiném prostředí a světě, žádostivě jsme naslouchali jeho vyprávění.

Původně s námi Aufschnaiter do Gartogu jít nechtěl. Byl přesvědčený, že nás odtamtud opět vykážou. Domníval se, že by bylo výhodnější proniknout přímo ke kočovníkům do středního Tibetu. Nakonec jsme přece jen putovali dál společně. Od tohoto dne jsme se s Aufschnaiterem po dalších několik let nerozešli.

Věděli jsme, že za normálních okolností můžeme dorazit do Gartogu za

pět dnů. Ještě jednou jsme překonali vysoké sedlo, které se jmenovalo Bongrůla. Táboření nebylo pranic radostné, noci byly studené, pohybovali jsme se stále ve výškách kolem pěti tisíc metrů.

Zažili jsme také různé drobné příhody. U jedné řeky přenášel Kopp přes brod boty zabalené do kalhot. Náhle se jedna bota vysmekla a proud ji odnesl; marně jsme ji hledali. Nikdy jsem neviděl Koppa vzteklejšího. Nadával na celý svět! Měl jsem pár náhradních tibetských bot. Byly mi trochu malé, protože v této zemi nedostanete velikost, kterou by obul Evropan, a Kopp měl ještě větší nohu než já. Bratrsky jsem se s ním rozdělil. Dal jsem mu svou levou vojenskou botu a sám jsem pokulhával dál obutý napůl tibetsky a napůl evropsky.

Zajímavou podívanou nám poskytl zápas divokých oslů. Byli to zřejmě dva samci bojující o prvenství ve stádu. Drny litaly, země se otrásla pod kopyty. Byli do souboje tak pohrouženi, že vůbec nepostřehli diváky. Samice poskakovaly kolem zápolících.

Chvilími bylo bojiště celé zahalené oblaky prachu.

Po přechodu obou průsmyků zůstal Himálaj opět za námi. Tentokrát jsem se s ním loučil docela rád. Konečně jsme se totiž octli opět v teplejších končinách.

Cesta nás vedla provincií, v níž o rok později zahynul jeden z největších německých horolezců Ludwig Schmaderer. Při útěku ze stejného tábora jako my postupoval s přítelem Paidarem v našich stopách. Jednoho dne zde byl zákeřně zavražděn. Paidarovi se podařilo uniknout, později však zahynul na Grossglockneru.

Obyvatelstvo této krajiny není typické ani pro Tibet, ani pro Indii. Je rasově velmi promíchané, žije podle buddhistických obyčejů, je však obchodně víc spjato s Indií.

Když jsme začali sestupovat do údolí Indu, potkávali jsme početné karavany jaků s nákladem vlny pro Indii. Zvířata byla neobyčejně velká a statná. Také jejich poháněči byli silní mladí chlapíci, kteří navzdory citelné zimě pobíhali do půl těla nází.

Tak jako tibetské ženy nosili kožešinu srstí dovnitř na nahém těle, a aby měli větší volnost pohybu, svlékali se z rukávů. Jaky udržovali poháněči pohromadě pomocí praku, střelbou jim zabraňovali, aby nevybočovali z cesty. Muži nebyli nijak zvědaví na cizince, a tak jsme nerušeně pokračovali v pouti.

Pět dní jsme pochodovali podél horního toku Indu, než jsme dorazili do Gartogu. Na tuto cestu v životě nezapomenu. I když jsme se pohybovali vysoko nad hranicí stromů po mírně zvlněných horských hřebetech, krajina nebyla jednotvárná. Hýřila úchvatnými barvami. Jen málokdy jsem spatřil

tak harmonickou paletu různých odstínů. Těsně podél čiré vody Indu se táhla žlutobílá boraxová pole, vedle nich pučela něžná zeleň jara, které tu propuklo teprve nyní v červnu. Pozadí tvořily zářivě zasněžené himálajské vrcholy. Vzdálená velehorská bouře tam právě ve chvíli, kdy jsme krajinou procházeli, rozehrála nepopsatelnou škálu barevných tónů.

První obec na této straně Himálaje je Tašigong, pár chalup obklopujících klášter podobný pevnosti, s vodním příkopem. Obyvatelstvo nás zde přijalo opět nepřátelsky. Už nás to ani neudivilo a příliš nám to nevadilo. Přišli jsme totiž v období, kdy do země proudí indiští nákupčí bavlny. Od nich jsme jednoduše mohli nakupovat proviant. Aufschneider se tu marně pokoušel prodat zlatý náramek; výtěžek by mu umožnil vydat se přímo do nitra Tibetu, bez zastávky v Gartogu.

Cestou nás opakovaně zastavovali slušně vypadající tibetští jezdci. Vypytovali se na naše zboží. Protože jsme cestovali bez služebnictva s naloženým oslem, měli pro to jediné vysvětlení: že jsme kupci. Brzy jsme zjistili, že každý Tibeťan -, ať chudý nebo bohatý -, je rozeným obchodníkem. Jejich velkou vášní je vyměňovat a smlouvat.

Dva dny předtím, než jsme dorazili do Gartogu, jsme s bušícím srdcem vstupovali do Gargünsa, zimního sídla guvernéra Západního Tibetu. I když jsme se od karavan dozvěděli, že guvernér zde v tuto dobu ještě neúraduje, strachovali jsme se, abychom přece jen nebyli zadrženi. Naštěstí se naše obavy nevyplnily; malý, velmi čistý úřad byl ještě prázdný.

Někdy jsme se na čas připojili ke karavanám jaků, které dopravovaly z Ladákhů do Lhasy sušené meruňky. Takové transporty putují mnoho měsíců a do Lhasy přicházejí těsně před tibetským Novým rokem, který se zde bouřlivě oslavuje asi dva měsíce po našem Novém roce. Karavany doprovázejí mladí Tibeťané ze Lhasy. Jsou ozbrojeni meči a puškami a chrání náklad před lupiči.

Většinou jsou to vládní karavany a vůdcové transportu mají průvodní listy, které jim umožňují cestou rekvírovat nákladní jaky a koně bez nároku na odstupné.

Těsně před Gartogem jsme se s jedním takovým karavanním průvodcem seznámili a toužebně jsme si prohlíželi jeho drahocenný dokument s velkou čtyřhrannou pečetí ze Lhasy. Teprve při srovnání s tak honosnou karavanou jsme si uvědomovali vlastní ubohost. Náš malý osel si často lehal i s nákladem, nepomáhaly ani rány. Zdvihl se teprve tehdy, když se mu zachtělo. Nezřídka také všechno z hřbetu shodil a zpupně odklusal pryč.

U Gartogu jsme strávili velmi příjemný večer v teplém stanu.

Jedna skupina poutníků do Lhasy se tak nadchla Koppovými karetními triky, že si přála vidět jeho repertoár ještě jednou a pozvala nás do stanu.

Při těchto zajímavých setkáních se mi v duchu vybavovala postava pátera Desideriho, kterému se před více než dvěma sty lety podařilo připojit se k jedné karavaně a šťastně s ní dojít až do Lhasy.

Pro nás to tak snadné být nemělo...

Kapitola 7.

V GARTOGU, SÍDLE VYŠŠÍHO GUVERNÉRA.

Z literatury jsme znali Gartog jako hlavní město Západního Tibetu, sídlo vyššího guvernéra. Ze zeměpisných příruček jsme se dozvěděli, že je to nejvýše položené město na světě. Když nakonec toto proslulé místo leželo před námi, museli jsme se skoro smát. Nejprve jsme spatřili několik kočovnických stanů rozptýlených v rozlehlé rovině, pak se vynořilo několik hliněných chatrčí z hlíny a drnů. To byl celý Gartog. Kromě pobíhajících psů nebylo nikde vidět živé duše.

Postavili jsme naše malé stany na břehu Garthangčhu, přítoku Indu. Konečně se přišouralo několik zvědavců. Od nich jsme se dozvěděli, že žádný z obou vysokých úředníků není přítomný a že by nás mohl přijmout pouze správce druhého úředníka.

Ještě téhož dne jsme se za ním vydali. Při vstupu do budovy jsme se museli hluboce sklonit, místo dveří zel pouze nízký otvor, na němž visel špinavý závěs. Vstoupili jsme do pochmurné místnosti s okny zalepenými papírem. Když si naše oči zvykly na přitímí, spatřili jsme před sebou muže sedícího na zemi se zkříženými nohama. Vypadal inteligentně a důstojně. Na levém uchu se mu jako symbol hodnosti klímal asi patnáct centimetrů dlouhý přívěsek. Kromě něho byla v místnosti přítomna také žena, později jsme se dozvěděli, že to byla manželka úředníka, který odcestoval. Za námi se tlačily děti a služebnictvo, chtěli si zblízka prohlédnout podivné cizince.

Velmi zdvořile jsme byli pozváni, abychom se posadili. Vzápětí jsme dostali sušené maso, sýr, máslo a čaj. Ovzduší bylo srdečné a naladilo nás optimisticky. Také rozhovor za pomoci anglicko-tibetského slovníku probíhal celkem plynule. Naše naděje značně stouply. Přesto jsme při tomto prvním setkání z opatrnosti neprozradili všechny své plány. Vyprávěli jsme, že jsme němečtí uprchlíci a že hodláme požádat neutrální Tibet o pohostinství.

Příští den jsem přinesl správci jako malý dárek léky. Měl z nich velkou radost. Ptal se mě, jak se užívají, a všechno si pečlivě zapsal. Přitom jsme se odvážili zeptat, zda by nám nebyl ochoten vystavit průvodní list. Neodmítl prosbu hned, jen nás odkázal na příchod svého představeného, který právě vykonává náboženskou pout' k hoře Kailás. Jeho návrat se očekává za několik dní.

Mezitím jsme se se správcem stále více spřátelili. Daroval jsem mu lupu, předmět, který mohl dobře upotřebit. Obvyklý revanš na sebe nedal

dlouho čekat. Jedno odpoledne přinesli nosiči jako dar k našim stanům máslo, maso a mouku. Za nimi v doprovodu sluhů, kráčel sám správce, aby nám oplatil návštěvu. Když viděl v jakých stanech přebýváme, nemohl se vzpamatovat z údivu, že Evropané žijí tak primitivně.

Čím víc se blížil den návratu správce představeného, tím rychleji vyprchávalo jeho přátelství. Nakonec se od nás úplně odvrátil; začala ho tížit odpovědnost. Avšak i zde bylo dost indických kupců, kteří nám rádi za dobrou cenu vypomohli.

Jedno odpoledne jsme z dálky zaslechli zvonění rolníček.

K vesnici se blížila dlouhá karavana mul. Vpředu jeli vojáci na koních, pak následoval zástup sluhů a služek a za nimi důstojně přijížděli příslušníci tibetské aristokracie, které jsme tu viděli poprvé. Blížil se vyšší ze dvou úředníků, v Tibetu nazývaný garpön. On i jeho paní měli na sobě honosný hedvábný úbor a na drahocenném opasku mu visela pistole. Seběhla se celá vesnice, jen aby nikdo nic nezmeškal.

Zbožný garpön se hned po příjezdu odebral i se slavnostním průvodem do kláštera, aby poděkoval bohům za šťastný návrat.

Všeobecné vzrušení nakazilo i nás. Aufschneider sestavil krátký dopis, v němž jsme požádali o audienci. Když nepřišla žádná odpověď, ztratili jsme trpělivost a vydali se pozdě odpoledne za garpönem.

Jeho dům se příliš nelišil od obydlí zástupce. Pouze vnitřní zařízení bylo čistší a vybranější. Garpön, vysoký úředník, patří po dobu výkonu úřadu do čtvrtého šlechtického stupně. Je mu podřízeno pět okresů, které spravují šlechtici pátého, šestého a sedmého stupně. Po dobu úředního pověření nosí ve vyčesaných vlasech zlatý amulet, smí se jím však zdobit pouze v úředních hodinách. Ve Lhase patří venkovský garpön pouze k pátému stupni.

Tibetská aristokracie je rozdělena do sedmi stupňů, z nichž první představuje dalajláma. Všichni světští hodnostáři nosí vyčesané vlasy, mniši jsou ostříhání dohola, obyčejní Tibeťané mají copy.

Zkrátka jsme stáli tváří v tvář tomuto mocnému muži. Vyložili jsme mu náš případ do všech podrobností a garpön nás velice přátelsky vyslechl. Často stěží potlačil úsměv nad našimi nedostatečnými znalostmi tibetštiny a jeho doprovod se chvílemi hlasitě smál. To však jen přispívalo k dobré atmosféře rozhovoru a vytvářelo přátelskou náladu. Garpön slíbil, že celý náš případ důkladně rozváží a že o tom pohovoří se zástupcem svého kolegy. Na závěr rozhovoru nás bohatě pohostil a podal nám evropsky připravovaný čaj. Poté poslal do našich stanů dary. Byli jsme plni naděje, že všechno dobře dopadne.

Příští návštěva byla poněkud formálnější, ale stále ještě srdečná. Bylo to

skutečné úřední přijetí. Garpön seděl na vyvýšeném místě, o něco níž vedle něho dřepěl zástupce druhého garpöna.

Na nízkém stolku ležela kupa dopisů na tibetském papíře. Garpön nám sdělil, že nám může vystavit průvodní list a zapůjčit dopravní prostředky, ale pouze v rámci provincie Ngari. Rozhodně nesmíme pokračovat v cestě do vnitrozemí.

Rychle jsme se mezi sebou poradili a navrhli mu, aby nám vystavil pas na hranice Nepálu. Po určitém váhání návrh přijal a slíbil, že pošle ústřední vládě do Lhasy dopis, kde uvede naše přání. Upozornil nás však, že odpověď může přijít až za několik měsíců. Pochopitelně jsme nehodlali čekat zde. Stůj co stůj jsme chtěli pokračovat v cestě dál na východ; tohoto plánu jsme se nevzdali. Nepál byl neutrální země a kromě toho ležel ve směru naší cesty. Proto jsme byli s výsledkem jednání vcelku spokojeni.

Garpön nás přátelsky pozval, abychom se na několik dní stali jeho hosty. Nejprve si musíme obstarat nákladní zvířata a průvodce; to nějaký čas trvá.

Po třech dnech jsme dostali průvodní list, v němž byla zaznamenána tato trasa: Ngakhju -, Sersok -, Mönce -, Barkha -, Thogčhen -, Lhölung -, Šamcchang -, Tugsum -, Gjabnag. Dále v něm bylo uvedeno, že jsme oprávněni požadovat dva jaky. Obzvlášť důležitá však byla klauzule, že nám obyvatelstvo musí prodávat potraviny, a to za ceny v místě běžné. Topivo a sluhu k ohništi jsme měli na večer zdarma.

Měli jsme radost, že jsme dosáhli tak mnoho. Garpön uspořádal ještě večeři na rozloučenou. Podařilo se mi přitom prodat mu své hodinky. Nakonec jsme museli všichni dát čestné slovo, že z jeho provincie do Lhasy nepůjdeme.

Rozloučili jsme se s Gartogem. Když jsme 13. června vyrazili, tvořili jsme pěknou malou karavanu. Zavazadla nesli dva jaci, které poháněl Tibetan. Pak následoval můj malý osel, který se už docela zotavil a nyní měl na hřbetě pouze kotel na čaj. Náš průvodce, mladý kočovník Norbu, jel na koni. My tři Evropané jsme šlapali poněkud méně vznešeně po svých...

Kapitola 8.

OPĚT TVRDÝ POCHOD.

Týdny jsme byli na cestě. Za celý příští měsíc jsme nenarazili na žádnou větší osadu. Potkávali jsme pouze kočovnické stany a míjeli osamělé domy -, tasamy. Jsou to oddechové stanice, kde si karavany mohou vyměnit jaky a přenocovat.

V jednom z těchto domů se mi podařilo vyměnit osla za jaka.

Byl jsem velmi hrdý na tento obchod, protože jsem tím zmnohonásobil svůj majetek. Bohužel má radost neměla dlouhého trvání. Ukázalo se, že jak je beznadějně zpupné zvíře, takže bych se ho byl nejraději zase rychle zbavil. Později se mi skutečně podařilo vyměnit ho za menšího jaka. Protože i on byl tvrdohlavý, prořízl mu poháněč podle místního obyčeje otvor v nosní přepážce, kterým prostrčil dřevěnou uzdu s provazem. Tímto způsobem se dalo zvíře slušně ovládat. Pojmenovali jsme je Armin.

Krajina, kudy jsme již několik dní postupovali, byla opravdu nádherná. Rozlehlé pláně se střídaly s pahorky a nevelkými roklinami, často jsme se brodili ledovými dravými bystřinami.

V Gartogu jsme několikrát zažili přeháňky s krupobitím, tady byly dny většinou krásné a teplé. Všem nám již narostly husté vousy, které nás trochu chránily před ostrými paprsky slunce.

Dlouho jsme již neviděli ledovce. Teprve když jsme se přiblížili k tasamu Barkha, zasvítilo jich před námi celé moře. Obzoru dominovala Gurla Mandhata, vysoká 7728 metrů. Mnohem nenápadnější, avšak tím proslulejší byla posvátná hora Kailás, vysoká 6700 metrů. Majestátně se tyčila izolovaně od hlavního himálajského hřebene. Jakmile ji spatřili Tibeťané, vrhali se k zemi a šeptali modlitby. Kailás je sídlem bohů pro buddhisty i hinduisty. Největším přáním věřících je vykonat jednou v životě k hoře posvátnou pouť. Poutníci přitom často překonávají tisíce kilometrů, mnozí z nich měří stezku délkou svého těla a bývají na cestě celé roky. Živí se přitom almužnami a věří, že odměnou za pokání získají v příštím životě vyšší vtělení. K hoře se sbíhají stezky ze všech světových stran. Na místech, odkud lze vrchol poprvé spatřit, se vrší ohromné hromady kamenů, dokumentující staletí prosté zbožnosti. Každý z poutníků, jakmile poprvé spatří Kailás, má podle starého obyčeje přidat na hromadu několik nových kamenů.

Také bychom byli rádi jednou horu obešli dokola, jako to dělají poutníci, avšak nevlídný strážce tasamu Barkha nám v tom zabránil a nutil

nás k další cestě s pohružkou, že nám později nemůže zaručit nákladní zvířata.

Po dva další dny jsme vychutnávali pohled na obě velkolepé ledovcové hory. Nás horolezce přitahovala víc než Kailás nedosažitelná Gurla Mandhata, která se zrcadlila v jezeře Manasaróvar. Na jeho břehu jsme se utábořili a nemohli jsme se vynadívát na neskonale ladné tvary 7728 metrů vysokého štítu, který jako by vyrůstal přímo z jezerní hladiny. Je to určitě jeden z nejkrásnějších pohledů na světě.

Jezero Manasaróvar je také posvátné. Obklopuje je mnoho malých klášterů, v nichž poutníci najdou nocleh a konají pobožnost. Hodně věřících se kolem jezera plazí a jeho vodu si pak odnášejí domů jako svátost přinášející požehnání. Všichni poutníci se ve studených vlnách koupají. Skočili jsme do vody také, i když nás k tomu nepřiměla zbožnost.

Koupel se mi mohla stát osudnou. Plaval jsem kus od břehu a dostal se do bažiny, ze které jsem se vyprostil jen s největším vypětím. Přátelé vůbec nepostrehli můj zoufalý zápas s bahnem.

Dorazili jsme sem v období, kdy ještě nezačala hlavní poutnická sezona, proto jsme potkávali víc obchodníků než poutníků.

Občas jsme zahlédli také lecjakou podezřelou tvář. Krajina je vyhlášeným eldorádem lupičů a pokušení přepadat kupce je tady, v blízkosti trhu, větší než kdekoli jinde. Největší tržiště kraje se jmenuje Gjaňima. Stojí tam stovky stanů, v nichž se smlouvá a obchoduje. Tyto indické stany jsou zhotoveny z levné bavlněné tkaniny. Tibetané tkají stanovinu z jačí srsti, jejich stan je velmi těžký, takže na jeho dopravu je zapotřebí jednoho nebo dvou jaků.

Pochodovali jsme po mnoho hodin podél jezera směrem na východ. Připadali jsme si jako na mořském břehu. Radost z krásné přírody nám kalila pouze hejna dotěrných krvelačných komárů. Unikli jsme z jejich dosahu, teprve když jsme se vzdálili z jezerní pánve.

Při další cestě do Thogčenu jsme potkali honosnou karavanu.

Patřila novému oblastnímu guvernérovi z Caparangu, který cestoval ze Lhasy na své nové působiště. Když jsme se zastavili, náš průvodce, se kterým jsme se nikdy příliš nesblížili, strnul v hlubokém předklonu. V ruce držel klobouk a na pozdrav vyplázl jazyk; byl symbolem naprosté oddanosti. Vysvětlil panstvu důvod naší přítomnosti. Doprovod sklonil zbraně připravené k výstřelu a sluhové nám milostivě nabídli sušené ovoce a ořechy, které vyjmuli ze sedlových brašen.

Přirozená autorita Evropanů byla už zřejmě ta tam, však jsme také skutečně žili jako kočovníci. Téměř tři měsíce jsme spali většinou pod širým nebem a náš životní standard byl horší, než mělo domorodé

obyvatelstvo. Malé stany nám poskytovaly pouze na noc střechu nad hlavou, ohniště jsme stavěli vždycky jen ve volné přírodě, ať bylo počasí jakékoli, zatímco kočovníci za nečasu sedí pěkně v teple svých bytelných stanů.

Avšak i když jsme navenek zchátrali, duševně jsme zůstali svěží.

Neustále jsme se něčím zaměstnávali. Končinami, kudy jsme se pohybovali, prošlo jen málo Evropanů. Věděli jsme, že by později mohlo být užitečné každé naše pozorování. Tehdy jsme ještě pevně věřili, že se do civilizované společnosti vrátíme v dohledné době. Společná nebezpečí a trampoty nás spojily pevným poutem. Poznali jsme navzájem své přednosti a chyby a pomáhali jsme si překonávat deprese.

Další cesta vedla přes nízké průsmyky, až jsme sestoupili do prameniště Brahmaputry, které Tibetané říkají Cangpo. Tento kraj nemá pouze náboženský význam pro asijské poutníky, nýbrž je také neobyčejně zajímavý geograficky. Pramení zde řeky Indus, Satladž, Karnálí a Brahmaputra. Tibetané spojují názvy těchto řek s posvátnými zvířaty: lvem, slonem, pávem a koněm. Každému jménu dávají nábožensko-symbolický smysl.

Cangpo nám udávalo směr cesty pro dalších čtrnáct dní. Mohutné vodnaté přítoky z blízkého Transhimálaje a Himálaje jeho tok neustále viditelně rozšiřovaly. Oč byla řeka širší, o to klidněji tekla.

Počasí se teď stále měnilo. Během několika minut člověk mrzl a opět se pekl na slunci; krupobití, déšť a sluneční svit se navzájem střídaly. Jednoho jitra jsme dokonce dolovali stan ze sněhu, za několik hodin jej však prudké slunce rozpustilo. Evropský oděv nebyl vhodný pro tyto stálé změny povětrnosti. Záviděli jsme Tibetanům jejich praktické ovčí kožichy, které se v bocích přepásají a které mají dlouhé rukávy nahrazující rukavice.

Přestože jsme nečasem dost trpěli, postupovali jsme slušnou rychlostí kupředu. Zastávky nám určovaly tasamy. Čas od času jsme zahlédli Himálaj. Pohled na nebetyčný řetěz vrcholů se nedá srovnat s ničím, co jsem dosud z přírodních krás poznal. Setkání s kočovníky byla stále vzácnější. Na druhém břehu Cangpa jsme spatřili jediné živé bytosti -, gazely a kjangy.

Blížili jsme se ke Gjabnagu, místu, jež bylo značeno v našem průvodním listě jako poslední. Tady končil okruh působnosti našeho gartogského přítele.

Rozhodování o tom, co podnikneme dál, nám bylo ušetřeno.

Třetího dne našeho pobytu v této osadě přijel posel z Tradünu a zadýchaně nás vyzval, abychom co nejrychleji jeli s ním. Přáli si s námi mluvit dva vysocí úředníci ze Lhasy.

Rozloučení s Gjabnagem pro nás nebylo nijak těžké. Sotva bylo možné jej vůbec nazývat osadou, i když byl sídlem církevního úředníka provincie Bongpa. Reprezentoval jej totiž jediný dům; nejbližší kočovnický stan byl vzdálený přes hodinu cesty.

Okamžitě jsme byli připraveni k odchodu. Noc jsme strávili v pustině, ve které žijí pouze divocí osli.

Příští den mi zůstal v paměti jako jeden z nejkrásnějších v životě. Už za pochodu jsme po nějaké době spatřili v dálce třpyt maličkých zlatých věží kláštera. Nad ním se v záři ranního slunce zdvihaly grandiózní ledovcové stěny. Zvolna jsme si uvědomovali, že jsou to himálajské osmitisícovky Dhaulágiri, Annapúrna a Manaslu. Panoráma nám učarovalo. Dokonce i Kopp, který nebyl horolezec, sdílel naše nadšení. Protože Tradün leží na opačném konci plošiny, vychutnávali jsme pohled na jiskřivé giganty po dlouhé hodiny. Dobrou náladu nám nepokazil ani brod přes ledovou Cačhu...

Kapitola 9.

TRADÜNÍ, ČERVENÝ KLÁŠTER SE ZLATÝMI STŘECHAMI.

Do Tradünu jsme dorazili navečer. V posledních paprscích zapadajícího slunce se zdvihal na pahorku jako pohádkový palác červený klášter s pozlacenými střechami, pod ním v závětrí kopce se krčily chalupy z vepřovic. Před osadu se seběhlo všechno obyvatelstvo. Zástup nás mlčky očekával. Okamžitě nás uvedli do domu, který byl pro nás připravený. Sotva jsme odložili zavazadla, vstoupilo několik sluhů. S vybranou zdvořilostí nás žádali, abychom přišli k pönpům -, jejich pánům. Následovali jsme je plni očekávání do domu obou vysokých hodnostářů.

Šeptajícím špalírem služebnictva jsme procházeli do větší místnosti, v níž seděli na vyvýšených místech usmívající se, blahobytně vypadající mnich a vedle něho stejně urozený světský úředník. O něco níž zaujali místa církevní úředník z Gjabnagu a nepálský obchodník. Kupec hovořil trochu anglicky a mohl nám dělat tlumočníka. Pro nás stála u stěny připravená lavice s poduškami, takže jsme nemuseli sedět se zkříženýma nohama jako Tibeťané. Nabídlí nám čaj a keksy a zdvořile se zatím nikdo na nic nevyptával. Konečně nás jeden z hodnostářů požádal, abychom předložili průvodní list. Koloval z ruky do ruky, každý jej pečlivě studoval.

Potom zavládlo na čas tísnivé ticho. Teprve za chvíli se oba úředníci vytasili s pochybnostmi, zda jsme opravdu Němci. Nemohli prostě uvěřit, že jsme uprchli z britského zajateckého tábora. Domnívali se, že jsme Angličané nebo Rusové. Museli jsme dát přinést zavazadla. Na dvoře byly všechny věci důkladně prozkoumány. Hlavní starostí strážců bylo, nemáme-li zbraně nebo vysílačku. Dost těžko jsme je o tom přesvědčovali. Mezi našimi věcmi Tibeťany nejvíce upoutala tibetská gramatika a dějiny.

Náš cestovní list udával, že míříme do Nepálu. To se jim zřejmě velice hodilo, a proto nám slíbili veškerou podporu. Říkali, že můžeme vyrazit hned ráno přes průsmyk Korela, a jsme prý v Nepálu za dva dny.

To se zas nelíbilo nám. Chtěli jsme stůj co stůj zůstat nadále v Tibetu a byli jsme odhodláni svést o to tuhý boj. Žádali jsme o právo azylu. Zdůrazňovali jsme neutralitu Tibetu a srovnávali jej se Švýcarskem. Úředníci však tvrdošíjně, i když zdvořile trvali na údajích našeho pasu. Zůstali jsme stejně neoblomní. Za několik měsíců strávených v Tibetu jsme již více poznali mentalitu Asie. Věděli jsme, že se žadatel nesmí vzdát

hned. Rozhovory probíhaly v největším klidu. Při nových a nových šálcích čaje nám skromně vyprávěli, že jsou pouze výběřčími daní a že ve Lhasě nezaujímají tak vysokou hodnotu, jak se tady zdá. Podle toho, že cestovali s dvaceti sluhy a s průvodem nákladních zvířat, by se dalo usuzovat, že jsou přinejmenším ministry.

Konečně jsme se rozloučili s rozhodnutím, že v Tradünu zůstaneme několik dní.

Příštího dne nám sluhové tlumočili pozvání pönpů k obědu.

Očekávaly nás vynikající čínsky upravené těstoviny. Zřejmě jsme budili velice hladový dojem, protože nám sluhové předkládali ohromné spousty jídla. Když jsme při nejlepší vůli už skutečně nemohli, stále nás ještě pönpové nutili. Poučili jsme se, že v Asii patří k dobrému tónu, aby host poděkoval, dřív než je zcela syt.

Velký dojem na nás učinila tibetská obratnost při jídle tyčinkami. Náš údiv dosáhl vrcholu, když jimi stolovníci nabírali jednotlivá zrnka rýže. Vzájemný obdiv hodně přispěl k dobré pohodě. Na obou stranách často propukal srdečný smích. Na závěr se podávalo pivo, které náladu ještě více pozvedlo. Všiml jsem si, že mniši nepijí.

Pozvolna se hovor stočil na naše problémy. Dozvěděli jsme se, že se pönpové rozhodli postoupit naši prosbu o povolení pobytu s průvodním dopisem ústřední vládě ve Lhasě. Měli jsme hned sepsat žádost v angličtině. Oba hodnostáři k ní připojí svůj vlastní list.

Na místě jsme společně sestavili dopis a oni jej v naší přítomnosti připojili k již hotovému průvodnímu dopisu. Dokumenty byly obřadně zapečetěny a předány poslu, který se okamžitě vydal na cestu do Lhasy.

Byli jsme velmi překvapeni tím, jak přátelsky jsme byli přijati.

Směli jsme zůstat v Tradünu, dokud nepřijde odpověď ze Lhasy.

Protože jsme neměli dobré zkušenosti s nižšími úředníky, prosili jsme pönpy, aby nám povolení pobytu písemně potvrdili.

Nad pomyšlení šťastní a spokojení s úspěchem jsme se konečně vrátili do svého obydlí. Sotva jsme došli, otevřely se dveře a dovnitř přicházel zástup těžce naložených sluhů. Předávali nám pytle mouky, rýže, campy a čtyři zabité ovce. Zpočátku jsme nevěděli, co to znamená. Až starosta, který průvod doprovázel, nám dal na srozuměnou, že je to dar obou hodnostářů. Když jsme chtěli poděkovat, skromně všechny díky odmítl. Nikdo se oficiálně neprohlásil jako dárcé.

Při odchodu nám zámožný Tibeťan řekl několik slov, z jejichž moudrosti jsem v této zemi ještě dlouho těžil. Právil, že s evropským spěchem se zde nic nepořídí. Musíme se naučit trpělivosti, nešetřit časem a dostaneme se spíše k cíli.

Když naše trojice opět osaměla, prohlíželi jsme si zvědavě dary.

Nemohli jsme uvěřit obratu osudu. Naše žádost o povolení pobytu byla na cestě do Lhasy a na měsíce jsme měli po starostech o potraviny. Nad hlavou jsme měli místo tenké celtoviny pevnou střechu a služka -, nebyla bohužel ani mladá, ani hezká -, nám zatápěla a přinášela vodu. Naplnilo nás to vděčností. Rádi bychom něco podnikli, abychom dali pónpům najevo své uznání.

Směli jsme jim však věnovat jen trochu léků. Doufali jsme, že se jim budeme moci odvděčit později, za jiných okolností. Stejně jako v Gartogu jsme tu měli příležitost poznat zdvořilost lhaské aristokracie, o které jsem četl tolik chvály také v knihách sira Charlese Bella.

Protože jsme se domnívali, že v Tradünu budeme muset čekat několik měsíců na odpověď ze Lhasy, uvažovali jsme, jak budeme trávit čas. Rozhodně jsme chtěli podniknout výlety do oblasti Annapúrny a Dhaulágiri a na severní plošiny, do Changthangu.

Po nějakém čase nás však vyhledal mnich, který pomáhal starostovi obce, a oznámil nám, že povolení čekat v Tradünu znamená, že se smíme vzdálit z osady pouze na jeden den. Mohli jsme podnikat výlety kam jsme chtěli, večer jsme však museli být nazpět. Kdybychom neuposlechli, hlásili by to do Lhasy, což by jistě nemělo příznivý vliv na vyřízení naší žádosti.

Spokojili jsme se proto s krátkými pochody do hor v nejbližším okolí. Přitahoval nás zejména osamělý, 7059 metrů vysoký vrchol Lungpo Gangri. Často jsme seděli se skicáři na jeho předhůří a kreslili jeho bizarní tvary. Tyčil se stranou od Transhimálaje, podobně jako Kailás; proto byl tak nápadný.

Mohli jsme odtud obdivovat i himálajské obry na jihu, přestože byli vzdáleni ještě dobrých sto kilometrů. Jednoho dne bylo pokušení tak silné, že jsme neodolali. Vybrali jsme si s Aufschnaiterem za cíl štít Tarsangri. Abychom se k němu mohli přiblížit, museli jsme překročit Cangpo, které zde bylo už pěkně široké.

Vedl přes ně sice přívoz s člunem z jačí kůže, ale převozníci měli příkaz nás odmítnout. Nezbylo nám tedy nic jiného než přeplavat. Proud přitom odnesl uzlík Aufschnaiterových šatů, který držel nad hlavou. Plaval jsem za ním a ještě včas se mi podařilo jej zachránit.

Výstup se nám už podařil bez obtíží. Z vrcholu jsme měli kouzelný rozhled. Nahlíželi jsme do světa hor, jejichž jména jsou pro všechny horolezce pojmem. Fotografické aparáty jsme bohužel neměli, přivezli jsme domů pouze skici.

Převozníci nás do osady ochotně přepravili. Byli rádi, že jsme neutekli. Tradün patří k největším jihotibetským překladištím zboží.

V obci to vypadalo jako na nákladovém nádraží. Denně se tu vršily hromady soli, vlny, sušených meruněk a jiných druhů zboží. Během jednoho nebo dvou dnů náklad opět odvážely jiné karavany. Pro dopravu se používá jaků, mul a ovcí. Neustále jsme viděli nové typy lidí; o změnu jsme měli postaráno.

Během srpna v Tradünu často pršelo; zasahovaly sem výběžky indického monzunu. V září bylo pěkně. Využívali jsme dnů k tajnému rybaření nebo jsme nakupovali u kočovníků máslo a sýr.

Osada měla asi dvacet domů, nad kterými vyčníval pahorek s klášterem; žilo v něm jen sedm mnichů. Chalupy stály těsně vedle sebe, přesto měla každá vlastní dvůr, na kterém se ukládalo zboží. Největším zázrakem byl pro mě záhon salátu, nepřesahující dva čtvereční metry. Několikrát se mi podařilo vyměnit pár drahocenných lupínků za léky. Obyvatelé obce se všichni nějak zaměstnávali obchodem nebo dopravou. Skuteční kočovníci žili roztroušeni v tradünské rovině.

Několikrát jsme měli příležitost zúčastnit se náboženských slavností. Zvlášť pozoruhodný byl jakýsi druh dožíněk.

S obyvateli jsme se brzy sblížili. Často jsme s nimi vyměňovali léky za doplňky do naší kuchyně. Přitom jsme působili také jako lékaři. Největších úspěchů jsme dosahovali při ošetřování ran a při bolestech žaludku.

Jednotvárnost života v Tradünu přerušovala občas návštěva nějakého vysokého hodnostáře. V paměti mi uvízl zejména příjezd druhého garpöna, který cestoval do Gartogu. Dlouho předtím než se objevil jeho průvod, ohlašovali vojáci garpönův příjezd. Pak se vynořil kuchař, který hned začal připravovat pokrmy, a teprve příštího dne se přiharcoval sám garpön s hlavní karavanou, v doprovodu třiceti služek a sluhů.

Seběhla se celá ves, i my jsme byli zvědaví jako domorodci.

Urozený host cestoval s celou rodinou na překrásných mulách.

Sám starosta a jeho pomocníci odváděli postupně za uzdu jezdecké zvíře každého příslušníka rodiny do připravených domů.

Větší dojem než garpön na nás učinila jeho dcera. Byla první upravenou mladou ženou, kterou jsme od roku 1939 spatřili. Velmi se nám líbila. Měla na sobě roucho z čistého hedvábí, nehty rudě nalakované. Jenom pudru, rumělky a rtěnky používala trochu přespříliš. Avšak jinak přímo dýchala čistotou a svěžestí. Ptali jsme se jí, zda je nejhezčí dívkou ve Lhase; odvětila skromně, že jich je tam mnoho ještě krásnějších. Velmi jsme litovali, když příjemná společnost už po jednodenním pobytu odcestovala.

Brzy obdržela obec nového hosta. Navštívil nás nepálský vládní úředník. Přijel do Tradünu pod záminkou náboženské pouti.

Měli jsme dojem, že nás chce přemluvit, abychom přešli do Nepálu. V

Káthmándú bychom prý našli dobré přijetí i práci, cestu by prý organizovala vláda. Nabízel nám tři sta rupií na cestovní výdaje. Znělo to všechno velice lákavě, až podezřele; příliš dobře jsme znali britský vliv v Asii.

Po třech měsících pobytu jsme začali být netrpěliví. Komplikovaly se tím vztahy mezi námi. Kopp opakovaně zdůrazňoval, že by rád přijal pozvání do Nepálu. Aufschnaiter šel vždy svou vlastní cestou: koupil čtyři ovce pro zavazadla a hodlal s nimi vyrazit do Čangthangu. Rozcházel se to sice s naším původním plánem, že budeme čekat, až přijde odpověď ze Lhasy, avšak v tuto dobu jsme již o pozitivním výsledku pochybovali.

První ztratil trpělivost Aufschnaiter. Jednoho odpoledne naložil ovce a odejel. Několik kilometrů za osadou se utábořil. Pomáhali jsme mu odnášet jeho věci, předpokládali jsme, že ho ještě příštího dne navštívíme. Také Kopp začal balit. Místní činitelé mu slíbili pomoc při transportu, protože byli velice rádi, že se rozhodl pro Nepál. Méně již se jim líbilo počínání Aufschnaiterovo. Od tohoto dne spaly před našimi dveřmi strážé. Ale již příštího jitra se přítel k nemalému překvapení se všemi věcmi objevil před námi. V noci napadli jeho ovce vlci a dvě z nich sežrali i s kůží; to ho donutilo k návratu.

Večer jsme byli opět všichni pohromadě.

Příští den se s námi za účasti celé osady Kopp rozloučil. Ze sedmi kteří společně prchali z tábora, a z pěti, kteří se rozhodli pro Tibet, jsme zůstali s Aufschnaiterem sami. Byli jsme jediní horolezci z celé skupiny a to nám dodávalo tělesné i duševní síly pro osamělý a strastiplný život v této zemi.

Mezitím nastal konec listopadu. Karavanní cesty nebyly již tak živé. Církevní úředník z Gjabnagu nám poslal několik ovcí a dvanáct nákladů trusu na topení. Moc se nám to hodilo: teploty již poklesly na dvanáct stupňů pod nulou...

Kapitola 10.

DOPIS NÁS NUTÍ CESTOVAT DÁL.

Přestože nadešla zima, byli jsme rozhodnuti víc než kdy jindy odejít z Tradünu, a to buď s povolením, nebo bez něho. Sháněli jsme zásoby a koupili druhého jaka. Během našich příprav nám přišel jeden mnich sdělit, že pro nás došel dopis.

Stalo se to, čeho jsme se tajně obávali: vstup do tibetského vnitrozemí nám nebyl povolen. Dopis nám osobně nepředali.

Jen nám starosta tlumočil, že nemusíme opustit Tibet nejkratší cestou do Nepálu, nýbrž že smíme postupovat ještě dál po tibetském území do osady Kjirong. Odtud je to jen osm mil na nepálskou hranici a sedm denních pochodů do hlavního města Káthmándú. Na cestu nám budou poskytnuta nákladní zvířata a sluha. Rozhodnutí jsme přijali. Opět jsme se dostávali hlouběji do Tibetu. Čím déle se tu budeme moci pohybovat legálně, tím lépe.

Dne 17. prosince jsme opustili Tradün. V osadě jsme strávili víc než čtyři měsíce. Neměli jsme Tibetanům za zlé, že nás nechtějí pustit do Lhasy. Každý ví, jak je těžké cestovat po kterékoli zemi bez povolení. Skutečnost, že nám Tibetané poskytovali pohostinství, dary a transportní zvířata, daleko přesahovala zvyklosti jiných zemí. I když jsem tento národ tehdy ještě nedovedl tak ocenit jako dnes, byli jsme mu s Aufschnaiterem vděční již za těch osm měsíců bez ostnatého drátu.

Jsme tedy opět na cestě.

Naše karavana se tentokrát skládala jen ze mě a Aufschnaitera, avšak doprovázeli nás dva sluhové. Jeden z nich nesl náš poklad: pečlivě uložený vládní dopis oblastnímu úředníkovi v Kjirongu.

Všichni jsme jeli na koni, jaky vedl poháněč. Na naší karavaně bylo již z dálky vidět, že patří významným osobnostem. Jaký to byl rozdíl proti té trojici vagabundů, která se před několika měsíci belhala z opačného konce přes Himálaj.

Cesta do Kjirongu vedla k jihovýchodu, znovu přes himálajský vodní předěl. Řeka Cangpo, když jsme ji přejížděli, byla již zamrzlá. Noci ve stanu byly citelně chladné.

Po týdenní jízdě jsme dorazili do osady Dzongkha. Už z dálky nám ji prozradil hustý mrak kouře, který visel nad chatrčemi.

Dzongkha si konečně zasloužila název vesnice. Kolem kláštera se shluklo asi sto hliněných stavení obklopených obdělávanými poli.

Osada leží na soutoku dvou bystřin, které odtud společně prorážejí Himálaj pod jménem Kósí a tečou do Nepálu. Vesnici obklopuje asi deset metrů vysoká ochranná zeď. V těsné blízkosti se vypíná překrásný šestitisícový, vše převyšující vrchol, který domorodci nazývají Čhogulhari.

Vstoupili jsme do Dzongkhy právě o Vánocích. Byl to náš první Štědrý večer mimo tábor. Přidělili nám zde pěknou světnici, tak pohodlně zařízenou, že jsme byli až překvapení. Les je odtud vzdálen jen dva dny cesty, proto zde není dřevo žádnou vzácností. Používá se ho ke stavbě domů i k výrobě všech ostatních potřeb.

V plechovém kanystru upraveném na kamna vesele praskalo jalovcové dřevo a příjemně vyhřívalo místnost. Večer jsme zažehli tibetské lampičky, v nichž se svítí máslem, a na oslavu Vánoc se v hrnci zakrátko vařila ovčí kýta.

Jako všude v celém Tibetu ani zde nejsou veřejné ubytovny: každému cestujícímu se úředně přidělí soukromý byt. Přidělování se děje podle určitého plánu, takže obyvatelstvo tím není příliš zatěžováno. Náklady se hradí ze státních daní.

Přestože jsme počítali s delším pobytem, uvízli jsme v Dzongce pro velké množství sněhu téměř měsíc. Vlivem blízkého Himálaje tu sněžilo celé dny tak hustě, že musela být přerušena veškerá doprava. Uvítali jsme pobyt jako příjemný odpočinek.

Měli jsme příležitost zúčastnit se jako diváci některých zábav v klášteře a představení taneční skupiny z Ňenamu.

V Dzongce žil určitý počet urozených rodin a my se s nimi brzy spřátelili. Hovořili jsme už slušně tibetsky a vedli jsme při návštěvách velmi dlouhé diskuse, během nichž jsme poznali mnoho domorodých obyčejů. Silvestrovský večer roku 1944 uplynul tiše, bez zpěvu: prodlévali jsme v duchu víc než kdy jindy ve vlasti.

Jakmile to jen trochu bylo možné, podnikali jsme výlety do okolí. Bylo tu mnoho pískovcových jeskyň, které se pro nás staly pravými pokladnicemi. Nalezli jsme v nich staré dřevěné a hlíněné figurky bohů, listy z posvátných tibetských knih.

Pravděpodobně to byly oběti světcům, kteří dříve jeskyni obývali.

Dne 19. ledna byly cesty natolik schůdné, že jsme společně s ohromnou karavanou jaků mohli vyrazit. Vpředu kráčeli jaci bez nákladu, razili cestu hlubokým sněhem jako pluhy a zdálo se, že jim tato funkce velmi vyhovuje. Údolí se brzy zúžilo do soutěsky a jen první den jsme napočítali dvanáct mostů vedoucích přes řeku. Můj jak, původem z Čangthangu, k nim měl zásadní odpor. Vší silou se vždy zpěchoval na lávku vstoupit a choval se velmi svéhlavě. Teprve když přispěchali na pomoc poháněči,

podánilo se nám postrkováním zezadu a taháním zpředu dostat zvíře na druhý břeh. Už dříve mě Tibetané varovali, abych Armina nebral s sebou do Kjirongu, protože prý nevydrží horké léto. Nemohl jsem se s ním však rozloučit. Stále jsme se ještě nevzdávali plánů na nový útek do vnitrozemí.

Celou cestu ukazoval můj teploměr neochvějně třicet stupňů pod nulou. Na třicítce zůstal sloupek rtuti stát, protože stupnice dále nesahala.

Jednou jsme objevili v soutěsce na skále čínský nápis, který mne velmi zaujal. Byl to zřejmě pozůstatek někdejšího čínského tažení do Nepálu v roce 1792. Po tisícikilometrové cestě přitáhla tehdy mocná armáda před brány Káthmándú a diktovala své podmínky.

Hluboký dojem na nás učinil skalní klášter poblíž osady Longdy. Ve výšce dvou set metrů nad dnem údolí se ke skále tiskly červené klášterní budovy a baráčky připomínající ptačí hnízda.

Neodolali jsme s Aufschnaiterem, abychom se nepokusili vystoupit po lavinových svazích na hřeben. Kochali jsme se přitom kouzelným výhledem na Himálaj. Potkali jsme několik mnichů a jeptišek a dozvěděli jsme se od nich, že v klášteře žil v jedenáctém století proslulý tibetský světec, básník Milaräpa. Klášter se nazývá Dagkar Taso. Docela jsme chápali, proč si básník zvolil k pobytu tato malebná místa. Jsou jako stvořená k tomu, aby inspirovala vnímavou duši k meditaci a básním. Těžko jsme se s Longdou loučili a pevně jsme si umínili, že se sem jednou vrátíme.

Každým dalším dnem sněhu ubývalo. Brzy jsme vstoupili do lesa a tím jsme se octli v téměř tropickém prostředí. Zimní oděv, kterým nás Tibetané vybavili, se stal náhle příliš teplým.

Zanedlouho jsme procházeli Dothangem. Je to poslední dědina před Kjirongem, zasazená do zelených luk. Vzpomínám si ještě že všichni její obyvatelé měli neobyčejně velké hlavy. Je to v Tibetu vzácné.

Na cestu do Kjirongu jsme potřebovali plný týden. Při dobrých podmínkách je možné ji zvládnout za tři dny; posel ji dokáže urazit v jediném dnu...

Kapitola 11.

KJIRONG -, OSADA BLAŽENOSTI.

Kjirong znamená doslova Osada blaženosti. A opravdu si tento název zaslouží. Nikdy po něm nepřestanu toužit. Kdybych si mohl vybrat, kde bych chtěl strávit podzim svého života, zvolil bych Kjirong. Postavil bych si tu dům z červeného cedrového dřeva a svedl bych jeden z tisíců potoků řítících se z hor do své zahrady. V sadu by mi zrály snad všechny plody světa... Kjirong leží sice ve výšce 2770 metrů, ale téměř na 28. stupni zeměpisné šířky.

Při našem příchodu v lednu se teploty pohybovaly ještě kolem nuly. Nejstudeněji tu bývá nanejvýš deset pod nulou. Roční období se podobají alpským, pouze vegetace je v Kjirongu tropická. Celý rok je možné lyžovat na himálajských svazích a v létě zlézat mnoho šestitisícových a sedmitisícových vrcholů.

Obec se skládá asi z osmdesáti domů. Je sídlem dvou oblastních guvernéřů, pod jejichž správou patří třicet okolních obcí. Dozvěděli jsme se, že jsme první Evropané, kteří Kjirong navštívili. Obyvatelstvo sledovalo náš příchod s nelíčeným údivem. Opět nám byl přidělen byt, tentokrát u zámožného rolníka. Stavení mělo opravdové základové zdi, nad kterými se tyčila dřevěná nástavba. Střechu kryly šindele zatížené kameny.

Rázovité stavby velmi připomínaly tyrolské domy. Celá obec mohla právě tak dobře jako v Himálaji být v rakouských Alpách.

Jenom hřeben střechy zdobily místo komínů pestré modlitební praporce. Tyto vlaječky mají vždy pět barevných tónů, z nichž každý v tibetském životě znamená nějaký symbol.

V přízemí našeho domu byly stáje pro krávy a koně, které od prvního patra odděloval silný dřevěný strop. Poschodí bylo vyhrazeno obytným prostorům a zvenčí se sem dalo vstoupit jedině po žebříku ze dvora. Vysoké podušky naplněné slámou nahrazovaly postele a sedadla, vedle nich stály malé nízké stoly. Pestře pomalované skříně ukrývaly sváteční oděvy.

V domě nikdy nechybí oltář vyřezávaný ze dřeva, hoří na něm obřadní lampička. Obrovské otevřené ohniště, na něž se přikládá dubové dřevo, je v zimě shromaždištěm celé rodiny. Sedí se v kruhu na prknech a popíjí čaj.

Světnice, kterou nám s Aufschnaiterem přidělili, byla poměrně malá, a já se proto brzy přestěhoval do přilehlého seníku. Zatímco Aufschnaiter sváděl nerovný boj s krysami a štěnicemi, mými nepřáteli byly myši a blechy. Nikdy se mi nepodařilo je přemoci.

Za všechny nepříjemnosti jsem však byl bohatě odškodněn čarovným výhledem na bělostné ledovce; táhly se zdánlivě na dosah nad rododendronovými porosty.

Měli jsme sice k ruce sluhu, ale z hygienických důvodů jsme se raději starali o vaření sami. V naší světnici byl krb a dřevo jsme měli zadarmo. Spotřebovali jsme tak velmi málo peněz. Za potraviny jsme nevydávali víc než asi patnáct marek na osobu za měsíc. Od ušití kalhot jsme zaplatili 75 feniků.

Hlavní potravou této oblasti je campa. Zde jsme také viděli, jak se připravuje. V železné pánvi se rozpálí písek, na který se nasype ječné zrní. Na horkém písku zrna pukají s lehkým lupnutím. Na jemném sítu se pak písek oddělí od zrní, které se umele.

Příjemně vonící mouka se může rovnou jíst, ale obvykle se smísí v těsto s máslem rozpuštěným v čaji. Někdy se podává těsto zadělané mlékem nebo pivem. Tibetané jsou v přípravě pokrmů z campy velmi vynalézaví. Na toto jídlo jsme si celkem již přivykli, horší to bylo s máslem v čaji.

Pro Evropany je příprava čaje pozoruhodným obřadem. Z Číny se sem dováží hrubý čaj slisovaný do malých cihel, obvykle jej tvoří lodyhy a odřezky, z něhož vaří Tibetané celé hodiny a často i dny předem tmavý odvar. Při vaření se přidává hodně soli a trochu sody. Odvar se potom scedí a přelije do jakési máselnice. Podle množství čaje a podle chuti se přidá máslo a emulze se rozmíchá. Máslo nebývá bohužel příliš čerstvé, přispívá k tomu nedostatečné skladování v jačích kožích, v nichž se uchovává někdy měsíce i léta. Proto je chuť čaje pro Evropana zpočátku vysloveně odporná; i já si na něj jen pomalu zvykal. Také Tibetané dávají většinou přednost čerstvému máslu před žluklým. Čaj s máslem je tibetský národní nápoj, pije se často až šedesátkrát denně.

Kromě těchto dvou hlavních potravin tu existuje ještě rýže, pohanka, kukuřice, brambory, řepa, cibule, boby a ředkev. Maso je vzácnost. Protože Kjirong je zvlášť posvátné místo, nikdy se zde žádné zvíře nezabíjí. Maso se dostane na stůl jen tehdy, když je přivezou odjinud, nebo -, což nebývá řídký případ -, když napadnou stáda medvědi nebo levharti a něco ze své kořisti přenechají lidem. Je dost kuriózní, že každoročně na podzim prochází Kjirongem do Nepálu patnáct tisíc ovcí na porážku a obec za ně vybírá clo.

Brzy po příchodu jsme se hlásili o audienci u oblastních hodnostářů. Sluha jim již předal náš průvodní dopis a pönpové předpokládali, že budeme hned cestovat dál do Nepálu. My však byli jiného názoru. Sdělili jsme pönpům, že bychom rádi zůstali nějaký čas v Kjirongu. Vzali naše rozhodnutí klidně na vědomí a slíbili, že budou naše přání tlumočit do

Lhasy.

Navštívili jsme také zástupce Nepálu. Opět nám líčil svou zemi v nejrůznějších barvách. My se však mezitím dozvěděli, že Kopp byl po několika dnech pobytu v metropoli Nepálu odsunut zpět do Indie, do internačního tábora. Všechny svůdné řeči, že bychom v Káthmándú měli k dispozici auto, jízdní kola a kino, na nás už neudělaly žádný dojem.

Těsné obchodní styky s Nepálem způsobují, že se v Kjirongu skoro vůbec neplatí tibetskými penězi; hlavní měnou je khotrang. Obyvatelstvo je hodně smíšené. Žije tu dost Kacarů, tibetsko-nepálských míšenců. Kacarové však nebyli zdaleka tak přívětiví a přátelští jako čistokrevní Tibeťané a nerespektovala je doopravdy ani jedna, ani druhá etnická skupina.

Nepočítali jsme už, že nám ústřední vláda ve Lhase udělí povolení k pobytu v zemi. V Nepálu nás zřejmě očekávalo vydání do Indie. Proto jsme se rozhodli zdržet se zatím v této pohádkové osadě co nejdéle, dokud nevypracujeme nový plán útěku. Tehdy jsme ještě netušili, že zůstaneme v Kjirongu téměř devět měsíců.

Vůbec jsme se nenudili. Deníky se plnily pozorováním obyčejů a zvyků tibetského obyvatelstva. Neuplynul jediný den, abychom nepodnikli výlet do blízkého i dalekého okolí. Aufschnaiter, v Mnichově tajemník Himálajské nadace, pilně kreslil mapy.

Zatímco na naší speciálce byla uvedena v této oblasti jen tři jména, shromáždili jsme jich nyní víc než dvě stě. A tak jsme se nejen těšili ze svobody, ale současně jsme i využívali užitečně času.

Naše výlety, které zpočátku směřovaly pouze do blízkého okolí, se později stále více prodlužovaly. Lidé si na nás zvykli, a tak nás nikdo neobtěžoval. Největší přitažlivost pro nás pochopitelně měly hory a kromě nich horské prameny v okolí Kjirongu.

Nejteplejší prameny tryskají uprostřed bambusového porostu na břehu ledové řeky Kósi. Voda vyráží ze země téměř vařící, odvádí se do umělé nádrže a tam má ještě teplotu čtyřicet stupňů.

Mohli jsme se koupat střídavě v horké a ledové vodě.

Na jaře vypukla u pramenů opravdová lázeňská sezona. Přicházely zástupy Tibeťanů a bambusové chatrče a přístřešky vyrůstaly jako houby po dešti. Na jindy tak osamělém místě, vzdáleném od Kjirongu dvě hodiny cesty, panoval čilý ruch. Muži a ženy se nazí cachtali v bazénu. Pokud byl někdo příliš choulostivý, stal se terčem různých žertů, jako u nás. Mnoho rodin jezdilo k těmto lázním na jakousi dovolenou. Přitáhly se všim všudy, nezapomněly ani na spoustu piva, a trávily v bambusové chatrči jeden až dva týdny. Pramenům se nevyhýbají ani šlechtici: přicházejí sem s

početnými karavanami služebnictva. Lázeňský ruch však dlouho netrvá: v létě začnou tát v horách ledovce a řeka prameny zaplaví.

V Kjiromgu jsme se seznámili s mnichem, který studoval lékařskou školu ve Lhase. Byl velmi vážený a žil si dobře z potravin, které mu pacienti přinášeli místo honoráře. Jeho léčebné metody byly pozoruhodné. Jedna z nich například doporučovala přitisknout na bolestivé místo proužek papíru s modlitbou; při hysterických záchvatech to dokonce mívalo úspěch. Pacientům v těžkém stavu vypaloval mnich žhavým železem otvory do kůže.

Byl jsem svědkem, jak tímto způsobem vzkřísil ze mdlob člověka, který se již nemoci poddal; převážné většině pacientů však tato metoda příliš nesvědčila. Drastický způsob pálení kůže se používal také u domácího zvířectva. Protože jsem se považoval za polovičního lékaře a vždy jsem se zajímal o vše týkající se lékařství, dlouho jsem s mnichem hovořival. Přiznal, že zná přesně hranice svých vědomostí, nelámал si tím však hlavu. Neměl nikdy nepříjemnosti, protože stále měnil působiště. A protože z výtěžku pochybných léčebných metod mohl financovat náboženské pouti, měl klidné svědomí...

Kapitola 12.

PRVNÍ TIBETSKÝ NOVÝ ROK.

V polovině února jsme prožili první tibetský Nový rok. Roky se zde počítají podle měsíčního kalendáře, mají dvojitá jména, živlů a zvířat. Novoroční slavnost je kromě výročí Buddhova narození a úmrtí největší událostí roku. Již v noci jsme slyšeli zpěvy žebráků a toulavých mnichů, kteří sbírali dům od domu almužny.

Ráno připevňovali Tibetané čerstvě poražené jedličky ozdobené modlitebními fábory na hřeben střechy. Slavnostně recitovali náboženské formule a současně obětovali bohům campu. Do všech chrámů nosilo obyvatelstvo jako oběť máslo; obrovské měděné kotle téměř přetékal. Věřili, že je to bohům milé a že jim budou v novém roce nakloněni. Ke zlatým sochám pokládali věřící bílé hedvábné stuhy jako výraz úcty a pokorně se jich dotýkali čelem.

Všichni -, chudí i bohatí -, obětují bohům a vyprošují si jejich požehnání, plní oddanosti a bez vnitřních pochyb. Sotva existuje na světě národ, který tak spontánně vyznává své náboženství a snaží se žít podle jeho pravidel jako Tibetané. Vždy jsem jim velmi záviděl jejich prostou důvěru, protože jsem celý život stále jen hledal. Přestože jsem našel v Asii cestu k meditacím, zůstaly mi otázky po posledních věcech člověka nezodpovězeny.

Naučil jsem se však v této zemi posuzovat běh života klidně, nedat se událostmi vláčet a strhávat do pochybností.

Na sklonku starého roku se však Tibetané nejen modlili. Pod dohledem blahosklonných mnichů celý národ sedm dní tančil, zpíval a popíjel. V každém domě se konala slavnostní hostina.

I my byli pozváni.

V našem domě se slavnostní nálada bohužel brzy pokazila.

Jednoho dne mě zavolali do pokoje mladší sestry naší hospodyně. Okna byla zacloněna, takže jsem si uvědomil, že stojím u jejího lůžka teprve tehdy, když mě uchopily horké ruce. Jakmile si však zrak přivykl na šero, couvl jsem zděšeně od postele; nemohl jsem se ovládnout. Přede mnou ležela úplně zohavená dívka, která byla před dvěma dny ještě hezká a zdravá.

I mně laikovi bylo hned jasné, že má neštovice; vyrážka napadla už také hrtan a jazyk, takže mi jen nezřetelně sdělovala, že musí zemřít. Vymlouval jsem jí to, jak jsem nejlépe uměl, rychle jsem se vytratil a pospíchal se co

nejdůkladněji umýt. Dívce nebylo pomoci, jenom jsem doufal, že nevypukne epidemie.

Aufschnaiter ji také navštívil a potvrdil mou diagnózu. Za dva dny dívka zemřela.

Měli jsme tedy smutnou příležitost poznat po slavnostní veselici také obřady tibetského pohřbu. Ozdobená jedlička, znamení sváteční pohody, zmizela ze střechy a již příštího dne při prvním rozbřesku zabalili příbuzní mrtvou do bílého plátna a domorodý hrobař ji vynášel na zádech z domu. V určité vzdálenosti jsme skupinu složenou pouze ze tří mužů následovali. Za osadou na vyvýšeném místě, které bylo možné z dálky snadno rozeznat podle poletujících supů a krkavců, rozčtvrtil jeden z trojice mrtvolu sekerou. Druhý, který seděl opodál, mumlal modlitby a bubnoval na malý bubínek. Třetí muž odháněl dotěrné ptáky a podával oběma druhům čas od času pivo nebo čaj na posílněnou. Hrobař rozdrtil na malé kusy i kosti, aby je ptáci mohli lépe pozřít a aby po mrtvole nezbylo ani stopy.

Obřad vypadá barbarsky, je však motivován hlubokým náboženským cítěním. Tibeťané si přejí, aby jejich tělo, které bez duše nemá žádný význam, zmizelo beze zbytku. Mrtvoly šlechticů a vysokých církevních hodnostářů se spalují, nejobvyklejší však je výše popsán způsob pohřbu. Pouze těla zcela chudých lidí, pro které by bylo i čtvrcení příliš nákladné, se házejí do řeky; úlohu supů tam přejímají ryby. Zemřou-li chudí na nakažlivou chorobu, pohřbívají je muži, které platí vláda.

Naštěstí se epidemie černých neštovic nerozšířila; zemřelo jen několik lidí. V našem domě se držel čtyřicet devět dní smutek.

Poté byl na střeše vztyčen nový stromek s modlitebními stuhami. K obřadu se dostavilo mnoho mnichů, hlasitě se modlili a modlitby doprovázeli svéráznou hudbou. To vše samozřejmě stojí peníze. a Tibeťané proto většinou prodávají majetek a šperky zemřelého a z výtěžku zaplatí smuteční obřad mnichů a svícení desítkami obřadních lampiček.

Denně jsme podnikali výlety. Skvělý sníh nám vnukl myšlenku, abychom si vyrobili lyže. Aufschnaiter přinesl dva březové kmeny, které jsme zasyrova dali otesat a sušili jsme je nad krbem. Pustil jsem se do výroby holí a vázání a za pomoci truhláře vznikla z kmenů docela přijatelná prkénka. Nad ohněm jsem ohnul špičky a mezi kameny jsem je zpružnil. Měli jsme radost, že lyže vypadají tak pěkně, a nemohli jsme se dočkat prvního pokusu.

Jako blesk z čistého nebe však přišlo pozvání od pönpů, kteří nám zakázali opouštět Kjirong, s výjimkou vycházek do nejbližšího okolí. Na energické protesty se nám dostalo otřepaného vysvětlení: Německo je mocná země, kdyby se nám něco přihodilo, protest německé vlády v Lhase

by pro ně znamenal přísný trest. Pönpové se ve svém rozhodnutí nedali zviklat. Pokoušeli se nás přesvědčit, že na nás v horách číhají nebezpeční medvědi, levharti a divocí psi. Jejich starostem o naši bezpečnost jsme příliš nevěřili, pravděpodobnější bylo, že se obyvatelstvo bojí, abychom při výletech do hor nerozzlobili božstva, která tam přebývají. Pro tuto chvíli nezbylo než se podrobit.

Po několik nejbližších týdnů jsme zákaz dodržovali. Jednoho dne jsme však již nemohli odolat přání trochu si zalyžovat. Sněhové a ledovcové svahy na nás denně tak vábivě shlížely, že jsme se uchýlili ke lsti. U jednoho léčivého pramene, vzdáleného pouze půl hodiny, jsem si zřídil provizorní obydlí. Po několika dnech, když si lidé na mou přítomnost zvykli, jsem tam dopravil v noci tajně lyže a za svitu měsíce jsem je vynesl nahoru na svah. Příští den časně ráno jsme s Aufschneiderem vystoupili nad hranici lesa a v srdci Himálaje jsme poprvé s požitkem okusili nádherný firnový sníh. Oba jsme byli překvapeni, jak dobře se nám i po dlouhé přestávce lyžovalo. Protože nás při tom nikdo nepřistihl, zkusili jsme to ještě jednou; pak se lyže zlomily. Úlomky pro Tibeťany tak podivuhodných zařízení jsem schoval. A tak se lidé v Kjirongu nedozvěděli, zda jsme si skutečně "osedlali sníh", jak se vyjadřovali.

Mezitím nastalo jaro. Na polích začaly práce a ozimy se brzy krásně zelenaly. Podobně jako katolíci žehnají i buddhisté úrodě.

V dlouhém procesí nosili mniši následování vesničany kolem obce sto osm svazků tibetské bible. Přítomní se přitom modlili a mniši hráli na rituální nástroje.

Čím bylo větší teplo, tím hůř se dařilo mému jaku. Měl horečku a místní "veterinář" mínil, že mu může pomoci jedině medvědí žluč. Spíš proto, abych mu dal za pravdu, než z vlastního přesvědčení jsem vzácný lék koupil a vůbec jsem se nedivil, že postup neměl úspěch. Pak mi radili kozí žluč a pižmo. Podvědomě jsem doufal, že by zkušenosti Tibeťanů v zacházení s jaky mohly mé drahocenné zvíře zachránit. Avšak po několika dnech mi nezbylo nic jiného než ubohého Armina dát porazit, abych zachránil alespoň maso.

Pro podobné krajní případy žil v Kjirongu řezník. Přebýval na okraji vesnice jako vyvrhel. Spolu s ním tam měli své dílny kováři, jejichž řemeslo považují Tibeťané vůbec za nejnižší. Jako odměnu obdržel řezník nohy, hlavu a vnitřnosti jaka. Způsob, jakým zvíře usmrtil, byl rychlý a zdál se mi humánnější než porážky u nás. Bleskurychlým řezem otevřel jakovi hrud', rukou sáhl dovnitř a vytrhl ze srdce aortu; zvíře bylo okamžitě mrtvé.

Leželo naznak se svázanýma nohama, takže krev zůstala v břišní dutině

a stačilo ji nyní jen vyčerpat. Maso řezník rozřezal a vyudil nad otevřeným ohněm. Protože jsme se tehdy znovu zabývali útekem, posloužilo nám jako základ potřebného proviantu.

V Dzongce vypukla epidemie, které podlehl již několik lidí.

Zámožný okresní úředník, který tam žil se svou hezkou ženou a čtyřmi dětmi, chtěl dopravit rodinu do bezpečí, a uchýlil se proto do Kjirongu. Symptomy nemoci ukazovaly, že jde o nějaký druh úplavice. Děti však měly už zárodky choroby v těle a jedno po druhém onemocněly. Měl jsem tehdy v lékárnice ještě trochu yatrenu, který byl považován za nejlepší prostředek proti úplavici a nabídl jsem jej rodině v naději, že ještě pomůže.

Byla to od nás velká oběť, protože jsme si tuto dávku schovávali pro sebe, kdyby bylo třeba. Bohužel lék nepomohl a tři z dětí zemřely. Nejmladší, které onemocnělo naposledy a už žádný yatren nedostalo, jsme chtěli za všech okolností zachránit. Navrhli jsme rodičům, aby poslali po rychlém poslu do Káthmándú vzorek stolice, kde by podle rozboru určili nejvhodnější lék. Aufschnaiter napsal do nemocnice průvodní anglický dopis. Bohužel posel nikdy neodešel a dítě léčil vtělený lama, kterého přivolali odněkud zdaleka. Všechna námaha byla marná. I nejmladší dítě zemřelo jako ostatní, po deseti dnech. I když to byla velmi smutná událost, pro nás to znamenalo zadostiučinění. Kdyby totiž poslední dítě zůstalo naživu, byli by nás považovali za vrahy prvních tří.

Rodiče a někteří další dospělí také onemocněli, chorobu však přestáli. Je to snad možné vysvětlit tím, že v nemoci stále hodně jedli a pili mnoho alkoholu. Děti naproti tomu potravu odmítaly, a proto rychle ztrácely síly.

I později nás s rodiči spojovalo srdečné přátelství. Přestože je ztráta dětí silně zasáhla, víra ve znovuzrození jejich bolest značně zmírňovala. Zůstali v Kjirongu ještě delší čas, bydleli v poustevně, kde jsme je často navštěvovali. Muž se jmenoval Wangdŭla, byl to otevřený, pokrokově smýšlející člověk. Velmi toužil po vědění, museli jsme mu mnoho vyprávět o světě. Aufschnaiter mu jednou z paměti nakreslil na jeho přání mapu světa. Jeho žena byla dvaadvacetiletá tibetská kráska, která mluvila plynně hindsky, naučila se tomuto jazyku v indických školách. Jejich manželství bylo mimořádně pěkné.

Po mnoha letech jsme se doslechli o tragickém osudu této sympatické rodiny. Když se jim konečně narodilo opět dítě, zemřela mladá žena v šestinedělí a Wangdŭla bolestí ztratil rozum. Byl to jeden z nejpříjemnějších Tibeťanů, které jsem kdy poznal, a jeho osud se mne hluboce dotkl...

Kapitola 13.

NOVÉ STAROSTI S POBYTEM.

V létě nás pönpové opět vyzvali, abychom je navštívili. Tentokrát nám energicky oznámili, že musíme svůj pobyt v Kjirongu zkrátit.

Mezitím jsme se od nepálských kupců dozvěděli, že válka skončila. Věděli jsme však, že po první světové válce Angličané propustili v Indii zajatce až za dva roky. Neměli jsme pochopitelně prázdnou chuť ztratit ještě teď svobodu. Pevně jsme se rozhodli, že se pokusíme ještě jednou proniknout do vnitrozemí. Tibet nás stále víc a víc fascinoval. Byli jsme ochotni vynaložit všechno úsilí, abychom jej mohli dál prozkoumat. Znali jsme již slušně tibetsky a získali jsme hodně zkušeností ve styku s obyvatelstvem. Co nám v tom tedy mohlo zabránit? Jako horolezci jsme měli jedinečnou příležitost skicovat neznámý vnitrozemský himálajský terén. Dávno jsme se již rozloučili s myšlenkou, že bychom se brzy vrátili domů. Pokusíme se proniknout horstvy v Severním Tibetu do Číny, tam snad najdeme práci.

Slíbili jsme tedy pönpům, že Kjirong opustíme na podzim, ovšem za podmínky, že nám za to opět poskytnou volnost pohybu. Svolili. Od té chvíle měly naše výlety cíl nalézt ve sněhovém hřebeni sedlo, přes které bychom přešli do Tibetské vysočiny, aniž bychom museli znovu přes Dzongkhu.

Při dalekých vycházkách jsme poznávali okolní zvěř. Setkali jsme se s různými druhy, spatřili jsme dokonce i opice, které sem zřejmě zabloudily průrvami řeky Kósí z Nepálu. V určitém období levharti každou noc dávali krávy a jaky a domorodci se je pokoušeli chytit do pastí. Museli jsme být při toulkách opatrní, nosil jsem v kapse pouzdro na cigarety naplněné paprikou proti medvědům. Tyto šelmy jsou opravdu nebezpečné jen ve dne, kdy neváhají napadnout i člověka. Potkali jsme několik dřevařů s hlubokými jizvami v obličeji, jednoho z nich úder tlapou zcela oslepil. V noci stačí na zahrnutí huňáče zapálená louč.

Při hranici lesa jsem jednou spatřil v čerstvém sněhu hluboké stopy, které jsem nedokázal zařadit. Podobaly se trochu lidským; lidé s větší fantazií by asi usoudili, že to jsou otisky nohou proslulého "sněžného muže".

Neustále jsem se snažil udržet si dobrou tělesnou kondici. Příležitostí jsem k tomu měl dost: pomáhal jsem na poli nebo při mlácení, rubal jsem dřevo a osekával louče ze smolných borovic. Tibeťané jsou tělesně zdatní;

má na to vliv podnebí i těžká práce. Rádi ukazují svou sílu při sportovním zápolení.

V Kjirongu se každoročně konaly sportovní slavnosti trvající několik dní. Hlavními disciplínami byly dostihy, střelba lukem do dálky i do výšky a skoky do dálky i do výšky. Ti nejsilnější měli příležitost zdvihat těžký kámen a přenášet jej na určenou vzdálenost.

Ke všeobecnému veselí jsem se některých disciplín také zúčastnil. V běhu jsem téměř vyhrál. Po hromadném startu jsem po celou trať vedl. Nepočítal jsem však s běžnými domorodými metodami boje. V posledním nejstrmějším úseku mě dohonil jeden Tibeťan a popadl mě zezadu za kalhoty. Byl jsem tak překvapený že jsem se zastavil a ohlédl se. Na to ten chytrák čekal, předběhl mě a dotkl se cílového kamene těsně přede mnou. Na podobné triky jsem nebyl připravený. Za všeobecného veselí jsem získal druhou cenu.

V Tibetu sportují pouze muži. Ženy stále ještě nevědí nic o emancipaci a spokojují se s tím, že při závodech připravují jídlo a čepují pivo.

I jindy bylo v Kjirongu postaráno o změnu. V létě přicházely denně karavany. Po žních v Nepálu přinášely ženy a muži v koších rýži a vyměňovali ji zde za sůl. Sůl je jedním z nejdůležitějších tibetských vývozních artiklů, doluje se v bezodtokých čangthangských jezerech. Přenáší se na hřbetech jaků a ovcí několik měsíců k hranicím, kde se výhodně směňuje za rýži.

Dopravu z Kjirongu do Nepálu obstarávají pouze nosiči. Cesty vedou úzkými rozsedlinami; často musely být vysekány do skal schody, aby bylo možné projít. Velkou většinu nosičů tvoří nepálské ženy; mají neobyčejně silné svalnaté nohy, nosí krátké sukně a laciné šperky.

Jednou jsme byli svědky jedinečného divadla. Sledovali jsme Nepálce, kteří sbírali med. Tibeťané mají úředně zakázáno vyhledávat med protože jim víra zakazuje odebírat živým tvorům potravu. Avšak protože i tady -, jako všude na světě -, lidé rádi zákony obcházejí, přenechává se starost o sbírání medu Nepálcům. Tibeťané -, včetně pönpů -, si pak od nich za malou odměnu oblíbenou pochoutku kupují.

Výprava za medem je odvážný podnik, včely totiž ukrývají před vetřelci své plástve pod skalní výběžky divokých strží. Nepálci spouštějí do hlubiny dlouhé bambusové žebříky, muži po nich šplhají volně zavěšení ve vzduchu, často až sedmdesát či osmdesát metrů nad propastí. Pod nohama jim burácí říčka Kósí, přetržení lana by znamenalo jistou smrt. Rozlícené divoké včely si Nepálci udržují od těla kouřovou clonou. Plástve se pak vytahují po laně, na němž jsou připevněny nádoby. Základní podmínkou pro zdar výpravy je dokonalá souhra skupiny; jakékoli signály a volání

přehlušuje totiž hukot řeky.

V době, kdy jsme Nepálce pozorovali, pracovalo v soutěsce jedenáct mužů celý týden. Zisk za med zdaleka nevyvážil riziko, které sběrači podstupovali. Tehdy jsem velmi litoval, že nemám kameru s barevným filmem, abych podívanou natočil.

Když ustaly silné letní deště, začali jsme systematicky zkoumat křivolaká údolí. Často jsme zůstávali venku celý den. Brali jsme s sebou potraviny, materiál na skicování a kompas. Pak jsme zase žili na pastvinách společně s pastýři, kteří -, podobně jako v Alpách -, vyháněli na léto dobytek na šťavnaté horské louky.

Stovky krav a jaků se pásly mezi ledovci na zelených ostrůvcích.

Často jsem pomáhal při stloukání másla a těšil se na zlatožlutou čerstvou odměnu. Aby máslo rychleji tuhlo, přinášeli Tibetané z blízkých ledovců kousky ledu a házeli je do ohromných máselnic.

Všude na pastvinách jsme se setkávali se zlostnými dorážejícími psy. Většinou je pastýři přivazují na řetěz. Jejich štěkot v noci chrání stádo, tisknoucí se k sobě, před útoky levhartů, vlků a divokých psů. Tihle hafani jsou od přírody statní; denní strava, mléko a syrové telecí maso, jim dodává obrovskou sílu, takže se mohou změnit v nebezpečné šelmy. Zažil jsem s nimi několik nemilých setkání.

Jednou, když jsem se přiblížil ke stádu, utrl se jeden pes se řetězu a skočil mi na hrdlo. Odrazil jsem ho, ale zakousl se mi do paže a pustil teprve po dlouhém zápase. Z šatů mi zbyly cáry a pes ležel nehybně na zemi. Útržky košile jsem si obvázal rány, po nichž mám dodnes hluboké jizvy. Zranění se rychle vyhojilo koupelemi v léčivém pramenu, který byl v tuto dobu sice už opuštěný, zato se kolem hemžili hadi. Jak mi později vyprávěli, pes dostal při zápase také svůj díl. Celý týden ležel zalezlý v koutě a odmítal potravu.

Při výletech jsme nacházeli také spousty jahod. Avšak obyčejně tam, kde rostly největší, číhalo kolem hejno pijavic. Věděl jsem z knih, že tyto tvorové jsou trýzní mnoha himálajských údolí. Sám jsem zažil, že je jim člověk vydán nemilosrdně napospas.

Spouštějí se ze stromů na lidi i zvířata, prolézají otvory šatstva, dokonce i dírkami v botách, a přisávají se na kůži. Když se odtrhnou předčasně, bývá ztráta krve větší, než když je oběť nechá nacucat dosyta, protože pak odpadnou samy. Existují údolí, kde je pijavic tolik, že se jim živý tvor prostě neubrání. Nemám tušení, jaký pud je přivádí k jejich obětem. Často jsem jim unikl jedině rychlým úprkem. Teplokrevným živočichům visí v těchto oblastech tucty cizopasníků kolem otvorů na těle. Nejlepším domorodým prostředkem proti nim je namočit ponožky a nohavice do

solného roztoku.

Výsledkem našich vycházek byla kupa map a skic, avšak sedlo, které by bylo vhodné pro útek, jsme neobjevili. Bez technických pomůcek, s našimi těžkými zavazadly, byly všechny přechody neschůdné. Neměli jsme prázdnou radost z toho, že se budeme muset vracet známou cestou přes Dzongkhu.

Ještě jednou jsme vypravili žádost do Nepálu, abychom se ujistili, zda by nás vydali Angličanům. Nedostali jsme žádnou odpověď. Do doby, kdy jsme měli opustit Kjirong, nám zbývaly dva měsíce času. Využívali jsme jich k horlivým přípravám. Abychom rozmnožili finanční hotovost, půjčil jsem na obvyklý třiatřicetiprocentní úrok jednomu obchodníkovi. Později jsem toho litoval, protože otálel s vracením, což málem zmařilo náš tajný odchod.

Naše vztahy s přívětivým a pilným tibetským národem se stále víc prohlubovaly. Lidé tu pracují tak jako naši zemědělci, nikoli podle hodin, ale od východu do západu slunce. V obdělávaných zemědělských oblastech je nedostatek pracovních sil, hlad a chudoba jsou tu neznámé. Velké počty mnichů, kteří se starají pouze o blaho duše, chybějí v pracovním procesu; vydržuje je obec.

Zemědělci tu žijí skutečně v poměrném blahobytu. V jejich truhlách jsou uschovány nákladné sváteční oděvy pro celou rodinu. Látky ženy tkají samy, šatstvo se šije v domě.

Policie v našem slova smyslu v Tibetu neexistuje. Provinilci jsou však vždy souzeni veřejně. Tresty bývají dost drastické, avšak obyvatelstvo je považuje za spravedlivé. Vyprávěli mi o jednom muži, který ukradl z jednoho okolního chrámu zlatou posvátnou lampičku. Byl z činu usvědčen a rozsudek zněl podle našich zvyklostí nelidsky: veřejně mu usekli obě ruce a zmrzačené tělo bylo zaživa zašito do čerstvé jačí kůže, kterou vykonavatelé nechali na slunci vyschnout, a teprve potom hodili provinilce do nejhlubší skalní rozsedliny.

Sami jsme tak strašné tresty neviděli; je možné, že se Tibeťané postupem doby umírnili. Vzpomínám si na veřejné zbičování, které se mi osobně zdálo dost mírným trestem. Jeptiška reformované buddhistické církve, která předpisuje přísný celibát, měla s mnichem stejné sekty dítě, které hned po narození usmrtila.

Čin byl prozrazen a oba byli postaveni na pranýř. Jejich provinění bylo veřejně vyvěšeno, oba měli být potrestáni stem ran bičem. Při výkonu však, jak bývá zvykem, prosili přihlížející vykonavatele trestu o milost a nabízeli jim dárky. Vzápětí byl trest zmírněn a zástupem diváků, z nichž mnozí měli slzy v očích, proběhla vlna úlevy. Mnich a jeptiška byli vykázáni z okresu

se ztrátou cti.

Vyhnanec provázel všeobecný, pro nás téměř nepochopitelný soucit obyvatelstva. Oba hříšníci byli bohatě obdarováni penězi i potravinami, takže opouštěli Kjirong s napěchovanými zavazadly. Vypravili se činit pokání na náboženské pouti.

Reformovaná sekta, ke které oba patřili, v Tibetu převládá.

Avšak právě v okolí Kjirongu existuje hodně klášterů, které jsou spravovány jiným řádem. V nich mohou mniši a jeptišky uzavírat rodinné svazky, děti zůstávají v klášteře. Příslušníci této sekty pracují na polích sami, vláda je však nikdy nejmenuje do úřadů. Ty jsou vyhrazeny pouze reformovaným.

Vláda mnichů v Tibetu je ojedinělá, lze ji srovnat pouze s absolutistickou diktaturou. Církev podezíravě střeží každý vliv zvenčí, který by mohl ohrozit její moc. Sama je dost prozíravá, než aby věřila v neomezenost svých sil, ale potrestá každého, kdo by o tom nahlas pochyboval. Někteří mnichové byli velmi nespokojeni s našimi styky s místním obyvatelstvem. Evropské chování prostě všech pověr jistě podněcovalo Tibetany k přemýšlení. Chodili jsme v noci do lesa -, a démoni nás nepotrestali; zlézali jsme hory, aniž bychom zapalovali obětní hranice, a přesto se nám nic nestalo. Občas jsme se setkávali s vyslovenou zdrženlivostí, což byl jistě vliv lamů. Naproti tomu nám Tibetané připisovali nadpřirozené síly, protože nemohli pochopit, že bychom ke svým častým vycházkám neměli zvláštní dobré důvody. Neustále se nás vyptávali, co máme společného s potoky a ptáky, že s nimi tak často rozprávíme. Žádný Tibetan totiž neučiní krok bezúčelně. Proto nenalézali jiné vysvětlení pro naše toulky a pobyt v lesích či na břehu bystřin...

Kapitola 14.

DRAMATICKÝ ODCHOD Z KJIRONGU.

Mezitím nastal podzim a náš pobyt v Kjirongu se chýlil ke konci. Bylo nám zatěžko opustit tento přírodní ráj. Již půldruhého roku jsme byli mimo internační tábor a válka mezitím skončila.

Ale my byli odkázáni sami na sebe, stejně jako dříve. Nepodařilo se nám získat povolení k pobytu. Z internačního tábora do Kjirongu jsme urazili asi osm set kilometrů, nepočítám-li naše výlety. Byl čas vydat se na další cestu. Ze zkušeností jsme věděli, že ze všeho nejdůležitější je dostatečná zásoba potravin. Zřídili jsme proto asi dvacet kilometrů za osadou ve směru na Dzongkhu skladiště. Ukryli jsme tam především campu, máslo, sušené maso, surový cukr a česnek. Ani tentokrát, stejně jako při útěku z tábora, jsme neměli jinou možnost než nést svá zavazadla sami.

Všechny plány nám málem zhatilo silné sněžení, které oznamovalo předčasný příchod zimy. Vypočetli jsme váhu našich batohů přesně na gram a teď jsme museli přibrat navíc ještě jednu příkrývku. Zima byla pochopitelně nejméně příznivé období pro přechod středoasijských náhorních plošin. Rozhodně jsme však již nemohli dál zůstat v Kjirongu. Určitou dobu jsme se zabývali myšlenkou přejít do severního Nepálu a tam přečkat zimu.

Brzy jsme plán zavrhlí, protože o tamějších pohraničních hlídkách je známo, že jsou zvlášť horlivé ve službě.

Když byl sklad potravin plný, pokusili jsme se vyrobit svítilnu.

Zřejmě si však někdo povšiml, že něco chystáme, neboť od tohoto okamžiku jsme byli neustále na každém kroku sledováni. Nezbylo nám než se vypravit na vrchol blízké hory, abychom mohli nerušeně pracovat. Z desek dějepisné knihy a z tibetského papíru jsme vyrobili skříňku podobnou lampionu a pouzdro na cigarety jsme naplnili máslem, které sytilo malý plamínek. Bezpodmínečně jsme potřebovali alespoň slabou svítilnu, protože jsme byli rozhodnutí, dokud se budeme pohybovat v obydlených končinách, cestovat opět pouze za noci.

Čekal jsem jen na vrácení zapůjčených peněz, a když to kupec slíbil na nejbližší dny, rozhodli jsme se jednat.

Z taktických důvodů měl nejprve vyrazit Aufschneider a předstírat výlet. Zcela drze odcházel tedy 6. listopadu 1945 s naplněným košem na zádech za denního světla ze vsi. Doprovázel ho můj pes, kterého mi daroval jeden

šlechtic ze Lhasy. Patřil k dlouhosrsté velké tibetské rase a brzy jsme si na něj oba velice zvykli. Mezitím jsem se pokoušel získat nazpět své peníze. Měl jsem však při tom smůlu, kupec byl podezřivý, chtěl půjčku vrátit až po Aufschnaiterově návratu. Nebylo divu, že očekávali náš útek.

Lhůta vypršela, a kdybychom se chtěli přesunout do Nepálu, nebylo třeba žádných tajností. Pönpové měli obavy, že budou ze Lhasy potrestáni, kdyby se nám podařilo proniknout do vnitrozemí, a tak proti nám štváli obyvatelstvo. Domorodci tak žili ve stálém strachu před místními mocipány.

Nadešla horečná shánka po Aufschnaiterovi. Byl jsem volán k výsledku, kam odešel. Chabé výmluvy, že si vyšel jen na nevinnou vycházku, zněly málo důvěryhodně. Musel jsem počkat ještě den, abych dostal nazpět alespoň část svých peněz. Zbytek jsem obětoval, bylo beznadějně získat je bez Aufschnaitera.

Večer 8. listopadu jsem se rozhodl odejít po dobrém či zlém.

Každý můj krok byl teď hlídán. V domě i v okolí stály stráže, které mě nespustily z očí. Čekal jsem do deseti hodin, doufal jsem, že půjdou spát. Nic však nenasvědčovalo tomu, že by hlídky odešly. Použil jsem proto lsti. Předstíral jsem výbuch zuřivosti. Divoce jsem křičel, že mé takové manýry vyhánějí z domu a že půjdu spát do lesa. Před očima stráží jsem se pustil do balení. Hospodyně a její matka zděšeně přiběhly, byly celé pryč z toho, co se děje. Klekly si přede mnou a úpěnlivě prosily, abych neodcházel, že je budou bičovat, vyženou je z domu, ztratí občanská práva... To si prý ode mne nezasloužily. Babička mi předala bílou stuhu jako výraz úcty i prosby.

Když ani to mé srdce neobměkčilo, ptaly se, zda chci peníze.

Nabídka nebyla myšlena jako urážka, protože úplatky jsou ve všech tibetských kruzích běžným prostředkem, chce-li žadatel něčeho dosáhnout. Bylo mi obou žen líto. Mluvil jsem s nimi vlídně a pokoušel jsem se je přesvědčit, že se vůbec nemusí ničeho bát, když odejdu. Jejich křik a nářek probudil celý Kjiromg.

Musel jsem jednat, nemělo-li být definitivně pozdě.

Dodnes vidím máslem pomazané mongolské tváře v odlesku loučí za oknem. Nakonec se dostavili i oba starostové se zprávou od pönpů, abych počkal do rána, pak že budu moci jít, kam se mi zlíbí. Bylo mi jasné, že je to lest, a tvářil jsem se, že neslyším.

Hned také odběhli pro své představené. Má hospodyně se na mě opět zavěsila a naříkala, že mě chovala jako své vlastní dítě a že jí teď přidělávám tolik starostí.

Měl jsem nervy napjaté k prasknutí. Ted' se muselo něco stát!

Připnul jsem si batoh na záda a rychle vyšel z domu. Sám jsem byl

překvapený, že zástup domorodců, který se shromáždil přede dveřmi, mi nekladl žádný odpor. Sborově sice nezřetelně mumlali "Už jde, už jde!", ale nikdo se mě nedotkl. Bylo na mně asi vidět, že jsem rozhodnut projít, děj se co děj. Několik výrostků sice křičelo, aby mě někdo zadržel, ale zůstalo jen při slovech. Klidně jsem procházel davem, který se přede mnou rozestupoval.

Přesto jsem si oddechl, když jsem unikl z dosahu světel loučí do tmy. Pospíchal jsem kus po cestě vedoucí do Nepálu, abych zmátl případné pronásledovatele. Potom jsem velkou oklikou obešel osadu a ještě před rozedněním jsem dorazil na smluvené místo, vzdálené dvacet kilometrů od Kjirongu. Aufschnaiter seděl u cesty a čekal na mě. Pes mi vyběhl naproti. Společně jsme pokračovali ještě kousek dál, dokud jsme nenašli dobrou skrýš pro příští den...

Kapitola 15.

PŘES SEDLO ČHANGHJUNGLA K JEZERU PALGUCCHO.

Na dlouhá léta naposledy jsme tábořili v lese. Nalezli jsme příhodný úkryt, pohodlně jsme se uvelebili a strávili v pohodě první den útěku.

Již příští noc jsme pochodovali nahoru údolím až nad hranici lesa. Při dřívějších četných vycházkách jsem dokonale poznal všechny horské stezky v okolí, trochu nám pomáhalo i naše skrovné světélko. Přesto jsme si několikrát zašli. Jednou upadl Aufschneider na zledovatělém plotně, ale našťastí vyvázl bez úhony a nezranil se. Zvlášť opatrně jsme museli přecházet po úzkých dřevěných mostech přes řeky. Byly potažené ledem hladkým jako sklo a my po nich balancovali jako provazolezci. Jinak jsme pokračovali poměrně rychle kupředu, přestože jsme každý vlácel čtyřicetikilogramový náklad.

Přes den jsme si vždy našli nějaké pěkné odlehlé stanoviště, ale táboření bylo teď pořádně studené. Údolí, kterým jsme procházeli, bylo tak úzké, že do něj nepronikl jediný hřejivý paprsek slunce. Toužebně jsme vždy očekávali noc, aby pohyb trochu rozehrál zimou ztuhlé údy.

Jednoho krásného dne to najednou dál nešlo. Stáli jsme před skalní stěnou, která jako by se vysmívala všem pokusům o výstup. Vedla k ní krkolomná stezka, ale ta se nakonec ztrácela v suti. Co teď? Odvážít se s těžkými batohy výstupu vysoko nad řeku? Zdálo se to nemožné. Rozhodli jsme se, že se vrátíme a pokusíme se brodit řekou, která se tu rozdělovala v několik ramen. Bohužel na koupání nebyla vhodná roční doba. Ranní teploty klesaly až na patnáct stupňů pod nulou. Byla taková zima, že nám kameny a hlína hned přimrzaly k chodidlům, když jsme si zouvali boty a punčochy při brodění. Opět všechno z nohou očistit, abychom se mohli obout, byla bolestivá operace. A přitom jsme znovu a znovu stáli před dalšími rameny bystřiny. Zdálo se, že tudy prostě další cesta nevede.

Byla to záhada. Přece tu cesta náhle nekončila! Dohodli jsme se, že strávíme na místě noc a nazítří budeme z úkrytu pozorovat, kudy překonávají procházející karavany toto obtížné místo.

A skutečně. Brzy po rozednění se přiblížila karavana nosičů, zastavila se před stěnou a -, nemohli jsme věřit vlastním očím muži jeden po druhém leželi s těžkými náklady jako kamzíci po skalách vzhůru. A my, vášniví horolezci, jsme se stezkou dali zastrašit! Jakové s huňatou srstí klidně

šlapali do ledových potoků, poháněči seděli na jejich hřbetech. Všechno probíhalo v nejlepším pořádku.

Nemohli jsme se dočkat, až sami cestu vyzkoušíme. Den ubíhal příliš pomalu. Navíc se ještě studený vítr vytrvale staral o to, abychom se příliš dobře necítili. Konečně nastala noc. Naštěstí vyšel jasný měsíc a posvítil nám na obtížný výstup lépe než naše lampička. Přesto to bylo těžké místo! Kdybychom na vlastní oči neviděli, jak nosiči vystupují po skalách, byli bychom se opět vrátili.

Dál pokračovala cesta bez obtíží. Jen jsme se opatrně vyhýbali odpočívajícím karavanám a tasamům. Stávalo se, že na nás někdo zavolal, ale my spěchali dál bez odpovědi. Jednou jsme potkali dva Tibetany, kteří se nahlas modlili. Zdálo se však, že z nás měli větší strach než my z nich. Chvatně a plaše proklouzli kolem.

Po dvou nočních pochodech jsme dorazili do Dzongkhy a tím opustili končiny, které jsme znali. V našem dalším cestovním programu byla cílem a zároveň velkým otazníkem Brahmaputra, tady nazývaná Cangpo. Jak se přes ni dostaneme? Doufali jsme, že bude už zamrzlá. O úseku cesty k řece jsme měli jen nejasnou představu. Snad se před námi nevynoří žádné větší překážky.

Hlavním předpokladem bylo postupovat co nejrychleji a vyhýbat se všem místům, kde bychom se mohli střetnout s vládními úředníky.

Proto jsme vyhledali stranou ležící jeskyni, v níž byly tisíce malých hliněných figurek bohů. Utábořili jsme se v bývalé poustevně.

Příští noc jsme opět prudce stoupali do jakéhosi sedla. Přecenili jsme však své síly. Ještě než jsme dosáhli kulminačního bodu, museli jsme zastavit. Bylo to mrazivé tábořiště. Dolehla na nás únava a vyčerpání; kromě vší dřiny vykonal své také řídký vzduch ve více než pětitisícimetrové výšce. Znovu jsme se přibližovali k himálajskému vodnímu předělu.

Na vrcholu průsmyku stály obvyklé hromady kamení a modlicí praporky, výraz tibetské zbožnosti. Poprvé jsem tu však spatřil čhörten, hrobku lamy uctívaného jako světce. Čněl k nebi z jednotvárnosti nekonečných sněhových plání jako pochmurné memento.

Nadarmo jsme se však těšili na hezký rozhled. Průsmyk je vklíněn mezi pohoří a do dálky se z něho neotvírá žádný výhled.

Mohli jsme být vlastně hrdi na první výstup; určitě jsme byli první Evropané, kteří přešli sedlo Čangkhjungla. Avšak na radost a pýchu tu bylo příliš zima.

Těmito zasněženými pustinami, kam člověk zabloudí jen zřídka, jsme se odvážili postupovat i za bílého dne. Cesta rychle ubývala a za

mrazivý tábor pod širým nebem jsme byli odměněni skvělým panoramatem. Hluboko pod námi se modralo ohromné jezero Palguccho a za ním vyrůstaly ze sněhu narudlé masy osamělých vrcholů, celou plošinu věnčil zářivý řetěz ledových štítů.

Byli jsme hrdí, že známe jména dvou z nich: 8013 metrů vysokého Gosainthanu (Šišapangmy) a o něco nižšího Lačhigangu. Oba čekají ještě na své přemožitele, tak jako mnoho jiných himálajských obrů. Ačkoli nám mrazem tuhly prsty, vytáhli jsme skicáře a zachycovali tvary hor alespoň několika čarami. Aufschnaiter zaměřoval nejdůležitější vrcholy naším chatrným kompasem a zapisoval čísla. Možná že se nám mohou později hodit.

Mimoděk se nám při pohledu na tu nádhernou zimní říši hor vydral z hrudi povzdech. Později jsme minuli rozvalený karavanní příbytek a znovu přenocovali na sněhu.

Sami jsme byli překvapeni, jak dobře jsme si přivykli na výšku a jak rychle s těžkými zavazadly postupujeme. Jen našeho psíka nám bylo líto. Statečně s námi udržoval krok, ačkoli byl téměř vyhladovělý. Jeho jedinou potravou byly výkaly. V noci si věrně lehal přes naše nohy a zahříval nám je. Ani jemu, ani nám to příliš nepomáhalo. Teploměr zde nahoře na plošině ukazoval dvaadvacet stupňů pod nulou.

Když jsme příští den opět narazili na stopy života, měli jsme upřímnou radost. Proti nám vystupovalo stádo ovcí a za ním kráčeli pastýři zachumlaní do tlustých kožešin. Ukázali nám směr do nejbližší osady. Ještě téhož večera jsme vstoupili do vesnice Tagčhenu, ležící trochu stranou od karavanní cesty. Byl nejvyšší čas, že jsme se opět dostali mezi lidi, už jsme neměli co jíst! I za cenu, že by nás uvěznil...

Malá osada si zasloužila pojmenování vesnice. V závětrí pahorku stálo jako obvykle asi čtyřicet domů a nad nimi se tyčil klášter. Dědina byla úhlednější než Gartog a ležela jistě o několik set metrů výš. Objevili jsme skutečně nejvyšší stále obydlené místo v Asii a možná že dokonce na celém světě.

Považovali nás zde za Indy a prodali nám bez problémů potřebné potraviny, dokonce nás pohostinně přijali v jednom domě.

Po dlouhém plahočení ve sněhu a mrazu jsme se nemohli nasytit hřejivého tepla. Odpočívali jsme den a noc. Spolu se psem jsme se dostatečně najedli. Střetnutí s místním úřadem jsme šťastně unikli, protože pönpo svou "rezidenci" zamkl a nebral nás prostě na vědomí. Pravděpodobně proto, aby se vyhnul případné odpovědnosti...

Chtě nechtě jsme si museli přikoupit ještě jednu ovčí kožešinu, protože naše šatstvo nebylo dostatečné pro tibetskou zimu.

Po dlouhém zábavném smlouvání našich hostitelů jsme si dokonce opatřili i nového jaka. Byl to Armin číslo čtyři a od svých předchůdců se lišil jen tím, že měl ještě horší chování.

Potom jsme znovu putovali opuštěnými končinami. Vyšli jsme z pánve jezera Palguccho přes průsmyk Jagula. Nikdo si nás nevšímal, a tak jsme byli rádi, že můžeme bez obtíží pokračovat dál. Po třech dnech jsme dorazili k polím, ta patřila větší vesnici zvané Mönkhabmä. Opět jsme se představili jako Indové, měli jsme s tím zatím nejlepší zkušenosti. Nakoupili jsme slámu pro našeho jaka a campu pro sebe.

Lidé zde vedou tvrdý život. Ječmenová a hrachová políčka, posetá kamením, vyžadují pernou práci a dávají jen chudou žeň.

Přesto jsou venkované důvěřiví a veselí. Večer jsme seděli společně kolem stolu a družně s nimi popíjeli tibetské pivo čhang.

Na svazích kolem obce stojí malé kláštery. Vesničané se o ně i při svých obtížných životních podmínkách zbožně a obětavě starají. V okolí jsme objevili zříceniny zdíva překvapivých rozměrů. Svědčily o tom, že tato krajina pamatuje lepší časy; zda se původní osada rozpadla po změně podnebí nebo za války, jsme nezjistili...

Kapitola 16.

NEZAPOMENUTELNÝ POHLED NA MOUNT EVEREST.

Byli jsme asi hodinu na cestě, když se před námi otevřela plošina Dingri a za ní -, až nám to vzalo dech -, se vynořila v jasném ranním světle nejvyšší hora světa Mount Everest! Stáli jsme před ní plni úžasu a nadšení, plni úcty, kterou člověk cítí před každou velikostí. Vzpomínali jsme na množství expedic, které nasazovaly životy v boji o její vrchol. Tehdy ji ještě nepokořila žádná výprava. Přestože jsme byli vzrušeni, nezapomněli jsme zachytit na papír pár náčrtů; z našeho stanoviště jistě horu nespátril žádný Evropan.

Nemohli jsme se odtrhnout od té velkolepé podívané. Naším dalším cílem bylo sedlo Korala ve výšce téměř 5600 metrů. Než jsme se k němu vydali, zůstali jsme přes noc v osadě Khargju při jeho úpatí. Tentokrát nám již tak snadno neprošlo vydávat se za Indy, protože tady viděli již mnoho Evropanů; v blízkosti leží totiž Dingri, kde si najímaly nosiče všechny britské expedice na Mount Everest. Pozorně si nás prohlíželi a najednou se zeptali, jestli jsme již navštívili pönpa v Succho. Teprve teď nás napadlo, že velký dům, který jsme míjeli před osadou, byl zřejmě sídlem úředníka. Byl nám nápadný, protože stál na návrší a měl výhled do dalekého okolí. Naštěstí jsme prošli nepozorováni.

Teď bylo třeba jednat opatrně! Na otázku jsme neodpověděli a vyprávěli jsme opět pohádku o náboženské pouti. Vesničané se dali uklidnit a přátelsky nám ukázali cestu, o níž dokonce tvrdili, že je dobře prošlapaná.

V pozdním odpoledni jsme stáli v sedle; konečně to zase půjde z kopce. Na chvíli jsme měli namáhavé stoupání za sebou; těšilo nás to. Avšak náš jak byl jiného názoru. Náhle vyskočil, obrátil se a hnal zpátky k vrcholu průsmyku. My za ním. Avšak běh v řídkém vzduchu nás brzy vyčerpával. Jakovi zřejmě přes osmdesátikilogramový náklad činil rychlý pohyb potěšení.

Když jsme konečně stáli opět v kulminačním bodu průsmyku, viděli jsme jaka, jak se pokojně pase hluboko dole. Proklínaje všechny jaky světa, vydal jsem se za ním. Podařilo se mi ho opět chytit na otýpku sena. Potom mě bez odporu následoval vzhůru. Avšak krátce před nejvyšším bodem se opět zarazil.

Nehodlal učinit jediný krok. Co dělat? Museli jsme se podřídít.

Rozezleně jsme se ukládali na nechráněném místě k spánku.

Rozdělat oheň se tu nedalo, a tak se večere skládala ze sušené campy a syrového masa. Naší jedinou útěchou byl Mount Everest, který nás z dálky v růžovém večerním přítmí přátelsky zdravil.

Příštího jitra začal Armin znovu jančit. Přivázal jsem mu proto kolem rohů lano a s jeho pomocí jsme ho převedli přes průsmyk.

Zdaleka jsme ho tím však nezkrotili. Jakmile se naskytl vhodný okamžik, sklonil se, rozběhl, a než se člověk nadál, nabral ho na rohy. Měli jsme Armina čtvrtého dost a řekli jsme si, že ho při nejbližší příležitosti vyměníme za jiné zvíře.

Hned u prvních chalup v nejbližší vesnici nadešla podle mého názoru kýžená příležitost: za malý příplatek jsem získal staršího koně. Připadali jsme si jako v sedmém nebi a v dobré pohodě jsme pokračovali v cestě.

Ještě téhož dne jsme dorazili do širokého údolí, kterým protékala prudká řeka se zelenavou vodou; na vlnách se pohupovaly kousky ledu. Byla to Cangpo. Ta tam byla naděje, že stejně jako před rokem přejdeme na druhý břeh po pevném ledu. Nedali jsme se však odradit. Na protilehlém břehu jsme spatřili klášter a mnoho domů, musí tu tedy být nějaká možnost přechodu, snad přívoz.

Pátravě jsme procházeli podél břehu a tu jsme objevili pilíř visutého mostu. Pokyn Prozřetelnosti!

Když jsme však přistoupili blíž, ukázalo se, že lávka je sice pro nás vhodná, kůň však že po ní nepřejde. Zvířata musí řeku přeplavat. Jenom osly přenášejí nosiči na zádech po houpavém řetězovém můstku. Náš kůň se však nedal za nic na světě pohnout k tomu, aby vstoupil do ledové vody; nepomáhala ani dobrá slova, ani bití. Už jsme přivykli starostem se zvířaty. Vzdychl jsem a vydal se nazpět, abych výměnu zrušil.

Než jsem získal svého tvrdohlavého Armina nazpět, stálo mě to další peníze a mnoho hrozeb. Zvíře vůbec na sobě nedalo znát, že má radost, že opět vidí své přátele.

Už za tmy jsem znovu dorazil ke břehu řeky. Dnes bylo už pozdě pokoušet se o přechod, a tak jsem Armina přivázal k nedalekému kůlu. Aufschneider mezitím pro nás našel ubytování, a tak jsme strávili příjemnou a teplou noc. Obyvatelstvo bylo zvyklé na obchodníky a poutníky, kteří tudy stále procházeli, a nevěnovalo nám pozornost.

Příští jitra jsem Arminovi prominul všechny nepříjemnosti, které způsobil. Jakmile jsme ho jednou přiměli, aby vstoupil do vody, osvědčil se jako vynikající plavec. Vlny se mu několikrát přelily přes hlavu, proud ho strhával, jeho však nic nevyvedlo z klidu. Soustředěně plaval na druhou stranu a my jen koukali, jak na druhém břehu spokojeně šplhá po náspu a

jak si s odfrkáváním vyklepává z kožichu vodu.

Zbytek dne jsme strávili ve velmi zajímavé vesnici Čung Riwoče. Nad řekou se tyčí na strmých skalách proslulý klášter s mnoha svatyněmi, nad jejichž vchody jsou čínské nápisy. Obec i klášter obklopují staré pevnostní zdi. Na břehu řeky stojí prastaré vrby; v létě, když se jejich větve zazelenají a dotýkají se hladiny, je zdejší kraj jistě přímo idylický. V této chvíli přitahoval naši pozornost obrovský čörten. Jeho téměř dvacetimetrová výška svědčila o mimořádném významu.

Kolem čörtenu stála spousta modlicích válečků, napočítal jsem jich asi osm set. Jejich bubny s modlitebními formulkami napsanými na pásy se neustále otáčely a předávaly božstvům prosby o požehnání. Válečky musí být neustále v Pohybu, proto je obchází mnich, který olejuje jejich osy. Žádný věřící neprojde nevšímavě kolem. Staří muži i ženy vysedávají často celý den před obrovskými válci, dosahujícími výšky až několika metrů, a pokorně jimi otáčejí v důvěře, že si tím vyprosí pro sebe i své chleboďárce příznivější znovuzrození.

Jiní buddhisté nosí příruční válečky s sebou i na zbožné poutě.

Také na střeších bývají připevněny válce, kterými otáčí vítr.

Podobnou službu zbožnosti poskytuje také voda. Modlitební válečky a naivní způsob myšlení, které představují, jsou typické pro Tibet, stejně jako hromady kamení a stuhy s modlitbami, vlající v každém horském sedlu.

Sehnali jsme si velmi pohodlné ubytování. Nové a zajímavé prostředí nás velice upoutalo a rozhodli jsme se, že tu zůstaneme ještě jednu noc. Vyplatilo se nám to: navštívil nás totiž velmi pozoruhodný Tibetan. Žil dvaadvacet let v křesťanské misii v Indii a teď se ho zmocnila touha po domově. Tak jako my putoval sám přes průsmyky tibetskou zimou. Kde mohl, připojoval se ke karavanám. Ukázal nám anglické ilustrované časopisy. Poprvé jsme v nich spatřili snímky rozbombardovaných měst a dozvěděli se podrobnosti o konci války. Byly to pro nás otřesné chvíle. Prahli jsme po tom, dozvědět se víc. Přes zarmucující skutečnosti jsme byli rádi, že jsme potkali někoho, kdo nám mohl zprostředkovat alespoň odlesk ze světa, ke kterému jsme patřili. To, co jsme slyšeli, nás jen utvrdilo v rozhodnutí pokračovat v cestě do nitra Asie. Byli bychom rádi Tibetana požádali, aby se k nám připojil, nemohli jsme mu však poskytnout ani ochranu, ani pohodlí. Koupili jsme od něho alespoň několik tužek a papír, abychom mohli dál psát deníky, a rozloučili jsme se s ním. V další cestě jsme opět pokračovali sami.

Kapitola 17.

LÁKAVÉ RIZIKO: SPATŘIT LHASU.

Naše cesta se vzdalovala od Cangpa. Znovu jsme vystupovali do průsmyku a za dva dny jsme dosáhli Sangsang Gewu. Tím jsme se opět dostali na karavanní stezku vedoucí z Gartogu do Lhasy, z níž jsme přesně před rokem odbočili do Kjirongu.

V Sangsang Gewu úřadoval pönpo, který se naštěstí právě odebral k meditacím do kláštera. Jeho správce nás zasypal otázkami. Asi se mu až sem doneslo dobré přijetí v Tradünu, kterého se nám před časem dostalo od dvou úředníků, a tak si z nich vzal příklad. Bohudík netušil, že jsme sem pronikli bez povolení.

Byli jsme rádi, že nám sám nepřiděloval další starosti, i tak jsme jich měli plnou hlavu. Stáli jsme před zásadním rozhodnutím. Z peněz nám zbylo již jen osmdesát rupií a malý kousek zlata. Museli jsme si opatřit potraviny a koupit ještě pátého Armina. Čím víc jsme se přibližovali k městům, tím víc ceny stoupaly. Bylo již jasné, že s touto trochou peněz se k čínské hranici nedostaneme; až k ní bylo ještě několik tisíc kilometrů. Avšak do Lhasy by naše prostředky stačily.

Znovu se vynořilo fascinující jméno Zakázaného města... Možnost poznat je byla najednou na dosah ruky. Zaplnila nás neuhasitelná touha Lhasu spatřit; pro tento cíl nebyla žádná oběť velká.

Už v internačním táboře jsme horlivě studovali všechnu literaturu o Lhase. Několik málo knih napsali Angličané. V roce 1904 pronikla britská výprava s malým vojskem až k tibetskému hlavnímu městu. Od té doby má o něm ostatní svět alespoň povšechné informace. V posledních desetiletích se podařilo již více Evropanům proniknout až do tibetské metropole. Ovšem dalajlámovo město zůstávalo stále žádoucím cílem každého cestovatele. A my že bychom se o to neměli pokusit, když jsme tak blízko? Proč jsme se vlastně s tolikerou lstí a chytrostí probíjeli až sem? Proč jsme podstupovali tolik námahy a osvojili si domorodý jazyk? Čím víc jsme o tom přemýšleli, tím pevnější bylo rozhodnutí: do Lhasy! Učinili jsme také zkušenost, že v Tibetu se vždy jedná lépe s vyššími než nižšími úředníky. Však už se nějak ve Lhase prosadíme. Jako zářivý vzor mi vyvstala před očima skutečnost, že už před třemi sty lety vstoupil do Zakázaného města jako první Rakušan: páter Johann Grueber se vloudil do města s jednou karavanou a byl přátelsky přijat!

Cíl jsme sice měli jasný, s cestou to však bylo horší. Živá karavanní

stezka s ubytovacími možnostmi byla sice láková -, po ní bychom dorazili do Lhasy za několik týdnů -, a zároveň však nebezpečná tím, že bychom mohli být odhaleni a zadrženi. I kdybychom obešli druhé největší tibetské město Žikace, museli bychom projít ještě mnoha okresními městy, z nichž každé se nám mohlo stát osudným. Riziko bylo příliš velké.

Proto jsme se rozhodli cestovat severními náhorními plošinami, přes Čangthang. Obývají jej pouze nomádi a s nimi už dovedeme vyjít. Vstoupíme také do hlavního města od severozápadu, odkud nikdo cizince nečeká. Tak jistě vklouzneme do města snáz.

Podobný plán se pokoušel uskutečnit již před čtyřiceti lety Sven Hedin. Ztroskotal však na neústupnosti jednoho místního hodnostáře. Pro cestovatele to byla osobně jistě velká škoda, ale náhradou za Lhasu provedl průzkum zcela neznámých končin.

Naše současná situace byla podobná. Cesta, kterou se chceme pustit, není zakreslena ani popsána na žádné mapě. Vydáváme se do neznáma, budeme se muset držet jediné severovýchodního směru. Snad tu a tam narazíme cestou na kočovníky, kterých se budeme moci zeptat, když si nebudeme vědět rady.

V Sangsang Gewu jsme nikomu své plány neprozradili. Říkali jsme, že se hodláme podívat na solná ložiska na severu země.

Dost to domorodce zaráželo a hodně nás od našeho záměru zrazovali. Země, kam jsme se chystali, byla tak nehostinná, že náš plán považovali za ztřeštěný. Touto lži jsme však dosáhli svého: odpoutali jsme pozornost. Nikdo neměl tušení, že hodláme dojít až do Lhasy. Náš plán v podstatě nebyl nebezpečnější, než kdybychom putovali po hlavní karavanní stezce. Mrazivé zimní bouře, které jsme v Sangsang Gewu zažili, nám však názorně předvedly, co nás očekává.

Přesto jsme 2. prosince vyrazili. Sprátelili jsme se tu s několika Šarpy. Jsou to Tibeťané žijící většinou v Nepálu; proslavili se po Himálaji jako výteční vůdcové a nosiči. Někteří používají hrdý přídomek "himálajský tygr". Poskytli nám drahocenné rady při přípravě a pomohli při výběru nového Armina. Doposud jsme se vždy dali při nákupu napálit. Skutečně hned od začátku pochodu jsme si ověřili, jak dobře se nový jak chová. Byl to silný býk černé barvy s několika bílými skvrnami, jeho hustá dlouhá srst dosahovala téměř k zemi. Již v raném mládí mu odňali rohy, čímž ztratil na divokosti, ale ne na síle. Nozdrami měl protažený železný kruh, aby byl lépe ovladatelný. Stačilo ho jen lehce pobídnout a hned vystupňoval i svou slušnou rychlost tří kilometrů v hodině. Byl chudák pořádně naložený. Stanovili jsme si zásadu, že musíme mít stále potraviny nejméně na osm dní.

Opět jsme měli velké starosti s přechodem přes rameno Brahmaputry -, Raga Cangpo. Když jsme však přišli ke břehu, řeka byla zamrzlá a silná vrstva ledu unesla i našeho Armina; měli jsme z toho velkou radost.

První den uplynul bez potíží. Cesta vedla údolím, které mírně stoupalo. Právě ve chvíli, kdy slunce zapadalo a chlad citelně pronikal oděvem, spatřili jsme jako na objednávku černý kočovnický stan. Tyčil se v závětrří za nízkou kamennou zídou nazývanou lhaga. Podobné zídky jsou roztroušeny po celém Tibetu, protože kočovníci, kteří je stavějí kolem stanů, neustále mění pastviny, ale zídky nebourají. Lhagy poskytují také dobrou ochranu zvířatům před zimou a útoky vlků.

Když jsme se přiblížili ke stanu, vyrazili proti nám dva štěkající hafani. Bylo mi vždycky líto mého ubohého psa, který -, přestože byl menší -, si pokaždé hrál na hrdinu. Téměř vždy se mu podařilo odlákat dotírající psy a zaplést je do rvačky. Přitom měl největší strach on sám. Naštěstí se mu nikdy nic nestalo. Povýk vylákal ze stanu muže. Nebyl právě příliš ochotný, když jsme ho požádali o nocleh. Odmítl nám sice vstup do stanu, ale přinesl nám jačí trus, abychom si mohli rozdělat oheň. A tak jsme se utábořili pod širým nebem. Když jsme potom našli na svazích dostatek jalovce a mohli udržovat příjemně hřející hranici, bylo nám docela dobře.

Přesto jsem této noci nemohl usnout. Měl jsem podobný pocit kolem žaludku jako před prvním výstupem severní stěnou Eigeru či při prvním zhlédnutí Nangá Parbatu. V takových okamžicích se člověk ptá sám sebe, zda tím, co zamýšlí, nepřeceňuje nerozumně své síly; uklidní se teprve tehdy, když překoná kritický mrtvý bod a začne jednat.

Je asi dobře, že nevíme, co nás čeká. Kdybychom o tom měli jen nejasné tušení, byli bychom se jistě vrátili. Avšak stáli jsme na prahu neznámé země, o níž nikdo nic neví. Na mapových náčrtcích vedla v těchto končinách cesta bílými místy.

Příštího dne jsme dosáhli vrcholu sedla a dost nás překvapilo, že nás nečeká žádný sestup, nýbrž že jsme na náhorní plošině. Vystoupili jsme tedy, obrazně řečeno, do nejvyššího patra Asie ve směru od Indie. Průsmyk současně tvořil transhimálajský vodní předěl. Při pohledu shora bylo toto pohoří jen nevýrazným hřebenem pahorků. Pohled přes planinu byl pramálo povzbudivý. Člověk měl pocit, že stojí tvář v tvář nekonečnosti. Musel by putovat měsíce, aby dosáhl druhého konce. Stáli jsme ve výšce 5400 metrů. Krajinu pokrývala vysoká vrstva starého sněhu, po němž se proháněl ledový vítr. Daleko široko nebylo živé duše. Když jsme objevili malé hromádky kamení navršené lidskou rukou, potěšilo nás to. Přece jen tudy v létě procházejí karavany nahoru k solným jezerům. Kamenné mohylky spojují jednoho poutníka s druhým a z pustin nekonečné země

vzývají bohy...

Příští noc jsme tábořili pod širým nebem v opuštěných lheidách. V jejich okolí jsme vždy našli dost jačího trusu, abychom mohli zažehnout oheň. Přesvědčili jsme se, že tu přece jen v létě, kdy se zazelenají dnes vysoko zasněžené pastviny, žijí kočovníci a táhnou tudy karavany. Stále více jsme si uvědomovali, že zima je nejnevhodnější doba, jakou jsme si mohli pro svou cestu vybrat.

Pak zase jednou přišel den, kdy jsme měli štěstí. Narazili jsme na stan, kde nás přívětivě přijali. Tábořil tu starý nomádský pár se synem, již několik měsíců tu vzdoroval nepříznivým podmínkám. Po silné chumelenici před osmi týdny mohli sotva vylézt ze stanu. Zahynulo jim mnoho jaků a ovcí, protože nenašli pod hlubokým sněhem pastvu. Zbytky stáda stály apaticky nedaleko obydlí a snažily se kopyty vyhrabat potravu. Tak silné sněhové srážky jsou v suchém středoasijském podnebí vzácností a zde způsobily nečekanou katastrofu.

Měli jsme dojem, že naši hostitelé byli sami rádi, že zas jednou vidí lidské tváře. Stalo se nám poprvé, že jsme byli do kočovnického stanu tak přátelsky pozváni a že nám byl nabídnut nocleh.

Považovali nás za Indy a neměli k nám nejmenší nedůvěru. Masa bylo dost, protože museli porazit mnoho zvířat. Za směšnou cenu jsme koupili jačí kýtu a odsekli hned gurkchským nožem ohromnou porci na vaření. Pak jsme si udělali pohodlí a libovali si v teploučku. I naši hostitelé užasli, když se dozvěděli, kam jsme se vypravili. Naléhavě nás od další cesty zrazovali. V rozhovoru se však zmínili o tom, že i dál ve vnitrozemí stojí stany kočovníků, což nás v našem rozhodnutí utvrdilo.

Když jsme se příštího dne vydali na cestu, dostali jsme se do husté chumelenice. Chůze v nedostatečné obuvi se nám brzy stala utrpením. Sněhová pokrývka špatně nesla, znovu a znovu jsme se s jakem hluboko bořili. Kromě toho sníh přikryl potůčky. Několikrát jsme se brodili vodou, kterou jsme sice neviděli, ale náramně dobře pociťovali. Boty a nohavice nám brzy zmrzly na kost. Byl to strastiplný pochod. Toho dne jsme postoupili jen několik málo kilometrů. Jakou jsme měli radost, když jsme k večeru opět spatřili kočovnický stan! Tentokrát nás jeho obyvatelé nepozvali dovnitř, ale postavili nám malý stan z jačí srsti poblíž. Ulevilo se mi, když jsem si mohl konečně zout boty z bolavých nohou. Na několika prstech se objevily známky omrzlin; hned jsem je začal masírovat, a to úspěšně, neboť po několika hodinách se oběh krve opět obnovil.

Těžký denní pochod, první omrzliny... bylo třeba se zamyslet.

Ten večer jsem měl s Aufschneiderem dlouhý, vážný rozhovor.

Ještě jsme se mohli vrátit -, hodně jsme si s touto myšlenkou zahrávali.

Starosti nám dělal zejména jak. Několik dnů nedostal pořádně nažrat, mohli jsme na prstech spočítat, jak dlouho ještě vydrží. Bez něho bychom nemohli na další cestu ani pomyslet.

Po dlouhém dohadování jsme uzavřeli kompromis: půjdeme ještě den a konečné rozhodnutí učiníme až podle sněhových podmínek.

Příštího dne jsme dosáhli v mírně zvlněné krajině dalšího průsmyku. Překročili jsme jej a -, kdo popíše naše překvapení? Před námi nebyl ani poprašek sněhu! To rozhodlo...

Kapitola 18.

MEZI PŘÁTELSKÝMI KOČOVNÍKY.

Brzy jsme došli ke stanu kočovníků. Přijali nás přátelsky, jakovi jsme mohli dopřát pastvy, co hrdlo ráčilo. Naší hostitelkou byla tentokrát mladá žena. Hned nám přinesla šálek kouřícího čaje s máslem. Poprvé v životě mi tento nápoj chutnal; skvěle oživil naše promrzlá těla. Teprve tehdy jsme si uvědomili, jak půvabná dívka nás obsluhuje. Přímo na těle měla ovčí kožešinu sahající až na zem. V dlouhých černých copech se vyjímaly vpletené mušle, stříbrné mince a různé tretky cizozemského původu. Vyprávěla nám, že její dva muži jsou u stáda; mají 1500 ovcí a mnoho jaků. Udiveně jsme se na sebe podívali. Nevěděli jsme, že zdejší kočovníci žijí v mnohomužství. Teprve později jsme se ve Lhasě dozvěděli všechny důvody, které vedou k tomu, že v Tibetu existuje vedle sebe mnohoženství i mnohomužství.

Když se oba hospodáři vrátili, pozdravili nás stejně srdečně jako jejich žena. Připravili pro nás bohatou večeři. Bylo dokonce i kyselé mléko... To byla lahůdka, kterou jsme od kjirongských pastvin neokusili. Dlouho jsme seděli u ohně a cítili jsme se plně odškodněni za předešlou námahu. Zaznívaly žerty a smích jako vždy, když sedí společně s několika muži mladá hezká žena.

Příští jitra jsme osvěženi a odpočati putovali dál. Oddechli jsme si, že máme za sebou sněhové pustiny. Tu a tam jsme naráželi na stopy života. Po svazích pobíhala stáda antilop. Zvířata se často přiblížila natolik, že by stačila pouhá pistole, abychom si opatřili pečínku. Bohužel jsme neměli žádnou střelnou zbraň.

Opět jsme překročili průsmyk a octli se v rozervaném údolí.

Bylo zde mnoho přírodních jeskyní, neměli jsme však žádnou chuť je podrobněji prohlížet. Až v kostech nás mrazil ledově studený vítr. Kazil nám dokonce potěšení z velkolepého panoramatu, které se otevířelo na západě. Z náhorní plošiny tu vyrůstaly mohutné osamělé zaledněné hory podobné Kailásu a Lungpo Gangri. Pohled na ně nás trochu smířil s jednotvárností, která nás znovu obklopila. Byli jsme proto příjemně překvapeni, když jsme opět těsně před setměním došli k nomádům. Byli to obzvlášť přátelští lidé, když jsme se přibližovali, zadrželi dokonce psy. Považovali jsme to za dobré znamení a hned jsme se rozhodli, že si tu jeden den odpočineme a dopřejeme jakovi, aby se dosyta napásl.

Stan obývala mladá dvojice se čtyřmi různolícími dětmi. Přestože měli

sami málo prostoru, vyklidili nám nejlepší místa u ohně.

Hned jsme se spřátelili s důvěřivými robátky a měli jsme příležitost po celý den pozorně sledovat život tibetských kočovníků.

Muži nejsou v zimě příliš zaměstnáni. Vykonávají různé domácí práce, šijí podrážky na boty, řezou řemeny a vyrážejí se zvláštním potěšením se starými předovkami na lov. Ženy sbírají jačí trus, často s sebou vláčejí nejmenší dítě na zádech. K večeru se zažene stádo k obydlí a podojí se trochu mléka, které jačí krávy v zimě dávají.

Kuchařské umění nomádů je pochopitelně jednoduché. V zimě se vaří téměř výlučně masité pokrmy, a to hodně tučné. Kočovníci sice nevědí nic o spalovacích procesech nebo o kaloriích, avšak jejich zdravý instinkt jim napomáhá vybrat takovou potravu, jakou potřebují, aby přečkali zimní chlad. Vaří se různé polévky; campá, základní potrava v zemědělských oblastech, je zde vzácná.

Život kočovníků je přizpůsoben tomu, aby se co nejlépe využily sporé dary, které příroda poskytuje. I ke spánku se kočovníci ukládají tak, aby ušetřili co nejvíc tělesného tepla. Lehají si na zem pokrytou kožešinami, vyvléknou ruce z rukávů a přetáhnou si kožich jako příkrývku přes sebe. Sotva se probudí, ještě vleže rozfoukají měchem oharky a hned začnou vařit čaj. Ohniště, které je středem celého obydlí, nikdy nevyhasíná. Kouř uniká otvorem ve špičce střechy. Jako v každé usedlosti stojí i v nomádských stanech malý oltář. Většinou je velmi primitivní: bývá to bedna, na níž leží amulet nebo malá soška Buddhy. Nikde nechybí dalajlámův obraz. Na oltáři hoří lampička napájená máslem; v zimě nebývá její plamének v mrazu a nedostatku kyslíku ani vidět.

Velkou událostí v ročním kočovnickém období je výroční trh v osadě Gjaňima. Nomádi tam přiženou stáda, část zvířat prodají a vymění za ječmen. Pak nakupují různé domácí potřeby, šicí jehly, hliníkové nádoby, pestrobarevný šperk pro ženu.

Rozloučení s milou rodinou a přítulnými dětmi bylo opravdu těžké. Jako vždy pokoušeli jsme se pohostinství splatit; když od nás nevzali peníze, darovali jsme jim barevnou přízi a trochu papriky.

Naše další denní pochody měřily dvacet až třicet kilometrů, podle toho, jestli jsme narazili na stany; dost často jsme také nocovali pod širým nebem. Pak pohltilo veškerou naši energii sbírání jačího trusu a shánění vody. Každé slovo při tom bylo zbytečné. Nejvíc trpěly ruce, byly neustále ztuhlé mrazem. Neměli jsme totiž rukavice, přetahovali jsme přes ruce pouze pár ponožek; při práci jsme je pochopitelně museli svléknout. Jednoho dne jsme vařili maso a polévku jsme mohli jíst rovnou z klokotajícího hrnce. Bod varu v této nadmořské výšce byl tak nízký a

vnější teplota var natolik ochlazovala, že jsme si mohli dovolit jíst vařící tekutinu, aniž bychom si spálili jazyk. Vařili jsme pouze večer; zbytek jsme ráno ohřáli. Jakmile jsme jednou byli na cestě, už jsme se přes den nezastavovali.

Nezapomenutelné byly pro mě nekonečné bezútešné noci. Hodiny jsme nemohli usnout. Tiskli jsme se k sobě zachumláni do společné přikrývky, abychom nezmrzli. Náš malý stan jsme si pokládali přes nohy, protože často foukal tak silný vítr, že jsme jej nemohli postavit. Takto nás přece jen trochu hřál. Psík spal stočený do klubíčka. Jen jak se nestaral o zimu a pokojně se pásl nedaleko tábořiště. Pak přicházelo další dějství. Sotva jsme se zahřáli, probudily se k životu mraky vši, které se na nás uhnízďily a nepředstavitelně se rozmnožily. To byla trýzeň! Bezohledně sály naši krev; přitom jsme na ně nijak nemohli, protože bylo zcela nemyslitelné svlékat se za takové zimy. V první polovině noci se většinou nasatily a pak už daly pokoj. Teprve tehdy jsme usínali. Za pár hodin však nastal chlad před rozedněním, který pronikal přikrývkou až na tělo a probudil nás z tvrdého spánku.

Leželi jsme vedle sebe, cvakali zuby a doufali, že dnes bude svítit slunce. Naskytla-li se sebemenší naděje, otáleli jsme se vstáváním, dokud se sluneční paprsky nedotkly našeho tábořiště.

Dne 13. prosince jsme dosáhli "sídliště" Lhabrang Drowa. Byl to vlastně jen jediný dům; rodina, které patřil, jej však používala pouze jako ložnice. Pro ostatní účely si postavila poblíž stan. Na udivené otázky odpověděli, že stan je mnohem teplejší. Z řeči jsme vyrozuměli, že jsme se zastavili u pönpa. On sám sice nebyl právě doma, ale zastupoval ho jeho bratr. Hned se nás samozřejmě začal vyptávat, avšak spokojil se s historkou, že jsme poutníci.

Poprvé jsme přiznali, že hodláme jít do Lhasy. Byli jsme už dostatečně vzdáleni od karavanní cesty. Muž jen udiveně potřásl hlavou a pokoušel se nás přesvědčit, že nejkratší cesta do hlavního města vede přes Žikace. Měl jsem však na to připravenou odpověď: úmyslně jsme volili obtížnou cestu, aby naše náboženská pout' byla co nejúčinnější. To se neminulo účinkem, a tak nám poskytl cenné rady.

Měli jsme dvě možnosti: jedna cesta -, velice obtížná -, vedla přes několik průsmyků neobydlenou krajinou; druhá byla lehčí, avšak probíhala oblastí Khampů. Znovu jsme se setkali s tímto jménem, vyslovovaným s tajuplným přízvukem, které jsme již tolikrát od kočovníků slyšeli. Khampové museli být obyvateli nejvýchodnější provincie Tibetu -, Khamu. Avšak nikdo jejich jméno nevysloví bez podtextu strachu a výstrahy zároveň; nakonec jsme pochopili, že slovo je totožné s výrazem pro lupiče.

Bohužel jsme varování podcenili a zvolili jsme lehčí cestu.

U pönpovy rodiny jsme strávili dvě noci, nikoli však ve stanu jako hosté. Hrdí urození Tibetané nás ubohé "Indy" nepovažovali za hodny této cti. Bratr pönpa na nás učinil hluboký dojem. Byl mlčenlivý, vážil slova, když však něco řekl, mělo to hlavu a patu. Děлил se s bratrem o jednu ženu a živil se pastevectvím.

Rodina byla zřejmě zámožná, protože jejich stan byl podstatně větší než ostatní kočovnické příbytky. Doplnili jsme zásoby; s naprostou samozřejmostí přijal pönpúv bratr za potraviny peníze...

Kapitola 19.

NEBEZPEČNÉ SETKÁNÍ S KHAMPY.

Byli jsme již opět nějaký čas na cestě, když nám přišel naproti muž, který byl hned nápadný svým zvláštním oděvem. Hovořil také jiným dialektem než zdejší kočovníci. Zvědavě se nás vyptával, kam cestujeme. Vyprávěli jsme mu svou poutnickou historku. Brzy nato pokračoval v cestě. Bylo nám jasné, že jsme se právě seznámili s prvním Khampou!

Za několik hodin jsme v dálce spatřili dva další muže na poníku, kteří měli stejný kroj. Nebylo nám právě veselo, hleděli jsme, abychom se dostali co nejrychleji dál. Teprve dlouho po setmění jsme došli ke stanu. Měli jsme mimořádné štěstí. Jeho obyvatelé byli milá kočovnická rodina. Pozvali nás přátelsky dál a vyhradili nám dokonce i místo u ohně. Museli jsme si však bezpodmínečně od nich koupit maso. Teprve později jsme přišli na to, že obojí souviselo s pověrou. Nomád má prý mít ve stanu maso pouze ze svého stáda a cizinci se má nabídnout vlastní místo u ohniště. Naproti tomu se mu nesmí podat mléko... Jako všude tyto pověry někdo dodržuje více, jiný méně přísně.

Večer se hovor stočil na lupiče. Byli skutečně metlou těchto končin. Náš hostitel tu žil již dost dlouho, aby o tom mohl vyprávět. Hrdě nám ukazoval pušku manlicherku, za kterou zaplatil jednomu Khampovi celé jmění: pět set ovcí! Avšak lupičské bandy z okolí považují tuto nepřiměřenou cenu za jakýsi druh daně a od té doby ho nechávají na pokoji.

Dozvěděli jsme se také některé podrobnosti ze života lupičů.

Žijí ve skupinách ve třech nebo čtyřech stanech a z těchto opěrných bodů podnikají vyděračské nájezdy. Odehrává se to přibližně takto: Muži, po zuby ozbrojení puškami a meči, přitáhnou ke kočovnickému stanu, vniknou dovnitř a požadují bohaté pohoštění. Vyděšený nomád snese všechno, co má. Lupiči si nactou břicha a kapsy, vezmou s sebou jeden či dva kusy dobytka a zmizí. To se opakuje každý den u jiného stanu, až obejdou celou oblast. Pak se přestěhují jinam a hra začne znovu. Kočovníci se podřídili osudu, většinou jsou proti přesile bezmocní a vláda v těchto odlehlých končinách nemá vliv. Podaří-li se přece jen některému okresnímu úředníkovi lupiče polapit, kořist patří jemu.

Trest zajatců je pak nelidský: většinou se jim utnou paže. Avšak ještě žádný Khampa se tím nedal odradit... Pak se dostaly na přetřes případy, kdy Khampové zavraždili oběti, které jim padly do rukou. Neušetří ani poutníky nebo potulné mnichy či jeptišky.

Pomalu nám z toho bylo nevolno. Co bychom za to dali, mít možnost koupit si pušku! Neměli jsme však ani dost peněz, ale ani nejprimitivnější zbraň. Před našimi stanovými holemi neměli respekt ani psi...

Když jsme nazítrí odcházeli, provázely nás smíšené pocity. Naše podezření se vystupňovalo, když jsme objevili muže s puškou, který se stále snažil skrýt za pahorek. Pochodovali jsme však neohroženě dál a nakonec jsme ho ztratili z očí. Večer jsme opět uviděli stany. Nejprve jeden osamělý, pak celou skupinu stojící několik set metrů dál.

Zastavili jsme u prvního stanu. Vyšla nám vstříc kočovnická rodina, ale rozhodně nás odmítla vpustit dovnitř. Ustrašeně nás jen stále odkazovali na další stany. Nezbylo nám nic jiného než pokračovat v cestě. Nemálo nás překvapilo, když jsme se tam setkali s téměř radostným přijetím. Všichni obyvatelé vyšli ven, ohmatávali naše zavazadla, pomáhali nám se skládáním. To nomádi nikdy nedělali. A tu jsme si náhle uvědomili, že jsme v khampském ležení. Vlezli jsme do pasti jako myši. Ve stanu byli dva muži, žena a nedospělý chlapec. Museli jsme se tvářit přívětivě a hrát jejich hru. Měli jsme se samozřejmě na pozoru a doufali jsme, že zdvořilostí, opatrností a diplomacií najdeme nějaké východisko z nepříjemné situace.

Sotva jsme se posadili k ohni, začal se stan plnit. Ze sousedství přicházeli muži, ženy, děti i psi, aby si prohlédli cizince. Měli jsme plné ruce práce, abychom udrželi pohromadě svá zavazadla. Lidé byli dotěrní a zvědaví jako cikáni. Když uslyšeli naši poutnickou pohádku, nápadně nám začali vychvalovat jednoho muže jako výborného vůdce do Lhasy. Prý nám ukáže cestu, která leží trochu jižněji než naše, ale je mnohem pohodlnější. Vyměnili jsme si rychle pohledy. Muž byl statný a silný, v pochvě měl ohromný meč. Nevypadal právě důvěryhodně. Přijali jsme však nabídku a domluvili s ním odměnu. To bylo jediné, co jsme mohli udělat. Měl-li něco za lubem, mohl nás zabít třeba hned.

Návštěvníci postupně opouštěli stan a my se chystali ke spánku. Jeden z našich hostitelů chtěl bezpodmínečně použít mého batohu jako podušky. Dalo mi mnoho práce udržet jej u sebe. Asi se domníval, že v něm mám pistoli. Mně se takové podezření hodilo, a proto jsem se svým chováním snažil tento dojem ještě zesílit. Zůstali jsme rozhodně na stráži a celou noc jsme nespali.

Přestože jsme byli velmi unavení, nebylo nám to ani zatěžko, protože khampská žena neustále mumlala nějaké modlitby. Mně se zdálo, jako by si už teď vyprošovala odpuštění pro činy, které na ráno její muži chystají.

Jitro jsme tentokrát přivítali s úlevou. Zpočátku probíhalo všechno mírumilovně. Za kapesní zrcátko jsme vyměnili jačí mozek a hned si jej

uvařili k snídani. Pak jsme se chystali k odchodu.

Naši hostitelé číhavě sledovali každý náš pohyb. Když Aufschneider chtěl vynést ze stanu zavazadlo, byli téměř agresivní. Setřásli jsme je a naložili jsme jaká. Rozhlíželi jsme se, kde je náš vůdce, ale nebylo po něm vidu ani slechu. Khampská rodina nám ještě kladla na srdce, abychom se pustili dál jižní cestou, setkáme se tam prý brzy s kočovnými, kteří také míří do Lhasy. Slíbili jsme jim to a vydali se spěšně na cestu.

Po několika stech metrech jsem si všiml, že s námi není můj pes. Přiběhl vždycky za námi sám. Když jsme se po něm rozhlíželi, najednou jsme si všimli, že za námi pospíchají tři muži.

Brzy nás dohonili. Vyprávěli, že jdou také k poutnickým stanům, a ukazovali na vzdálený sloup dýmu. To nám bylo velmi podezřelé, protože jsme nikdy neviděli vystupovat ze stanů podobné sloupy kouře. Když jsme se ptali po psu, řekli, že zůstal u stanu.

Jeden z nás se prý má pro něj vrátit. V tu chvíli nám byl jejich plán jasný. Šlo skutečně o život. Zadrželi psa, aby nás rozdělili, protože se neodvažovali napadnout nás oba společně. A tam, kde stoupal k obloze kouř, čekali pravděpodobně jejich kumpáni. Pak by byli v přesile a snadno by nás vyřídili.

Nikdo by se o našem zmizení nedozvěděl.

Teď jsme litovali, že jsme dobře míněné rady kočovníků nebrali dost vážně. Tvářili jsme se, jako kdybychom nic netušili.

Ještě nějaký čas jsme šli udaným směrem a rychle se mezi sebou domlouvali. Muži nás teď vzali mezi sebe, mladík šel vzadu.

Kradnými pohledy jsme odhadovali své vyhlídky. Jak bývá u těchto loupežníků zvykem, měli na sobě dvojité kožešinové pláště, které je chránily proti bodným ranám. Za opaskem jim visely obrovské šavle. Výraz jejich tváře vyjadřoval všechno možné, jen ne zbožnost.

Něco jsme museli podniknout. Aufschneider radil, abychom náhle změnili směr. Přece nevběhneme slepě do pastí. Jak jsme se dohodli, tak jsme učinili. Stále v živém rozhovoru jsme se náhle obrátili nazpět. Khampové zůstali zaraženě stát. Vzápětí však byli opět před námi. Postavili se nám do cesty a ne právě přívětivě se nás ptali, kam vlastně chceme jít.

"Pro psa!" odvětili jsme úsečně a energicky. To je zastrašilo.

Poznali, že jsme odhodláni ke všemu. Chvilí stáli a dívali se po nás, pak se rozhodli pokračovat v cestě. Zřejmě pospíchali informovat své pomocníky.

Když jsme se přiblížili ke stanu, vedla nám žena již naproti psa přivázaného na šňůře. Bylo to milé shledání, hned jsme však pokračovali v cestě. Pochopitelně nazpět. Pokračovat dál bez zbraně znamenalo jistou

smrt. Po usilovném pochodu jsme ještě téhož večera dorazili ke stanu přátelské rodiny, u které jsme den předtím přenocovali. Naše zážitky je nijak neudivily. Vyprávěli nám že khampské území se jmenuje Gjag Bongra a že je daleko široko proslulé. Po tomto dobrodružství jsme dvojnásob ocenili, že jsme se opět mohli v klidu vyspat.

Příští jítro jsme museli pozměnit cestovní plány. Nezbylo nám nic jiného než použít obtížnější cesty neobydlenými končinami.

Nakoupili jsme ještě od kočovníků maso, kolik se dalo pobrat.

Pravděpodobně celý týden nenarazíme na lidské obydlí.

Abychom se nemuseli vracet až do Lhabrang Drowa, riskovali jsme strmý namáhavý výstup zkratkou. Měla by směřovat přímo na Lhaskou cestu. V polovině svahu jsme se ohlédli, chtěli jsme se podívat po krajině. Vtom jsme si všimli, že nás sledují dva muži. Byli ještě hodně vzdáleni, ale nebylo pochyb, že to jsou Khampové! Zřejmě mezitím navštívili nomádskou rodinu, vyptali se, kudy jsme šli, a vydali se za námi. Ve zdejšímu průzračném vzduchu je vidět na ohromné vzdálenosti.

Co teď?

Nepromluvili jsme ani slovo. Později jsme si navzájem přiznali, že jsme se zabývali stejnou myšlenkou: prodáme svůj život co nejdraž! Nejprve jsme zkoušeli postupovat rychleji, avšak tempo určoval náš jak. I když jsme ho neustále poháněli, zdálo se nám, že se vleče jako šnek. Stále jsme se ohlíželi, abychom zjistili, zda se odstup zmenšuje. Znovu jsme s lítostí konstatovali, že nemáme žádnou zbraň. Mohli jsme se bránit nanejvýš stanovými tyčemi nebo kamením. Protivník měl ostře nabroušené meče.

Nejdůležitější bude dobrá souhra a vzájemné krytí. Byli jsme pevně odhodláni nasadit jeden za druhého život.

Spěchali jsme dál, zajíkájíce se námahou. Uběhla nekonečná hodina, kdy jsme hlavy neustále obraceli dozadu. V jednom okamžiku jsme zjistili, že se muži posadili. Zdvojnásobili jsme úsilí, abychom co nejdříve dosáhli hřebenu. Současně jsme se rozhlíželi po vhodném úkrytu, který by v nouzi mohl posloužit za příhodné bojiště. Mužové vstali, zdálo se, že se radí. Najednou jsme spatřili, že se vracejí!

Ulehčeně jsme si oddychli a popohnali jaka, abychom byli co nejdříve za hřebenem. Když jsme stáli na vrcholu sedla, pochopili jsme, proč se loupeživá dvojice raději vrátila. Před námi se táhla nejpustší krajina, jakou jsem kdy viděl. Rozvlněné moře zasněžených horských vrcholů se prostíralo do nedohledna...

V dálce se rýsoval Transhimálaj a v něm jako chybějící zub zel průsmyk, s nímž jsme pro případ nouze počítali jako s ústupovou možností. Znal jej už Sven Hedin, jmenuje se Selala a vede do Žikace.

Vzdali se Khampové pronásledování? Pro jistotu jsme pochodovali dál i za tmy. Naštěstí noc nebyla temná, sníh se třpytil v měsíčním světle a bylo tak jasno, že jsme rozeznávali i vzdálené velehorské hřebeny...

Kapitola 20.

HLAD, ZIMA A NENADÁLÝ VÁNOČNÍ DÁREK.

Na tento noční pochod nikdy nezapomenu. Byl nejtvrdší zkouškou ducha i těla, jakou jsem kdy podstoupil. Před Khampy nás nehostinná krajina zachránila, znamenala však pro nás další překážky. Dobře že jsem dávno zahodil teploměr: tady by jistě ukazoval třicet pod nulou, protože to byl nejnižší bod na jeho stupnici. Zdejší mrazy jsou strašné: Sven Hedin v téměř stejné oblasti naměřil v tuto roční dobu čtyřicet stupňů pod nulou.

Hodiny jsme se plahočili dál a dál po neposkvrněném sněhu.

Naše myšlenky se přitom vydávaly na samostatnou pouť. Vynořovaly se vidiny -, pohodlný vytopený pokoj, horké pokrmy na výběr, kouřící vřelé nápoje:. Bylo to směšné, že mě doháněla téměř až k šílenství představa banálního bufetu z mých štýrskohradeckých studentských let.

Aufschnaiterovy myšlenky se ubíraly jinou cestou. Nepřetržitě pro sebe klel a láteřil. Nořil se do chmurných pomstychtivých plánů. Přísahal, že se postaví na odpor se zbraní v ruce; běda pak všem Khampům!

Tak jsme se pokoušeli každý svým způsobem překonat hlubokou depresi. Ztratili jsme spoustu času a cíl byl stále stejně daleko. Kdybychom byli pokračovali v cestě od loupežnických stanů, stáli jsme už teď na severní větvi karavanní cesty.

Byla již téměř půlnoc, když jsme se konečně zastavili. Během celého dlouhého pochodu jsme nepotkali živého tvora, jen jednou jsme zahlédli lovícího sněžného levharta. Jinak nikde ani stopy po zvířatech nebo lidech či nějaké vegetaci. Bylo beznadějně hledat topivo. Neměli jsme už ani dostatek energie; zažehnout oheň z jačího trusu je totiž zvláštní druh umění. Složili jsme náklad s Arminova hřbetu a hned jsme zalezli pod příkrývky.

Pytel s campou a syrovou beraní kýtu jsme položili mezi sebe a hltavě se do nich pustili. Sotva jsme však přiložili k ústům lžíci se sušenou moukou, vykřikli jsme. Nemohli jsme ji odtrhnout!

Kov v silném mrazu okamžitě přimrzl k jazyku a rtům. Odtrhnout lžíce se nám podařilo pouze s kousky sliznice. Téměř nás přešla chuť k jídlu. Schoulili jsme se do klubíčka a přes strašlivý mráz jsme upadli do olověného spánku.

Ráno jsme se probudili jen málo osvěženi. Jak se marně celou noc snažil hrabat trávu a teď ze zoufalství požíral sníh, protože jsme včera nikde nenašli vodu. Prameny, kolem kterých jsme procházeli, byly zamrzlé do bizarních kaskád.

Pokračovali jsme namáhavě v cestě. Potáceli jsme se ve stopách statečného zvířete, ani jsme nezdvihali hlavu. Když se náhle daleko na obzoru zřetelně objevily tři karavany jaků na sněžné pláni, mysleli jsme si proto, že je to fata morgána. Karavany se pohybovaly pomalu, téměř jako by stály na místě, ale nemizely!

Byla to tedy skutečnost. Pohled nám vlil do žil nové odhodlání.

Sebrali jsme všechnu zbývající energii, popohnali jaka a za tři hodiny jsme dorazili k tábořišti karavany.

Asi patnáct mužů a žen právě stavělo stany. Náš příchod nevzbudil žádnou pozornost. Pozdravili nás přátelsky a hned nás zvali k ohni, abychom se ohřáli. Dozvěděli jsme se, že se vracejí domů k jezeru Namcho z náboženské pouti a obchodní cesty od hory Kailásu. Okresní úředník je také varoval před lupiči, a proto zvolili tuto namáhavou cestu; chtěli se oblastem zamořeným Khampy vyhnout. Putovali s padesáti jaky a dvěma sty ovci.

Za většinu stáda vyměnili zboží a jistě by byli vítanou kořistí lupičů. Proto se tři skupiny spojily dohromady a nás teď také vyzvali, abychom pokračovali v cestě s nimi. Každá posila je proti Khampům dobrá.

Byl to požitek, sedět opět u hřejivého ohně a polykat horkou polévku! Toto setkání nám připadalo jako řízení osudu. Nezapomněli jsme ani na nebohého Armina. Dobře jsme věděli, zač mu vděčíme.

Požádali jsme vedoucího karavany, aby za odměnu přeložil náklad na volného jaka, a Arminovi jsme dopřáli trochu klidu.

Den za dnem jsme teď putovali s karavanou a v místech odpočinku stavěli náš malý horolezecký stan. Pokaždé to byl problém.

Vichr nám trhal stanovinu z rukou a v noci jsme museli vylézat, protože praskala kotvicí lanka či tyče prorážely hřebenem stanu.

Těmto větrným bouřím odolávají pouze stany z jačí srsti; jsou však tak těžké, že tvoří celý jačí náklad. Přísahali jsme si, že bychom se příště vybavili docela jinak, kdybychom ještě jednou táhli do Čangthangu! Tři jaky, jednoho poháněče, kočovnický stan, dobrou pušku...

V této chvíli však bylo třeba vyrovnat se se současností. Museli jsme být rádi, že nás kočovní přátelé přijali mezi sebe. Ve srovnání s našimi dřívějšími pochody to byla teď opravdová procházka. Kočovníci vyrážejí časně zrána, ujdou asi čtyři nebo šest kilometrů, pak postaví stany a dopřejí stádu, aby se napáslo. Před setměním přivážou zvířata v blízkosti stanů a ta celou noc přežvykují.

Teprve teď jsme si uvědomili, co jsme žádali od našeho Armina. Určitě si myslel, že nám přiskočilo, jako si to svého času mysleli obyvatelé Kjirongu, když jsme lezli po kdejakém okolním vrcholu. Během dlouhých

pauz jsme se opět mohli věnovat deníkům, které jsme poslední dobou velmi zanedbávali. Pak jsme se začali systematicky vyptávat členů karavany na cestu do Lhasy. Vyslychali jsme je jednotlivě. Při těch hovorech jsme se dozvěděli množství místních jmen. Byly to pro nás velmi cenné informace; podle nich se později můžeme doptat na cestu z místa na místo. Oba jsme se totiž už dávno shodli, že nebudeme strávit polovinu života cestováním, a v nejbližších dnech jsme se chtěli od karavany oddělit.

Bylo právě 24. prosince, když jsme se rozloučili a vydali na vlastní cestu. Svěží a odpočatí jsme uháněli přes hory a údolí; ten den jsme urazili víc než dvacet kilometrů. Pozdě večer jsme se zastavili na rozlehlé plošině, kde stálo roztroušeně několik stanů. Jejich obyvatelé se měli na pozoru. Sotva jsme se přiblížili k prvnímu stanu, vyšlo proti nám několik po zuby ozbrojených, divoce vypadajících mužů. Stroze nám nařídili, abychom se klidili. Zastavili jsme se, zdvihli prázdné ruce nad hlavu na znamení, že nejsme ozbrojeni, a vysvětlili jim, že jsme neškodní poutníci.

Přestože jsme několik dní odpočívali, náš zevnějšek asi vzbuzoval soucit. Po krátké poradě nás majitel největšího stanu pozval na noc dovnitř. Směli jsme se ohřát, dostali jsme hrnek horkého čaje s máslem a malý bílý bochánek. Byl sice již tvrdý jako kost, avšak pro nás to byl vskutku štedrovečerní dárek, lepší než někdejší vánoční pečivo. Pustili jsme se do něj teprve po několika dnech při jednom tvrdém pochodu. Ten nečekaný dárek od dobrých lidí nás povzbudil.

Zpočátku jsme však měli problémy, než jsme pronikli pod tvrdou slupku našich hostitelů. Když jsme dárci bochánku řekli, kudy chceme jít do Lhasy, suše odvětil, že jestli nás Khampové dosud nezabili, že se tak rozhodně stane v nejbližší době. Kraj se jimi přímo hemží, bez zbraní pro ně budeme snadnou kořistí.

Říkal to všechno tak fatalistickým tónem, jako by hovořil o samozřejmostech. Byli jsme z toho sklíčení a ptali se ho na radu. Znovu nám vychvaloval cestu přes Žikace: za týden bychom byli ve Lhasě. O tom jsme však nechtěli ani slyšet. Kočovník chvíli přemítal a potom nám doporučil, abychom se vydali k pönpovi kraje; jeho stan stojí odtud jen několik mil. Pönp má možnost poskytnout nám doprovod, když už mermomocí chceme procházet loupežnickým územím.

Večer jsme si šli brzy lehnout. Měli jsme o čem přemýšlet.

Smutné myšlenky na Vánoce v dalekém domově nemohly ani vzklíčit. Nakonec jsme se shodli, že podstoupíme riziko a vyhledáme pönpa.

K úřednímu stanu nám cesta trvala pouze několik hodin. Považovali jsme za dobré znamení, když nás jeho majitel přátelsky pozdravil a hned nám dal k dispozici stan. Pak přivolal svého kolegu a ve čtyřech jsme se

posadili ke konferenci. Nevyprávěli jsme jim historku o indických poutnících. Prohlásili jsme se za Evropany a energicky jsme žádali ochranu před lupiči. Samozřejmě že cestujeme se souhlasem vlády. Bohorovně jsem vytáhl starý průvodní list, který nám svého času vystavil garpön v Gartogu. Dopis měl už svou historii: Kdysi jsme o něj losovali a vyhrál jej Kopp; když se od nás oddělil, měl jsem dobrý nápad list od něho koupit zpátky.

Oba úředníci zkoumali pečeť. Starý glejt je naplnil očividně respektem. Byli nyní přesvědčeni, že jsme v zemi zcela legálně.

Jejich jediná otázka zněla: kde zůstal třetí muž? Zarmouceně jsme jim sdělili, že bohužel onemocněl, a proto odešel přes Tradün do Indie. Sami jsme byli překvapeni, jak tato výmluva zapůsobila.

Pönpové se uspokojili a slíbili nám doprovod, který by se v určitých odstupech střídal a zavedl nás až k severní větvi karavanní cesty do Lhasy.

To bylo to nejlepší vánoční poselství, jaké jsme mohli slyšet!

Ted' jsme konečně mohli svátky řádně oslavit. Ještě z Kjirongu jsme si pro Štědrý večer schovávali trochu rýže. Uvařili jsme ji a pozvali také pönpy na večeři. Přišli do našeho stanu a přinesli ledacos na zub. Byl to docela hezký večer.

Příštího jitra nás jeden nomád vedl k dalšímu stanu. Předávali si nás jako při štafetovém běhu. Průvodce ušel kus cesty, svěřil nás nástupci a opět se vrátil. Pochodovali jsme dál s novým průvodcem, a tak jsme v pohodě pokračovali v cestě, ačkoli terén byl značně nepřehledný. Tehdy jsme teprve poznali, jak se dá postupovat s vůdci, kteří znají cestu. I když nám neposkytovali právě stoprocentní jistotu proti lupičům...

Naším stálým doprovodem byly vítr a zima. Zdálo se, že na světě neexistuje nic jiného než vichřice a třicetistupňové mrazy.

Nedostatečný oděv nás špatně chránil. Byl jsem rád, když se mi podařilo získat od jednoho domorodce starý ovčí kožich. Byl mi sice trochu malý, půlka rukávu chyběla, ale zato stál jen dvě rupie! Nejhorší však byla naše obuv, ta zjevně spěla ke konci svého poslání. Také jsme neměli rukavice. Aufschneider už měl omrzlé ruce, já měl podobné potíže s nohama.

Snášeli jsme bolest s němou odevzdaností. Museli jsme vynaložit denně mnoho energie, abychom splnili pochodový úkol. Jak rádi bychom si odpočinuli několik dní v teplém přístřeší kočovníků! Občas jsme dokonce nomádům záviděli jejich tvrdý život.

Nemohli jsme si však dovolit někde se zastavit, nevystačili bychom s penězi. A pak? O tom jsme raději nepřemýšleli...

Často jsme -, naštěstí hodně v dálce -, spatřili jezdce. Podle jejich typických psů jsme poznali, že to jsou Khampové. Jejich psi mají řidší srst než obvyklá tibetská rasa, jsou hubenější, rychlí jako šípy a nevýslovně

ohyzdí. Děkovali jsme Bohu, že jsme zůstali ušetřeni setkání s nimi a jejich pány.

Na štafetové cestě jsme učinili jeden geografický objev. Cestovali jsme kolem zamrzlého jezera, které jsme později nenašli na žádné mapě. Aufschnaiter je zakreslil do našich skic. Domorodci jezero nazývají Jöchabccho, což znamená Obětní voda. Leží v překrásném klínu ledovcového hřebene, který obcházíme již týden širokým obloukem. I zde Tibetané považovali nejvyšší vrchol za trůn bohů; byl pojmenován podle obzvláště mocného božstva: Džo Gjakang.

Dříve než jsme se dostali na karavanní cestu, přece jen jsme se ještě jednou setkali s ozbrojenými bandity. Všichni měli dobré evropské pušky, proti kterým pouhá odvaha nebyla nic platná.

Pustili nás volně dál, zřejmě proto, že jsme vypadali tak chudobně a zpustle. Někdy má zjevná chudoba přece jen své výhody!

Po pěti dnech jsme konečně dorazili na onu vychvalovanou karavanní stezku. Představovali jsme si ji málem jako skutečnou silnici, na níž skončí všechno naše utrpení. Když ale nikde nebylo po řádné cestě ani památky, byli jsme značně rozčarováni. Krajina se nijak nelišila od té, kterou jsme v posledních týdnech putovali.

Několik prázdných stanů, ve kterých mohly karavany nocovat -, to byl jediný přepych; nikde žádné jiné známky organizace.

Na posledním úseku cesty nás doprovázely dvě silné amazonky; dovedly nás ke karavanní stezce a s pohnutím se s námi rozloučily. Rezignovaně jsme vlezli do prázdného stanu, rozdělali oheň a zkoušeli posuzovat svou situaci z kladných hledisek. Mohli jsme vlastně být docela spokojeni. Měli jsme za sebou nejobtížnější část cesty a ocitli jsme se na frekventované stezce, která vede rovnou do Lhasy. Během patnácti dnů bychom mohli do hlavního města dorazit... Avšak kam se vytratila radost z toho, že jsme tak blízko cíle?

Byli jsme již zřejmě tak zmožení únavou, že jsme nebyli schopni vnímat příjemné pocity. Omrzlé končetiny, starosti s penězi, nedostatek potravin, to všechno nás příliš skličovalo. Největší starost nám dělala naše zvířata. Můj věrný pes byl kost a kůže. Protože jsme sami měli nouzi, nezbyvalo pro něj nic. Tlapy měl samou ránu a často se za námi do tábora doplížil až po několika hodinách.

Jakovi se nedařilo o mnoho lépe. Již po týdny nenašel dostatečné množství trávy a byl strašně vyhublý. Od jezera Jöchabccho jsme sice již opět pochodovali nezasněženým terénem, tráva tu však byla vzácná a vesměs uschlá, příležitost k pastvě krátká a naše dlouhé namáhavé pochody mu také na váze nepřidaly.

Přesto jsme museli už nazítří pokračovat v cestě. Morálně nás povzbuzovalo, že se teď pohybujeme na karavanní stezce a že si už nemusíme připadat jako Marco Polo.

Karavanní cesta, na kterou jsme dorazili, byla původně vybudována vládou pro dopravu zlata ze Západního Tibetu. Později, když oživil obchodní ruch v celé zemi, pomáhala odlehčit jižní trase vedoucí podél řeky Cangpo.

Náš první den na karavanní stezce se nijak nelišil od nejhorších etap v neobydlených končinách; nepotkali jsme jediného člověka. Divoká bouře vířila sněhové vločky i cáry mlhy a měnila nám cestu v peklo. Ještě štěstí že nám fičela do zad, neboť nás doslova popoháněla. Kdyby víchř val z boku, neušli bychom ani krok.

Náš Armin byl téměř u konce svých sil. Všichni čtyři jsme byli šťastni, když jsme večer konečně dorazili k nejbližší karavanní stanici.

Ten den jsem si zaznamenal do deníku: "31. prosince 1945: Silná sněhová bouře (první mlha v Tibetu), asi minus třicet stupňů Celsia... Nejnamáhavější den naší cesty, náklad nedrží, při jeho opravování omrzají prsty... Skoro jsme zabloudili. Po dvou kilometrech jsme však omyl poznali a vrátili se. K večeru jsme dorazili ke karavanní stanici Nancchang, sestávající z osmi stanů. Jeden obývá tasamový úředník s rodinou... byli jsme přátelsky přijati..."

Kapitola 21.

BLAHODÁRNÝ PRŮVODNÍ LIST.

Trávili jsme v Tibetu již druhý silvestrovský večer! Když jsme bilancovali, co jsme za tu dobu dosáhli, přepadla nás sklíčenost.

Stále ještě putujeme zemí ilegálně jako dva vyhublí hladovějící vagabundi, kteří se musí skrývat před každým úředníkem. Lhasa byla stále vzdáleným iluzorním cílem, Zakázaným městem.

V takových večerech je člověk náchylný k sentimentálním úvahám -, myšlenky se rozbíhají... přicházejí vzpomínky na domov, na rodinu. Avšak boj o holý život zmobilizoval všechny naše psychické i fyzické síly. Kromě toho večer v teplém stanu byl pro nás tady víc, než kdybychom doma dostali vysněný závodní automobil...

Slavili jsme Silvestra po svém. Rozhodli jsme se, že zůstaneme na místě o trochu déle než jindy, kapánek rozmrzeme a dopřejeme zvířatům zasloužený odpočinek. Starý průvodní list působil i zde. Tasamový úředník byl okamžitě přátelštější, dal nám k dispozici sluhu a poslal nám vodu a jačí trus na oheň.

Takovou pozornost jsme si dali líbit. Dlouho jsme spali, a když jsme pozdě odpoledne snídali, nastal před stanem ruch. Do tasamu dorazil kuchař nějakého pönpa. Ohlašoval příchod svého urozeného pána, měl pro něj všechno připravit. Pobíhal hbitě kolem a dělal se hrozně důležitým. Místo pokrývky hlavy nosil omotanou liščí kožešinu.

Příchod vysokého pönpa -, to by mohlo být i pro nás významné. Byli jsme však už dost dlouho v Asii, abychom věděli, že "urozený pán" je velmi relativní pojem. Zatím jsme se nedali vyvést z klidu. Snad nebude tak zle.

Pönpo se objevil brzy, přijel na koni, obklopený zástupem služebnictva. Byl to kupec ve službách vlády; vedl do Lhasy několik set zvířat s nákladem surového cukru a bavlněných tkanin.

Pochopitelně se chtěl podívat na zoubek i nám, a tak jsme mu se svatouškovským výrazem podali náš dopis. Opět měl kouzelný účinek! Přísný úřední výraz se rozplynul a kupec nás dokonce pozval, abychom se připojili k jeho družině. To se nám hodilo.

Za tuto cenu jsme se rádi vzdali odpočinkového dne a chvatně jsme začali balit, karavana tu totiž pouze obědvala.

Jeden z poháněčů pozoroval nedůvěřivě našeho vyhublého Armina a nakonec nám nabídl, abychom za malou odměnu přeložili materiál na jeho

jaka a dopřáli zvířeti další cestu bez nákladu.

Rádi jsme Arminovi tuto zotavenou poskytli. Všechno muselo mít spád. Pönpo a jeho sluhové dostali čerstvé koně, vyměnili se jaci a nově naložená zvířata se hned vydala na cestu. My se museli připojit ke karavaně. Pouze pönpo měl dost času, protože na koni družinu snadno dohonil.

Dalo nám to hodně přemáhání, abychom se unaveni vydali znovu na cestu a pochodovali dvacet kilometrů k další stanici. Už jsme byli příliš soustředění na den odpočinku. Našemu psovi se nedařilo o nic lépe. Volal jsem ho, pískal na něj...

Trochu zavrtěl ocasem a zůstal ležet; bylo to na něj příliš.

Tlapky měl bolavé, byl vyhládlý -, co j sem si s ním měl počít?

Když už jsme se museli rozejít, rád bych ho byl někomu věnoval, kdo by s ním dobře zacházel. Jen malou útěchou mi byla skutečnost, že zůstal mezi lidmi v osadě. Jako přivandrovalec to sice bude mít v místní smečce těžké, ale po cestě by jistě zahynul.

Pod ochranou karavany jsme denně překonávali velké vzdálenosti. Pönpova pověst nám velmi prospěla, všude nás přijímali bez jakýchkoli obtíží. Jenom ve Lhölamu jsme se zdáli jednomu tlustému tasamovému úředníkovi podezřelí. Byl hodně nepřívětivý, nenabídl nám ani materiál na oheň a tvrdošíjně požadoval pas ze Lhasy; tím jsme mu bohužel nemohli posloužit. Avšak měli jsme alespoň střechu nad hlavou a i to nás těšilo.

Brzy po příchodu jsme si povšimli, že se kolem stanů začaly potulovat podezřelé postavy. Znali jsme je už -, byli to Khampové. Byli jsme však příliš unaveni, než abychom se o ně starali. Ať se s nimi vypořádají druzí, nám nemají co ukrást. Teprve když se chystali usadit se na noc v našem stanu, vyprovodili jsme je několika energickými slovy. Rychle se klidili.

Příštího jitra jsme k nemilému překvapení zjistili, že nám zmizel jak. Večer jsme ho přivázali ke kolíku u stanu, snad se někde pase. Avšak ať jsme se s Aufschnaiterem snažili sebevíc, nenašli jsme ho. Protože se přes noc ztratili i včerejší pobudové, nebylo pochyb o souvislostech. To, že si vybrali právě našeho jaka, nás mrzelo. Byla to citelná ztráta.

Vtrhli jsme do úředního stanu a rozzlobeně jsme správci tasamu hodili k nohám sedlo a příkrývku; to on zavinil svou nevraživostí, že nám jaka ukradli. Krádež nás zle postihla. Armin byl první vzorný zástupce svého rodu, jen jemu jsme vděčili za zdoání nejobtížnějšího úseku cesty. Dobrák Armin! Pro něj ovšem není tato změna osudu právě nejhorší. Měsíce se teď bude pokojně pást na horských loukách, znovu zesílí a ve svém jačím rozumu brzy na minulé trampoty zapomene.

Neměli jsme čas pro Armina dlouho truchlit. Zavazadla byla už hodiny na cestě, protože jačí karavana vyrážela už před rozedněním, aby udržela

krok s pánem jedoucím na koni. Přestože jsme byli roztrpčeni, nakonec jsme si libovali, že můžeme postupovat tak volně, že se nemusíme zdržovat poháněním zvířete a věčným upevňováním nákladu.

Již několik dní vystupujeme na mohutný horský hřbet. Věděli jsme, že je to pohoří Nänčhenthanglha. Vede přes ně jediný průsmyk, rovnou do Lhasy. Krajina byla mírně zvlněná, pahorkovitá a velmi pustá. Neviděli jsme tu ani kjangy. Počasí se značně zlepšilo bylo jasno. Viditelnost byla tak skvělá, že jsme viděli před sebou na dosah cíl vzdálený i deset kilometrů.

V těchto dnech se již výrazně projevilo naše přepětí. Vypadalo to, jako bychom čerpali z posledních rezerv. Večer jsme prostě už dál nemohli.

Tasam, ve kterém jsme právě odpočívali, se jmenoval Tokar.

Tady začínal výstup do hor. Příští karavanní stanice byla vzdálena pět dní cesty. Neodvažovali jsme se pomyslet, jak to všechno vydržíme. Udělali jsme proto, co jsme mohli. Nakoupili jsme na celou dobu potraviny a dostatek masa.

Dny, které nadešly, byly nekonečné a noci ještě horší. Procházeli jsme neuvěřitelně krásnou krajinou. Dorazili jsme k jednomu z největších jezer na světě -, Namccho neboli Tengri-núr. Aby je člověk obešel, potřeboval by na to osm dní. Avšak my jsme si ho sotva povšimli. Vždycky jsme si přáli spatřit toto největší čhangthanské bezodtoké jezero, teď jsme je měli před očima -, a přece nás to nevyburcovalo z apatie.

Další výstup v řídkém vzduchu nás naprosto vyčerpал. Výška šest tisíc metrů ochromila naše myšlení. Jen sem tam jsme vrhli žasnoucí pohled na okolní vysoké vrcholy. Konečně jsme dosáhli kulminačního bodu průsmyku Guringla. Toto sedlo překročil v roce 1895 jako jediný Evropan před námi Angličan Littledale.

Sven Hedin je zakreslil do mapy s výškou 5972 metrů jako nejvyšší přechod v Transhimálaji. Myslím, že se nemýlím, když prohlásím, že je to nejvyšší celoročně schůdný průsmyk na světě...

Kapitola 22.

PESTRÉ MODLICÍ PRAPORKY LEMUJÍ POUTNÍ STEZKU.

Opět jsme viděli typické hromady kamení a na nich nejpestřejší modlitební stuhy, jaké jsem kdy spatřil. Vedle stála řada desek s modlitbami vytesanými do kamene -, nepomíjivý výraz radosti tisíců poutníků, neboť po vypětí dlouhé cesty jim tento průsmyk otvírá cestu do "svatého města".

Potkávali jsme zde také mnoho poutníků, kteří již spatřili cíl své touhy a nyní se opět vraceli do vzdálené domoviny. Kolikrát slyšela tato místa "Om, mani padme, húm -, Ó, klenote na lotosu", nejužívanější prastarou posvátnou formuli, kterou pocestní nepřetržitě mumlají pro sebe a která je má chránit před otravnými plyny... Tak si Tibetáňané vysvětlují nedostatek kyslíku ve velkých výškách. Bylo by ovšem moudřejší, kdyby právě zde ústa neotvírali!

Znovu a znovu jsme hluboko pod sebou viděli vybělené kostry karavanních zvířat, které svědčily o nebezpečnosti průsmyku. Poháněči vyprávěli, že téměř každou zimu zde přicházejí o život poutníci ve sněhových bouřích. Bohudík, my měli slušné počasí. Už první den jsme překonali téměř dva tisíce metrů výškového rozdílu.

Když jsme překročili hřeben, otevřela se před námi docela jiná krajina. Mírné pahorky v Čangthangu se ztratily. Při namáhavém pochodu jsme si často představovali, jak dobře by se tu dalo jet na džípu. Teď byl pohodlné cestě konec. Pohoří se tu strmě a příkře láme, hluboce zaříznutými rozsedlinami burácejí bystřiny, které vtékají již do lhaské roviny. Poháněči jaků nám vyprávěli, že sněhové vrcholky, mezi kterými jsme právě procházeli, jsou už vidět z jednoho místa těsně před Lhasou. Tak blízko jsme byli u Zakázaného města.

První část sestupu vedla po ledovci. Opět jsem se obdivoval jakům, s jakou úžasnou jistotou si dovedou najít cestu v ledu. Při únavném klopýtání mě bezděčně napadlo, oč snazší by bylo tyto ideální pláně bez trhlin sjíždět na lyžích. Byli jsme asi první lidé, kteří se při pouti do Lhasy bavili o lyžování... I když jsme byli zmoženi únavnou cestou, přitahovalo nás několik okolních šestitisícovek. Litovali jsme, že nemáme cepín. Docela snadno bychom na některou z nich vystoupili.

Za pochodu nás dohonila mladá dvojice. Putovala zdaleka a chtěla vidět

Lhasu jako my. Připojili se také ke karavaně, a jak to na cestě bývá, dostali jsme se do hovoru. Jejich osud byl podivuhodný -, skutečný román Romea a Julie v tibetském podání.

Hezká mladá růžolíčí dívka s tlustým černým copem klidně a pokojně žila v kočovnickém stanu v Čangthangu a vedla domácnost svým mužům, třem bratrům. Jednou večer přišel cizí mladík a požádal o nocleh. Od té chvíle se všechno změnilo.

Byla to zřejmě láska na první pohled. Tajně se domluvili a hned příštího jitra společně opustili stan. Vůbec nemysleli na nebezpečí útěku přes zasněžené zimní náhorní planiny. Teď šťastně došli až sem a ve Lhasě chtěli začít nový život.

Mladá žena mi pevně utkvěla v paměti. Jednou, když jsme odpočívali, sáhla do kapsy a podala nám každému sušenou papriku. Tento malý dárek měl pro nás stejnou cenu jako kdysi pšeničný bochánek, který jsme dostali od kočovníků o Štědrém večeru.

Teprve když jsme se vydali znovu na cestu, uvědomil jsem si, jak jsou tibetské ženy silné a vytrvalé. Dívka s námi držela snadno krok a nesla svůj ranec jako každý muž. Ta se o budoucnost nemusela bát; ve Lhasě se uplatní jako dělnice a díky svému pevnému kočovnickému zdraví si lehce vydělá na živobytí.

Tři dny jsme už nenarazili na stany. Tu jsme najednou spatřili v dálce stoupat k nebi ohromný sloup dýmu. Že by to byl kouř z ohnišť domorodého sídliště nebo požár? Nezdálo se nám to příliš pravděpodobné. Záhada se vysvětlila, až když jsme se přiblížili. Byly to výpary horkých pramenů. Vzápětí jsme stanuli před přírodním divem. Ze země vyráželo několik pramenů a uprostřed v oblacích par vybuchoval nádherný, asi čtyři metry vysoký gejzír. To přírodní divadlo nám učarovalo...

Další naše myšlenky byly poněkud prozaičtější. Vykoupat se!

Naše mladá dvojice neměla pochopení pro jedno ani pro druhé.

Žena se myšlenkou na koupel cítila téměř pohoršena. Nedali jsme se však ničím odradit. Ze země vyrážela voda vařící, avšak venkovní teplota ji hned ochlazovala asi o deset stupňů, na snesitelnou míru. Zvětšili jsme jednu z přírodních tůní a proměnili ji v komfortní bazén s horkou vodou. To byl požitek! Od horkých pramenů v Kjirongu jsme neměli příležitost vykoupat se ani umýt; naše vousy a vlasy při nízkých teplotách zmrzly jako hřebíky.

V potoce, který vytékal z pramenů a byl příjemně prohřátý, se hemžilo mnoho velkých ryb. Hladově jsme přemítali, jak některou z nich chytit. Vřelá voda pro "kapra na modro" byla po ruce...

Avšak z pochoutky sešlo. Lázeň nás příjemně osvěžila a my jsme se

museli vydat na cestu, abychom dohonili karavanu.

Noc jsme strávili ve stanu společně s poháněči jaků. Tehdy mě poprvé přepadl zlý záchvat ischiasu. Vždy jsem tuto nemoc považoval za příznak stáří a ani ve snu mě nenapadlo, že bych se s ní mohl tak brzy seznámit. Pravděpodobně jsem se při stálém nocování na holé zemi nachladil.

Jednoho krásného jitra jsem nemohl vstát, měl jsem strašlivé bolesti. Údy mi ochromil ledový strach. Jak budu pokračovat v cestě? Nemůžu tu přece zůstat ležet. Vzchopil jsem se a se zaťatými zuby jsem se pokusil o několik kroků. Při pohybu se mi dařilo lépe. Od té chvíle byly každého jitra pro mě první kilometry zvlášť namáhavé.

Čtvrtého dne od okamžiku, kdy jsme překročili průsmyk, jsme šli z úzkého kaňonu na ohromnou náhorní rovinu. Když jsme večer dorazili k tasamu Samsar, padali jsme únavou. Konečně tu byla opět osada, pevné domy, klášter, hrad. Samsar je jednou z největších karavanních křižovatek v Tibetu. Sbíhají se tu stezky z pěti směrů a panuje tu živý ruch. Karavany přicházejí a odcházejí, ubytovny jsou přeplněné, vyměňují se tu nákladní a jízdní zvířata... Zkrátka překypující ruch velké karavanní přestupní stanice.

Náš pönpo tu byl již o dva dny dříve. Avšak přestože byl pověřencem vlády, musel čekat na čerstvé jaky pět dnů. Opatřil nám pokojík pro přenocování, topivo a sluhu. Opět jsme se obdivovali organizaci, jakou by člověk v této ohromné neschůdné zemi nečekal. Každoročně byly na cestě statisíce nákladů na jačích hřbetech, překonával tisíce kilometrů a přesto probíhal transport jako na drátku. Čerstvá zvířata byla k dispozici, ubytovací možnosti připraveny...

Nyní tu byl obzvlášť cílý ruch. Museli jsme se smířit s delší přestávkou. Sami jsme dál nemohli, protože jsme neměli jaka.

Využili jsme proto jednoho dne k výletu. V blízkosti Samsaru opět stoupaly k nebi bílé oblaky páry; také tam byly horké prameny, které nás pochopitelně vábily. Vyšli jsme z osady klidným tempem a procházeli jsme lány zpustlých polí, což svědčilo o tom, že se obyvatelstvo vzdalo zemědělství ve prospěch transportu.

Zdejší horké prameny byly opět jedinečným přírodním divem.

Stáli jsme na břehu větrícího jezera. Voda vypadala černá, ale ta, která vytékala malým pramínkem byla průzračná. Mohli jsme si vybrat teplotu lázně podle chuti. Tam, kde byla nejpříjemnější, jsme vstoupili do potoka a brodili se vzhůru k jezeru. Voda byla stále vřelejší. První se vzdal Aufschnaiter. Já se ještě nutil pokračovat dál, chtěl jsem vykurýrovat svůj ischias. Blaženě jsem se nořil do horké vody.

Ještě z Kjirongu jsem si přinesl kousek mýdla. Položil jsem jej na dosah na břeh, asi metr od sebe; vyvrcholením lázně mělo být důkladné

namydlení. Bohužel jsem si nevšiml, že mě po celou dobu pozorně sleduje vrána. Náhle se vrhla ke břehu a můj poklad byl pryč! Se zaklením jsem vyskočil za ní, ale vzápětí jsem se honem vracel s drkotajícími zuby do teplé vody. Vrány tu kradou stejně jako u nás straky. Už jednou v Kjirongu se mi stalo něco podobného.

Cestou nazpět jsme poprvé potkali tibetské vojsko. Asi pět set pěšáků a jezdců tu mělo manévry. Obyvatelstvo z vojenských cvičení velkou radost nemá, protože armáda má právo rekvírovat. Vojáci spali ve vlastních stanech, které stály ve vzorně vyrovnaných řadách, takže měli o nocleh postaráno, avšak vesničané jim museli poskytnout všechna nákladní zvířata a dokonce i jezdecké koně.

Kapitola 23.

NÁŠ SPOLUNOCLEŽNÍK -, TRESTANEC SPOUTANÝ ŘETĚZEM.

Když jsme se vrátili, čekalo nás ve světnici překvapení. Našli jsme tam nocležníka, který měl kolem kotníků železná pouta, takže se mohl pohybovat jen docela maličkými kroky. S nelíčeným veselím nám vyprávěl, že je loupežný vrah a že byl ve Lhasě odsouzen ke dvěma stům ran bičem a do konce života že musí nosit na nohou řetěz. Naskakovala nám husí kůže. Znamenalo to, že nás tu zařazují na úroveň vrahů? Brzy jsme však přišli na to, že v Tibetu trestanci neopovrhují. Muž neměl žádné společenské omezení, zúčastňoval se každé zábavy a žil z almužen; neměl se špatně. Neprerušitelně drmolil modlitby, nikoli jako pokání, nýbrž aby vzbuzoval soucit.

Brzy se rozkřiklo, že jsme Evropané, a neustále za námi začali přicházet zvědavci, kteří nás chtěli vidět. Byl mezi nimi také jeden sympatický mladý mnich. Vedl transport pro klášter Däpung a již nazítří měl odcestovat; avšak když se doslechl, že máme jen jediný náklad a že bychom rádi co nejdříve pokračovali v cestě, nabídl nám volného jaka ze své karavany. Vůbec ho nenapadlo ptát se na povolení k pobytu. Usuzovali jsme správně: čím blíže k hlavnímu městu, tím budou potíže menší. Lidé považovali za samozřejmé, že cizinci, kteří procestovali v zemi takové vzdálenosti, mají vládní průvodní list. Přesto jsme hleděli, abychom co nejrychleji pokračovali v cestě. Nebylo zdravo zdržovat se příliš dlouho na jednom místě; přece jen by mohlo někoho napadnout, že se zeptá na povolení...

Proto jsme okamžitě přijali mnichovu nabídku. S mnoha díkůvzdáními jsme se rozloučili s naším pönpem a ještě za hluboké tmy, krátce po půlnoci, jsme opustili Samsar. Prošli jsme oblastí kolem Jangpačanu a vstoupili do postranního údolí, které ústilo již na lhaskou rovinu. Jmenovalo se podle osady Tölung a jezdec s dobrým koněm by odtud dorazil do hlavního města za den. Tak blízko byla Lhasa!

Zaplavil nás pocit vzrušení. Stále častěji jsme slyšeli jméno Lhasa. Při strastiplných pochodech, za ledových nocí jsme se upínali k tomuto slovu a čerpali z něho nové síly. Žádný zbožný poutník z nejdlehlějších provincií se nemohl těšit na "svaté město" víc než my. Již v tuto chvíli jsme byli u Lhasy blíže než Sven Hedin, který se dvakrát skoro na stejném místě jako my pokoušel proniknout do Zakázaného města, avšak vždy ho ještě v

Čangthangu před hradbou Nänčhenthanglhy zadrželi. My dva ubozí poutníci jsme byli totiž daleko nenápadnější než Hedinova karavana. Nám pomáhala lest a také znalosti domorodého jazyka. Ještě nás však čekalo pět denních pochodů. Do poslední chvíle jsme nevěděli, zda se nám podaří vstoupit do města.

Příštího jitra dosáhla naše karavana další osady a hodlala zde celý den odpočívat. To bylo pro nás krajně ožehavé. V Dečhenu sídlili dva okresní úředníci, ti asi na náš bluf se starým průvodním listem nenaletí...

Náš přítel mnich ještě nedojel. Mohl si dovolit klidnou noc.

Vyrazil jistě teprve za svítání, na koni nás snadno dostihne. Opatrně jsme se vydali hledat ubytování. Přitom jsme měli neuvěřitelné štěstí. Poznali jsme mladého poručíka, který nám velmi ochotně nabídl ubytování u sebe, protože k polednímu stejně odjíždí. Inkasoval v okolí peněžní částky, kterými mohou být v Tibetu rekruti zproštěni vojenské služby. Odvážně jsme se ho zeptali, zda by nemohl s transportem peněz, samozřejmě za odměnu, vzít náš jačí náklad. Hned souhlasil a my za pár hodin s lehkým srdcem opouštěli za karavanou vesnici.

Radovali jsme se však předčasně. U posledních domů na nás kdosi zavolal, a když jsme se otočili, stál proti nám urozený muž v drahocenném hedvábném rouchu. Byl to nepochybně pönpö.

Zeptal se nás velice zdvořile, odkud přicházíme a kam směřujeme. Teď nás mohla zachránit jediné duchapřítomnost. Vyšli jsme si jen na malou procházku a nemáme u sebe průvodní papíry, vysvětlovali jsme s mnoha úklonami; samozřejmě si nedáme ujít příležitost a urozeného pána hned potom navštívíme. Tato lest nám pomohla a my se nerušeně mohli vytratit z dohledu.

Putovali jsme vstříc jaru. Čím dále jsme cestovali, tím zelenější byly pečlivě udržované pastviny. Ptáci štěbetali v porostech a naše kožichy byly pojednou příliš teplé; přitom byla teprve polovina ledna.

Už jen tři dny do Lhasy! Nezastaví nás ještě něco? Přes den jsme s Aufschneiderem šli sami a teprve večer jsme se opět připojili k poručíkovi a malé karavaně. K dopravě se tu používá všech možných zvířat-, oslů, koňů, krav, volů. Na jaky nakládají jen procházející karavany, protože tu zemědělci nemají dostatek pastvišť, aby mohli živit stáda jaků.

Všude jsme viděli, jak rolníci zavádějí na pole vodu. Až přijdou jarní bouře, nesmí být drahocenná ornice suchá, protože by ji vítr odvál. Trvá často generace, než se stálým zavlažováním půda zúrodní. Sníh je tu vzácný, jeho vrstva nechrání ozimy a rolníci sklízají jen jednou ročně. Velký vliv má ovšem nadmořská výška. Pole lze v Tibetu nalézt ještě v pěti tisících metrech; daří se na nich však jen ječmeni a zemědělci jsou

polokočovníci.

Existují však oblasti, v nichž zraje ječmen šedesát dní; údolí u Tölungu, kterým právě procházíme, leží čtyři tisíce metrů nad mořem. Zde se daří již řepě, bramborám a hořčici.

Poslední noc před Lhasou jsme strávili v rolnické usedlosti.

Zdaleka nebyla tak pěkná jako stylové stavby v Kjirongu. Tady je dřevo velmi vzácné! Vnitřní zařízení kromě malého stolečku a lůžek skoro chybí. Domky jsou postaveny z hlíny a trávových cihel. Nemají okna, světlo vniká dovnitř jen dveřmi a otvorem pro kouř ve stropě.

Náš hostitel patřil k nejzámožnějším rolnickým rodinám v okolí.

Tibet je feudální stát, hospodaří se jen na panském a poddaný musí pracovat tak, aby mu po odevzdání povinných dodávek něco zbylo. Vesničan měl tři syny: dva pracovali doma v hospodářství, třetí byl určen pro klášter. Rodina měla krávy, koně, pár slepic a poprvé v Tibetu jsem viděl vepře. Jejich chovu se však zřejmě nevěnuje příliš velká pozornost; nekrmí je, a zvířata se sama živí odpadky nebo tím, co vyryjí na polích nebo ze země.

V usedlosti jsme strávili neklidnou noc. Příštího dne mělo padnout rozhodnutí. Znovu a znovu jsme přetřásali své vyhlídky a naše rozhovory měly jediné téma: Lhasa. Mohli jsme být s dosavadními úspěchy spokojeni. Ale to nejdůležitější nás teprve čeká. I když se nám nakonec podaří vplížit se nepozorovaně do města, udržíme se tam? Už nemáme žádné peníze. Z čeho budeme živi? A jak vypadáme! Podobáme se spíš čangthangským lupičům než Evropanům. Přes záplatované kalhoty a potrané košile máme přetaženy ušmudlané ovčí kožichy, na kterých je už zdálky vidět, co mají za sebou. Z bot nám zbyly trosky. Aufschneider měl na nohou zbytky indických vojenských bot, oba jsme chodili spíš bosí než obuti. Ne, náš zevněšek rozhodně nebyl žádným doporučením.

K tomu přispívaly ještě nápadné vousy. Tibeťané jako všichni Mongolové mají velmi řídké vousy, nám rostl na tvářích nepěstěný, divoce rozevlátý prales. Proto nás často považovali za Kazachy. Ti mají často světlejší barvu pleti, světlé oči a normální vousy, a není proto divu, že si nás s nimi pletli a vykazovali nás ze stanů.

Na našem zevnějšku se teď nedalo nic změnit. Neměli jsme žádnou možnost zkrášlit se pro Lhasu. Ani kdybychom měli peníze, v Tibetu se šaty nikde koupit nedají. Unikli jsme však již tolika nebezpečím, že by nás to nemělo nyní znepokojovat.

Od Nangce -, jak se jmenovala tato obec -, jsme byli ponecháni svému osudu. Poručík odjel rovnou do Lhasy. Vyjednali jsme proto s naším hostitelem dopravu zavazadel do nejbližší osady.

Dal nám krávu a jednoho sluhu. Když jsme zaplatili, zbylo nám ještě několik rupií a zašitý kousek zlata. Kdyby se nám nepodařilo naložit nějak naše zavazadla, byli jsme rozhodnutí se jich zbavit. Kromě deníků a nákresů nemělo v nich nic žádnou cenu.

Ted' už nás nemohla žádná síla zadržet!.,.

Kapitola 24.

ZÁŘIVĚ ZLATÉ STŘECHY POTÁLY.

Na poslední úsek cesty jsme vyrazili 15. ledna 1946. Z údolí u Tölungu jsme přešli do širokého údolí řeky Kjičhu. Zabočili jsme za roh -, a v dálce se třpytí zlaté potálské střechy! Potála -, zimní dalajlámovo sídlo, proslavený symbol Lhasy!

Tento pohled nás odškodnil za všechna utrpení. Nejraději bychom poklekli a podobní zbožným buddhistům se dotýkali čelem země. Téměř tisíc kilometrů od Kjirongu jsme měli obraz tohoto bájného města konečně před očima. Pochodovali jsme sedmdesát dní, jen pět dnů z toho jsme plně odpočívali; denně jsme ušli patnáct kilometrů. Přechod Čhangthangu znamenal čtyřicet pět dnů strastiplných trampot, zápasu s hladem, zimou a nebezpečím. Co to všechno teď bylo proti pohledu na zlaté špičky věží! Úzkost i námaha byly zapomenuty -, ještě deset kilometrů a velký cíl bude náš!

Posadili jsme se vedle hromady kamení, které poutníci stavějí na místě, odkud poprvé spatří "svaté město". Náš poháněč začal odříkávat modlitby: Lhasa je pro Tibetany stejně významná jako pro katolíky Řím. Pak jsme vešli do poslední obce před metropolí, do Šingdongy. Průvodce s krávou odmítl pokračovat v cestě. Nás nemohlo nic zadržet. Vyhledali jsme samozřejmě pönpa a vyprávěli mu, že jsme předvojem urozeného a mocného cizozemce a že musíme co nejrychleji do Lhasy, abychom mu připravili ubytování. Pönpo naši lest neprohlédl; ihned jsme dostali osla a poháněče. Ještě po letech se této historce ve Lhasě smáli dokonce i nejvyšší ministři. V Tibetu jsou totiž hrdi na systém, jak udržovat cizince v uctivé vzdálenosti. Způsob, jakým jsme jej narušili, byl ojedinělý a získal nám nejen uznání, ale byl přijímán i s humorem. Tím jsme ve Lhasě vyhráli, lidé se tu totiž rádi zasmějí.

Posledních deset kilometrů kráčíme s průvodem poutníků a karavan. Při cestě na výhodných místech stojí prodejní stánky. Oči nám přecházejí při pohledu na tak dlouho odříkané pochoutky: sladkosti, těsto smažené na másle... Neměli jsme však už peníze.

Poslední půldruhé rupie patří poháněči osla.

A již poznáváme typickou siluetu města, kterou jsme tak často obdivovali v knihách. Nikdy se nám nesnilo, že jednou budeme před ní stát osobně. To je Čagpori, hora, na níž stojí jedna ze dvou proslulých lékařských škol. A tady před námi Däpung, největší klášter světa -, žije v

něm přibližně deset tisíc mnichů. Je to celé město s mnoha kamennými domy, nad svatyněmi se tyčí tisíce pozlacených věží. Jsme vzdáleni od kláštera ještě dva kilometry, celou hodinu jej však máme před očima. O něco níž se rýsují terasy kláštera Nāčhung, který po staletí uchovává největší tibetské svátosti. Má zde sídlo jeden buddhistický ochranný bůh, jehož tajuplné věštby řídí osudy státu; před každým velkým rozhodnutím se ho ptá vláda na radu.

Do Lhasy zbývá ještě osm kilometrů, avšak každý krok nám přináší nové dojmy. Kolem se táhnou rozlehlé udržované pastviny vroubené zelenajícími se vrbami. Zde se s oblibou pasou dalajlámovi koně.

Kráčíme kolem předlouhé kamenné zdi, provází nás téměř hodinu cesty. Dozvídáme se, že se za ní skrývá proslulý letní palác dalajlámy. Pak přicházíme k domu britské mise, který stojí na okraji města venku za vrbami. Náš poháněč tam zamířil. Považuje za samozřejmé, že jdeme tam. Jen s námahou se nám podaří ho přimět k další cestě. V jednom okamžiku jsme skutečně zaváhali, zda se nemáme obrátit na Angličany.

Touha po civilizaci a chuť pohovořit si opět jednou s Evropany byla velmi silná. Vzpomněli jsme si však na internační tábor; pravděpodobně bylo moudřejší požádat v Tibetu o pobyt Tibetany.

Nemůžeme pochopit, že nás nikdo nezdržuje. Nikdo si nás nevšímá, jen tu a tam se po nás ohlédne dobře oděný jezdec na pěkném silném koni, který se tak odlišuje od malých západotibetských ras. Později jsme se dozvěděli příčinu. Nikdo nás už nepodezíral, i když poznal Evropany. Dosud nikomu se totiž nepodařilo proniknout bez povolení tak daleko.

Potála se před námi zdvihala stále mohutněji. Z města nevidíme ještě nic, leží ukryto za pahorky, na kterých stojí palác a lékařská škola. Již vidíme bránu korunovanou třemi čörteny: spojuje oba pahorky a současně tvoří vstup do města. Naše napětí dostupuje vrcholu. Teď se všechno rozhodne! Téměř každá kniha o Tibetu popisuje, že zde stojí stráž, které střezí hlavní město. S tlukoucím srdcem se přibližujeme...

Nic... Jen několik žebráků natahujících ruce po almužnách.

Žádný voják, žádná kontrola. Vmísíme se do chumlu venkovanů a klidně vstupujeme bránou do široké městské ulice. Poháněč oslů nám vysvětluje, že skupina domů po levici je teprve jedno z předměstí. Opět kráčíme kus po nezastavěných loukách, stále víc se blížíme ke středu města. Nepromluvíme ani slovo. Jen se díváme a díváme a nemůžeme pochopit, že jsme se octli uprostřed Zakázaného města. Dnes už nedovedu přesně vyjádřit, co jsem tenkrát viděl a pociťoval. Byli jsme příliš unaveni, naše příliš namáhané smysly, otupělé dlouhými trampotami, nebyly již schopny zpracovávat dojmy, které se na nás hrnuly...

Kapitola 25.

DVA VAGABUNDI PROSÍ O PŘÍSTŘEŠÍ A JÍDLO.

Zastavujeme se před krytým Tyrkysovým mostem a poprvé hledíme na zlaté věže Lhaského chrámu. Slunce zvolna zapadá a zalévá obraz nezemským svitem. Ve večerním chladu nás roztrásá zima, musíme hledat nocleh. Tady to není tak jednoduché vstoupit do domu jako v Čangthangu do stanu; asi dostaneme hned vyhazov. Ubytovny a tasamy zde nejsou. Musíme se však o to pokusit.

V prvním domě se setkáváme s němým sluhou, který nás vůbec nevyslechne. Zkoušíme to v sousedním domě. Opět jen služebná. Její křik přivolává paní domu, zdviženými rukama nás zapřísahá, abychom šli pryč. Kdyby nás ubytovala, zbičovali by ji. Nechce se nám věřit, že by nařízení vlády byla tak přísná, ale raději odcházíme, abychom ženě nezpůsobili žádné nepříjemnosti. Bloudíme uličkami, prošli jsme téměř na druhou stranu města. Zastavujeme před mnohem vznešenějším a prostornějším domem, než byly všechny ostatní. Ve dvoře jsou dokonce stáje pro koně. Vzmůžeme se a vstoupíme. Opět se střetáváme pouze se služebnictvem, které nás s křikem a nadávkami odhání.

Tentokrát se tak snadno nevzdáváme. Jednoduše složíme zavazadla z našeho osla. Poháněč naléhá na návrat; už dávno si všiml, že tu něco nesouhlasí. Dáváme mu odměnu a on s ulehčením odchází.

Sluhové jsou zoufalí, když zjišťují, že jsme se na dvoře usadili.

Naříkají, prosí a žehrají. Představují si trest svého pönpa, až se vrátí a najde nás tady... Není nám příjemné vymáhat si pohostinství násilím, ale nehýbáme se. Křik přilákává stále víc lidí. Scéna trochu připomíná můj odchod z Kjirongu. Děláme, jako bychom byli ke všemu hluší. K smrti unavení a polomrtví hladem jsme se posadili vedle nuzných ranců na zem. Je nám jedno, co přijde. Jen sedět... odpočívat... spát...

Zlostný pokřik umlkl, když lidé spatřili naše naběhlé a puchýři pokryté nohy. V dobromyslných a otevřených lidech se probudil soucit. Jedna žena se osmělila a přinesla nám džbánky čaje s máslem. Byla to ta paní, která nás předtím prosila, abychom opustili dům. Za chvíli přinášeli jeden po druhém campu, potraviny, dokonce i topivo. Tibeťané chtěli odčinit svou počáteční odmítavost. Hltavě jsme se vrhli na jídlo, v tom okamžiku jsme zapomněli na všechno ostatní.

Najednou nás někdo oslovil perfektní angličtinou. Vzhledli jsme, a ačkoli se setmělo, poznali jsme, že máme před sebou zámožného Tibetána, který jistě patří k nejurozenějším vrstvám.

Udiveně a šťastně jsme se ho zeptali, zda snad není jedním ze čtyř lhaských aristokratů, kteří studovali v Rugby. "To ne," odpověděl; strávil však prý mnoho let v Indii.

Stručně jsme mu vyprávěli svůj osud. Řekli jsme mu, že jsme Němci a že prosíme o přijetí. Chvilí přemýšlel a pak odpověděl, že ani on nás nemůže pozvat do svého domu bez souhlasu městského starosty. Hned se však vydal na cestu, aby pro nás povolení opatřil.

Šeptající zástup stojící kolem mu okamžitě uvolnil cestu. Když odešel, řekli nám, že je to vysoký pönpo, je správcem elektrárny.

Příliš nadějí jsme si od něho neslibovali a začali jsme se chystat na noc. Přitom jsme se stále bavili se zvědavci, kteří neustále přicházeli a odcházeli. Najednou k nám přistoupili sluhové a vyzvali nás, abychom je následovali. Pan Thangme -, "vrchní elektrikář" -, nás zve do svého domu. Nazývali ho uctivě "kungo," což značí výsost. Všimli jsme si toho a oslovovali jsme ho také tak.

Thangme a jeho žena nás přijali velice srdečně. Kolem stálo s otevřenými ústy pět dětí, zíraly na nás jako na zjevení. Kungo měl pro nás dobrou zprávu: magistrát povolil, aby nás vzal na jednu noc k sobě. Co bude dál, musí rozhodnout kabinet.

S budoucností jsme si teď nelámali hlavu. Byli jsme ve Lhasě a šlechtická rodina se nás ve svém domě přátelsky ujala. Sluhové pro nás již připravili pokoj, opravdový, čistý, útulný pokojík. Stála v něm malá železná kamínka, která vydechovala do vzduchu nádherné teplo. Sedm let jsme neviděli žádná kamna! K tomu ještě skvěle voněla jalovcem, což byl opravdový luxus, protože jalovcové dřevo se musí dopravovat do Lhasy na jácích celé týdny. Skoro jsme se ani v roztrhaných hadrech neodvažovali posadit na lůžka vystlaná koberci.

Předložili nám vybranou večeři. Celí nejistí jsme se pustili do jídla, ke kterému nás neustále pobízeli. Přitom všichni stáli kolem a nepřetržitě na nás mluvili. Co že jsme to jen všechno prožili! Nechtěli tomu ani věřit, že jsme v zimě prošli Changthangem přes Nānchenthanglu. Také naše znalosti tibetštiny vzbudily hlasitý obdiv. Připadali jsme si však hrozně špinaví a trapní v tak udržovaném prostředí. Všechny naše věci, které jsme po léta opatrovali jako nejdrahocennější majetek, náhle ztrácely veškerý lesk. Nejraději bychom je zahodili.

Zmatení a k smrti unavení jsme konečně padli na lůžka. Nemohli jsme však vůbec usnout. Příliš mnoho nocí jsme strávili na tvrdé zemi pod ovčí

kožešinou a odřenou přikrývkou, chráněni jen před nejhorším chladem. A teď najednou ležíme v měkké posteli ve vytopené místnosti. Tělo se nedoveče tak rychle přizpůsobit. Hlavou nám víří myšlenky jako mlýnské kolo, všechno se zmotalo dohromady. Vzrušuje nás to. Internační tábor! Od doby, kdy jsme jej opustili, uplynulo jedenadvacet měsíců. Co všechno se za ten čas stalo! A naši přátelé tam stále ještě prožívají tu stejnou otupující jednotvárnost. Přestože už válka dávno skončila, zajatci nebyli dosud propuštěni. Měli jsme však svobodu my?

Ještě dřív, než jsme doopravdy procitli, stál nad naší postelí sluha se sladkým čajem a keksy. Pak nám přinesli teplou vodu na umytí. Břítvou jsme zajeli do plnovousů. Po oholení jsme vypadali přece jen způsobněji. Velké starosti nám ještě dělaly vlasy.

Zavolali nám proto jednoho vyznavače Mohamedova, o kterém se říkalo, že je nejlepším holičem ve Lhase. Pustil se bez otálení do naší hřívy. Výsledek sice nevypadal příliš evropsky, ale přesto nás všichni nahlas obdivovali. Podobné starosti Tibetané neznají, jsou buď dohola, nebo nosí copy.

Thangmeho jsme spatřili znovu teprve v poledne. Přišel domů v dobré náladě. Byl na zahraničním úřadě a přinášel nám příznivou zprávu. Britům nás nevydají! Zatím můžeme zůstat ve Lhase, jenom nás zdvořile žádají, abychom neopouštěli hostitelův dům až do návratu regenta, který dlí na meditacích v Taglung Da.

Naznačili nám, že chtějí zajistit naši bezpečnost, vzhledem k různým výstřelkům fanatických mnichů. Vláda nám poskytne nový oděv a jídlo.

Byli jsme navýsost spokojeni. Měsíce jsme cestovali, několik dní klidu nám může jen prospět. S nadšením jsme se vrhli na horu časopisů. Avšak z novinek, které jsme v nich nacházeli, jsme již takovou radost neměli. V celém světě to vřelo, vlast prožívala těžké chvíle. Viděli jsme také snímky německých zajatců při nucených pracích v Británii a Francii...

Ještě téhož dne nás navštívil pönpo z městského magistrátu.

Doprovázelo ho šest policistů, kteří vypadali dost ošuměle a nebudili právě důvěru. Pönpo nás poprosil velice zdvořile, aby si směl prohlédnout naše zavazadla. Žasli jsme nad přesnou prací úřadů. Muž měl již v ruce zprávu z Kjirongu a srovnával s ní údaje o naší cestě. Odvážili jsme se zeptat, zda skutečně budou potrestáni všichni úředníci, jejichž obvody jsme ilegálně prošli.

"Celý případ přijde před kabinet," odtušil opatrně, "pönpové musí s nějakým trestem počítat..." Bylo nám to strašně líto. Abychom ho obveselili, vyprávěli jsme mu, jak jsme se vyhýbali setkáním a jak často jsme lhali. Pak jsme se zase smáli my, když nám říkal, že včera večer už

myslel, že Němci provedli invazi do Lhasy. Všichni, které jsme včera prosili o nocleh, okamžitě běželi na magistrát, takže to budilo dojem, že do města vnikla celá německá armáda...

Kapitola 26.

JSME HLAVNÍM TÉMATEM LHASKÝCH HOVORŮ.

Zakrátko jsme byli hlavním tématem lhaských rozhovorů. Kdekdo nás chtěl vidět a na vlastní uši slyšet naše dobrodružství.

A protože jsme nesměli vycházet, návštěvy přicházely za námi.

Thangmeova manželka měla plné ruce práce; ke slovu přišel její nejlepší čajový servis.

Brzy jsme byli zasvěceni do ceremoniálu čajových dýchánek.

Cena a krása čajového nádobí je přímo úměrná významu a hodnotě hosta -, to je nepsanou zásadou tibetské zdvořilosti. Čajové šálky jsou dvojité, na podstavci, často ze zlata nebo stříbra, stojí porcelánová číška, přikrytá šišatou pokličkou ze stejného materiálu jako podšálek. Viděl jsem zde často nádherné čínské servisy, staré mnoho staletí.

Thangmeův dům měl teď denně urozené hosty. Hostitel sám byl šlechticem pátého stupně, a protože se tu přísně dodržuje etiketa, doposud přijímal jen návštěvy ze stejných nebo nižších vrstev. Teď nás však chtěli spatřit jako první pochopitelně ti nejurozenější.

Nejprve přišel syn známého ministra Ccharonga se ženou.

O jeho otci jsme hodně četli. Pocházel z prostých poměrů, stal se oblíbencem třináctého dalajlámy, dosáhl vysokých poct a svou inteligencí a důsledností si získal velké jmění. Když musel dalajláma před čtyřiceti lety prchnout do Číny, prokázal mu cenné služby. Byl mnoho let kabinetním ministrem a jako dalajlámův oblíbenec měl vlastně moc regenta. Později ho vytlačil z přízně nový muž Künphela. Hodnost a důstojnost si však Ccharong uchoval.

Teď patří do třetího šlechtického stupně a vede mincovní úřad.

Ccharongovu synu bylo šestadvacet let. Byl vychován v Indii a hovořil plynule anglicky. Velmi sebevědomě nosil ve vlasech zlatý amulet, k čemuž byl jako ministrův syn oprávněn. Ne vždy jsou však šlechtická privilegia vázána na původ; mohou být také získána za zásluhy.

Sluhové podávali čaj a brzy byla v proudu živá zábava. Bylo až neuvěřitelné, jak všestranně byl mladý muž orientován. Zejména ho zajímala technika. Vyptával se nás na nejnovější vymoženosti a vyprávěl, že si sám postavil rozhlasový přijímač; na střeše umístil generátor poháněný větrem.

Byli jsme ponořeni do anglické odborné výměny názorů, když nás přerušila jeho žena a s úsměvem se ptala na věci, které zajímaly zase ji. Yangčänla byla jednou ze Lhaských krás. Oblékala se s velkým vkusem a byla velmi pěkně upravena. Pudr a rtěnka pro ni rozhodně nebyly neznámé věci. Vůbec nebyla plachá; projevilo se to na živém způsobu, jak nás tibetsky oslovila. Vyprávění stále přerušovala gestikulací a výkřiky údivu. Srdečně se smála, když jsme dávali k lepšímu historku, jak jsme vodili pönpy za nos starým neplatným průvodním listem. Velice se obdivovala naší tibetštině. Chvillemi nám však byly nápadné pobavené úsměvy, které stěží skrývaly i naše nejdůstojnější návštěvy.

Později nám to přátelé vysvětlili. Hovořili jsme totiž tím nejhrubším jazykem kočovníků a venkovanů, jaký v Tibetu existuje. Bylo to, jako by horal z nejzapadlejšího alpského údolí vtrhl do vídeňského salonu a tam popustil stavidla své výřečnosti...

Hosté se tím velice bavili, byli však příliš zdvořilí, než aby nás opravovali.

Když mladá dvojice odcházela, byli jsme již přátelé. Velmi nám přicházely vhod dárky, které hosté s sebou přinášeli: prádlo, svetry, cigarety. Prosili nás, abychom bez okolků jen řekli, kdybychom cokoli potřebovali. Ministrův syn slíbil, že se naší věci ujme. Později nám skutečně vzkázal zprávu od otce. Prý nás zve, abychom u něj bydleli, bude-li celá záležitost příznivě vyřízena.

To vše znělo velmi povzbudivě.

Návštěvy pak přicházely běžně. Další byl bratr kabinetního ministra Zurkhang, generál tibetské armády. Hned se vytasil s tím, co mu leželo na srdci: chtěl se co nejvíc dozvědět o Rommelovi; sděloval nám, že se svou chabou znalostí angličtiny četl všechny zprávy, které o něm v časopisech mohl nalézt. Lhasa není nijak odříznuta od světa. Je tu několik lidí, kteří si dokonce předplatili magazín Life. Indické deníky sem přicházejí pravidelně, i když s týdenním zpožděním.

Návštěvní ruch pokračoval. Přicházeli také církevní úředníci.

Byli zdvořilí a přinášeli dárky; mnozí z nich se později stali našimi nejlepšími přáteli. Potom se objevil člen úřadu čínského zástupce a sikkimský zaměstnanec britské mise ve Lhasě.

Zvláštní poctou byla návštěva šéfa tibetské armády Künsangce, který nás chtěl bezpodmínečně osobně poznat, dřív než odjede jako vedoucí delegace k přátelské návštěvě do Číny a Indie.

Byl mladším bratrem ministra zahraničí a byl to člověk mimořádně inteligentní a dobře informovaný. Když nás ujistil, že naše žádost o povolení pobytu bude jistě příznivě vyřízena, spadl nám kámen ze srdce.

Pomalu jsme tu zdomácněli. Mezi manžely Thangmeovými a námi se vyvinul opravdu srdečný vztah. Starali se o nás jako otec a matka, dobře nás živili a měli radost z naší chuti k jídlu.

Jako reakce na přestálé útrapy se brzy dostavily všemožné zdravotní obtíže. Aufschnaiter dostal horečku a mě krutě týral ischias.

Thangme okamžitě zavolal lékaře z úřadu čínského zástupce, který studoval v Berlíně a Bordeaux. Prohlédl nás podle evropských metod a předepsal nějaké léky. Hovor se pochopitelně brzy stočil na politiku. Lékař prorokoval, že se během příštích dvaceti let všechna moc na světě soustředí do rukou Spojených států amerických, Sovětského svazu a Číny...

Kapitola 27.

NUZNÍ UPRCHLÍCI JSOU HÝČKÁNI.

Na světě asi neexistuje kromě Tibetu jiná země, která by se tak ochotně ujala dvou ubohých uprchlíků. Vláda nám dokonce poslala balík se šatstvem! Ještě se omlouvali, že to tak dlouho trvalo. Jsme prý vyšší než průměrní Tibeťané, a tak nebylo nic vhodného na skladě; boty a šaty museli dát pro nás ušít. Měli jsme radost jako malé děti. Konečně jsme mohli strhat z těla zavšivené děravé hadry. Hned jsme začali zkoušet. Nu, nebyly to právě výstavní modely, ale měli jsme dobré a čisté obleky, v nichž jsme se mohli ukázat mezi lidmi.

Čas, který nám zbýval mezi návštěvami, jsme věnovali skicám a deníkům. Brzy jsme uzavřeli přátelství také s Thangmeovými dětmi. Většinou byly už ráno z domu, dříve než jsme vstali. Chodily do soukromých škol podle vzoru našich polointernátů, kde trávily celý den pod dohledem učitelů. Večer nám ochotně ukazovaly úlohy. Mě to obzvlášť zajímalo, protože jsem se právě sám snažil naučit se tibetsky psát. Aufschnaiter se tím zabýval už dávno a již dříve při našich dlouhých cestách mě ledacos přiučoval. Trvalo mi však několik let, než jsem psal alespoň trochu obstojně. Naučit se jednotlivým písmenům není obtížné, horší je to se spojováním jednotlivých hlásek do slabik. Tibetská abeceda má třicet písmen a je odvozena z indického dévanágarí. Tibetské písmo se podobá hindskému. Píše se čínským inkoustem na velmi pevném, krásném papíře.

Ve Lhase se vyrábí ze starého papíru jen papír podružné kvality. Z jiných tibetských míst však přicházejí proslulé papírenské výrobky, zejména z oblastí, kde rostou jalovce. Kromě toho přivážejí jaci z Nepálu nebo Bhútánu tisíce nákladů papíru ročně; vyrábí se stejným způsobem jako v Tibetu.

Často jsem později přihlížel výrobě papíru ve Lhase, na březích Kjičhu. Na plátno napnuté v dřevěných rámech se rozetře řídká papírová kaše. V suchém vzduchu na náhorní plošině hmota uschne za několik hodin a hotový papír se odtrhne od podkladu. Povrch není ovšem příliš hladký, často i dospělí mají se psáním na něm potíže. Dětem se proto dávají na úkoly tabulky ze dřeva; píšou na ně zředěným inkoustem a bambusovým perem, vlhkým hadrem dá se písmo opět setřít. Thangmeovým dětem se nedařilo o nic lépe než našim prvňáčkům. Často musely úkoly až dvacetkrát smazávat, než byly správné.

Brzy jsme patřili k rodině. Thangmeova manželka za námi často přicházela s malými i většími starostmi a povídali jsme si o všem možném. Měla velkou radost, když jsme jí lichotili, že hezky vypadá a že má vybraný vkus. Jako každá žena se ráda pěkně oblékala a zdobila; byla pyšná na své šperky. Mohli jsme považovat za velký projev důvěry, když nás jednoho dne zavedla do svého pokoje, kde nám ukázala své klenoty.

Stála tam velká truhla, v níž měla v malých kazetách nebo v hedvábných šátcích ukryté své drahocennosti. A jaké to byly poklady! Až nám oči přecházely: nádherná čelenka z korálů, tyrkysů a perel, prsteny, diamantové klipsy do uší, malé schránky na amulet, které se nosí na korálovém náhrdelníku kolem krku; tyto kazetky bývají rozličné -, od nejlacinějších po mistrovské doklady řemeslné zručnosti. Mnoho žen je neodkládá po celý den, protože obsahují talisman, o němž jeho nositelky pevně věří, že je ochrání před všemi nezdary.

Náš obdiv hostitelku velice těšil. Vysvětlila nám, že každý muž je povinen koupit ženě šperk odpovídající jeho stavu. Kdyby její muž postoupil do vyššího šlechtického stupně, musel by ihned přinést odpovídající klenot. Je to pěkně zařízeno: mnohá evropská žena by mohla Tibetankám závidět! Přitom v Tibetu není nic platné, má-li někdo hodně peněz. Peníze ještě nikoho neopravňují nosit drahocenné ozdoby.

Samozřejmě že i tady muži naříkají nad neskromnými přáními svých žen. Podobně jako u nás se snaží jedna přetrumfnout druhou. Ozdoba hlavy, schránky na amulet a náušnice náležejí ke standardní výbavě každé ženy; rozlišují se jen provedením. Ve Lhase jsme později viděli klenoty, které měly hodnotu jistě přes 75000 marek. Thangmeově hodnoti odpovídal šperk v ceně asi 25000 marek. Yangčánla nám vyprávěla, že nikdy nevychází na ulici bez doprovodu sluhy; nezdídky se totiž stává, že se k urozené ženě přitočí zloděj a oloupí ji...

Kapitola 28.

U RODIČŮ DALAJLÁMY.

Uplynulo osm dní. Dodržovali jsme zákaz vycházení, a tak jsme doposud z města neviděli nic. Proto nás nemálo překvapilo, když najednou přišli sluhové a přinesli nám pozvání do domu dalajlámových rodičů. Máme prý hned přijít! Protože jsme se cítili vázáni slibem, že neopustíme dům, ptali jsme se na radu našeho hostitele. Thangme byl našimi obavami vyveden z míry. V Tibetu neexistuje nic, co by mohlo zabránit takovému pozvání! Přednost by mělo jediné snad pozvání k dalajlámovi nebo k regentovi. Nikdo by se neodvážil nás zadržet nebo později volat k odpovědnosti. Naopak, kdybychom váhali, byl by to hrubý prohřešek.

To nás uklidnilo. Potom však přišla nervozita. Bylo to příznivé znamení pro náš budoucí osud? Vzrušení jsme se chystali na návštěvu. Poprvé jsme si oblékli nové šaty a tibetské boty. Vypadali jsme docela reprezentačně. Thangme nám ještě rychle podal několik hedvábných stuh a poučil nás, jak je máme při pozdravu předat. Setkali jsme se s tímto zvykem již v Kjirongu, vídali jsme jej i u prostých lidí. Bílé stuhy se předávají při každé prosbě výše představenému, při každé návštěvě a při velkých slavnostech.

Mívají různé provedení a jejich kvalita závisí na hodnotě dárce.

Poprvé od našeho příchodu, který vzbudil tolik pozornosti, jsme opět vstoupili na ulici. Dům dalajlámových rodičů nebyl daleko.

Brzy jsme stáli před rozměrnou bránou, u níž nás již očekával klíčník. Když jsme vcházeli, uctivě se uklonil.

Potom jsme kráčeli velkou zeleninovou zahradou s malebnými skupinami jalovců k paláci. Sluhové nás dovedli do druhého poschodí. Jedny dveře se otevřely -, hluboký úklon -, a stáli jsme před matkou Jeho Svatosti. Seděla ve velké světlé komnatě na malém trůnu, obklopena služebnictvem. Byla to impozantní postava, vyzářovala z ní ušlechtilost a důstojnost. Nám je sice cizí pokorná úcta, kterou pociťují Tibetané před "svatou matkou," nelze však popřít, že tato slavnostní chvíle měla podivuhodnou atmosféru.

"Svatá matka" se na nás přátelsky usmála a zjevně ji potěšilo, když jsme jí s úklonou předávali bílé stuhy s široce rozpaženými pažemi, jak nás to Thangme učil; přijala je a sluhové je hned odnesli. Její tvář zářila dobrotou, když nám pak navzdory tibetským zvyklostem podávala ruku.

V témže okamžiku vstoupil dalajlámův otec, statný starší muž.

Opět úklony, předávání stuh. I on se však choval nenuceně a potrásl

nám pravící. Občas totiž zavítá do jejich domu nějaký Evropan, a tak se trochu vyznají v evropských obyčejích. Jsou na to dokonce i trochu hrdí...

Pak jsme se všichni posadili k čaji. Sluhové přicházeli a odbíhali, nalávali nejprve otci, pak matce a nakonec nám. Čaj nás překvapil svým aroma; byl to neznámý druh, i s jiným způsobem přípravy, než je v Tibetu obvyklé. Se zájmem jsme se zeptali.

Tím se prolomila oficiální atmosféra. Oba nám vyprávěli o své domovině Amdo. Byli tam prostými rolníky v malém hospodářství až do doby, než bylo v jejich nejmladším synu rozpoznáno vtělení dalajlámy... Amdo leží v čínské provincii Čching-chaj, její obyvatelé jsou však téměř výhradně Tibetané. Nápoj ze své vlasti přinesli s sebou do Lhasy, do nového života, který tu na ně čekal.

Tento čaj se nepřipravuje s máslem, ale jako přísady se do něj dávají mléko a sůl. A ještě něco připomíná jejich vzdálenou domovinu: dialekt, kterým oba sympatičtí lidé hovoří. Mluví jazykem Centrální provincie jen lámaně. Čtrnáctiletý dalajlámův bratr, který fungoval při rozhovoru jako tlumočník, přišel do Lhasy ještě jako dítě a rychle se naučil čisté tibetštině. Amdským dialektem mluví pouze s rodiči.

Když byla zábava v plném proudu, se zájmem jsme pozorovali hostitele. Oba na nás učinili ten nejlepší dojem; jejich prostý původ prozrazovala sympatická přirozenost, přitom se chovali tak, jako by byli od narození aristokraty. Byl to ohromný skok z malého rolnického domku ve vzdálené okrajové oblasti do vysokého stavu ve Lhasě! Nyní jim patří palác a značné polnosti, ale zdá se, že tuto náhlou změnu životních podmínek přestáli bez úhony. "Svatá matka" se vyznačuje vzácnou prostotou, působí inteligentněji než dalajlámův otec; jemu možná sláva stoupla trochu do hlavy...

Nelze zapomenout na jejich čtrnáctiletého syna Lozang Samtāna. Je živý, pozorný, zvědavý. Klade nám otázky a chce znát každý detail z našich zážitků. Důležitě nám vysvětluje, že ho dalajláma -, jeho mladší bratr-pověřil, aby mu všechno podrobně a přesně vyprávěl. Dalajláma se o nás zajímá! Toto sdělení nás radostně vzrušilo, rádi bychom se o něm dozvěděli víc. Víme, že titulu dalajláma Tibetané vůbec nepoužívají. Výraz pochází z mongolštiny, v překladu znamená "veliký lama". Obvykle se dalajláma nazývá gjalpo rinpoče, což se dá přeložit asi jako "ctěný vladař.". Rodiče a bratr používají důvěrnějšího oslovení, říkají mu kundün, což v překladu znamená "přítomnost".

"Svatí rodiče" mají celkem šest dětí. Nejstarší syn byl již dříve, ještě před vtělením dalajlámy, rozpoznán jako jedno z vtělení bódhisattvů a požívá důstojnosti lamy v klášteře Tagccher; i on je nazýván rinpoče, což

je oslovení pro všechny převtělené lamy. Druhý nejstarší syn Thöndub chodil do školy v Číně. Čtrnáctiletý Lozang Samtän byl předurčen pro mnišskou úřednickou dráhu. Dalajlámovi bylo nyní jedenáct let a kromě tří bratrů měl ještě dvě sestry. Později dala "svatá matka" život ještě jednomu převtělenci, Ngari-rinpočemu. Jako matka tří převtělců byla v buddhistickém světě ojedinělým zjevem.

Návštěva byla počátkem srdečných styků s touto prostou a inteligentní ženou, které pokračovaly po dobu mého pobytu v Tibetu. Naše přátelství nemělo ovšem nic společného s pokornou úctou, kterou je jinak "svatá matka" obklopována. I když jsem posuzoval všechny metafyzické jevy dost skepticky, nemohl jsem se ubránit síle osobnosti a víry, která z ní vyzařovala.

Teprve později jsme poznali, jakým významem pro nás toto pozvání bylo. Je třeba si uvědomit, že kromě této rodiny nemá v celém Tibetu nikdo právo oslovit dalajlámou, pokud nepočítáme jeho osobní sluhy v hodnosti našich opatů. Přes svou izolovanost od světa měl osobní účast s naším osudem! Když jsme odcházeli, ptali se nás na přání. Poděkovali jsme, nechťeli jsme být neskromní. Avšak vzápětí na pokyn vstoupila celá řada služebníků s pytlí mouky a campy, s nákladem másla a s nádhernými měkkými příkrývkami.

"Tak si to přál kundün," řekla "svatá matka" s úsměvem a vtiskla nám každému do ruky po stasangové bankovce. Udělala to všechno tak samozřejmě a přirozeně, že nás vůbec nenapadlo cítit se zahanbeni.

Upřímné díky, hluboké úklony... Trochu nepřítomně jsme se vymotali z komnaty.

Když jsme se ukláněli, Lozang Samtän nám -, v zastoupení svých rodičů -, jako zvláštní projev přízně uvázal opět kolem krku bílé stuhy. Potom nás sám doprovodil zahradou a ukázal nám vybavení stáje. Stála tu nádherná zvířata ze Si-ningu a z I-li, velká pýcha jeho otce.

V rozhovoru padla poznámka, zda bych ho nemohl vyučovat v některém oboru západní vědy. Jako by uhádl má nejtajnější přání; často jsem přemýšlel o tom, že učení šlechtických dětí by mohlo být způsobem, jak si zasloužit pobyt ve Lhase...

V doprovodu sluhů s dary jsme se vrátili do Thangmeova domu.

Měli jsme růžovou náladu, věřili jsme, že se všechno obrátí v náš prospěch.

V domě nás už očekávali plni napětí. Museli jsme o všem podrobně referovat a už naši příští návštěvníci byli dopodrobna informováni o cti, které se nám dostalo. Tím značně stoupla naše všeobecná vážnost.

Potravin y z domu dalajlámových rodičů jsme věnovali naší milé

hostitelce jako malou úhradu za starosti s naším pobytem a na zaplacení výdajů, které má s návštěvami, jež za námi přicházejí.

Energicky se bránila. Ještě nikdy prý nebyly v jejich domě tak urozené návštěvy, ujišťovala nás znovu a znovu.

A když příštího dne za námi přišli dokonce dalajlámovi bratři, z rozpaků se schovala a ukázala se teprve poté, co byl již celý dům v gala a mladý lama pokládal na přítomné ruku k požehnání. Pěťadvacetiletý rinpoče přišel z kláštera jen proto, aby nás viděl! V něm jsme poznali prvního vysokého vtěleného lamu. Je všeobecným zvykem označovat všechny tibetské mnichy názvem lama. Ve skutečnosti mají nárok na tento titul pouze převtělení mniši a ti, kteří se vyznamenali asketickým životem nebo výjimečnými činy. Lamové mají právo udělovat požehnání a jsou uctíváni jako světci...

Kapitola 29.

TIBETSKÝ ZAHRANIČNÍ ÚŘAD NÁM DÁVÁ SVOBODU POHYBU.

Desátého dne po příchodu do Lhasy jsme obdrželi rozhodnutí, že se smíme volně pohybovat. Současně jsme dostali nádherné, až na zem sahající beránčí kožichy, na které nám nedávno brali míru; na každý bylo spotřebováno šedesát kožek! Měli jsme radost. Mně ji bohužel kalily již trvalé ischiatické bolesti.

Ještě téhož dne jsme se šli projít městem. V tibetském oděvu jsme se nijak nápadně nevyjímalí. Co všechno jsme tu viděli!

Vnitřní město je vlastně jediným obchodním domem, je zde krámk vedle krámků; kdo nemá prodejní místnost, usadí se prostě rovnou na ulici. Výklady v našem smyslu neexistují; každý otvor ve zdi je vchodem do dalšího obchodu, i když to je někdy jen nepatrná škvíra. Jsou tu krámy, kde dostanete vše, od šicích jehel po gumovou obuv; v sousedství se vyjímají elegantní obchody s látkami a hedvábím či speciální prodejny potravin, v nichž kromě domácích výrobků prodávají také americké corned beef, australské máslo a anglickou whisky.

Ve Lhasě neexistuje zboží, které by se nedalo koupit nebo alespoň objednat. Výrobky se značkou Elizabeth Arden, Pond's Creme, rtěnky, pudry, červeně... najdete tu všechno a všechno se také hodně kupuje. Americké přebytkové zboží z druhé světové války se nápadně vyjímá mezi jačími kytami a hroudami másla.

Můžete si objednat šicí stroj, rozhlasový přijímač, gramofon, vybrat si nejnovější desku Binga Crosbyho pro příští party.

A nade vším se vznáší hláhol smlouvání, smích, křik pestrého davu. Obchodování přináší potěšení a Tibeťané ten požitek prodlužují co nejdéle. Kočovník vyměňuje jačí oháňku za šňupavý tabák, vedle něho se urozená dáma s houfem sluhů prohrabuje hromadou brokátů a hedvábí. Ani nomádka není méně náročná, když si vybírá indickou bavlněnou tkaninu pro nové modlicí praporky.

Domorodci nosí obvykle šaty z nambu, nezničitelného, čistě vlněného sukna, vyráběného podomácku v šíři pouhých dvaceti centimetrů; všude před obchody ho leží tlusté balíky. Látky jsou bílé nebo modrofialové, protože k barvení se používá výhradně indiga s rebarborou. Bílé nambu nosí pouze poháněči oslů, nebarvená látka je znakem chudoby. Tibeťané

neznají metrickou soustavu, a tak látky odměřují podle délky předloktí, jako kdysi u nás. Svým dlouhým končetinám vděčím za to, že jsem při nákupech vždy dobře pořídil...

Prosperuje tu také obchod s evropskými plstěnými klobouky, které jsou lhaským posledním výkřikem módy. Elegantní plstěný klobouk ze Západu s tibetským úborem tvoří jedinečnou kombinaci. Tibetané si evropských klobouků se širokou střechem velmi cení jako ochrany proti slunci; lidé netouží být do hněda opálení.

Tibetské pokrývky hlavy se svou bohatou výzdobou se ovšem v pestrém hemžení na ulici vyjímají mnohem malebněji.

Vláda se určitými opatřeními pokouší omezit pronikání cizí módy. Nemyslí to jako omezování osobní svobody, ale spíš jako podporu pro udržení krásných starých krojů. Ženy nosí klobouky jen zřídka, zdobí se převážně půvabnými trojhrannými čelenkami. Vládní předpisy dodržují především úředníci a jejich služebnictvo. Přesto má fantazie dostatečný prostor: při sladění látek a barev může každý vyjádřit osobní vkus.

Kromě evropských klobouků má Tibetán také v oblíbě deštníky, které tu jsou k dostání ve všech velikostech, kvalitě i barvách. Většinou se však používají jako slunečníky. Největšími zájemci jsou mniši, protože s výjimkou největších slavností nenosí na krátce ostříhaných hlavách žádnou pokrývku.

Vrátili jsme se domů zmateni přívalem pestrých dojmů, na které jsme již léta nebyli zvyklí. Očekával nás tajemník britské mise. Byl Thangmeovým přítelem a nepřišel za námi úředně. Prý o nás již hodně slyšel, zejména se zajímal o celou naši cestu a dobrodružné zážitky. Kdysi byl obchodním zástupcem své vlády v Gartogu, takže znal trochu krajinu, kterou jsme procházeli. Tato známost nám přišla vhod. Velmi rádi bychom poslali zprávu domů; jistě nás už dávno považovali za pohřešované. Ze Lhasy měla přímé spojení se světem jediné britská mise. Tibet není členem Světové poštovní unie a jeho komunikační poměry jsou trochu komplikované.

Tajemník mise nás vyzval, abychom přišli do mise osobně a přednesli svou prosbu. Hned příštího dne jsme se vydali na cestu. Dům jsme znali již od příchodu do Lhasy; stál za vlastním městem uprostřed zeleného parku.

Červeně livrejovaní sluhové nás zavedli do zahrady. V ní se právě procházel Reginald Fox, radiotelegrafista. Žil ve Lhasě již mnoho let, oženil se s Tibetankou a měl s ní čtyři roztomilé děti se světlými vlasy a velkýma tmavýma mandlovýma očima; obě nejstarší děti byly už v Indii v internátě.

Fox byl jediným člověkem ve Lhasě, který vlastnil spolehlivý

benzinový motor, a tak kromě své práce pro britskou misi neustále nabíjel všechny akumulátory z celého města. Měl přímé radiotelefonické spojení s Indií. Jeho spolehlivost byla známa a oceňována.

Mezitím nás sluhové ohlásili a teď už nás vedou do prvního poschodí. Na slunné terase stojí prostřený stůl. Vtom již vstupuje šéf britské mise. Zdraví nás a zve na dobrou anglickou snídani. Kolik je to let, kdy jsme naposled seděli na židli? Ubrus, květiny ve váze, knihy v útulném, evropsky zařízeném pokoji...

Pohled mlčky klouže po místnosti. Je nám, jako bychom se vrátili domů...

Hostitel má pochopení pro naše pocity. S úsměvem sleduje náš zrak, a když spočine na knihách, nabízí nám přátelsky svou knihovnu k dispozici. Rozhovor se pomalu rozproudil. Náš společník se taktně vyhýbá otázce, která nás v nitru nejvíce zaměstnávala: jsme pro něho ještě válečnými zajatci? Nakonec jsme se zeptali rovnou, zda naši kamarádi ještě vězí za ostatním drátem. Nemohl nám na to přesně odpovědět, ale slíbil, že to v Indii zjistí. Ted' zase on hovoří o naší situaci. Je informován o všech podrobnostech našeho útěku a naznačuje, že se od tibetské vlády dozvěděl, že hodláme brzy cestovat do Indie. Touto vyhlídkou příliš nadšeni nejsme, Ptá se nás, zda bychom nechtěli pracovat v Sikkimu; má prý tam dobré konexe a také tam za několik dní opět pojede. Upřímně přiznáváme, že bychom nejraději zůstali v Tibetu; kdyby to však nebylo možné, pak bychom rádi využili jeho nabídky.

Důležitý rozhovor o naší budoucnosti nám nijak nevzal chuť k jídlu. Snídaně je výtečná a konvičky, mísy i košík jsou brzy prázdné. Nebude nám mít naši netaktnost za zlé? Hostitel se však jen usmívá a klidně dává ještě jednou prostřít. Hovor se stáčí na soukromé věci. Konečně můžeme vyrukovat se svou prosbou: chtěli bychom poslat domů zprávu. Šéf mise slibuje, že nám zprostředkuje spojení přes Červený kříž.

Později jsme skutečně občas směli poslat prostřednictvím britské mise dopisy. Většinou jsme však byli nuceni využívat komplikované tibetské pošty. Posílali jsme dopis ve dvojité obálce, tibetsky frankovaný na hranice. Tam jsme měli muže, který první obálku odstranil, nalepil indickou známku a dopis odeslal dál.

Když jsme měli štěstí, došel do Evropy za čtrnáct dní; do Ameriky putovala zpráva dvacet dní.

V Tibetu obstarávají poštu poslové. Běží ve štafetách, každý šest a půl kilometru. Na všech hlavních cestách stojí malé domky, kde se pošta předává. Poštovní běžci nosí kopí s rolníckými jako odznak svého úřadu; mohou je v nouzi použít jako zbraně a zvonky v noci zahánějí dravou zvěř.

Známek tu existuje pět druhů; tiskne je mincovní úřad a prodávají tibetské poštovní úřady...

Kapitola 30.

DŮLEŽITÉ NÁVŠTĚVY.

Návštěva na britské misi nás uspokojila. I zde jsme našli pochopení a to bylo zvlášť důležité. Doufáme, že jsme Brity přesvědčili o své nevinosti. Tři kilometry zpátky do města jsme kráčeli v nejlepší náladě.

Avšak již v Zolu -, ve čtvrti úřadů, chrámů a státních tiskáren pod Potálou -, jsme museli opět zastavit. Sluhové nám sdělili, že jejich urozený pán prosí, abychom ho při zpáteční cestě z britské mise navštívili. Na zvědavou otázku, kdo je ten pán, jsme se dozvěděli, že je vysokým vládním mnišským úředníkem, jedním ze čtyř dungjig čenmo; v rukou těchto čtyř pönpů spočívá osud všech tibetských mnichů.

Byli jsme zavedeni do velkého vznešeného domu. Všechno služebnictvo mělo církevní šat. Dům se blýskal čistotou, z kamenné podlahy bylo možné snad jít. Přátelsky nás pozdravil sympatický starší muž. Znovu se podával čaj a sušenky. Následovaly obvyklé zdvořilostní formule a potom se rozproudil hovor, z něhož jsme brzy vycítili četné zájmy našeho hostitele. Otevřeně zdůraznil, že ví, jak pozadu je jeho země; mohla by potřebovat muže jako jsme my. Bohužel ještě nejsou všichni téhož názoru. Rád se za nás přimluví, máme mu sdělit, čím jsme se doma vyučili, jaké máme povolání.

Po dlouhé době jsme opět našli člověka, který s námi mluvil o studiích. Zvláštní zájem vzbudil Aufschnaiter jako zemědělský inženýr. V tomto oboru neexistují v Tibetu žádní odborníci.

A možnosti v širé zemi jsou bezmezné...

Příštího jitra jsme oficiálně navštívili všechny čtyři kabinetní ministry. V jejich rukou spočívá nejvyšší vládní výkonná moc; odpovídají pouze regentovi. Tři z nich jsou státní, čtvrtý je církevní hodnostář. Všichni pocházejí z předních tibetských aristokratických rodin a udržují si velké domy.

Dlouho jsme rozvažovali, kterého navštívíme prvního. Nejsprávnější by bylo začít u církevního ministra, rozhodli jsme se však zcela neceremoniálně vyhledat nejprve nejmladšího.

Zurkhangovi bylo teprve dvaatřicet. Byl považován za nejpokrokovějšího a doufali jsme, že právě u něho nalezneme pochopení a dobrou radu. Vyšel nám v ústřety a srdečně nás uvítal; byli jsme si hned navzájem sympatičtí. Žasli jsme, jak je dobře informován o světových událostech. Pozval nás na výtečný oběd, a když jsme odcházeli, bylo nám

jako bychom se znali léta.

Další ministr, Kašöpa, byl zavalitý pán. Vědom si své důstojnosti nás přijal poněkud s odstupem. Seděl pohodlně v křesle, nechal nás vstoupit, uklonit se a teprve potom nám blahosklonně pokynul, abychom se posadili na dvě připravené židle. Následoval vodopád frází. Na zvlášť významných místech si ministr odkašlal a vzápětí přispěchal sluha, aby mu přidržel u úst malé zlaté plivátko. To byl vrchol! Plivání je sice ve lhaské společnosti běžné, na každém stole stojí malá plivátka, ale aby si někdo dával nádobku přidržovat před ústy, to jsme viděli poprvé.

Při první návštěvě nebylo možné, abychom Kašöpu lépe poznali. Chovali jsme se proto pasivně. Na zdvořilosti jsme odpovídali zdvořilostmi a vypili jsme povinný šálek čaje vzorným způsobem. Protože ministr nevěděl, že hovoříme tibetsky, požádal syna svého bratra, aby nám dělal tlumočníka. Jeho znalost angličtiny mu zajistila zaměstnání na zahraničním úřadě. Později jsme se s ním stýkali častěji. Byl typickým představitelem mladé generace, která studovala na indických školách a měla plnou hlavu reformních plánů pro Tibet. V tuto dobu se ovšem ještě ani jednou neodvážil hájit své ideje proti konzervativním mnichům.

Když jsme jednou spolu osaměli, poznamenal, že jsme s Aufschnaiterem měli smůlu, přišli jsme prý do Lhasy o několik let dříve; až on a další mladí aristokraté budou jednou ministry, bylo by pro nás práce habaděj.

Když jsme se s Kašöpou mnoha zdvořilými frázemi rozloučili, čekal v předpokoji už zástup žadatelů na audienci. Tvářili se ustrašeně, v rukou tiskli dary.

Církevní ministr v Lingkhoru -, což je osm kilometrů dlouhá vnější poutní stezka kolem Lhasy -, nás přijal mnohem prostěji.

Nebyl již mladý. Jeho tvář zdobila nevelká bílá bradka, na niž byl velice pyšný, protože vousy jsou v Tibetu velkou vzácností.

Jinak se nám zdál bystrý a uvážlivý, na rozdíl od ostatních odmítal jakékoli spontánní vyjadřování. Jmenoval se Rampa a patřil k mála církevním hodnostářům, kteří mají šlechtický původ. Starosti mu dělal vývoj celkové situace. Velmi se zajímal o naše názory na politiku. Říkal, že četl ve starých spisech věštbu: Od severu přijdou do Tibetu nepřátelé, potlačí náboženství a stanou se pány celého světa...

Poslední návštěvu jsme vykonali u Phünkhanga, nejstaršího ze čtyř ministrů. Byl to malý mužík se silnými brýlemi na krátkozrakých očích. To bylo v Tibetu něco docela mimořádného, protože brýle byly zavrženy jako "zahraniční móda"; nesměl je nosit žádný úředník, a ani v soukromí nebylo příliš vhodné je používat. Náš ministr dostal od třináctého dalajlámy

zvláštní povolení nosit brýle v úřadě; při velkých slavnostech byl však pro svou krátkozrakost zcela bezmocný.

Phünkhang nás přijal v přítomnosti své ženy. Ačkoli měl pochopitelně vyšší postavení než ona, na první pohled bylo patrné, kdo nosí v domě kalhoty. Po prvních pozdravných větách se už ministr skoro nedostal ke slovu; zasykala nás vodopádem otázek.

Později nám Phünkhang ukázal domácí kapličku. Jako potomek dalajlámovy rodiny byl na svůj původ velmi pyšný. Mezi mnoha svatými soškami nás upozornil na jednu figurku, která představovala dalajlámu pocházejícího z jeho rodiny. Kaple byla pochmurná do zaprášeného prostoru dopadalo jen poskrovné světlo.

Během času jsem poznal také Phünkhangovy syny; nejstarší byl guvernérem v Gjance. Ovšem zajímavější byla jeho žena, sikkimská princezna, původem Tibetanka. Byla nejhezčí z žen, jaké jsem kdy spatřil. Vyzařoval z ní šarm Asiatky, který je výrazem prastaré kultury. Byla navíc bystrá a vzdělaná, vystudovala v nejlepších indických školách. Byla první tibetskou ženou, která odmítla vdát se současně za bratry svého muže, protože to odporovalo jejím názorům. Člověk s ní mohl hovořit jako s nejduchaplnější dámou z evropských salonů. Zajímala se o kulturu i politiku a o všechno, co se děje ve světě, často mluvila o rovnoprávnosti žen. Avšak k tomu byla v Tibetu ještě hodně dlouhá cesta.

Když jsme se s Phünkhangem a jeho paní loučili, požádali jsme ho, aby podpořil naši žádost o povolení pobytu. Jako jeho předchůdci samozřejmě přislíbil pomoc i přimluvu. Byli jsme však již příliš dlouho v Asii, abychom nevěděli, že se zde nikdy neříká jasné ne... Stále nás ještě mohli vyhostit. A potom by nás čekal znovu indický ostnatý drát.

Abychom se zajistili na všech stranách, pokusili jsme se navázat také styky s úřadem čínského zástupce. Vedoucí úředník nás přijal s vyhlášenou čínskou zdvořilostí a slíbil, že ihned předá své vládě náš dotaz, zda bychom mohli po případě vstoupit do Číny a pracovat tam.

Všude jsme se snažili opatrně přesvědčit lidi o našich mírumilovných úmyslech. Několikrát se stalo, že nás na procházkách oslovovali cizinci a kladli nám podivné otázky. Jednou nás dokonce překvapivě jeden Číňan vyfotografoval. Fotoaparát ve Lhase -, to byla kuriozita! Příhoda nás donutila k zamyšlení. Zaslechli jsme už, že se po Lhase potloukají lidé, kteří odtud předávají informace do ciziny. Možná že nás považovali za agenty cizí mocnosti. Pouze Britové věděli, jak jsme neškodní; mohli se přesvědčit, odkud přicházíme, naše údaje se daly snadno přezkoumat. Ovšem pro ostatní jsme skutečně mohli být záhadní. Neměli jsme však žádné politické ambice, usilovali jsme pouze o azyl a práci do té doby, než

se budeme moci vrátit domů.

Mezitím nastalo opravdové jaro. Počasí bylo krásné a teplé, ačkoli byl teprve počátek února. Lhasa leží ovšem ještě jižněji než Káhira a její vysoká poloha dodává slunečním paprskům na síle. Bylo nám velmi dobře, jen kdybychom mohli ještě svůj život něčím vyplnit: zatím jsme dostávali každodenní pozvání na návštěvy spojené s dlouhými hostinami; předávali si nás jako štafetu. Žili jsme jako dokonalí lenoši. Brzy jsme toho měli po krk: kdybychom tak mohli pracovat, sportovat... Avšak kromě hřiště na košíkovou tu žádná sportoviště nebyla. Košíkovou hráli mladí Tibetané a Číňané, kteří byli rádi, když jsme si s nimi přišli zahrát. Pokud mi ischias dovolil, zasvěcoval jsem je do všech pravidel a taktik tohoto sportu. Ve Lhase byla také sprcha, pro nás nepřitažlivější objekt, avšak jedna lázeň stála maličkost: deset rupií. Je to strašná cena, když si člověk pomyslí, že za stejné peníze lze dostat nocleh. Důvod spočívá v tom, že se na ohřívání vody používá sušeného trusu, který je vzácný, musí se přivážet zdaleka.

Dozvěděli jsme se, že zde před několika lety měli také fotbalové hřiště. Tibetané postavili jedenáct mužstev, která mezi sebou hrála opravdové mistrovství. Jednoho dne právě uprostřed hry přišlo krupobití, které natropilo mnoho škody. A kopaná byla zakázána! Zřejmě se již dlouho regentovi hra nezdála, nebo se církev bála o svůj vliv... Obyvatelstvo se nadšeně účastnilo zápasů, a dokonce i mniši ze Sery a Dápungu rádi přihlíželi. Krupobití bylo však vyloženo jako trest boží za rouhavou hru a fotbalu byl konec.

Při této příležitosti jsme se zvědavě ptali, zda opravdu existují lamové, kteří dovedou zadržet krupobití a přivolat déšť; v Tibetu tomu pevně věří. Na všech polích stojí malé kamenné věžičky s obětními miskami, v nichž se spaluje kadidlo, blíží-li se nečas.

Mnohé obce mají dokonce svého oficiálního "výrobce počasí"; bývají to mniši, kteří mají pověst zvlášť obratných zaříkavačů počasí. Při obřadu troubí na veliké mušle a vyluzují kolísavé tóny, které mají stejný význam jako zvonění, dodnes zaznívající v mnoha alpských oblastech z kostelních věží, blíží-li se bouře.

V Tibetu ovšem neznají fyzikální vysvětlení jevu -, všechno jsou kouzla a čary, boží hra...

Z doby vlády třináctého dalajlámy jsme slyšeli na toto téma pěknou historku. I on měl svého dvorního domácího výrobce počasí"; byl jím nejproslulejší zaříkavač v zemi. Jeho zvláštním úkolem bylo chránit letní zahradu svého pána, když se blížil nečas. Jednoho krásného dne se však přihnalo krupobití a všechno zničilo -, krásné květy, dozrávající jablka a hrušky, šťavnaté meruňky... Zaříkavač byl předvolán na koberec

úřadujícího buddhy.

Rozzlobený dalajláma seděl na trůně a nařídil postrašenému kouzelníkovi, aby okamžitě udělal nějaký zázrak, jinak že bude potrestán a propuštěn. Mág se vrhl pokorně k zemi a požádal o síto, o docela obyčejné síto... Bude to stačit jako zázrak, když jím neproteče voda? Dalajláma přikývl. A hleďme! Ze síta nevytekla ani kapka. Čest zaříkávače byla zachráněna, směl dále zůstat na svém výnosném místě... Použil hypnózy, nebo si přečetl ve staré kouzelnické knize o nějakém fyzikálním triku? Rozhodně se ze smyčky vyvlékl obratně.

Stále jsme si lámali hlavu, jak se za svůj pobyt odvděčíme, kdybychom ve Lhase směli zůstat. Prozatím bylo o nás postaráno velkoryse. Z nařízení zahraničního úřadu jsme obdrželi další spoustu campy, mouky, másla a čaje. Radostně nás překvapilo, když každému z nás předal Kašöpův vnuk jménem vlády peněžitý dar pěti set rupií. V děkovném dopise jsme nabídli své pracovní síly vládě za byt a stravu...

Kapitola 31.

CCHARONGOVO VELKORYSÉ POHOSTINSTVÍ.

Zatím jsme byli už tři týdny Thangmeovi hosté, ale teď nás pozval do svého domu bohatý Ccharong. S díky jsme přijali. Thangme měl pět dětí nechtěli jsme mu dál zabírat místo. Sebral nás z ulice jako ubohé vagabundy a stal se naším opravdovým přítelem; nikdy jsme mu to nezapomněli. Na Nový rok dostával první bílou stuhu vždy on; při vánočních návštěvách v mém pozdějším domě býval mým stálým hostem.

U Ccharonga jsme dostali prostorný pokoj s evropským zařízením: stůl, židle, postele a nádherné koberce. Vedle byla malá umývárna. V Ccharongově domě jsme také našli něco, o čem jsme se domnívali, že v celé Lhase neexistuje: uzavřenou toaletu. Tato záležitost je smutnou kapitolou celého Tibetu. Domorodci se chovají naprosto nenuceně: vedle obytného domu stojí vyvýšená zídka, ke které vede několik schodů, na plošince je několik otvorů, dole díra pro odvážení. To je vrchol komfortu.

Jen málokde se však podobné zařízení najde...

Zrána jsme přinesli teplou vodu z kuchyně, ohromného, prkny chráněného prostoru vedle hlavní obytné budovy. Podlahu tvořila udusaná hlína, uprostřed stál velký hliněný krb, přístupný ze všech stran. Oheň hořel ve dne v noci, neustále se o něj staral jeden muž. Při vaření obsluhoval rozměrný měch, takže na ohništi to praskalo a žhnulo jako v kovářské výhni. Lhasa leží 3700 metrů nad mořskou hladinou. Pro nedostatečný obsah kyslíku je třeba topivu -, jačímu trusu -, pomáhat, aby dostatečně hořelo.

Ccharong si mohl dovolit několik kuchařů. Šéfkuchař pracoval dlouhá léta v prvotřídním kalkatském hotelu a vyznal se v evropské kuchyni; nejenže uměl připravit báječnou pečení, ale byl také výtečným cukrářem. Jiný kuchař byl vyslán na zkušenou do Číny, kde se naučil všechny speciality čínské kuchyně.

Ccharong rád překvapoval své hosty neznámými pochoutkami.

Divili jsme se, že ve všech kuchyních v zámožných domech vykonávaly ženy vždy jen pomocné práce.

Jídla jsou v Tibetu rozdělena trochu jinak, než jsme my zvyklí.

Ráno se pije čaj s máslem, který se pak podává ještě častěji během dne. Slyšel jsem, že někteří přeborníci ve Lhase vypili za den až dvě stě šálků

čaje; zní to sice trochu přehnaně, ale mohla to být pravda. Hlavní jídla jsou dvě: v deset dopoledne a po západu slunce. První jídlo je vždy pokrm z campy s přísadami; dostávali jsme jej do pokoje. Na večeri nás obyčejně Ccharong zval k sobě. Kolem velkého stolu seděla celá rodina. Podávalo se mnoho chodů, večerní jídlo bylo nejdůležitější událostí dne. U stolu se sešli všichni obyvatelé domu a hovořilo se o různých věcech.

Potom jsme zůstali sedět pohromadě v obytné místnosti, která množstvím koberců, skříněk a figurek působila poněkud přeplněně, kouřili jsme cigarety, pili pivo a obdivovali se nejnovějším vymoženostem pána domu. Bylo až neuvěřitelné, co všechno dokázal Ccharong sehnat. Měl obdivuhodný rozhlasový přijímač.

S požítkem jsme vyladřovali světové stanice a těšili se z čistého příjmu; na "Střeše světa" nejsou poruchy. Pak se třeba přehrávaly nejnovější gramofonové desky, jindy se ukazoval fotoaparát, filmová kamera, zkoušel se zvětšovací přístroj a jednoho večera vybalil Ccharong dokonce teodolit.

A domácí pán skutečně dovedl se všemi těmito věcmi zacházet! Byl mužem s největším počtem koníčků z celého města.

Nemohli jsme si přát nic lepšího než bydlet právě u něho. Sbíral známky, udržoval rozsáhlou korespondenci se všemi končinami světa -, při tom mu pomáhal syn znající několik jazyků -, měl vybranou knihovnu s pěknou sbírkou knih ze Západu; většinou to byly dary, protože všichni Evropané, kteří přišli do Lhasy, bývali jeho hosty a často mu nechávali jako dárek a vzpomínku knihu.

Ccharong byl obdivuhodný člověk. Neustále se snažil prosadit v zemi reformy, a kdykoli se vláda zabývala nějakým složitým problémem, volali ho na poradu. Jediný železný most v zemi byl jeho dílem. Dal jej zkonstruovat v Indii: postavili ho, pak znovu rozložili a na jacích a lidských zádech dopravili na "Střechu světa". Ccharong byl selfmademanem moderního formátu; se svými schopnostmi by se stal vynikající osobností v kterékoli západní zemi.

Jeho syn George -, nechal si indické školní jméno -, kráčel ve šlépějích svého otce. Už při prvním setkání jsme se obdivovali jeho vzdělání a všestrannosti. Vášní se mu stalo fotografování a to, co vyfotografoval, skutečně stálo za vidění! Jednoho večera nás dokonce překvapil vlastnoručně natočeným barevným filmem. Lehké vrčení promítacího přístroje, pestré obrázky ze světa pro nás stále ještě neznámého... člověk se mohl oddávat iluzi, že sedí ve vídeňské Uranii. Ovšem jen do té doby, než vysadil proud. Malý motor měl své vrtochy: znovu a znovu jsme museli program přerušovat a spouštět motor. To byl jediný rozdíl od Uranie.

Návštěvy u Ccharonga, knihy, které jsme si půjčovali u něho a v britské

misi, to byla naše jediná zábava na večer. Kino ani divadlo ve Lhase nejsou, neexistují ani veřejné lokály. Celý společenský život probíhá pouze v soukromí.

Během dne jsme sbírali všemožné dojmy, aby nám neušlo nic pozoruhodného. Posedla nás neopodstatněná úzkost, že bychom o něco mohli přijít, kdyby nás jednoho dne vykázali ze země.

Přímý důvod k obavám jsme sice neměli, avšak překypujícímu přátelství jsme příliš nedůvěřovali... Byla to náhoda, že jsme již z několika stran slyšeli historku o anglickém učiteli? Tibetská vláda ho před časem požádala, aby vybudoval ve Lhase školu podle evropského vzoru, a nabídla mu výhodnou mnohaletou smlouvu. Po šesti měsících balil kufry; opoziční ministři ho vyštvali ze země...

Kapitola 32.

V TIBETU NEZNAJÍ SPĚCH.

Stále ještě jsme denně chodili na návštěvy; museli jsme jich tolik oplácet! Získali jsme tak pěkný přehled o rodinném životě v zámožných kruzích. Když jsme si vzpomněli na evropská města, záviděli jsme Tibetanům, že mají stále dost času. Nejhorší nemoc našeho století -, věčné štvání -, sem ještě nedolehla. Nikdo se nepřetrhne. V úřadech panuje velmi idylická atmosféra: úředníci přicházejí pozdě dopoledne a záhy po obědě se vracejí domů; když někdo nemůže do práce -, například má hosty -, pošle jednoduše ke kolegovi sluhu a nechá se zastoupit.

Ženy stále ještě nevědí nic o rovnoprávnosti a je jim myslím docela dobře. Celé hodiny se věnují zkrášlování, navlékají znovu své perly, vybírají nové látky a přemýšlejí, jak by při nejbližší společenské příležitosti předčily tu či onu sousedku. V domácnosti nehnou ani prstem, avšak na důkaz důstojnosti neustále s sebou nosí obrovský svazek klíčů; ve Lhase se každá maličkost mnohonásobně zamyká.

V Tibetu se hraje ma-fiang; je to druh čínského domina. Určitou dobu se hra stala všeobecnou vášní. Lidé jí byli přímo fascinováni, seděli dny i noci u kamenů a zapomínali na všechno -, na povinnosti v úřadě, na domácnost, na rodinu... Sázky byly často velmi vysoké. Hrál celý národ, i sluhové ve vši tajnosti dokázali za několik hodin prohrát všechny své mnohaleté úspory. Nakonec se míra dovršila: vláda hru zakázala, vykoupila všechna domina a tajné hřištníky odsuzovala k těžkým peněžitým i pracovním trestům; čím byl hráč vyššího stavu, tím přísnější byl trest.

A pomohlo to. Nikdy bych nevěřil, že je něco podobného možné.

Lidé vzdychali a dlouho litovali hry, ale zákaz dodržovali; moc státu byla bezmezná. Postupně si lidé začali uvědomovat, co všechno se hrací vášní zanedbalo. Volné soboty -, neděle nemá v Tibetu žádný význam -, brzy vyplnili jinak: začaly se hrát šachy, halma, bavili se slovními hříčkami a hádankami.

Musel jsem se ovšem ma-fiang také naučit. Neměl bych jinak klid. Přitom jsem pochopil, že se opravdu mohl stát vášní; naštěstí jsem odolal. Hráli jsme jen při zvláštních příležitostech, o svátcích nebo ve větší společnosti...

V této době nás upřímně potěšilo nové setkání se starým známým vojákem ze Šangce, který nás kdysi doprovázel k indickým hranicím a byl nejsympatičtější ze všech tehdejších průvodců. Už tenkrát nám hodně

vyprávěl o hlavním městě a při loučení za námi ještě volal: "Na shledanou ve Lhase!" A teď k tomu doopravdy došlo.

Potkali jsme ho v malé čajovně, kde jsme často nakupovali pečivo a chléb. Říkal, že je teď vládním poslem a že o nás hodně slyšel, avšak jako prostý voják se nemohl odvážit nás navštívit v domě ministra Ccharonga. Měl radost, že jeho někdejší zajatci přece jen po dvou letech dosáhli "svatého města".

Pozvali jsme ho na čaj a koláče. Majitel čajovny, tlustý muslim, se velice těšil z pocty, kterou jsme prokázali jeho lokálu.

Obsluhoval nás sám a přitom hovořil anglicky -, lépe řečeno jazykem, o kterém se domníval, že je to angličtina. Plný pýchy nám vyprávěl, že pochází z Kašgaru, kde se naučil kuchařskému umění ve velmi vznešeném anglickém domě. Jeho výrobky byly skutečně vyhlášené po celé Lhase; pro nás však měly stále trochu příchut' žluklého másla. Tibeťané ovšem k němu chodili houfně, takže slušně vydělával. Jako věřící muslim již několikrát vykonal s celou rodinou pouť do Mekky a Mediny. Považoval jsem za pozoruhodné, že obyvatelstvo jednoho "svatého města" financuje cesty do města konkurenčního...

Kapitola 33.

OPĚT HROZÍ VYPOVĚZENÍ.

Dne 16. února 1946 uplynul měsíc ode dne, kdy jsme vstoupili do Lhasy. Tonuli jsme stále v nejistotě; dosud jsme neměli žádnou práci a budoucnost nám dělala starosti.

A právě toho dne nás navštívil Kašopa jako oficiální vyslanec zahraničního úřadu. Když jsme spatřili jeho strnulou tvář, hned jsme věděli, kolik uhodilo. Přesto nás zpráva zasáhla jako blesk: vláda nám nepovolila další pobyt, máme být ihned odsunuti do Indie.

V duchu jsme s touto možností stále počítali. Teď jsme tedy stáli před skutečností -, a nebyli jsme schopni slova. Vzápětí jsme začali protestovat. Kašopa jen pokrčil rameny a odkázal nás na vyšší místa.

Nejbližší reakce na tuto Jobovu zvěst byla, že jsme vyhledali všechny mapy východního Tibetu, které bylo možné ve Lhasě sehnat. Večer jsme se vztekle pustili do studia cest a do přípravy plánů. Jedno bylo jasné: vrátit se znovu za ostnatý drát nepřichází v úvahu! Raději další útěk a zkusit štěstí v Číně. Uklidnilo nás, že jsme vůbec mohli pomýšlet na útěk. Měli jsme trochu peněz, dobrou výstroj a kdykoli jsme se mohli zásobit potravinami. Až na mé ischiatické bolesti! Nijak se nelepšily. Aufschnaiter už jednou zavolal lékaře z britské mise, ten mi předepsal prášky a píchal injekce, ale nebylo to nic platné. Že by mělo všechno nakonec ztroskotat na této zpropadené nemoci? Byl jsem blízko zoufalství.

Příštího dne jsem se kulhaje nesměle vypravil k dalajlámově rodině. Snad by nám jeho přímluva mohla pomoci. Dalajlámova matka a Lozang Samtän slíbili, že Jeho Svatosti všechno přednesou; byli přesvědčeni, že se za nás přimluví. To se také skutečně stalo-Ačkoli mladý dalajláma neměl žádnou výkonnou moc, projev jeho přízně svůj význam měl. Mezitím běhal Aufschnaiter po městě od jednoho známého ke druhému, uvedli jsme do pohybu všechny páky. Abychom na nic nezapomněli, sestavili jsme současně anglickou žádost na zahraniční úřad, ve které jsme shrnuli všechny důvody pro náš pobyt v Tibetu: Zahraničnímu úřadu Tibetu. 17. února 1946.

Včera nás vyhledal Kašopa Sä kušo a tlumočil nám výzvu tibetské vlády, abychom co nejrychleji opustili Lhasu a odebrali se do Indie. V odpověď si dovoluujeme vylíčit náš případ: V roce 1939 jsme odjeli jako horolezci z Německa do Indie s úmyslem, že se v srpnu téhož roku vrátíme.

Dne 1. září, v den vypuknutí války, jsme byli zajištěni a posláni do internačního tábora.

V roce 1943 byl uveřejněn v novinách text smlouvy mezi tibetskou a indickou vládou, který se vztahoval na transport zboží z Indie do Číny přes Tibet, s výslovnou doložkou, že nepůjde o válečný materiál. Z této dohody jsme usoudili, že se Tibet ve válce považuje za neutrální stát. Proto jsme se rozhodli podstoupit strastiplnou pouť a dostat se na jeho území.

Skutečnost, že je Tibet neutrální stát, nám dále potvrdil pan Hopkinson, vedoucí britské mise ve Lhase, který nás zároveň ujistil, když jsme ho nedávno navštívili, že nebude na Tibetu žádat, abychom byli vydáni do Indie.

Podle mezinárodních dohod platí pravidlo, že váleční zajatci, kterým se podaří dostat se na neutrální teritorium, obdrží azyl a zůstávají pod ochranou neutrální země, dokud není možná jejich repatriace. Toto pravidlo dodržují všechny neutrální státy na světě, žádná vláda neposílá uprchlíky znovu do zajetí.

Jak jsme se dozvěděli, Němci internovaní v Indii nebyli ještě repatriováni. Vypovědět nás do Indie by se rovnalo vydání do zajetí.

V případě, že náš pobyt v zemi odporuje tradičnímu postoji tibetské vlády k cizincům, jak nám včera pan Kašopa Sā kušo naznačil, dovolujeme si poukázat na skutečnost, že tibetská vláda byla ochotna již v minulých letech poskytovat výjimky. Jestliže byla povolena výjimka cizincům v úředních záležitostech nebo i v jiných případech, mohla by být povolena i nám. Jsme tibetské vládě hluboce vděční za laskavost i pohostinství, se kterým jsme se v celé zemi setkávali, a je nám opravdu líto, jsme-li na obtíž. Na druhé straně tibetská vláda bezpochyby uzná, že bychom se jen velmi neradi vraceli znovu do zajetí, ve kterém jsme trpěli téměř pět let, když už se nám jednou podařilo v Tibetu získat svobodu.

Obracíme se proto na tibetskou vládu s naléhavou prosbou, aby s námi zacházela stejně, jako jiné neutrální země zacházejí s uprchlíky ze zajateckých táborů, a dovolila nám zůstat v Tibetu, dokud se nebudeme moci vrátit domů, Peter Aufschnaiter.

Heinrich Harrer.

Jako by se proti nám všechno spiklo! Můj ischias se náhle tak zhoršil, že jsem se nemohl ani hnout. Měl jsem strašlivé bolesti a musel jsem zůstat v posteli; sténal jsem na lůžku a lámal si hlavu nějakým východiskem. Aufschnaiter mezitím stále zoufale běhal po městě.

Byly to vzrušující dny.

Dne 21. února se náhle objevilo před našimi dveřmi několik vojáků.

Vyzvali nás, abychom si sbalili věci, protože mají rozkaz doprovodit nás do Indie. Odchod: zítra, časně ráno!

To byl tedy konec.

Avšak jak jsem se měl vydat na cestu? Nemohl jsem ani dojít k oknu. Zoufale jsem se to snažil demonstrovat poručíkovi. Učinil pouze bezmocné gesto; jako všichni vojáci na světě znal jen svůj rozkaz a nebyl oprávněn přijímat námitky. Ovládl jsem se trochu a požádal jsem ho, aby vyřídil svým nadřízeným, že teď mohu opustit Lhasu pouze v případě, že mě budou nést. Vojáci odešli.

Peter běžel za Ccharongem, aby nám poradil a pomohl. Ale ani on nevěděl, co počít. Vládnímu rozhodnutí se nedá odporovat, říkal vážně. Když jsme byli opět sami v pokoji, proklínali jsme mou nemoc. Kdybych byl zdravý, co by nás mohlo zadržet! Ještě téže noci bychom vyrazili. Raději trmácení, nouzi a nebezpečí, než nepohodlnější život v internačním táboře. Nebudou to mít lehké mě odtud ráno dostat. Roztrpčeně jsem se rozhodl pro pasivní rezistenci.

Příštího jitra se však nic nedělo. Nepřišli ani vojáci, ani žádná zpráva... Plni neklidu jsme vyslali posla ke Kašöpovi. Přišel osobně a byl dost rozpačitý; Aufschnaiter poukazoval na mou nemoc a začal s vážnou tváří vyjednávat. Snad by se dal uzavřít kompromis? Pojali jsme podezření, že nakonec za vším vězí Angličané; žádají asi naše vydání.

Tibet se snažil vycházet se všemi sousedními zeměmi a diplomatickými gesty si chtěl udržet dobré vztahy. Pro dva německé zajatce nebude přece riskovat rozladění mocné Velké Británie!

Proto Aufschnaiter navrhl, aby se anglický lékař, který v tuto chvíli zastupuje vedoucího mise, vyjádřil o mé nemoci. Kašopa tento návrh přijal tak radostně, že jsme se na sebe pokradmu podívali. Naše podezření se potvrdilo!

Už během dne mě lékař navštívil a sdělil nám, že tibetská vláda vložila rozhodnutí o našem odchodu do jeho rukou. Znovu mi píchl injekce, které ani tentokrát nepomohly. Více úlevy mi poskytl Ccharongův dárek: termogenní vata.

Pevně jsem se však rozhodl, že svou nemoc zvládnu. Vždyť křížila všechny naše plány. S vypětím všech sil jsem se donutil denně cvičit. Jeden lama mi poradil, abych si položil na zem hůl a chodil po ní jezdil sem a tam. Zkusil jsem to, přestože jsem skoro křičel bolestí.

Nemoc se skutečně zvolna lepšila, až jsem opět mohl vycházet do zahrady a vyhřívat se na jarním sluníčku jako stařec...

Kapitola 34.

ZAČAL ROK OHNĚ A PSA.

Jaro přišlo v plné síle. Nastal březen. V tomto měsíci, 4. března, začínají největší tibetské svátky -, novoroční slavnosti, které se oslavují plné tři týdny. Nemohl jsem se jich bohužel zúčastnit.

Jen z dálky jsem slyšel bubny a pozouny a podle shonu a ruchu, který panoval v domě, jsem pochopil, jak důležitý je to svátek.

Ccharong a jeho syn se každého jitra přicházeli k mému lůžku ukázat v novém skvostném oděvu. Aufschnaiter se ovšem účastnil všeho a večer mi o tom musel vyprávět.

Tentokrát se oslavoval začátek "roku ohně a psa". Dne 4. března předává představitel města moc do rukou mnichů: světská moc vrací symbolicky svůj úřad církvi. Pak nastane obávaný přísný režim. Jeho prvním opatřením je velká očista. Lhasa se v tyto dny zaskví čistotou, což o ní rozhodně jinak nelze říct. Současně se vyhláší jakýsi druh hradního míru: utichají spory, úřady se zavírají, jenom smlouvání a obchodování v ulicích se ještě více zvýší a oživí -, s výjimkou chvil, kdy kolem procházejí průvody a procesí.

Zločiny, všechny přestupky, a dokonce i hry jsou v tomto období přísně trestány. Mniši jsou neúprosní. Obyvatelstvo z nich má strach, nejednou se už stalo, že při přísném bičování, což je běžný trest, provinilci vypustili duši. Pravdou je, že v takových případech regent vždy energicky zakročí a volá k odpovědnosti kruté vykonavatele.

Ve všeobecném slavnostním rozpoložení se v naší věci nedělo nic; zdálo se, že na nás zapomněli. Chránili jsme se nějak na sebe upozornit. Vládě prozatím zřejmě stačilo, že mě anglický lékař stále ještě neuznal za zdravého. Opět jsme získali drahocenný čas. Především se musím zbavit své nemoci; potom uvidíme a možná se přece jen pokusíme o útěk do Číny.

Denně jsem se slunil v zahradě a radoval se ze stále přibývajících tepla. O to větší bylo mé překvapení, když jsem jednoho jitra procitl a zjistil, že celá ta jarní nádhera leží hluboko pod sněhem. Tak pozdní chumelenice je ve Lhasě dvojnásobná vzácnost. Město leží hluboko v nitru Asie, takže tam zasahuje málo srážek. Ani v zimě tu sníh nezůstává dlouho ležet, jižní poloha města a silné sluneční záření jej brzy rozpustí.

Také dnes sníh rychle roztál; přispěl pouze k tomu, že se dnešní písečná bouře dala snést. Vlhkost vázala písek a prach, takže se nedostaly do vzduchu.

Písečné bouře přicházejí každé jaro naprosto přesně a oblažují zemi asi dva měsíce; město zasahují v časném odpoledni. Už z dálky je vidět ohromný temný mrak, blížící se nesmírnou rychlostí. Nejprve zmizí Potála, to je znamení, aby každý honem spěchal pod střechu. V ulicích se zastaví veškerý život, tabulky v oknech drnčí, zvířata na pastvě se odevzdaně obrátí zadkem ke směru větru a trpělivě čekají, až se opět budou moci pást.

Nespočet hafanů, strážců městské hygieny, se stočí v nějakém koutě do klubka a vypadají najednou docela nevinně. Jinak jsou psi postrachem města. Aufschnaiter se jednou vrátil domů s roztrženým pláštěm; smečka právě hodovala na poslém koni a pach čerstvé krve ji vydráždil tak, že napadala chodce.

Období větrných bouří je ve Lhase nejnejpříjemnější čas v roce.

I když člověk sedí doma v pokoji, skřípe mu písek mezi zuby; dvojítá okna neexistují. Pozitivní na bouřích je pouze to, že doopravdy zvěstují konec zimy. Každý tibetský zahradník ví, že teď už se nemusí obávat žádného mrazu. Louky podél zavodňovacích kanálů se zazelenají, rozkvetě "Buddhův vlas", proslulý háj smutečních vrb před vchodem do chrámu; jejich něžné převislé snítky s jemnými žlutými prašníky na jaře plně odpovídají tomuto poetickému pojmenování.

Když jsem se konečně mohl trochu belhat, snažil jsem se být nějak užitečný. Ccharong měl v zahradě stovky mladých ovocných stromů; vyrostly však ze semene a ještě nikdy neměly plody. S Georgem jsem se pustil do systematického roubování. To se obyvatelé domu nasmáli! V Tibetu neznají zušlechťování stromů a nemají pro ně ani slovo; nazývali proto mou činnost "vdáváním" a zdálo se jim to hrozně komické.

Tibeťané jsou šťastný národ s dětským humorem. Jsou vděční za každou příležitost k smíchu. Když někdo zakopne nebo uklouzne, baví se na jeho účet hodiny. Škodolibost je velmi oblíbená, ale není míněna zle. Tibetský smysl pro humor se nezastaví před ničím a před nikým. Protože tu nejsou žádné časopisy, dává se průchod kritice nevhodného jednání posměšnými veršiky nebo písněmi. Chlapci a děvčata se navečer procházejí po Barkoru, okružní cestě kolem starého města, a prozpěvují nejnovější satiry, v nichž nešetří ani nejvyšší osobnosti. Někdy vláda popěvek zakáže, je však dost moudrá, aby za to nikoho netrestala. Píseň se pak už na veřejnosti neobjeví, zato o to více koluje tajně v soukromí.

Barkor prožívá své největší dny o Novém roce. Na ulici, která tvoří vnitřní okruh kolem chrámu, se odehrává všechen městský život. Je zde většina obchodů, začínají tu a končí všechna náboženská procesí a vojenské přehlídky. O svátečních večerech se věřící promenují ve skupinách po Barkoru a mumlají modlitby; mnozí fanatici odměřují cestu svým tělem.

Barkor má však také méně zbožnou tvář. Hezké ženy tu předvádějí nejnovější toalety, flirtují s mladými šlechtici a i lehčí krásky zde nacházejí, co hledají. Barkor je centrum veřejného života, zde se Lhasané sdružují a přetřásají všechny novinky.

Patnáctého dne prvního tibetského měsíce jsem už byl schopný zúčastnit se slavností. V tento den svátky vrcholí. Koná se velkolepé procesí, kterého se osobně účastní Jeho Svatost dalajláma.

Ccharong nám slíbil místo u okna v jednom ze svých domů na Barkoru. Může to však být pouze v přízemí, při procesí totiž nikdo nesmí stát nad hlavami vysokých hodnostářů procházejících Barkorem. Ani domy nesmějí být vyšší než dvě poschodí; konkurovat rozměry Potále by se považovalo za rouhání. Toto pravidlo se přísně dodržuje. Některým aristokratům je jejich pochmurný dům plný štěnic příliš těsný a nepohodlný. Protože nesmějí stavět další patra, vypomáhají si tím, že v létě smontují na střeše skládací dřevěný domek. Vždycky jsem žasl, jak rychle tyto chatrče mizely, když se nějakého průvodu zúčastnil dalajláma nebo regent.

Sedíme s Ccharongovou manželkou u okna. Ulicemi Lhasy se pohybuje pestrý zástup lidí. Čekáme na oficiální procesí. Naše domácí paní je příjemná starší dáma, která o nás vždy starostlivě pečovala. Jsme vděční, že je tu dnes s námi. Pro nás je tu všechno cizí a její příjemný tichý hlas nám horlivě vysvětluje, čemu nerozumíme.

Na ulici vyrůstají tajemná lešení, vysoká skoro deset metrů.

Ccharongova žena nám objasňuje, že jsou určena pro máslové sochy. Tato umělecká díla, která mniši celé měsíce vyrábějí z másla, budou přinesena po západu slunce. V klášterech jsou zřízena zvláštní oddělení, kde zruční mniši, mistři svého oboru, s nezměrnou trpělivostí hnětou a modelují z různě zbarveného másla figury a ornamenty. Jsou to nejjemnější filigránské práce které se pak na jednu noc vystavují jako podivuhodné umělecké dílo. Ulice, kudy prochází procesí, lemuje stovky takových pyramid, jejichž nádhera svědčí o štědrosti zámožných lhaských rodin. Každá figura nebo věž stojí pěknou hromadu peněz, často se skládá několik rodin dohromady, aby si mohli jeden takový dar dovolit. Rodiny se přitom snaží navzájem překonat protože nejkrásnější socha obdrží vládní cenu. Již po desetiletí ji vyhrávají za svůj výtvar mniši z kláštera Gjü.

V tuto chvíli zmizela již za pestrými trojhrannými pyramidami skoro celá fronta domů. Tísni se před nimi nepřehledné množství lidí, je doslova problém něco uvidět. Začíná se šerit, do ulic vpochodovaly lhaské pluky s bubny a trumpetami. Vojáci vytvořili špalír, tisícihlavý dav zatlačují k domům a uvolňují ulici.

Rychle se snesla noc, ale již hoří moře světél, je vidět jako ve dne. Do tmy září tisíce blikajících obřadních lampiček, mezi nimiž vyniká pronikavým svitem několik punčoškových petrolejových lamp. Nad střechy se vyhoupl měsíční kotouč; patnáctého každého měsíce je vždy úplněk. Všechno je připraveno, velká slavnost může začít.

V davu se rozhostilo ticho plné očekávání.

Kapitola 35.

BŮH ZVEDÁ ŽEHNAJÍCÍ RUKU.

Nastává velká chvíle. Dveře svatyně se otvírají a vážným, pomalým krokem vychází dalajláma, mladý vladař. Zprava a zleva ho podpírají vždy dva opati. Zástup se uctivě sklání. Přísný ceremoniál vyžaduje, aby se věřící vrhli k zemi, což pro nedostatek místa není možné. Když se dalajláma přiblíží, sklánějí se záda tisíců jako obilné pole, kterým přelétl vítr. Nikdo se neodváží zdvihnout zrak. Jeho Svatost začíná svou pouť kolem Barkoru zvolna a upjatě; znovu a znovu se zastavuje před máslovými skulpturami a prohlíží si je. Připojil se k němu skvělý doprovod. Nejprve všichni nejvyšší hodnostáři a šlechta, pak následuje přesně podle hodností celé zemské úřednictvo. Poznáváme mezi nimi také našeho přítele Ccharonga; kráčí blízko za dalajlámou, jak to odpovídá jeho postavení. Stejně jako všichni šlechtici nese v pravé ruce dýmající kadidlovou tyčinku.

Dav uctivě mlčí. Je slyšet pouze mnišskou hudbu -, hoboje, tuby, bubny, činely. Připadá mi to jako vize z jiného světa. Podivné neskutečné atmosféře podléháme i my, střízliví Evropané.

V žluté mihotavé záři mnoha lamp jako by máslové figurky ožívaly, podivuhodné květy se kývají v imaginárním vánku, záhyby skvostných rouch se šustivě pohybují, démonická tvář protahuje ústa -, bůh zdvihá žehnající ruku...

Propadli jsme i my tomuto nepochopitelnému snu? Úplněk měsíce, symbol onoho světa, kterému platí všechny tyto pocty, se blahosklonně usmívá na věřící... Je snad jeho svit výrazem přízně bohů?

Dalajláma -, živý buddha -, se nyní přiblížil docela blízko... právě přechází kolem našeho okna. Ženy ustrnou v hlubokém předklonu a zatají dech. Dav jako by zkameněl. Hluboce pohnutí se ukrýváme za pokorné ženy, bráníme se podlehnout síle, která nás přitahuje...

"Vždyť je to jenom dítě," říkám si znovu a znovu: "Dítě..." A přece je cíl spojené víry tisíců, obsah jejich modliteb, tužeb, nadějí, ať ve Lhasě nebo v Římě, všem společný: je to přání nalézt Boha a sloužit mu. Zavírám oči. Tiché modlitby, slavnostní hudba, vonná oblaka posvátného dýmu stoupají k nočnímu nebi...

Dalajláma skončil obchůzku a mizí opět ve velkém Cuglakhangu. Vojáci za doprovodu hudby spořádaně odcházejí...

Desetitisícový dav jako by procítl z hypnózy. Z pořádku najednou

propukne chaos. Přejít je tak prudký, že to až zarazí. Výkřiky, divoká gesta... Lidé se navzájem strhávají k zemi, jde tu o život. Z věřících pohroužených v extázi a před chvílí se ještě plačky modlících se stávají šílenci. Mnišská pořádková služba se ujímá úřadu. Jsou to obrovití chlapíci s vycpanými rameny a začerněnými tvářemi, aby se jejich odstrašující účinek ještě zvýšil. Bezohledně tlučou do davu holemi. Másloví světci jsou v nebezpečí. Zástupy se tlačí k pyramidám bez rozmyslu, jako zfanatizované. Dopadají rány, ale ani postižení se nezastavují.

Jako by byli všichni najednou posedlí ďáblem. Jsou to vůbec titíž lidé, kteří se před chvílí tak pokorně skláněli před dítětem?

Rány bičem přijímají jako požehnání. Nad davem se míhají čadící smolné pochodně, ze zmítající se masy jsou slyšet výkřiky bolesti. Tam je vidět popálený obličej, jinde sténá chudák, kterého dav srazil k zemi...

Je pozdní noc. Po těchto zážitcích se nedá spát. Obraz za obrazem znovu probíhá před zavřenýma očima jako divoký děsivý sen. Z ulic k nám ještě doléhá hláhol. Do usínání se mísí táhlé tóny hoboje -, a mne naplňují smutkem.

Příštího jitra jsou ulice prázdné. Sošky z másla jsou pryč, nikde ani stopy po pokoře a noční extázi. Krámky trhovců jsou opět na místech kde stála vysoká lešení... Pestré figury svatých se roztekly. Budou napájet lampičky, nebo si lidé tuk schovávají jako posvátný lék.

Toho dne ráno nás poctilo mnoho návštěv. K novoročním slavnostem se Tibeťané scházejí do města zdaleka široka: přicházejí kočovníci z náhorních plošin i obyvatelé západních provincií.

Byl mezi nimi i leckterý známý z naší dlouhé cesty. Nebylo obtížné nás najít, protože jsme stále ještě předmětem hovorů ve městě a každé malé dítě ví, kde bydlíme.

Přinášejí nám dárky -, sušené maso, zdejší specialitu. Přitom se dozvídáme, že skutečně všichni úředníci, jejichž obvody jsme prošli, byli vládou pokáráni. Dostali důtky a pokuty s výstrahou, že v případě opakování by je postihl drastičtější trest. Velmi nás mrzí, že jsme způsobili lidem, kteří nás tak přátelsky přijali, tolik nepříjemností. Avšak jak se zdá, vůbec se pro to na nás nezlobí. Potkali jsme jednoho pönpa, kterého jsme vodili za nos starým průvodním listem; směje se a je rád, že nás opět vidí.

Novoroční slavnosti neproběhly tentokrát bez rušivých událostí. Na Barkoru došlo k neštěstí, které brzy zatlačilo do pozadí každé jiné téma rozhovorů.

Každého roku se při slavnosti vztyčují vysoké stožáry z několika kmenů. Musí se dopravovat z velké dálky a jejich transport do Lhasy je kapitola sama pro sebe. Je tak primitivní, že to mnou otřásl a popudilo mě

to zároveň. Bezpečně jsem si vzpomněl, kdy jsem podobnou dopravu viděl poprvé, na vožské burlaky za carského Ruska. Asi dvacet mužů má kmen přivázaný k tělu a tak jej přenášejí. Trpně prozpěvují monotónní písně a stejným krokem postupují kupředu, pot se jim řine z čela, těžce oddychují, ale předák jim nedopřeje ani chvilku odpočinku. Tato robota je součástí daně feudálnímu systému. Nosiče vysílají jednotlivé osady a v každé vesnici se vyměňují. Jednotvárné nápěvy, které udávají takt pochodu, mají asi odvést pozornost od těžké dřiny. Bylo by lepší, kdyby šetřili dechem. Vždycky mě rozčiluje tibetská odevzdanost osudu; jako moderní člověk nemohu pochopit, že se v této zemi tak rigorózně uzavírají před jakýmkoli pokrokem.

Jistě by se našel způsob, jak tyto náklady dopravovat jinak.

K čemu už před staletími vynalezli Číňané kolo? Doprava a obchod, celý veřejný život by v Tibetu doznal změn a nepředstavitelného rozmachu, blahobyt by stále stoupal -, avšak vláda si kolo nepřaje.

Když jsem později vedl regulační práce na řekách, objevil jsem různé předměty, které posílily mou domněnku, že Tibetané už před staletími kolo znali a používali. Nacházeli jsme přitesané kamenné bloky veliké jako skříň, a nebyly ojedinělé, byly jich stovky! Staří Tibetané je museli dopravovat ze vzdálených kamenolomů pouze s pomocí nějakých technických prostředků.

Když měli moji dělníci takový blok přesunout jen o několik metrů, napřed jej roztříštili na několik kusů. Jaká ironie!

Docházel jsem stále více k přesvědčení, že Tibet má dobu svého rozkvětu již za sebou. Jedním ze svědků jeho historického věhlasu je kamenný obelisk pocházející z roku 763. Tehdy pronikly tibetské armády až před brány císařského hlavního města a diktovaly Číňanům mír, který je zavazoval k ročnímu poplatku 50000 štůčků hedvábí.

Potála jistě také pochází z doby rozkvětu, i když z jiné epochy.

Dnes by nikoho ani nenapadlo postavit něco podobného. Jednou jsem se zeptal kameníka, který u mne pracoval, proč se dnes nestaví podobné stavby; zaraženě mi odvětil, že Potála je přece božím dílem, něco podobného by lidské ruce nikdy nedovedly vytvořit! Tento legendární palác prý postavili po nocích dobří duchové a nadpřirozené bytosti.

Je to stejně nápadná lhotejnost k pokroku, bez nejmenší citlivosti, s jakou vlečou domorodci své kmeny.

Tibet se odvrátil od výbojů k náboženství. Snad to byl pro něj šťastnější osud...

Z těžkých klád, které se dopraví k svátku Nového roku do Lhasy, se staví s pomocí řemenů z jačí kůže dvacet metrů vysoký, velmi silný stožár.

Na něj se připevňuje praporec popsaný modlitbami. Na rozdíl od evropských praporců se tkanivo upíná po celém stožáru, od paty po špičku. Kmeny byly tenkrát pravděpodobně příliš těžké, jačí řemeny nevydržely a již při stavbě se stožár rozpadl. Klády usmrtily tři dělníky a několik jich zranily.

Celý Tibet byl ze špatného znamení jako omráčený, kdekdo teď viděl budoucnost v pochmurných barvách. Prorokovaly se přírodní katastrofy, zemětřesení a záplavy, hovořilo se o válce a významně se přitom pokukovalo po Číně. Celý národ propadal pověrám včetně šlechticů s anglickým vzděláním.

Přes náboženský výklad nehody neodnesli Tibetané zraněné k lamům, ale do sídla britské mise, kde bylo vždycky několik volných lůžek pro domorodce. Anglický lékař měl stále plné ruce práce: každého jitra stála před jeho ordinací dlouhá fronta čekajících nemocných a odpoledne vykonával návštěvy po městě.

Mniši trpěli mlčky tento vpád do sféry svého vlivu, úspěchy moderního lékařského ošetření se totiž nedaly ignorovat -, a kromě toho Velká Británie znamenala v Asii mnoho.

Zdravotnická péče v Tibetu je ještě v plenkách. Anglický lékař a lékař v úřadu čínského zástupce, který mě také ošetřoval, byli jediné lidi s lékařským vzděláním pro tři a půl milionu obyvatel.

Zdravotníci by našli v Tibetu bohaté pole působnosti. ale vláda nikdy nedovolí povolání do země zahraniční lékaře. Všechna moc spočívá v rukou mnichů a ti kritizují dokonce i vládní úředníky, když se nechají ošetřit anglickým lékařem...

Kapitola 36.

NAŠE PRVNÍ PRACOVNÍ ÚKOLY.

Dobрым znamením pro naši budoucnost bylo, když jednoho dne pozval vysoký církevní hodnostář Aufschnaitera a pověřil ho stavbou zavodňovacího kanálu. Štěstím jsme téměř ztratili řeč. První krok k pevné existenci ve Lhasě byl učiněn a cestu k ní nám razili mniši!

Aufschnaiter se ihned pustil do vyměřovacích prací; pomáhal jsem mu při tom, protože neměl k ruce žádné odborné síly. A tak jsem se plahočil na jeho pracoviště u Lingkhoru. Očekával mě tu nepopsatelný obraz, na celém světě zcela jistě bez konkurence.

Seděly tu na bobku stovky mnichů přikrytých červenými kutnami a oddávaly se činnosti, pro kterou my zpravidla vyhledáváme ústraní; bylo to nepředstavitelné. Vůbec jsem Aufschnaiterovi pracoviště nezavídal. Zabrali jsme se do vyměřování, nehleděli vpravo ani vlevo, mlčeli a skoro ani nedýchali. Koukali jsme jen být co nejrychleji pryč z těchto neutěšených míst.

Aufschnaiterovi šly přípravné práce dobře od ruky a už za čtrnáct dní mohl započít s hloubením kanálu. Dostal k dispozici sto padesát dělníků; připadali jsme si jako velkopodnikatelé. Avšak pracovní metody této země jsme teprve měli poznat...

Mezitím jsem si i já našel zaměstnání. Ccharongova zahrada byla pro mne -, nemocného muže -, stále ještě nejvhodnějším místem pobytu, a tak jsem přemýšlel, jak přispět k jejímu zkrášlení. Až jsem dostal dobrý nápad: postavím vodotrysk!

Měřil jsem, kreslil a brzy byl hotový pěkný plán. Ccharong byl nadšený. Osobně vybral několik sluhů, kteří mi měli pomáhat.

A tak jsem pohodlně seděl na slunci a řídil svou skupinu. Zakrátko jsme položili podzemní vedení a vykopali bazén. Při betonování si Ccharong nedal ujít příležitost, aby sám nepřiložil ruku k dílu; od postavení velkého železného mostu se považoval za experta v betonování.

Pak jsme umístili na střechu domu nádrž, která měla napájet vodotrysk. Bohužel pumpování vody nahoru bylo dosti namáhavé. Avšak udělal jsem z nouze ctnost a využíval ruční pumpy k tréninku svalů.

Konečně nadešel velký okamžik: vodotrysk poprvé vysoko vychrlil proud vody. V celém domě zavládla dětinská radost. Od onoho dne se stal vodotrysk, jediný v celém Tibetu, velkou senzací Ccharongových vyhlášených zahradních slavností.

Mnoho nových dojmů a nezvyklá činnost nám téměř daly zapomenout na starosti. Jednoho dne večer nám Ccharong ukázal tibetsky psaný časopis s článkem, který psal o nás. Zvědavě jsme se na něj vrhli. Článek popisoval docela pěkně, jak jsme se probíjeli horami do Lhasy a zde prosili zbožný a neutrální Tibet o ochranu. Přátelské řádky mohly příznivě ovlivnit veřejné mínění. Očekávali jsme od nich podporu naší žádosti.

Časopis by byl v Evropě ovšem zcela bezvýznamným plátkem. Vycházel měsíčně v Kalimpongu, tedy v Indické republice, v nákladu pouhých pěti set exemplářů, přitom měl vydavatel dost starostí, aby je vůbec prodal. Avšak ve Lhase byl dost rozšířený právě v kruzích, které nám mohly být prospěšné. Jednotlivé výtisky docházely dokonce tibetologům na celém světě...

Kapitola 37.

SPORTOVNÍ SLAVNOSTI PŘED BRANAMI LHASY.

Novoroční slavnosti nebyly ještě u konce. Největší obřady byly sice už za námi, avšak teď právě začínaly na Barkoru před Cuglakhangem sportovní akce, což mě jako zkušeného sportovce zvlášť zajímalo. Každý den jsme byli na místě už při východu slunce, protože závody začínaly velmi časně.

Zajistili jsme si okno s pěkným výhledem ve druhém patře úřadu čínského zástupce a odtud jsme přihlíželi, dobře ukryti za závěsem. Jenom tak bylo možné obejít zákaz sedět v přítomnosti regenta výš než on. Regent trůnil za gázovou záclonkou v nejvyšším patře Cuglakhangu. Čtyři kabinetní ministři přihlíželi z jeho oken.

Nejprve přišly na řadu zápasy. Nemohl jsem rozhodnout, zda šlo o řeckořímský zápas, nebo o zápas ve volném stylu. Zápasy měly vlastní pravidla: k prohře stačilo, když se zápasník dotkl země kteroukoli částí těla kromě chodidel. Neexistovaly žádné přihlašovací listiny ani jakékoliv přípravy. Na zemi se rozprostřela plstěná zíněnka a z mnoha tisíc diváků se přihlašovali muži, kteří nastupovali vždy dva proti sobě. Trénink neexistoval.

Zápasníci měli na sobě jen malou koženou zástěrku a v ranním chladu se třásli zimou. Všichni měli urostlé, svalnaté postavy.

S divokými posuňky mávali pažemi soupeřovi před nosem, předstírali odvahu a chlubili se svou silou. O vlastním zápasení neměli však ani ponětí; pro každého opravdového zápasníka by byli lehkým protivníkem.

Zápasy byly krátké, dvojice se rychle střídaly. Usilovný boj o vítězství jsem neviděl. Však také na vítěze nečeká žádné zvláštní vyznamenání; oba sportovci, vítěz i poražený, obdrží bílou stuhu. Skloní se před pönpem, který ji důstojně předává, třikrát se vrhnou k zemi, aby prokázali úctu regentovi, a v nejlepší shodě se opět zařadí do davu.

Pak následoval závod ve zdvihání břemen. Hladký velký kámen byl jistě svědkem stovek novoročních slavností. Závodník jej musel zdvihnout a nést kolem vlajkového stožáru. Podařilo se to jen málokomu. Závodníci obvykle přecenili své síly; přistupovali ke kameni s přehnanými gesty a potom jej sotva nadzvedli. Když někomu vyklouzl z ruky a téměř mu dopadl na nohu, bylo všude kolem plno smíchu.

Najednou bylo z dálky slyšet úder kopyt pádících koní. Závod ve zdvihání byl okamžitě přerušen. Začínají dostihy! A už se kolem řítí koně v oblacích prachu.

Ani pro dostihy neexistuje vyměřená dráha. Mnišská stráž holemi odhání zvědavý dav, který se neopatrně tlačí do cesty; v poslední chvíli si pádící koně sami prorazí cestu. I tento závod je pro nás nezvyklý. Koně nemají jezdce. Při hromadném startu několik kilometrů za městem je vypustí a oni dál běží volně k cíli a razí si cestu neochotně ustupujícím špalírem diváků. Startovat mohou pouze koně chovaní v Tibetu. Každý má jméno vlastníka napsané na plátně na hřbetě. Jde o čest stáje -, vyhrát však smí samozřejmě pouze kůň dalajlámův nebo vládní! Kdyby se náhodou nějakému jinému zvířeti podařilo předhonit vládní koně, sluha by ho zastavil před cílem. Koňské dostihy jsou sledovány s velkým napětím. Vzrušený dav a sluhové šlechticů povykují a křičí, snaží se závodící zvíře povzbudit. Aristokrati, většinou vlastníci koní, si zachovávají důstojnost. Celé závodní pole se kolem nás přehnalo k cíli za městem jako na divokém honu.

Prach zvířený koňskými kopyty se ještě ani nerozptýlil a už se blíží první oddechující běžci. Co všechno se tu za běžce považuje! I tohoto závodu se může zúčastnit kdokoli, a tak kluše po trati všechno, co má nohy, od starců po malé chlapce. Běží bosí, nohy mají krvavé, plné puchýřů, tváře stažené úsilím, jak nemohou popadnout dech. Je vidět, že nikdy v životě netrénovali. Daleko před cílem osmikilometrové dráhy jich většina odpadne; jejich bolest či utrpení kvitují diváci úsměšky.

Ještě nedorazili do cíle všichni běžci a už začíná nový program. Přihnali se opět koně, tentokrát s jezdci. Dav je vítá jásotem. Jezdci mají na sobě staré historické kostýmy a divoce bičují svá zvířata, aby z nich dostali poslední rezervy. Diváci hlučí a gestikulují, vtom se jeden kůň splášil a jezdec letí obloukem mezi dav, nikoho však příhoda nevzruší.

Jezdeckým turnajem závody na Barkoru končí. Nastupují všichni vítězové. Na dřevěných tabulkách, které nesou v ruce, je napsáno pořadí, v němž prošli cílem. Předstupuje asi sto běžců a stejný počet jezdců. Rozhodčí jim předávají barevné a bílé stuhy.

Diváci netleskají, potlesk je tu neznámý. Národ se jen směje, povykují a má radost z toho, když se naskytne komická situace; má zájem o divadlo, o podívanou.

Na závěr sportovních slavností se konají ještě jezdecké hry na velké louce před Lhasou.

Stojíme uprostřed obrovského davu a jsme potěšeni, když nás jeden šlechtic pozve k sobě do stanu. Slavnostní stany poskytují malebný obraz.

Jsou postavené v řadě podle hodnoty majitele a ušité z drahocenných hedvábných nebo brokátových tkanin, zdobených nádhernými ornamenty. K tomu honosná roucha mužů a žen -, zkrátka barevná symfonie!

Světští úředníci od čtvrtého stupně výš nosí svítivě žlutý hedvábný oděv a k němu široký talířovitý klobouk lemovaný modrou liškou. Mimochodem -, tyto liščí kožešiny pocházejí z Hamburku, tibetské jsou prý méně kvalitní. Nejen ženy, nýbrž i muži se snaží navzájem předtrumfnout drahocenností šatu. Jejich ryze asijská záliba v hodnotách spojuje Tibetany s mnoha místy světa, ačkoli sami nejsou právě nejlepšími znalci zeměpisu. Tak modré lišky pocházejí z Hamburku, perly z Japonska, tyrkysy přes Bombaj z Íránu, korály z Itálie, jantar z Berlína a Královce.

Sám jsem později psával často dopisy do celého světa, kdykoli chtěl nějaký zámožný šlechtic něco objednat.

Okázalost a pompa jsou v Tibetu životní potřebou. Bohatí Tibeťané je musí znovu a znovu projevovat při oblékání a slavnostech. Lid luxus nezná, ale má jej rád u svých pánů; o to víc pak zbožňuje jejich moc. Časté slavnosti jsou vlastně přehlídkami moci a honosnosti. Vysocí pönpové vědí, co národu dluží. Když si posledního dne slavností čtyři kabinetní ministři vymění své drahocenné přikrývky hlavy s klobouky svých sluhů lemovanými červenými třásněmi, aby pro tento okamžik manifestovali spojení s lidem, nezná jásot a obdiv hranic.

Ale teď nazpět k jezdeckým hrám. Jsou nejpobláznivější zábavou, pravděpodobně je to pozůstatek někdejších velkých vojenských přehlídek. Kdysi museli feudální páni předvádět svému panovníkovi v určený čas svá vojska, aby dokumentovali stálou připravenost pro případ války. Tento obsah se již dávno vytratil, avšak leccos při hrách ještě připomíná slavné válečné období, spojované s panstvím Mongolů, o jejichž jezdeckých kouscích se vyprávějí obdivuhodné zkazky.

I dnes jsme často žasli nad neuvěřitelnou obratností Tibeťanů na koních. Každá zámožná rodina vysílá na hry určitý počet účastníků. Snaží se pochopitelně vybrat ty nejlepší, aby se při hodnocení dobře umístili. Svě mistrovství dokazují v jízdě na koni a ve střelbě. Nevycházel jsem při tom z údivu. Muži sedí v sedle téměř vzpřímeně, v plném cvalu mávají předovkou s čadícím doutnákem nad hlavou a střílejí do terče zavěšeného v pravém úhlu k jezdecké dráze. Vzápětí vymění pušku za luk-, od dalšího terče je odděluje asi dvacet metrů -, a už diváci s jásotem oznamují přímý zásah. Je neuvěřitelné, jak dovedně zacházejí Tibeťané se zbraněmi a jak je umějí střídat.

Při sportovních slavnostech dokazuje tibetská vláda svou pohostinnost i vůči cizincům. Pro všechny zahraniční zástupce jsou postaveny čestné

stany a sluhové s důstojníky se starají o to, aby hostům splnili každé jejich přání.

Tehdy na hřišti jsem si všiml množství Číňanů. Mezi Tibetány se nápadně vyjmají, přestože náležejí ke stejné etnické skupině.

Tibeťané nemají vysloveně šikmé oči, tvar jejich obličeje je souměrnější, líce růžové. Číňané už dávno zaměnili řasnatá roucha většinou za evropský šat, mnoho z nich -, v tomto směru nejsou tak konzervativní jako Tibeťané -, nosí brýle. Většinou jsou to obchodníci, usadili se ve Lhase a udržují se starou vlastní výhodná obchodní spojení; žijí zde rádi. Často se ve Lhase usazují nastálo. Má to své zvláštní důvody: většina Číňanů jsou totiž náruživí kuřáci opia. V Tibetu zákaz kouření opia neexistuje, i když úřady nevidí rády ani obyčejné kouření a v některých případech je dokonce zakazují. Mnohdy sáhne po opiové dýmce také domorodec, sveden příkladem Číňanů. Potom nastupuje autoritativní dohled vlády. Kouření opia se nemůže rozšířit, protože úřady přísně sledují každou kuřáckou vášeň. Ve Lhase je sice možné dostat jakýkoliv druh světových cigaret, avšak v úřadě, na ulici a při slavnostech je kouření přísně zakázáno. A když na Nový rok převezmou na určitý čas vládu mniši, je zakázán dokonce i prodej kuřiva.

Zato všichni Tibeťané šňupou! Laici i mniši používají tabáku, který si sami připravují; každý je pyšný na svou směs. Když se sejdou dva Tibeťané, vytáhnou nejprve šňupavý tabák a nabídnou si malou špetku. Přitom se rádi pochlubí svými tabatěrkami.

Mohli jsme tu obdivovat všechny druhy -, od laických vyrobených z jačích rohů, až po drahocenné nefritové lahvičky vykládané zlatem. Tibeťané pozorně nasypou prášek na nehet palce a pak... Ve šňupání jsou ohromně rutinovaní, vyfukují z úst mocná oblaka, aniž by přitom kýchlí. Když někdo přece jen silně kýchne kvitují to přítomní vždy s velkou veselostí.

Ve Lhase žijí také Nepálci. Z dálky lze na těchto kupcích podle bohatého oděvu poznat, jak dobře se jim vede. Díky staré smlouvě jsou ještě dnes osvobozeni od všech daní; tuto výhodu jim musel Tibet poskytnout po prohrané válce. Nepálci toho dovedou vydatně využívat. Nejdražší obchody na Barkoru patří jim; jsou rafinovanými obchodníky se šestým smyslem pro dobrý výdělek. Často nechávají své rodiny v Nepálu a později se k nim vracejí -, na rozdíl od Číňanů, kteří se rádi žení s Tibeťankami a mají vzorná manželství.

Při oficiálních slavnostech se úřad nepálského zástupce v té pestré směsici vyjímá jako barevný ostrov. Oděvy jeho pracovníků vynikají nádhernými tóny. Rudé vojenské kabáty gurkhské tělesné gardy jsou

zdaleka nápadné.

Tito nepálsí vojáci se ve Lhasě těší jisté proslulosti. Chytají totiž ryby, přestože to není dovoleno. Když se to donese tibetským úřadům je nepálskému zástupci podán slavnostní protest.

A pak začne divadlo. Provinilci musí být potrestáni, neboť zástupci příliš záleží na dobrých vztazích s tibetskou vládou; úředníci však zpravidla nejsou v celé záležitosti právě nevinní, protože i mnoho šlechticů ve Lhasě holduje rybím pokrmům. Proto jsou hříšníci po hrozném hromobití odsouzeni k bičování, avšak trest obyčejně není vykonán...

Nikdo z obyvatel Lhasy by se neodvážil jít chytat ryby. V celém Tibetu má privilegium rybolovu jen jediné místo. Leží na řece Cangpo, uprostřed písečné pouště. Nedaří se tam žádnému obilí, dobytek není kde pást, protože tam neroste tráva. Rybolov je jediným zdrojem obživy, a proto zde zákon povolil výjimku.

Obyvatelstvo této obce je ovšem považováno za podřadnou kastu, stejně jako cech řezníků a kovářů.

Významnou a početnou část obyvatelstva Lhasy tvoří muslimové. Mají svou mešitu a požívají plné svobody svého náboženství. To je jeden z nejhezčích rysů tibetského národa: přestože má církev absolutní moc, nejsou Tibetané nesnášenliví a respektují každé, i to nejposlednější náboženství.

Muslimové se sem většinou přistěhovali z Indie a silně se tu promísili s Tibetany. Podle své víry nejprve požadovali, aby jejich manželky přestoupily na islám; vláda si však vyhradila, že nebude takové sňatky povolovat, pokud si Tibetanka nezachová svou víru.

Ženy a dívky ze smíšených manželství nosí dál svůj krásný tibetský кроj s příčné pruhovanými zástěrami, islámský závoj má pro ně pouze symbolickou podobu pokrývky hlavy. Muži se od ostatních občanů liší fezy a turbany. Většinou se také živí obchodem a mají dobré styky s Indií a zvláště s Kašmírem.

Při jezdeckých slavnostech má cizinec jedinečnou možnost pozorovat lhaské obyvatelstvo na velké louce jako na dlani.

V Tibetu žije ještě pestrá směsice Ladačanů, Bhútiů, Mongolů, Kirantů, Kazachů, Ujgurů a jak jen se všechny ty sousední národnosti jmenují. Zvláštní pozornost si zaslouží čínští muslimové Chuej-chuej z okolí jezera Kóke-núr; patří jim jatky ve zvláštní čtvrti vedle Lingkhoru. Ostatní obyvatelé se na ně dívají trochu svrchu, protože se proviňují proti příkazu buddhistické víry nezabíjet zvířata. I oni však mají vlastní chrám.

Přestože se obyvatelstvo Lhasy od sebe náboženstvím, původem i obyčejí tolik liší, při novoročních zábavách se scházejí všichni dohromady.

Mírumilovně vedle sebe stojí dokonce i stany dvou největších historických rivalů usilujících o přízeň Tibetu -, Angličanů a Číňanů.

Po jezdeckých hrách a střelbě z luku na dálku tvořil závěr sportovních slavností závod šlechticů. V životě jsem něco podobného neviděl. Nevěřil bych, že je něco takového vůbec možné.

Rozhodčí napjali barevný závěs, před který zavěsili navzájem do sebe zastrčené kožené prstence kolem černého terče o průměru asi patnácti centimetrů. Střelec vystřeluje šíp ze vzdálenosti asi třiceti metrů. Šíp za letu vydává zvláštní, daleko slyšitelné zvuky. Později se mi dostal jeden takový šíp do ruky, takže jsem si jej mohl podrobněji prohlédnout. Místo hrotu má provrtanou hlavici: vzduch pronikající za letu otvory vyluzuje zvláštní zpěvavé tóny. Závodníci stříleli tak přesně, že téměř každý šíp zasáhl střed terče. Také šlechtici byli odměněni bílými stuhami.

Když slavnost skončila, vraceli se šlechtici do města ve skvělém průvodu. Zástupy lidí při okrajích cesty upřímně obdivovaly okázalost svých polobohů. Všichni jsou sytí; očím i uším se dostalo žádaného divadla a srdce věřících se ještě dlouho bude kochat mystikou rituálních ceremoniálů při vystoupení mladého dalajlámy. Teď už se zase mohou vrátit ke všednímu životu. Kupci otvírají obchody a se starou lstivostí začínají opět nabízet zboží, hráči v kostky se znovu rozsadí na rozích ulic a psi se vrátí do města, protože v době očisty je vykazali za Lingchor.

Kolem nás bylo ticho. Léto se blížilo, mé ischiatické bolesti se lepšily. O vypovězení nepadlo ani slovo. Stále mě ještě ošetřoval anglický lékař, ale za pěkného počasí jsem už mohl pracovat na zahradě. Zakázek jsem teď měl vrchovatě: brzy se rozkřiklo, že nové úpravy a vodotrysk v Ccharongově zahradě jsou mým dílem, a tak přicházel jeden šlechtic za druhým a chtěl mít něco podobného.

Tibeťan totiž velmi miluje svou zahradu. Na každém kousíčku půdy pěstuje květiny, člověk je často nachází v nejpozoruhodnějších nádobách, ve starých čajnících, plechovkách od konzerv, v rozbitém nádobí. V každém domě, v každé místnosti se vystavují květiny jako klenoty a v zahradách se jim prokazuje skutečný kult.

Aufschnaiter byl velice zaměstnán. Stavěl první odborně projektovaný zavodňovací kanál. Od rána do večera byl na staveništi, pouze o velkých svátcích práce ustávala. Za zvlášť šťastnou okolnost bylo možné považovat to, že objednateli byli mniši.

I když světští hodnostáři mají ve správě země svůj význam, poslední slovo při rozhodování všech otázek přísluší nakonec malé církevní klice...

Kapitola 38.

ŘÁD CEDUNGŮ.

Nemálo mě proto potěšilo, když jsem byl jednoho dne pozván do zahrady cedungů.

Cedungové jsou církevní úředníci, kteří tvoří jakýsi řád. Svou přísnou výchovou k jednotě vysoko převyšují světské úředníky.

Patří k nejbližšímu dalajlámovu okolí. Všichni osobní sluhové mladého vládce pocházejí z tohoto řádu: komorník, učitelé i osobní pověřenci, ti všichni jsou vysocí cedungové. Dalajláma se kromě toho denně zúčastňuje jejich povinných schůzek, které slouží k prohlubování pospolitosti.

Církevní úředníci cedungského řádu prošli bez výjimky přísnou výchovou; jejich škola je umístěna ve východním křídle Potály. Učitelé přicházejí podle tradice z proslulého kláštera Mindolling, ležícího na jih od Cangpa. Klášter proslul svou péčí o tibetské písemnictví a o gramatiku. Do cedungské školy může vstoupit každý mladý Tibeťan, avšak přijetí do vlastního řádu je velice obtížné. Existuje totiž mnoho staletí starý předpis, který omezuje počet členů: cedungů smí být vždy jen 175. Tento počet platil dříve také pro světské úředníky, takže celkem bylo vždy v Tibetu pouze 350 úředníků; zavedením nových úřadů se v poslední době tento počet trochu zvýšil.

Když mladý mnišský adept dosáhne osmnácti let, může se po vykonání určitých zkoušek a pochopitelně s trochou protekce stát cedungem. Tím současně získá nejnižší hodnost a podle svých schopností se může vypracovat až do třetího stupně. Cedungové nosí obvykle červené mnišské kutny, přes ně však přetahují barevnou látku; muži třetího stupně mají například přehoz žlutý.

Mladí cedungští žáci pocházejí zpravidla z venkova, a vytvářejí tak zdravou protiváhu k dědičné světské šlechtě. Očekává je velké pole působnosti, protože neexistuje žádné vládní místo, kde by vedle světského úředníka neseděl ještě církevní představitel.

Tímto společným výkonem moci má být zabráněno despotické diktatuře jednotlivců, nebezpečí, ke kterému má feudální systém vždy velmi blízko.

Zavolal si mě nejvyšší komorník mladého dalajlámy, jehož zvučný titul zněl dönher-chenmo. Navrhl mi, abych zvelebil cedungskou zahradu. To byla pro mě velká příležitost! Naznačil mi, že i v dalajlámově zahradě je zapotřebí nových zařízení, a když budou s mou prací spokojeni...

Okamžitě jsem souhlasil. Dali mi k ruce několik pomocníků a pustil

jsem se s nadšením do díla. Sotva mi zbýval čas pro soukromé hodiny angličtiny a matematiky, které jsem dával několika mladým šlechticům.

Co se nám teď mohlo ještě přihodit? Naše zakázky přicházely z nejvyšších církevních míst. Neznamenal to, že se v Tibetu s naší přítomností smířili a že nás hodlají mlčky trpět?

Avšak ještě jednou přišel těžký šok. Jednoho jitra nás navštívil vysoký úředník zahraničního úřadu jménem Kjibug, poslední ze čtyř Tibeťanů, kteří před mnoha lety studovali v Rugby. Jeho úkol mu byl velice nepříjemný. S mnoha omluvami a velkým politováním nám sdělil, že mě anglický lékař uznal za schopného cesty, a že tedy očekává náš neprodlený odchod. Jako doklad mi ukazoval dopis z britské mise. Lékař v něm sděloval, že sice ještě nejsem plně zdrav, avšak že cesta již pro mne neznamená nebezpečí života.

Zůstali jsme s Aufschnaiterem jako když nás uhodí palicí. Tedy s tím jsme už nepočítali! Avšak vzchopili jsme se a pokusili se zdvořile a rozumně protestovat. Má nemoc mohla při nejmenším popudu vzplanout nanovo se starou silou; co by se mnou bylo, kdybych najednou uprostřed obtížné cesty nebyl schopen jediného kroku? Kromě toho v Indii právě nastalo období veder.

Nikdo, kdo tak dlouho pobýval ve zdravém Lhaském horském vzduchu, nemůže přechod vydržet bez újmy na zdraví. A co by bylo s naší prací? Začali jsme ji z příkazu nejvyšších míst a rozhodně ji hodláme dokončit. Ještě jednou se obracíme na vládu s důraznou žádostí.

Naoko jsme se tvářili, že se brzy vydáme na cestu do Indie, současně jsme však plánovali nový útěk do Himálaje. V Indii totiž naši kamarádi stále ještě seděli v internačním táboře, i když se již psal duben 1946.

Od tohoto dne jsme však už nikdy neslyšeli o nějakém příkazu, že bychom museli odejít. Přesto jsme jej ještě nějaký čas stále očekávali.

Mezitím jsme ve Lhasě zdomácněli. Na ulicích jsme již nevzbuzovali žádný rozruch, děti si na nás neukazovaly prstem, už nás nenavštěvovali zvědavci, ale jen přátelé. Také britská mise se zřejmě přesvědčila o naší bezúhonnosti, neboť přestože v Dillí stále vyžadovali naše vydání, nedělo se to s velkou vehemencí...

A tibetská oficiální místa nás ujistila, že jsme tu rádi viděni.

Stále lépe jsme se zabydlovali. Vydělávali jsme již dost, takže jsme nebyli závislí na Ccharongově pohostinnosti. Práce nám činila potěšení a čas rychle ubíhal... Jediné, po čem jsme marně toužili, byla pošta z domova. Již přes dva roky jsme byli bez jakýchkoli zpráv; jistě nás již dávno považovali za mrtvé. Avšak utěšovali jsme se vždy znovu tím, že naše situace je velmi dobrá a že máme všechny důvody být spokojeni. Měli

jsme střechu nad hlavou a byli jsme zbaveni existenčních starostí. Neželeli jsme vymožeností západní civilizace; Evropa se svým zmatkem byla tak daleko! Často jsme potřásali hlavou, když jsme seděli u rádia a poslouchali zprávy. Nijak nás neponoukaly k návratu...

Mnoho změn přinášela do našeho života pozvání do nejurozenějších lhaských rodin. Znovu a znovu jsme se museli obdivovat tibetské pohostinnosti a žasnout nad vybranými pokrmy, které při těchto příležitostech přicházely na stůl...

Kapitola 39.

NEJMladší SYN "SVATÉ MATKY".

Všechno, co jsme doposud viděli, zasunula do pozadí první oficiální recepcce, které jsem se zúčastnil v domě dalajlámových rodičů. Připletl jsem se k tomu vlastně náhodou. Právě jsem pracoval v zahradě na nějakých úpravách, když si mě dala zavolat "svatá matka" a prohlásila, abych pro dnešek nechal práce a připojil se k hostům. Cítil jsem se mezi vybranou společností v přijímacím pokoji trochu rozpačitý. Shromáždilo se tu asi třicet šlechticů, měli na sobě nejnádhernější roucha a nálada byla vpravdě znamenitá. Dozvěděl jsem se brzy důvod slavnosti: oslavovalo se narození nejmladšího syna "svaté matky", který přišel na svět před třemi dny. Nesměle jsem zakoktal svá blahopřání a předal rychle vypůjčenou stuhu. "Svatá matka" se jen blahosklonně usmívala. Znovu jsem měl příležitost se jí obdivovat: procházela se po pokoji jakoby nic a živě se bavila s hosty.

Je úžasné, jak rychle se zdejší ženy zotavují po porodu. Celé záležitosti věnují minimální pozornost. Lékaři tu nejsou, ženy si pomáhají navzájem. Každá matka je hrdá, má-li hodně zdravých dětí. Kojí vždy samy a s obdivuhodnou vytrvalostí; není neobvyklé, když se ještě tříleté ba čtyřleté děti shánějí po prsu. Ženy kočovníků nosí kojence v jakési kapse z ovčí kožešiny na prsou i při práci; když dostane nemluvně hlad, samo si najde potravu.

Chudí i bohatí bez rozdílu mají v Tibetu děti velmi rádi a rozmazlují je. Bohužel téměř v každé rodině si vybírají svou daň venerické choroby, a tak zvláště v městech nebývá dětí mnoho.

Narodí-li se dítě ve šlechtické rodině, hned dostane vlastní služebnou, která ve dne v noci nesmí kojence opustit. Narození potomka se vždy velkolepě oslavuje. Křtiny nebo kmotrovství v našem pojetí neexistují. Jméno -, lépe řečeno jména, protože každý novorozenec jich dostane několik -, vyhledává lama, který přitom sleduje různé aspekty a vztahy ke světcům. Překoná-li dítě nějakou vážnou chorobu, dává se mu obvykle jméno nové, protože s dřívějším byla spojena zlá sudba.

Něco podobného učinil i jeden můj dospělý přítel po těžké úplavici; jeho nové jméno jsem si pořád pletl se starým.

Oslava narození nejmladšího dalajláma bratra byla radostná a opravdu lukulská událost. Seděli jsme na polštářích u malého stolku, přesné rozdělení podle hodností a vážnosti.

Dvě hodiny přicházely na stůl stále nové a nové chody. Pokusil jsem se

je spočítat, ale skončil jsem u čtyřicítky. Člověk musí mít cvik, aby se zpočátku dokázal ovládat a vydržel až k posledním skvělým pochoutkám. Hbití sluhové stavěli na stoly mísu za mísou, mlčky je opět sbírali a přinášeli nové. Co všechno se podávalo! Vedle domácích pokrmů z ovčího a jačího masa, kuřat a rýže se servírovaly delikatesy z celého světa, indické speciality, curry a všemožné chuť dráždící přísady. Když nakonec přišla obligátní nudlová polévka, hosté ji už těžko zdolávali. Přestože byli všichni unaveni nadmírou jídla, začali někteří hosté hrát. Čas do večere uběhl jako vítr. Pak přišla nová hostina, ještě důkladnější. Znovu jsme se hodiny zabývali jídlem. Člověk se v duchu divil, že vůbec ještě existují pokrmy, které se nepodávaly. Nakonec se pila spousta místního piva čhangu -, jídlo bylo silně kořeněné a vyvolávalo žízeň.

Komu bylo pivo příliš slabé, mohl dostat whisky nebo portské víno. Nálada stoupala a hostitel měl radost, když se jeho hosté chovali nenuceně. Malá špička není v Tibetu žádnou hanbou, oceňuje se jako příspěvek k dobré pohodě.

Recepte v domě šestinedělky skončila po večeři. Na dovršení pohostinnosti stáli venku připraveni sluhové a koně, aby rozvezli hosty domů. Rozloučili jsme se s mnoha díky; na krk nám ještě hostitelka zavěsila bílou stuhu.

Pozvání přicházela ze všech stran. Člověk musí mít vycvičený sluch, aby rozeznal, které pozvání je pouze zdvořilost a které je míněno vážně. Trvalo dlouho, než jsme se s Aufschnaiterem naučili rozlišovat jemné rozdíly i ve vyjadřování a tónu řeči; se způsobem, jakým jsme bývali zváni, jsme mohli být skutečně spokojeni...

Kapitola 40.

PŘÁTELSTVÍ S LOZANG SAMTÄNEM.

V domě dalajlámových rodičů jsme byli hosty ještě mnohokrát a s Lozang Samtänem mě brzy spojovalo upřímné přátelství. Byl to sympatický mladík. Stál právě na prahu své mnišské úřednické dráhy a čekala ho skvělá kariéra, předznamenaná narozením a postavením dalajlámy, jeho bratra. Jednou se stane důležitým prostředníkem mezi svým bratrem a vládou. Avšak váha této hodnosti už teď měla své stinné stránky. Lozang se nemohl chovat volně, z každého jeho kroku se hned vyvozovaly závěry. Když přišel oficiálně do domu nejvyššího úředníka, společnost při jeho vstupu hned uctivě zmlkla a všichni -, ať to byli kabinetní ministři nebo guvernéři -, vstali, aby dalajlámovu bratrovi vzdali čest.

To snadno mohlo mladému chlapci stoupnout do hlavy, avšak Lozang Samtän si zachoval svou skromnost.

Často mi vyprávěl o bratrovi, který žil v Potále velmi osaměle.

Bylo mi vždy nápadné, že se při některých zábavách hosté okamžitě ukryjí, když spatří dalajlámu procházejícího se po střeše Potály. Lozang mi vše vysvětlil. Mladý vladař má několik prvotřídních dalekohledů, které dostal darem, a rád se baví tím, že ze střechy pozoruje život a ruch u svých poddaných ve městě. Potála se pro něj vlastně stala zlatou klecí. Mnoho hodin denně tráví učením a modlením v pochmurných prostorách. Volného času a zábav má jen poskrovnu. Kdykoli nějaká veselá společnost cítí, že ji dalajláma pozoruje, honem se klidí ze zorného pole dalekohledu. Lidé nechtějí zarmucovat srdce mladého vládce, který nikdy nepoznal podobné radovánky.

Lozang Samtän byl dalajlámovým jediným přítelem a důvěrníkem; měl k němu kdykoli přístup. Už nyní byl zprostředkovatelem mezi vnějším světem a dalajlámou, protože svému bratrovi podával zprávy o všem, co nového se událo. Dozvěděl jsem se, že se dalajláma velmi zajímal o naši činnost a že mě často pozoroval dalekohledem při zahradnických pracích.

Lozang mi také vyprávěl, jak se jeho bratr velice těší na přestěhování do letního sídla Norbulingky. Nastala nejhezčí roční doba.

Potála se mu zdá příliš těsná, touží po pohybu v přírodě; chtěl by odjet co nejdříve.

Písečné bouře ustaly a rozkvetly broskvoně. Na blízkých horských štítech se v horském slunci oslnivě třpytily poslední zbytky sněhu. Tento kontrast dává plně probuzenému jaru jedinečný půvab, který znám z hor

své vlasti. Nadešel také den, kdy nastalo zcela oficiálně léto. Byl to den převlékání do letních šatů. Zimní kožichy se nemohou odložit podle vlastní úvahy, ale na základě různých znamení ze starých náboženských knih se každoročně stanoví den, kdy šlechta a mniši oblékají letní oděv. Je jedno, zda potom ještě nastane zima, začne sněžit nebo zda bylo předtím teplo. Často jsem slýchal stížnosti, že se tentokrát měnilo příliš pozdě nebo naopak brzy a že se lidé horkem buď dusili či načisto mrzli. Avšak co se jednou v Tibetu rozhodlo, to se dodrželo.

Změna se prováděla výzvou a byla spojena s dlouhým ceremoniálem. Sluhové přinášeli v rancích na zádech nový oděv.

Mniši to měli snadné, vyměnili pouze kožešinový klobouk, který nosili při církevních obřadech, za talířovitou pokrývku hlavy z papírové hmoty. Když se všichni náhle objevili v letních šatech, celý obraz města se změnil jako šlehnutím čarovného proutku.

Avšak ještě jednou se převlékají oděvy: když všichni úředníci doprovázejí svého mladého vládce v nádherném procesí do letního sídla.

Na tento průvod jsme se s Aufschnaiterem těšili. Musela se při něm přece vyskytnout příležitost spatřit jednou Živého buddhu zblízka...

Kapitola 41.

PROCESÍ DO NORBULINGKY.

Slunce nádherně hrálo. Bylo pravé letní počasí, celé město proudilo ven ze Západní brány a stavělo se podél cesty dlouhé tři kilometry, vedoucí z Potály do Norbulingky. V životu nebezpečné tlačení bylo uměním zajistit si dobré místo.

Z daleka široka sem proudilo vše, co stálo na nohou; už to samo bylo skvělé barevné divadlo. Znovu jsem jen litoval, že nemám u sebe kameru, neboť jenom barevný film by dokázal zachytit tento pestrý, zajímavý obraz. Byl to den radosti pro mladé i staré, slavnost počátku léta. Sám jsem byl rád, že chlapec smí opustit tmavé vězení a přemístit se do krásné letní zahrady.

V jeho životě bylo tak málo slunce!

I když Potála vypadá zvenčí architektonicky velkolepě, jako příbytek je krajně pochmurná a nepřívětivá. Pravděpodobně všichni vladaři mají přání uniknout z ní co nejrychleji. Letní zahradu založil sedmý dalajláma, dokončil ji však teprve třináctý.

Třináctý dalajláma byl velkým reformátorem a současně moderně myslícím člověkem. Jako první si dovilil dát dopravit do Lhasy tři automobily. Bylo to v té době něco neslýchaného. Rozebrali je na součástky, přenesli na jačích a lidských hřbetech přes hory a mechanik ve Lhasě je opět složil dohromady; byl potom jmenován dvorním šoférem. Teď mi často vypráví o svých třech vozidlech, která jsou dobře uschována v garáži. Jsou to dva austiny a jeden dodge, krátkou dobu pravá senzace "Střechy světa". Nyní auta truchlí pro mrtvého pána a pokojně rezivějí. Dodnes se tu se smíchem vypráví, jak jednou třináctý dalajláma použil austinu k útěku ze zimního paláce. Na podzim se tehdy s celou pompou vypravilo velké procesí do Potály, ale pak se najednou dalajláma posadil do vozu a nenápadně se vrátil do Norbulingky.

Z dále zazněly pozouny a trumpety -, procesí se blíží. Davem probíhá mumlání, ale vzápětí nastane všude klid. Zavládne uctivé ticho, protože čelo průvodu je již v dohledu. Předvoj tvoří zástup mnišských sluhů. V balících nesou osobní potřeby Jeho Svatosti. Každý balík je uložen ve žlutém hedvábí. Žlutá barva je barvou tibetské buddhistické cirkve, někdy nazývané "žlutá církev". Stará legenda vypráví, proč byla tato barva zvolena za symbol: Congkhapa, velký tibetský buddhistický reformátor, stál při vstupu do kláštera Sakja v zástupu noviců poslední. Když přišel při

oblékání na řadu, došly právě červené klobouky doplňující mnišské roucho. Aby dostal vůbec nějakou pokrývku hlavy, sáhlo se po prvním slušném klobouku, který byl po ruce; náhodou měl žlutou barvu. Congkhapa jej již nikdy neodložil a žlutá barva se stala znamením reformní církve.

Také dalajláma nosil při audiencích a obřadech žlutou hedvábnou čepici. Tato barva označovala všechny jeho předměty osobní potřeby; byla to jen jeho výsada.

Ve velkých klecích se nesli oblíbení dalajlámovi ptáci. Jeden papoušek křičel tibetský pozdrav a věřící zástup jej přijímal s nadšeným zájmem jako osobní poselství panovníkovo. Za služebnictvem v určitém odstupu kráčeli mniši s náboženskými korouhvemi a pak se objevila kapela na koních v pestrých starých krojích a se staromódními nástroji; vyluzovali na ně zvláštní vrnivé tóny. Dokonce ani bubny tak úplně neladily. Avšak hudebníci hráli nadšeně, hodně nahlas a s udivujícími pózami.

Následovalo cedungské vojsko, cedungové jeli na koních, přesně rozdělení podle hodnostních stupňů. Za nimi vedli sluhové vyšňořené oblíbené dalajlámovy koně. Mají žluté uzdy, všechny kovové části a sedla jsou vykládané zlatem; přes hřbety mají přehozené ruské brokátové přehozy. Koně, jako by vycítili, jak jsou drahocenní, si sebevědomě vykračují tanečním krokem. Dav je obdivuje s otevřenými ústy.

Teď přichází nejvyšší panstvo země! Muži vykonávající důležitý úřad osobních důvěrníků dalajlámy: komorník, číšník, učitel a hodnostáři, kteří zprostředkují styk mezi vládou a lidem. Jsou to vesměs mniši v hodnosti opatů, se žlutým hedvábným přehozem.

Po jejich boku kráčejí obrovští mužové z tělesné gardy vladaře.

Vybírají je pečlivě podle velikosti a zdatnosti. Nikdo z nich není menší než dva metry; jeden, jak jsem slyšel, měřil prý dokonce dva metry pětáctýřicet! Jsou to skuteční obři, a přesto mají ještě mohutná ramena vycpána. V ruce drží dlouhé biče. Jsou jediní, které je v tomto bezdechém tichu slyšet. Znovu a znovu hlubokým hlasem vyzývají přihlížející, aby ustoupili z cesty a smekli klobouk. Výzvy jsou zřejmě součástí ceremoniálu, protože lidé stojí bez pobízení všude uctivě při okraji cesty se skloněnou hlavou a sepjatýma rukama. Mnozí leží na zemi.

Pak slavnostně přechází nejvyšší velitel tibetské armády. Nese před sebou obnažený meč. Jeho khaki uniforma působí podivuhodně střízlivě vedle těžkých brokátových oděvů. Aby tuto prostotu vyrovnal, má epolety a vyznamenání z těžkého zlata; hlavu mu kryje tropická přílba.

A teď všichni zatajili dech: blíží se nosítka Jeho Svatosti. Jsou zahalena do žlutého hedvábí, které se ve slunečním svitu třpytí jako zlato. Nese je šestatřicet mužů v zelených suknicích, s červenými plochými čepicemi.

Kontrast intenzivních barev -, žluté, zelené a červené -, je strhující. Jeden mnich drží nad nosítky ohromný slunečník z pavích per hrajících všemi barvami. Obraz jako z dávno zapomenuté orientální pohádky je pravou pastvou pro oči...

Kapitola 42.

CHTĚLI BYCHOM SPATŘIT DALAJLÁMU.

Zástup kolem strnul v hlubokém předklonu, nikdo se neodvažuje zdvihnout zrak. Jsme jistě nápadní, protože se ukláníme jen zlehka, musíme dalajlámu vidět! A tu -, ke skleněnému okénku nosítek se přibližuje jemná tvář, usmívá se na nás... rysy vrozené důstojnosti a vznešenosti, úsměv chlapce. I on byl tedy na nás zvědavý. Cítili jsme jeho pohled!

Nosítka nás pomalu míjejí v harmonickém rytmu slavnostního pochodu. Je obdivuhodné, jak je krok šestatřiceti nosičů navzájem sehraný. Později jsem se dozvěděl, že pod vedením jednoho šlechtice čtvrtého stupně muži po týdny trénují chůzi s přesně napodobenými nosítky; odtud ten jedinečně harmonický krok.

Duchovní část procesí přešla, nyní následuje světská moc. Na překrásných koních jedou po obou stranách nosítek čtyři vládní ministři. Za nimi přicházejí další nosítka, jsou stejně nádherná, mají jen méně nosičů. Trůní v nich regent Tagda Gjalchabrinpoche -, Tygří skála, důstojný zástupce panovníka.

Je to třiasedmdesátiletý muž. Mlčky zírá před sebe, zástupy přihlížejících nezdraví žádným úsměvem, jako by nikoho neviděl. Je přísným zástupcem mladého dalajlámy a má stejně nepřátel jako příznivců. Mlčení davu je téměř skličující. Za regentem jedou na koních zástupci "tří opor státu", představení klášterů Sera, Däpung a Gandán. I oni mají žlutý přehoz na kutnách, je však vlněný. Na ostříhaných hlavách se výrazně vyjímají ploché pozlacené klobouky z papírové hmoty. Za nimi postupuje světská šlechta seřazená podle hodnostních stupňů. Každá skupina má jednotný oděv; zvlášť nápadné jsou rozmanité pokrývky hlavy. Nejgroteskněji působí miniaturní bílé kapuce nižší šlechty: pokrývají jen uzel vlasů a pod bradou je přidrží pásek.

Ještě jsem se nevzpamatoval z prvního úžasu, když ke mně dolehly zvuky známých tónů. Opravdu, je to britská hymna. Kapela tělesné gardy se zastavila na poloviční cestě k letnímu sídlu a spustila. Právě kolem ní přenášejí dalajláмова nosítka... Na jeho počest zanotovali hudebníci britskou hymnu. Už jsem ji slyšel v lepším podání, nikdy mě však tak nepřekvapila. Jak jsem se později dozvěděl, šlo o poněkud špatně pochopené napodobení evropských obyčejů. Kapelník tělesné gardy se školil ještě s několika důstojníky v britské armádě. Všiml si, že se tato melodie hraje vždy při slavnostních příležitostech, a proto ji přivezl domů.

Existuje k ní prý dokonce i tibetský text, nikdy jsem ji však neslyšel zpívat.

Dechovka, až na několik nezdařených tónů trumpetistů, na nichž měl vinu zřejmě nedostatek kyslíku, dokončila hymnu docela úspěšně a připojila se na konec průvodu. Teď hrají dudáci skotské písně. Je to kapela pěti set městských policistů, kteří už stojí v blízkosti letní zahrady.

Tibetská hudba, jak jsem ji slyšel při různých příležitostech, zná pouze jednohlasé hudební skladby; jejich melodie zní i našemu uchu příjemně. Střídají se smutné i veselé nápěvy, rytmus se v jedné písni často několikrát mění.

Zástup se rozchází. Lidé se vracejí ke své práci nebo -, mají-li již volno -, využívají krásného dne k pobytu v přírodě. Další z velkých národních událostí roku skončila. Tibeťané obvykle slavnost ještě trochu protahují. Ženy ze zámožných domů se ukazují v nových letních kloboucích a trochu flirtují. Mají týdny o čem mluvit. Tamhle už skládají kočovníci své stany; potí se v teplých ovčích kožešinách, chtěli se podívat ještě na tento průvod, potom opět odtáhnou do své chladnější domoviny, do Changthangu.

Tak jako by nebylo příjemné žádnému Tibeťanovi putovat v létě do Indie, tak žádný kočovník nepřichází rád v horkém období do Lhasy. Město leží v nadmořské výšce "pouhých" 3700 metrů a kočovník žije zpravidla ještě o tisíc metrů výš; není proto na takové vedro zvyklý.

I my se vracíme domů. Všechno, co jsme viděli, v nás zanechalo hluboký dojem. Nikdo by nedovedl lépe předvést mocenské poměry v Tibetu než procesí, které kolem nás kráčelo. Centrem a vrcholem jsou dalajláma a regent. Vlevo i vpravo vedou rovnoměrné stupně dolů. Čelo průvodu tvoří mniši; je to výrazná demonstrace jejich důležitosti ve státě. Teprve ve druhé skupině přichází světská šlechta.

Náboženství je centrem všeho dění. Poutník dobrovolně podstupuje tisícero útrap, kočovník přitáhne z nejdlehlějšího Changthangu, aby se jednou za rok zúčastnil honosné manifestace své víry; z ní potom žijí po dlouhé dny v osamělé pustině. Běh času diktuje víra: modlitební válečky se nepřetržitě točí, věřící mumlají zbožné formule, na střeších domů a v horských průsmycích se třepotají modlicí praporky.

Děšť, vítr a všechny přírodní jevy, osamělé vrcholy horstva pokrytého sněhem a ledem jsou projevy všudypřítomného božstva: krupobitím se zlobí, úspěch a úroda dokazují jejich přízeň. Život národa je podřízen vyšší vůli, jejími interprety jsou lamové. Bojácně se čeká na pokyny bohů. Před začátkem jakékoli činnosti je třeba zeptat se jich na radu; vyhledávají se dobrá nebo zlá znamení. Ustavičně je třeba se modlit, chválit a děkovat. Všude hoří obřadní lampičky -, v nejurozenějších aristokratických domech

i v osamělých kočovnických stanech. Ať se plamínek chvěje v měděné nádobce chudých nebo ve zlaté misce boháčů -, zažehla jej stejná víra.

V Tibetu nemá pozemské bytí příliš velký význam; smrti se Tibetan nebojí. Každý ví, že se znovu narodí, a doufá, že v příštím životě dosáhne vyššího stavu; to může ovlivnit zbožný život.

Církev je nejvyšší instance. Nejprostší mnich se těší velké vážnosti, je oslovován kušo (pane); výrazem, který patří jinak při oslovení příslušníkovi nižší šlechty. Z každé rodiny je nejméně jeden člen zasvěcen klášternímu životu; prokazuje se tím úcta církvi a zajišťuje se dítěti lepší start do života.

Po celá léta jsem se nesetkal s nikým, kdo by v nejmenším zapochyboval o Buddhově učení. Pravda, existuje více náboženských sekt, avšak rozdíl jsou jen vnější. Člověk se nemůže uzavírat před horoucností víry, kterou všichni vyznačují. Již za krátkou dobu pobytu jsem nedokázal bezmyšlenkovitě zabít mouchu, ve společnosti Tibetanů jsem se nikdy neopovážil usmrtit obtěžující hmyz. Poměr místních obyvatel k živým tvorům je často až dojemný. Když při pikniku po někom leze mravenec, Tibetan ho jemně sejme a přenesení jinam. Spadne-li moucha do šálku s čajem, je to malá tragédie: musí se zachránit stůj co stůj před utopením, koneckonců mohla by být převtělením zemřelé babičky... Tibetané se snaží vždy a všude zachraňovat duše a životy.

V zimě prorážejí led zamrzlých tůní a zachraňují ryby a hmyz před zmraznutím; v létě je opět vybírají, hrozí-li velké sucho. Děti, žebráci a sluhové šlechticů se brodí často ve vodě, loví z posledních kaluží všechny živé bytosti, dávají je do plechovek od konzerv a pouštějí do volného proudu. Tím učinili záslužný čin pro spásu své duše. Obcházejí také po domech a prodávají "zachráněné" tvory zámožnějším občanům, aby je pustili do řeky oni a tím se na ušlechtilém díle podíleli. Čím více životů Tibetan zachrání, tím je šťastnější. Spojení se všemi živými tvory je skutečně dojemný rys národní povahy.

Na jeden zážitek nikdy nezapomenu: šli jsme s mnišským úředníkem Wangdülou, mým přítelem, do čínské restaurace ve Lhasě a spatřili jsme na dvoře pobíhat kejhačící husu, která byla zřejmě určena na pekáč. Wangdula náhle vytáhl vysokou bankovku, koupil od Číňana husu a dal ji sluhovi, aby ji donesl domů. V jeho domě jsem ji viděl batolit se ještě po léta; strávila u něho pokojné stáří.

Typický pro tento postoj ke všemu živému byl také výnos, že během tříletého meditačního období mladého dalajlámy musí být v celém Tibetu zastavena jakákoli stavební činnost. Rychlí poslové byli vysláni na všechny strany; do každého cípu země, do poslední rolnické usedlosti musel příkaz proniknout. Při zemních úpravách bývá nevyhnutelné, že se hmyz usmrtí, i

když se tomu dělníci snaží ze všech sil zabránit. Později, když jsem vedl podobné práce, jsem viděl na vlastní oči, jak kuliové znovu a znovu odhazují nástroje a z každé lopaty hlíny vybírají živé tvory, aby je zachránili.

Promítnuto do důsledků vede tento postoj k tomu, že v Tibetu neexistuje trest smrti. Za nejodpornější zločin -, vraždu -, je pachatel pouze zbičován a na nohy mu přikovají železná pouta.

Strašné rány bičem jsou ovšem v podstatě méně humánní než náš trest smrti, protože při výkonu trestu často postižený umírá za hrozných muk; nikdo se však tím neprovinil proti pravidlům víry. Těžcí zločinci v okovech končí svůj život buď ve státním vězení v Žolu, nebo jsou přiděleni oblastnímu guvernérovi, který je za ně zodpovědný. Podobný případ jsme poznali z vlastní zkušenosti. Osud mnoha vrahů se nám však tehdy vůbec nezdál truchlivý; museli sice nosit celý život na nohou železná pouta a stát je neživil, ale v Tibetu je mnoho dobrosrdečných lidí, kteří je se zbožnou myslí krmili -, aby jim zachránili život! Zločincům, kteří si odpykávají tresty ve vězení, se daří hůř; mají jediné privilegium: že mohou ve výročí narození a úmrtí Buddhy vždy dva k sobě svázání prosit v Lingkhoru o almužnu.

Krádeže a menší přestupky se trestají veřejným zbičováním.

Hříšníkově pověsí na krk tabuli, na níž je napsáno jeho provinění. Několik dní musí stát na pranýři; ale i tam přicházejí soucitní lidé a přinášejí provinilci jídlo a nápoje.

Když je chycen zbojník nebo lupič, je postaven před soud. Většinou jsou jim za trest useknuty ruce nebo nohy. Byl jsem vyděšen jak se rána sterilizuje: pahýl se prostě strčí do vařícího másla. Avšak ani tyto kruté tresty zločince neodstraší. Jeden guvernér mi vyprávěl, že provinilec vyzývavě nastaví ruku k výkonu trestu a po několika týdnech znovu páchá trestné činy; sám žasl nad jejich odvahou. Ve "svatém městě" Lhasě se již léta tyto nelidské tresty nevykonávají.

Politické zločiny jsou stíhány velmi přísně. Ještě dnes se hovoří o mniších z kláštera Tángjálíng, kteří se pokoušeli před čtyřiceti lety paktovat se s Číňany. Jejich klášter byl srovnán se zemí a jméno kláštera bylo vymazáno z map.

V Tibetu neexistují soudci z povolání. Vyšetřování jednotlivých případů bývá přeneseno na dva nebo tři šlechtice. Tento systém pochopitelně svádí k úplatkům; jen málo aristokratů má pověst neochvějně spravedlivých. Ve feudálním systému se často úplatky otevřeně považují za dobrý zdroj příjmů a stává se, že některé sporné případy jsou přidělovány jako obroč. Jestliže někdo cítí, že se mu děje bezpráví, smí předat při průvodu do

dalajlámových nosítek dopis. Je sice za tento prohřešek proti ceremoniálu potrestán, avšak pokud se dalajláma přesvědčí, že byl v právu je ihned omilostněn. Když se však ukáže, že tomu tak není, pyká za svou drzost dvojnásob...

Ve "svatém městě" -, s výjimkou jedenadvacetidenní vlády mnichů při novoročních slavnostech -, vykonává soudnictví magistrátní úředník. Pomáhají mu dvě světské pracovní síly, které mají stále plné ruce práce, protože s mnoha poutníky přichází do města také mnoho spodiny.

Výjimku tvoří Kacarové, míšenci Tibetanů a Nepálců. Ti přísluší před zvláštní soud, složený z poloviny z Tibetanů a z poloviny z Nepálců; tento úřad současně obstarává vzájemné styky mezi Tibetem a Nepálem...

Kapitola 43.

OBDOBÍ SUCHA A VĚŠTEC Z GADONGU.

Po přesídlení dalajlámy do letního paláce postupovalo léto mílovými kroky. Je to ve Lhasě nádherný čas! Horko nikdy nepřekročí pětatřicet stupňů Celsia a noci jsou příjemně chladné. Patrně je však suché podnebí. Srážky jsou v tuto dobu vzácné a zakrátko všichni toužebně očekávají déšť: ve Lhasě a v jejím okolí je sice hodně studní vyvrtaných ve skále, ale téměř každý rok vysychají. Potom musí obyvatelstvo používat vodu z Kjičhu. Řeka je však považována za posvátnou a občas se do ní házejí mrtvoly -, ryby se pak postarají o jejich rychlé zmizení. Voda v Kjičhu je chladná a čirá jako v horské bystřině; vytéká z ledovců v pohoří Nänčhenthanglha.

Když studnám ve městě hrozí vyschnutí a pole ječmene jsou vysušená a vyprahlá, přichází každoročně podivuhodné vládní nařízení. Každý obyvatel "svatého města" musí tak dlouho vylévat na ulici vodu, dokud příkaz trvá. A tehdy započne nevídaný rej -, jako by se člověk rázem octl v Kocourkově. Všechno, co má ruce a nohy, pospíchá s vědry a džbány k řece a přináší do města drahocennou tekutinu. Šlechtici posílají své sluhy, ale pak jim berou z ruky plné džbány a sami se nadšeně účastní vodních orgií. Napolévají se jen ulice, ale také chodci.

Mladí, staří, chudí, bohatí-všechno se vyhrne do ulic, stavovské rozdíly jsou zapomenuty, polévá se, lije, stříká, šplouchá.

Z oken vylétují záłudné proudy, ze střech se řítí potoky, ke slovu přicházejí staré injekční stříkačky, které vmetou člověku náhle pramen vody do tváře. A což teprve děti! Konečně mohou dělat to, co mají jindy zakázáno; vychutnávají pochopitelně svobodu až do dna. Chodec musí zachovávat při nepříjemných žertech klid, i když je mokrý od hlavy k patě. Kdo se zlobí, doplatí na to dvojnásob; začne-li někdo hubovat, okamžitě na sebe obrátí pozornost a neunikne, dokud má nit na těle suchou.

Je to pravá lidová veselice! Obchody jsou napůl zavřené, a kdo v tu dobu má co dělat na ulicích nebo obstarává něco na Barkoru, vrátí se domů vykoupáný. Mne si zvlášť brali na mušku: má vysoká postava byla dobrým terčem, a tak "Džarmän Henrigla" -, Němec Heinrich -, musel dostat větší dávku než ostatní.

Zatímco na ulicích Lhasy zuří vodní bitva, do letního dalajlámova sídla je povolán gadongský věštec, nejproslulejší "výrobce počasí" v Tibetu. Tam se již shromáždila vybraná společnost nejvyšších vládních úředníků, již dalajláma osobně předsedá. Před čekajícím publikem upadne mnich

zkrátka do transu; jeho tělo se začne křečovitě zmítat, z úst vyrazí steny. V tom okamžiku začne jeden z mnichů slavnostně prosit o déšť, protože by neúroda přivodila zemi velké škody. Pohyby věštce se stávají extatické, jeho nesrozumitelné mumlání se stupňuje do krátkých výkřiků. Zvlášť určený zapisovatel věstcova slova zachycuje a chvatně zapisuje; nakonec předá tabulku ministerské radě. Tělo média, které již bůh opustil, klesá do hlubokého bezvědomí a mniši je odnášejí.

Celá Lhasa pak čeká napjatě na déšť. A skutečně začne pršet!

Ať člověk myslí na mystiku nebo hledá rozumné vysvětlení, faktem zůstává, že vždy brzy po tomto divadle prší. Pro Tibetany pochyby neexistují: v transu vstoupil do těla věstce dobrodějný bůh a vyslyšel prosby národa...

Nemohl jsem se pochopitelně smířit s tímto vysvětlením a usilovně jsem hledal přirozenější příčiny. Snad vyvolává voda, která se celý den vylévá na ulici, tvorbu mraků nebo v tuto dobu vždy pravidelně zasahují náhorní planiny opožděné výběžky monzunu?

Britská mise vybudovala ve Lhasě meteorologickou stanici, která prováděla pečlivá měření a registrovala roční průměr srážek 350 milimetrů; největší část spadá pravidelně ve stejnou roční dobu.

Aufschnaiter mohl později při měření stavu vody v řece Kjičhu zaznamenat každoročně přesně ve stejný den vzestup hladiny.

S trochou mysticismu mohl vydávat dobré věštby.

Podle všeobecného mínění měla Lhasa dříve srážek víc. V okolí se rozkládaly rozsáhlé lesy, které udržovaly vlhké a chladné podnebí. Stromy byly však tak dlouho káceny, až byly lesy zcela vymýceny; teď už široko daleko nejsou žádné dřeviny. Lhasa se nyní s uměle vysázenými vrbovými a topolovými porosty podobá oáze uprostřed holého údolí řeky Kjičhu.

Při výletech jsme často nacházeli staré kmeny, svědky někdejších pralesů. Jak musela být tenkrát krajina krásná! Velmi litujeme, že Tibetané nemají pochopení pro lesní hospodářství. Jeden z mnoha našich plánů, které jsme předkládali vládě, navrhoval založení lesní školky a výchovu lesnického personálu.

Obstarávání topiva se už totiž ve Lhasě stalo problémem. Dřevo se dopravuje z velké dálky a podle toho je drahé; proto si je mohou dovolit zaplatit pouze bohatí. Obyčejně se tu topí jačím trusem. Jeho opatřování mívá často groteskní formy: Když přijdou velké karavany s vlnou z Čangthangu a utáboří se na okraji města, vybíhají k nim ženy a děti s koši. Se smíchem, s křikem i hádkami čekají za zvířaty a pokoušejí se takřkajíc uchvátit trus ještě zatepla. Tentýž závod se opakuje každý večer, když se zdejší koně vydají k řece, aby se napojili.

Jačí trus se ještě měkký lepí na stěny domu; po několika dnech vyschne natolik, že s ním lze topit.

Za ranního jitra se táhne nad městem hustý modravý mrak jako kouř z mnoha továren; jsou to těžká oblaka, vystupující z ohnišť živených trusem. První ranní bríza je zažene k horám a brzy rozptýlí...

Kapitola 44.

VŠEDNÍ DEN VE LHASE.

Zvali nás do různých domů -, jednou sem a podruhé tam -, a často se nás ptali na radu; byli jsme stále středem pozornosti. A tak jsme záhy poznali lhaský život ze všech stran: veřejná zařízení, rodinné poměry i obyčeje. Každý den jsme objevovali něco nového, leďacos ztratilo brzy své tajemství, mnohé však stále zůstávalo skryté závojem neznáma. Jedno se však zásadně změnilo: nestáli jsme už stranou, stali jsme se součástí města.

Nadešla lázeňská sezona, Lhasané odcházeli odpočívat do přírody. V zahradách podél řeky bylo slyšet čilý ruch, velcí i malí se koupali v mělké vodě postranních ramen řeky Kjičhu. Navlékli si sváteční oděv, vzali s sebou džbán čhangu a trochu jídla -, a předpoklady pro šťastný den byly vytvořeny.

Totéž podnikali jiní lidé s větším komfortem. Panstvo postavilo na břehu vyšívané stany a mnohá mladá dáma, která studovala v Indii, hrdě oblékla moderní plavky. Ve vodě se jen trochu ošplouchli, většinu času trávili jídlem a hrou v kostky. Večer pokaždé děkovali bohům za krásný den kadidlovou obětí na břehu řeky.

Často jsem byl obdivován pro své umění plavat. Tady totiž umí plavat málokdo. Voda v řece je studená a nikomu se v ní nechce dlouho setrývat; trochu se namočí a nanejvýš se snaží chvíli udržet nad hladinou hrabáním všema čtyřma. A teď najednou tu mají dokonce sportovního plavce. Kdekdo mě zval, samozřejmě s postranní myšlenkou, že jim předvedu očekávané divadlo. Byl to vždy pro mne a můj ischias trest, voda měla nanejvýš deset stupňů nad nulou. Jen zřídka jsem se dal přemluvit, abych publiku předvedl skok do řeky. Často však bylo velmi užitečné, že jsem byl vůbec nablízku, podařilo se mi tak zachránit tři lidi před utonutím. Řeka nebyla bezpečná, neodborné zásahy v jejím korytě vytvořily záluďné víry.

Jednoho dne jsem byl hostem ministra zahraničí Zurkhanga a jeho rodiny. Postavili si na břehu Kjičhu stan. Ministrův jediný syn z druhého manželství Džigme -, což znamená "Nebojsa" -, přijel domů na prázdniny. Chodil do školy v Indii a trochu se tam naučil plavat.

Položil jsem se naznak a dal se nést kousek po proudu. Najednou jsem zaslechl křik a spatřil na břehu vzrušeně gestikulující dav; ukazoval do vody. Něco se tam dělo! Rychle jsem doplaval ke břehu a běžel ke stanům. V jednom víru se právě vynořilo Džigmovo tělo, znovu bylo strženo a zase se vynořilo... Příliš jsem se nerozmýšlel a skočil do vody. I mne vír strhl,

avšak byl jsem silnější než Džigme, a tak se mi podařilo uchopit jeho bezduché tělo a vynést je na břeh. Zkušenosti sportovního učitele mi přišly vhod. Zakrátko chlapec znovu dýchal, k nesmírné radosti jeho otce a zaražených diváků. Ministr zahraničí mě znovu a znovu se slzami v očích ujišťoval o své vděčnosti. Věděl, že by byl jeho syn beze mne mrtvý. Zachránil jsem lidský život, což mi bylo připočteno k dobru.

Tato epizoda mne sblížila s rodinou, a tak jsem se stal bezděky svědkem nejpodivuhodnějších rodinných poměrů, jaké jsem kdy poznal. I v tibetských podmínkách bylo toto manželství neobvyklé. Ministr zahraničí se nechal se svou první ženou rozvést.

Druhá zemřela a zanechala mu Džigma. Ted' se dělil o mladou ženu s jedním šlechticem nižšího stupně. Ve satební smlouvě byl Džigme uveden jako třetí manžel, protože Zurkhang nechtěl nechat nové ženě celý svůj majetek, kdyby zemřel.

Podobně složité poměry lze nalézt v mnoha rodinách; setkal jsem se s groteskním případem, kdy matka byla švagrovou vlastní dcery. Existuje tu polygamie i polyandrie, většina Tibetanů však žije v normálním manželství.

Má-li muž více žen, jejich vztah se podstatně odlišuje od orientálního harému: většinou se muž přišel do domu s více dcerami, kde neměli syna jako dědice. Tak zůstává majetek stále v rodině.

Něco podobného bylo u našeho hostitele Ccharonga: oženil se se třemi sestrami a dalajláma mu povolil užívat jejich rodové jméno.

Přes tyto podivuhodné poměry nejsou zdejší manželství tak rozháraná jako u nás. Přispívá k tomu hodně tibetská mentalita, lidé nepřehánějí své city. Dělí-li se o ženu více bratrů, je pánem v domě vždy nejstarší, ostatní na ni mají právo, pouze když bratr odcestuje nebo se baví jinde. Nikdo však nepřijde zkrátka: žen je v Tibetu nadbytek, neboť mnoho mužů žije v mnišském celibátu -, každá obec má svůj klášter.

Děti z vedlejších manželství nemají ovšem žádná dědická práva; majetek patří výhradně dětem domácí paní. Přitom není ani tak důležité, kdo z bratrů je otcem dítěte, hlavní je, aby majetek zůstal v rodině.

Tibet se nemusí bát přelidnění -, po staletí zůstává počet obyvatelstva na stejné úrovni. Kromě mnohomužství a bezpočtu mnichů má na tom podíl i předčasná úmrtnost. Podle mého odhadu je průměrný věk v Tibetu třicet let. Umírá mnoho dětí a mladých lidí, v celých okresech se jen jediný člověk dožívá sedmdesáti a jen čtyři lidé šedesáti let.

V mnoha knihách o Tibetu jsem se dočetl, že hostitel nabízí hostu svou vlastní ženu nebo dceru. Kdybych byl na to čekal, byl bych zklamán! Někdy se sice stalo, že člověku žertem nabídli hezkou mladou služebnou,

avšak dívky rozhodně nebyly ochotny se s tím smířit, i ony chtěly být dobývány. Lehké ženy jsou pochopitelně všude a některé krásky dovedou i ve Lhasě dělat z lásky obchod.

Dříve byla manželství uzavírána pouze prostřednictvím rodičů. Dnes se již stále častěji stává, že si mladí lidé najdou partnera sami. Žení a vdávají se brzy: dívky už v šestnácti, chlapci nejpozději v sedmnácti osmnácti letech. Šlechta má svá přísná pravidla: smějí uzavírat manželství jen mezi sebou. Příbuzní se však mohou brát teprve po sedmi generacích, aby nedošlo k degeneraci; jen dalajláma může povolit výjimky. Ve zvláštních případech může vladař povýšit zdatné muže z lidu do šlechtického stavu; tak se dostává mezi přibližně dvě stě šlechtických rodin v zemi čerstvá krev.

Když jsou mladí lidé zasnoubeni, začne dívka s přípravami na svatbu. Věno, zejména šatstvo a šperky, se pořizuje podle stavu.

V den uzavření manželství přijíždí nevěsta ještě před východem slunce do nového domu, kde lama požehnává manželskému svazku v domácí kapliče. Zvyk podnikat svatební cestu tu neznají.

Zato se koná velká hostina, která trvá podle majetnosti rodiny tři až čtrnáct dní; hosté zůstávají přes noc. Po svatbě se mladá nevěsta v domě usadí, paní domu se však stane až po smrti tchyně.

Rozvody jsou vzácné a musí je povolit vláda. Pro nevěru tu mají drastické tresty, například uříznutí nosu. Nezažil jsem však nikdy, že by byl podobný trest vykonán. Ukazovali mi sice jednu starou ženu bez nosu, byla prý přistižena při cizoložství; mohl to však být stejně dobře následek syfilidy...

Kapitola 45.

LÉKAŘI, ZAŘÍKÁVAČI A PROROCI.

Tím se dostávám k velmi závažné kapitole. V tibetských městech se vyskytuje mnoho případů venerických chorob, připisuje se jim tu však -, stejně jako jiným nemocem -, malý význam.

Obyčejně se zanedbávají, lékař se vyhledá teprve tehdy, když je už pozdě. Mnišským ranhojičům je známa rtuť jako prastarý léčebný prostředek.

Budoucnosti Tibetu by velmi prospělo, kdyby se zlepšily lékařské a zdravotnické poměry. Především chirurgie je tu ještě zcela neznámá. S Aufschnaiterem nás přepadala úzkost, když jsme pomysleli na možnost zánětu slepého střeva; každá podezřelá bolest nám naháněla strach, protože se nám zdálo absurdní zemřít ve dvacátém století na apendicitidu. Tibetané neznají žádné jiné zásahy do lidského těla kromě rozříznutí vředu. Také pomoc při porodu je jim cizí. Jediné, co je nějak spojuje s chirurgií, je povinnost domdenů, rozčtvrcovačů mrtvol; ti často podávají zprávu příbuzným, kteří chtějí znát příčinu smrti, o tom, co zvláštního našli v mrtvém těle.

Lékařské školy se bohužel uzavřely jakémukoli pokroku. Nejvyšším příkazem je jim nauka Buddhy a jeho žáků, na ni nesmí nikdo sáhnout. Systém je přesně stanoven, avšak je to systém starý staletí. Ještě dnes jsou zvlášť pyšní na to, že rozpoznají každou nemoc podle pulzu.

V Tibetu jsou dvě lékařské školy. Menší leží na Čagpori -, Železné hoře, větší dole ve městě. Každý klášter vysílá do těchto škol určitý počet inteligentních chlapců. Studium trvá deset nebo patnáct let, vyučování vedou starší moudří mniši. Žáci sedí se zkříženýma nohama na zemi, na kolenou mají opřenou tabulku a naslouchají svým učitelům. Pro lepší názornost slouží často barevné obrazy. Jednou jsem byl svědkem, jak učitel vysvětloval na grafickém listě příznaky otravy při požití jisté rostliny. Ukázal rostlinu, příznaky, které vyvolává v lidském těle, protijedy a reakci na ně; byl to podobný systém, jaký je v našich školách.

Astronomie patří k medicíně a je s ní těsně spojena. Ve školách se podle starých knih sestavují měsíční kalendáře a zaznamenává se zatmění Slunce a Měsíce, podobně jako v našich venkovských kalendářích.

Na podzim se celá škola -, žáci i učitelé -, vydává do hor sbírat léčivé byliny. Chlapci se na toto období velmi těší. Je při tom zábava, ale také hodně práce. Každý den se táboří jinde a nakonec těžce naložení jaci zamíří

do Dag Yerpa, jednoho z nejposvátnějších tibetských míst; je tu klášter, v němž se léčivé byliny třídí a suší. V zimě nejmladší školáci pracně drtí rostliny na prášek a ten pak v přesně označených vzduchotěsných kožených váčcích opatruje představený lékařské školy.

Školy jsou současně tibetskými lékárnami. Každý tu může bezplatně nebo za malý dárek získat radu a léčivo. Tato činnost je pro žáky praktickou částí vyučování.

Ve znalostech léčivých bylin a jejich účinků jsou Tibeťané skutečně velmi daleko. Často jsem se sám svěřil jejich vědomostem, a i když tyto prostředky nemohly vyléčit můj ischias, používal jsem často jejich bylinkové čaje proti nachlazení a horečkám.

Představený městské lékařské školy je zároveň také osobním lékařem dalajlámovým. Je to čestná, ale nebezpečná funkce. Když zemřel třináctý dalajláma ve věku pouhých padesáti sedmi let, objevila se proti tehdejšímu představenému školy všelijaká podezření. Byl nakonec rád, že ztratil jen svůj hodnostní stupeň a ušel bičování.

Ve městech a kláštrech je možné nechat se očkovat proti neštovicím; proti jiným epidemiím jsou však zcela bezmocní. Často při nich přichází o život mnoho lidí.

Záchranou před nemocí pro Tibeťany je studené podnebí a čistý horský vzduch; při zdejší špíně a ubohých hygienických poměrech by jinak byly katastrofy nevyhnutelné. Při každé příležitosti zdůrazňujeme, jak je důležité zlepšení zdravotních podmínek, a intenzivně se zabýváme projektem lhaské kanalizace.

Více než mnichům z lékařských škol, kteří pracují podobně jako naši bylinkáři, věří Tibeťané zaříkávačům. Tito lamové potírají pacienty často svými posvátnými slinami nebo jim podávají lektvary vyrobené z campy, másla a moče svatých. Nejméně škodlivý je postup, kdy se ze dřeva vyřezaný předmět ponoří do svěcené vody a přitlačí na bolavé místo. Velmi oblíbené proti nemoci a nebezpečí jsou malé figurky božstev, které lamové vyrábějí z pálené hlíny. Největší cenu jako lék má jakýkoli předmět z dalajlámova vlastnictví. Téměř každý šlechtic mi pyšně ukazoval relikvie třináctého dalajlámy, pečlivě zašité do malých hedvábných váčků. Ccharong -, jako jeho někdejší oblíbenec -, měl mnoho předmětů, které dalajláma osobně používal. Vždy jsem se divil, že Ccharong a jeho syn vychovaný v Indii, osvícení a pokrokoví lidé, stále ještě těmito pověrám věří.

Důvěra Tibeťanů v ochrannou moc amuletů je bezmezná. Jsou přesvědčeni, že na cestách ani ve válce je neohroží žádné nebezpečí. Když jsem někdy zapochyboval, nabízeli mi jakoukoli sázku. Věřili například, že

vlastnictví správného amuletu ochrání i proti kulce z pušky. Položil jsem jim jednou otázku: Kdybychom pověsili některému z lhaských toulavých psů na krk vhodný amulet, bylo by mu potom možné useknout ocas? Všichni byli přesvědčeni, že by to možné nebylo. Z taktu a s ohledem na pohostinnost, které se mi v tak hojné míře dostávalo, jsem upustil od provedení pokusu; nechtěl jsem nikoho zranit.

Mnoho mužů a žen žije v Tibetu z věštek a ze sestavování horoskopů. K obvyklému obrazu lhaské ulice patří stařeny, které dřepí podél živě frekventovaných cest a za malou odměnu předpovídají budoucnost. Zeptají se na rok narození, krátce počítají na svém růženci a tazatel odchází utěšen jejich mnohosmyslnými tajuplnými slovy. Plnou důvěru mají věštby lamů a převtělených osob. Nikdo neudělá významnější životní krok bez dotazu na osud: když se má vydat na náboženskou pouť, nebo nastupuje nový úřad, vždy si nechá předem určit příznivé datum.

Ve Lhase žil obzvlášť proslavený lama, u něhož se museli tazatelé objednávat k audienci měsíce předem. Se svými žáky putoval od místa k místu, aby vyhověl všem pozváním, a dostával tolik darů, že z nich mohl dobře žít. Jeho vážnost byla tak veliká, že dokonce i pan Fox, anglický radiooperátor, kterého léta trápil houser, toužebně očekával jeho návštěvu. Bohužel už nepřišel na řadu, protože mezitím starý lama zemřel.

Původně to byl obyčejný mnich. Po dvacetiletém studiu složil výtečně zkoušky v jednom z velkých klášterů a uchýlil se na několik let do ústraní jako poustevník. Žil v malé poustevně, jakých je mnoho roztroušeno po celé zemi. Mniši je vyhledávají k meditacím, někteří se dokonce dávají svými žáky zazdít a po léta žijí v izolaci jen o campě a čaji. Také náš lama vedl vzorný život. Nikdy nepozřel potravinu, k jejímž získání byl zmařen život, dokonce i vejce odmítal. Tvrdil, že vůbec nepotřebuje spánek, a nikdy nepoužíval postele. Sám jsem to mohl potvrdit, protože bydlel tři dny vedle mne. Připisovaly se mu také zázraky; jeho růženec prý vzplanul silným vyzařováním z jeho rukou...

Z darů, které se mu jen hrnuly, dal postavit ve Lhase největší zlatou sochu Buddhy.

V Tibetu existovalo také ženské převtělení, zvané Dordže Phagmo -, "Vadžrová prasnice" nebo "Diamantová prasnice (svině)".

Často jsem ji vídal při obřadech na Barkoru. Tenkrát to byla asi šestnáctiletá nenápadná dívka, vždy oblečená v úboru jeptišek, která studovala ve Lhase. Byla nejsvětější ženou v Tibetu a lidé ji prosili o požehnání, kdekoli se jen objevila. Později žila jako abatyš v mužském klášteře Yamdgi na březích jezera Jamdogccho.

Ve Lhase kolovalo stále plno pověstí a historek o svatých jeptiškách a

lamech. Byl bych jednou rád prozkoumal jejich zázraky. Nebylo však možné zraňovat místní lidi v jejich víře. Byli ve svém přesvědčení šťastní a přitom smýšleli tak ušlechtilé, že se žádný z nich nikdy nepokusil Aufschnaitera nebo mne obrátit na buddhismus. Dodržovali jsme jejich obyčeje, navštěvovali jejich chrámy a rozdávali bílé hedvábné stuhy, jak to vyžadoval obyčej...

Kapitola 46.

STÁTNÍ VĚŠTEC.

Tak jako obyvatelstvo při svých starostech všedního života vyhledává radu a pomoc u proroků a lamů, tak se i vláda před velkým rozhodnutím ptá státní věštírny. Prosil jsem svého přítele Wangdülü, aby mě někdy vzal s sebou na oficiální dotaz. A tak jsme jednoho dne časně ráno vyjeli na koních do kláštera Nāchung. Úřad státního věštce vykonával tehdy devatenáctiletý mnich. Pocházel z prostých poměrů, při všech zkouškách však vzbudil pozornost svými mediálními schopnostmi. I když neměl ještě takovou rutinu jako jeho předchůdce, který spolupůsobil při vyhledání dalajlámy, očekávalo se od něho mnoho. Často jsem si lámal hlavu, zda se dokáže pohroužit před tolika lidmi v tak krátké době do hlubokého transu proto, že má výjimečnou koncentrační schopnost, nebo zda používá drogy či jiné prostředky.

Aby mohl vydat věštbu, musí mnich odpoutat svého ducha od těla a umožnit tak bohu do něho vstoupit a hovořit jeho ústy.

V takovém okamžiku se stává prostřednictvím svých mediálních schopností manifestací boha. To je přesvědčení všech Tibetanů a věřil tomu i Wangdula.

Za podobných úvah jsme překonali osm kilometrů do kláštera Nāchung. Z chrámu vstříc nám zaznívala temná, nepříjemná hudba. Vstoupili jsme dovnitř. Prostředí bylo přímo strašidelné, ze všech stěn se na nás šklebily děsivé grimasy a lebky. Vzduch naplněný dýmem z kadidla tížil na prsou. Právě přiváděli mladého mnicha ze soukromé kobky do pochmurné chrámové haly. Měl na hrudi okrouhlé kovové zrcadlo. Sluhové věštce zahalili do pestrých hedvábných rouch a vedli ho k jeho křeslu. Potom se všichni od něho vzdálili. Kromě tlumené tísnivé hudby nebylo slyšet žádný zvuk. Médium se začalo soustřeďovat. Pozoroval jsem je ostře, neodtrhl jsem z jeho rysů oka. Neunikl mi nejmenší pohyb tváře.

Zdálo se, jako by z něj pozvolna vyprchával život. Najednou bylo úplně nehybné, obličej se mu proměnil ve strnulou masku. A náhle -, jakoby zasaženo bleskem -, se vymrštilo. Prostorem prolétla úleva: bůh do něj vstoupil. Médium se začalo chvět stále silněji, pot se mu perlil na čele. To již k němu přistoupili sluhové a posadili mu na hlavu ohromnou fantastickou korunu. Byla tak těžká, že ji museli držet dva muži, a když mu ji věštcí posadili na temeno, klesla jeho útlá postava pod tíhou tíary ještě hlouběji do podušek křesla. Není divu, že média dlouho nežijí, napadlo mě;

obrovská tělesná a duševní námaha těchto seancí stravuje jejich síly.

Třes věštcův se stále stupňuje, příliš zatížená hlava se kymácí ze strany na stranu, oči mu vylézají z důlků. Obličej je odulý a pokrytý nezdravým ruměncem, mezi zuby vyráží sykavky. Najednou mladík vyskočí, sluhové mu chtějí pomoci, ale vysmekne se jim a za zvuků hoboje se začne otáčet v podivuhodném extatickém tanci. Jeho steny a skřípání zubů jsou jedinými lidskými zvuky ozývajícími se v chrámu.

Ted' začal mladý muž divoce bušit ohromným prstenem na třpytivý štít na prsou. Chřestění přehlušuje temné víření bubnů. Potom se začne otáčet na jedné noze a postaví se navzdory váze ohromné koruny, která byla předtím těžká pro dva muže. Sluhové naplní věštcovy dlaně ječným zrním a on je začne házet mezi ustrašený zástup přihlížejících; všichni sklání hlavy. Skoro mám obavy, že budu považován za vetřelce. Mnich je nevypočitatelný... Neruším boha? Po chvíli se věstec uklidňuje. Sluhové ho pevně uchopí a předstoupí před něj vládní ministr. Položí mu přes tíži skloněnou hlavu hedvábnou stuhu a začne mu klást otázky, pečlivě zformulované kabinetem. Obsazení místa guvernéra, vyhledání vysokého stupně vtělení, válka nebo mír, to všechno se předkládá věstci k rozhodnutí.

Často je třeba některou otázku několikrát opakovat, než médium začne breptat. Snažím se z mumlání pochytit nějaké srozumitelné slovo -, vyloučeno! Zatímco zástupce vlády, pokorně skloněný, se pokouší něčemu porozumět, zapisuje starý mnich odpovědi. V životě to dělal již stokrát; sloužil již zemřelému věstci jako tajemník. Nemohl jsem se ubránit dojmu, že on byl vlastním věstcem. Odpovědi, které zapisoval, byly při vši dvojsmyslnosti vždy směrodatné alespoň do té míry, že se vláda zbavovala největší odpovědnosti. Kdyby věstec dával stále nesprávné odpovědi, učinil by se s ním krátký proces: byl by zbaven úřadu. To bylo opatření, jehož logiku jsem nikdy nemohl pochopit. Ústy média mluvil přece bůh?

Přesto bylo postavení státního věstce vysoko ceněno. Zastával úřad talamy, odpovídající třetímu hodnostnímu stupni, a byl nejvyšší hlavou kláštera Nāchung, se vším jeho obročím.

Poslední otázky, které zástupce vlády položil, zůstaly už nezodpovězeny. Došly věstci síly, nebo se bůh hněvá? Mniši přistupují k médiu chvějícímu se vzrušením a podávají mu malé hedvábné stužky. Třesoucími se prsty na nich váže uzal. Tyto mašle si prosebníci věší na krk a považují je za amulety, které chrání před každým nebezpečím. Médium se pokouší udělat ještě několik tanečních kroků, ale pak se zhroutí a mniši je odnášejí z chrámové haly.

Stísněný opouštím chrám a ocitám se v oslepujícím slunečním svitu. Můj střízlivý evropský mozek neví, kam tento zážitek zařadit. Později jsem

se ještě víckrát zúčastnil věšteckých obřadů, nikdy se mi však ani přibližně nepodařilo vysvětlit tuto záhadu.

Byl to zvláštní pocit, když jsem v denním styku potkával státního věštce. Nikdy jsem si nemohl zvyknout na to, že s ním sedím společně u stolu a že stejně jako ostatní šlechtice ho slyším srkat nudlovou polévku. Když jsem ho potkal na ulici, smekl jsem klobouk a on se na mne usmál se zdvořilým pokývnutím.

Jeho tvář se nijak nelišila od tváří jiných milých mladíků stejného stáří. Ničím nepřipomínala naběhlou ruměnou grimasu v okamžiku extáze.

Pak jsem ho spatřil o Novém roce. Potácel se po ulici... Zleva, zprava ho podpírali sluhové. Každých třicet metrů klesal do křesla, které za nim nesli. Všichni před médiem ustupovali, dav mlčky vychutnával démonické divadlo.

Národní věstec měl ještě jeden velký den. Takzvané největší procesí, kdy nesou dalajlámu do městského chrámu, na rozdíl od obyčejných průvodů, kdy se Jeho Svatost stěhuje do letního sídla.

Zase je celá Lhasa na nohou. Člověk sotva najde místočko k stání. Na volném prostranství je postaven stan. Mnišská stráž bičem udržuje zvědavý dav v uctivé vzdálenosti. Stan skrývá před zrakem národa velké tajemství. Talama Náchungu se uvnitř připravuje k transu. Dalajláma se pomalu blíží ve svých nosítkách se šestatřiceti nosiči. Městská hudba doprovází slavnostní průvod, pozouny, tuby a bubny oznamují vyvrcholení. Jeho Svatost se octla před věštcovým stanem. V tom okamžiku se mnich posedlý bohem vyřítí toporným krokem ven. Zase má naběhlou tvář, z úst mu unikají sykové zvuky, téměř klesá pod váhou tíary.

Avšak divokými ranami odhání nosiče, popadne rukojeti nosítek a probíhá špalírem, přičemž se Jeho Svatost povážlivě kymácí.

Sluhové a nosiči běží vedle věštce a snaží se mu pomáhat. Asi po třiceti krocích se médium zhroutí do bezvědomí; sluhové jeho tělo přikryjí a odnášejí nazpět do stanu.

Dav sledoval tuto příhodu, trvající několik vteřin, jako očarovaný. Průvod opět pokračuje spořádaně kupředu. Nikde jsem nezjistil, co vlastně má přesně tento rituál znamenat; snad má symbolizovat podřízenost chrámového boha Živému buddhovi...

Kromě věštce státního a věštce pro počasí existuje ve Lhasě ještě nejméně šest médií. Je mezi nimi dokonce i jedna žena, která je považována za vtělení ochranné bohyně. Za malou úhradu byla kdykoli ochotna přivést se do transu a nechat promluvit bohyni; byly dny kdy upadala do tohoto stavu až čtyřikrát denně. V mých očích však byla prohnanou šarlatánkou...

Existují také věštcí, kteří ve stavu transu ohýbají meče do tvaru spirály. Ve Lhase má mnoho šlechticů položeny takové meče před domácími oltáři. Když jsem se pokoušel sám podobně zohýbat meč, nikdy se mi to nepodařilo.

Dotazování médií na budoucnost pochází již z předbuddhistické doby, kdy se bohům předkládaly lidské oběti. Rituál byl téměř beze změny převzat. Osobně na mne tento podivuhodný zážitek vždy silně zapůsobil, byl jsem však docela rád, že má rozhodnutí nejsou závislá na věštbách...

Kapitola 47.

PŘÍJEMNÝ LHASKÝ PODZIM.

Čas plynul. Žili jsme už ve Lhasě několik měsíců, a přece nás všechno nové znovu a znovu poutalo. Člověk téměř zapomínal, že existuje všední den. Nastal podzim, nejkrásnější období v hlavním městě. Květiny v zahradách -, mnohé z nich byly již výsledkem mé práce -, rozkvetly naplno, listy stromů se již začaly barvit. Plodů bylo dostatek -, broskve, jablka, hrozny z jižních provincií, výstavní exempláře rajských jablek a dýní se prodávaly na tržišti. Šlechtici pořádali nyní velké slavnosti, protože v tuto dobu byl největší výběr všech myslitelných pochoutek.

Byl to ideální čas na výlety. Bohužel nemají pro Tibetany smysl; žádného ani nenapadne, aby slézal pro vlastní potěšení nějakou horu. Pouze z kultovních důvodů slézají mniši v určitých dnech okolní štíty, vysoké průměrně 5600 metrů. Šlechtici vysílají obyčejně sluhy, aby mnichy doprovázeli, protože se předpokládá, že výstup příznivě ovlivní božstva. Na vrcholu se zažívají ohně s kadidlem, vykřikují se do větru modlitby, připevňují se modlicí praporky a drzé kavky už čekají na obětní campu. Všichni poutníci jsou však rádi, když se za dva tři dny opět mohou vrátit do města.

Zato my s Aufschnaiterem s potěšením vystupovali na všechny okolní vrcholy. Nečekaly nás na nich žádné velké technické obtíže ale z každého byl nádherný rozhled: na jihu Himálaj, docela blízko jedna sedmitisícovka z pohoří v Nänčenthanglze, přes jehož hřeben jsme před rokem sestoupili do Lhasy.

Přímo z města nejsou vidět žádné ledovce. Představa, že člověk vidí v Tibetu všude led a snůh, je mylná. Jak rádi bychom si zase jednou zajezdili na lyžích! Avšak i kdybychom opakovali experiment s vlastní výrobou lyží, byly by vzdálenosti příliš velké. Museli bychom vzít s sebou koně, stany a sluhy. Sportovat v neobydlených končinách je příliš velký luxus!

Spokojili jsme se tedy s horolezectvím. Naše výzbroj nebyla právě dokonalá, vojenské holínky a další součásti oděvu z amerického přebytkového výprodeje -, pro naše účely však dostačovala. Tibetané žasli, v jak krátkém čase jsme své túry absolvovali. Jednou jsem musel dokonce zapálit na vrcholu kadidlo, aby moji přátelé, kteří nás sledovali ze střech domů, spatřili kouř; jinak by nikdo nevěřil, že jsme skutečně dosáhli vrcholu. Výstupy, na které jejich sluhové potřebovali až tři dny, jsme s Aufschnaiterem dokončili za den. Jako prvního Tibetana se mi podařilo

nadchnout pro jeden z výstupů přítele Wangdülu, který byl velmi vytrvalý chodec. Později se mnou chodili i jiní a všichni měli nakonec radost z překrásného výhledu i z podivuhodných horských květin, které jsme nacházeli.

I zde se hory jmenovaly podle bohů. Divili jsme se často, že Tibetané dovedou najít vždy nová jména pro všechny ty tisícovky štítů. Bylo to ovšem většinou pojmenování pouze lokální a mohlo se stát, že se nějaká hora jmenovala na severu docela jinak než u jižních sousedů.

Mým oblíbeným cílem bylo malé horské jezero, vzdálené přesně den pochodu od Lhasy. Poprvé jsem k němu vystoupil, když v hlavním městě měli obavy, že by v době dešťů mohly jeho vody způsobit záplavy. Prastará pověst totiž vypráví, že jezero má spojení s podzemním tokem pod chrámem. Proto vysílá vláda každým rokem nahoru mnichy, aby obětmi a modlitbami usmířili jezerní duchy.

Jezero navštěvuje také mnoho poutníků, kteří házejí do vody mince a prsteny. Na břehu stojí kamenná přístřeší; v jednom z nich jsem při svých výletech nocoval. Jezero bylo docela nevinné: i kdyby se snad někdy voda přelila přes břehy, nijak by Lhasu neškodila. Bylo to tiché idylické místo. Stáda divokých ovcí, gazel, svišťů a lišek pobíhala krotce kolem, orlosup kroužil vysoko na modrém nebi. Tito tvorové nepoznali člověka jako nepřitele; nikdo se v okolí "Svatého města" neodvážil lovit jakoukoli zvěř. Jezero obklopovalo rostlinstvo, nad nímž by zaplesalo srdce každého botanika: na březích rostl nádherný žlutý a modrý horský mák, tibetská lokalita, kterou mají pouze v Londýnské botanické zahradě.

Tyto výlety mi však jako jediná sportovní činnost nestačily.

Často jsem přemýšlel, co jiného by se tu dalo podnikat. Tu mě napadlo vybudovat ve Lhasu tenisový kurt. Pro tuto myšlenku se mi hned podařilo získat několik lidí. Sestavil jsem členskou listinu a vybral zálohu, abychom shromáždili potřebnou částku. Počet zájemců byl značný a ryze internacionální; mezi členy byli Indové, Sikkimci, Nepálci a samozřejmě mnoho mladých šlechticů ze Lhasy. Nejprve váhali, protože vláda již jednou zakázala kopanou. Avšak snadno jsem jejich pochybnosti rozptýlil: tenis přece není sport, který by lákal diváky, a tak nemůže dojít k žádným nepřístojnostem a i církev jej bude považovat za neškodný.

Kromě toho existovalo již v britské misi tenisové hřiště, což byla pro nás důležitá morální podpora.

Vyhledal jsem dělníky a začali jsme na příhodném místě na břehu řeky planýrovat potřebný prostor. Nalézt vhodný podklad pro hrací plochu nebylo lehké, avšak za měsíc bylo všechno hotové.

Byli jsme na své dílo pyšní. Síť, rakety a míče jsme objednali z Indie a

malá zahajovací slavnost posvětila počátky Tenisového klubu Lhasy.

Děti se praly o to, kdo nám bude sbírat míčky. Byly ovšem strašně neobratné protože předtím v životě nedržely v ruce balon. Když jsme pak pozvali k zápasu členy britské mise, naskytla se zajímavá podívaná: jako sběrači působili vojáci tělesné gardy z úřadu nepálského zástupce v pestrých uniformách.

Brzy jsme měli pohromadě docela slušný počet hráčů. Nejlepší byl bezesporu pan Liou, tajemník úřadu čínského zástupce, pak následoval pan Richardson, nový vedoucí britské mise, hubený Skot, chytrý a houževnatý při politické práci, který měl velkého koníčka: skvělou květinovou a zeleninovou zahradu. Když k němu člověk přišel na návštěvu, myslel, že vstoupil do pohádky.

Při tenisu se také vytvořila velmi příjemná společnost. Navzájem jsme se zvali na své kurty, pak jsme popíjeli šálek čaje a pár hodin poseděli při bridži. Tak jsem trávil neděle. Již dlouho předem jsme se na setkání těšili, byli jsme nuceni se společensky obléknout a člověk měl pocit, že se přece jen úplně nevymkl z prostředí, ze kterého vyšel.

Můj přítel Wangdüla se osvědčil i zde; byl vášnivým tenistou a rovnocenným partnerem při bridži.

Naše tenisové hřiště bylo možné používat celý rok; jenom v době písečných bouří jsme museli dávat pozor. Místo drátěného pletiva jsme kolem rozvěsili ohromné závěsy; když se však objevil nad Potálou mrak prachu, museli jsme závěsy honem sejmut, aby nám je prudký víchř neodnesl.

Tibeťané mají na podzim své vlastní starobylé zábavy.

Především pouštějí draky. Když skončí období dešťů a čirý podzimní vzduch láká do přírody, naplní se bazary malebnými papírovými draky. Hra začíná přesně první den osmého tibetského měsíce. Neúčastní se jí však pouze děti jako u nás; je to skutečná všenárodní slavnost, dokonce i aristokracie jí holduje.

První drak vystoupí k nebi nad Potálou jako znamení. Brzy poté se nebe nad Lhasou zaplní bezpočtem těchto papírových hraček. Děti i dospělí postávají hodiny na plochých střeších a soustředěně a vážně si hrají, což u nás lze spatřit nanejvýš při nějakém mistrovství. Draci jsou připoutáni na pevném motouzu, který je impregnován klihem a práškovým sklem. Hráči se snaží vlastní šňůrou zkřížit sousedův motouz a přefíznout jej. Podaří-li se to někomu, rozléhá se po střeších radostný jásot. Přetržený drak pomalu klesá a děti se na něj vrhnou, protože teď patří jim, jen ony jej smějí znovu pustit. Kdo udrží svého draka ve vzduchu nejdéle, vyhrává. Tato hra trvá celý měsíc a zabírá každou volnou chvíli. Přestane stejně

náhle, jako začala.

Když jsem jednoho dne bloumal po bazaru a prohlížel si vystavené draky, zažil jsem zvláštní příhodu. Oslovil mě zcela neznámý Tibetan a nabídl mi ke koupi hodinky. Vlastně pouhou trosku, docela zrezivělou a bez číselníku. Muž říkal, že jsou rozbité a že neví, co s nimi; jako Evropan bych prý je snad uměl opravit.

Byl ochoten přijmout jakoukoli cenu. Vzal jsem tu věčičku do ruky a hned jsem ji poznal: byly to Aufschnaiterovy náramkové hodinky, které proměnil v Západním Tibetu za peníze. Byly to jedny z prvních vodotěsných rolexů, které měl s sebou při expedici na Nangá Parbat. Aufschnaiter se s nimi loučil jen velmi nerad; možná že bych mu jimi teď udělal radost, i kdyby už nikdy nešly. Rozhodně to byla zvláštnost. V listopadu má Petr narozeniny.

S malou nadějí na úspěch jsem zanesl hodinky jednomu obratnému muslimskému opraváři. Byl nad zakázkou u vytržení a skutečně hodinky brzy uvedl do chodu. Aufschnaiter nemohl očím věřit, když je znovu spatřil; dodnes je nosí.

Na podzim ožívá ve všech vrstvách tibetského obyvatelstva chuť k tělesné činnosti. Častokrát jsem pozoroval mnišské úředníky v cedungské zahradě, jak tráví volný čas. Jejich nejmilejší zábavou byla hra, která vypadá sice primitivně, avšak vyžaduje značnou obratnost. Kulatými kameny házejí na jačí roh, který stojí ve vzdálenosti asi třiceti metrů. Čím častěji jej kdo porazí, tím víc vyhrává peněz. Často jsem se této hry účastnil, ale nemohu tvrdit, že bych měl záviděníhodné úspěchy...

V zahradách bylo také možno slyšet "zpívající šípy" -, to si šlechtici krátili čas střílením z luku.

Na podzim se konaly velké koňské trhy. Do města přicházely v ohromných karavanách stovky koní ze Si-ningu. Obchodovalo a dohadovalo se živě, v tom se lidé dobře vyznají a ve Lhasě koním rozumějí. Za obzvlášť krásná zvířata se platily vysoké ceny.

Šlechtici jsou hrdí na svou stáj a kladou důraz na to, aby každý rok jezdili na novém ušlechtilém koni. Je to luxus, který si však mohou dovolit jenom boháči. Obyvatelstvo, pokud vůbec jezdí na koni, používá v Tibetu chovaných poníků. Panstvo je naproti tomu nuceno k okázalosti již svým postavením a hodností. Když vyjedou, doprovázejí je sluhové; například vládnoucího ministra musí provázet šest stejně oděných mužů; tak to vyžaduje etiketa.

Každý šlechtic má proto podle hodnosti a stavu ve stáji až dvacet koní.

Na koni jezdí i urozené Tibetanky. Jejich sukně jsou dostatečně široké, aby mohly sedět v sedle rozkročmo, a tak své muže doprovázejí často celé

týdny na náboženských poutích nebo cestou na nové působiště. Před sluncem se chrání širokým kloboukem se střechou. Obličej si potírají temně hnědým rostlinným výtažkem a ústa zakrývá šál. Když se takto vybaveny prohánějí po ulici, vypadají všechny úplně stejně a já se často bál, že se dopustím mnoha faux pas, když je hned nepoznám...

Při delších cestách na koni jezdí děti do čtyř či pěti let služkám na klíně, větší sedí v jakýchsi jesličkách a přidržují se dřevěných opěradel.

Velký význam přikládají Tibetané pěknému sedlu a postroji.

Za městem používají všichni úředníci ještě starobyklých kolébkovitých dřevěných sedel. Na dlouhých cestách jsou však pro člověka i koně velice nepohodlná, a tak se přechází ke koženým sedlům. Při průvodech je ještě možné vidět mnoho nádherných starých sedel, vykládaných zlatem a stříbrem a pokrytých drahocennými přehozy.

Podle postroje lze hned poznat vlastníka stáje. Když se houpe na krku koně velký červený střípce, je jeho pán urozený šlechtic; má-li kůň střípce dva, pak pochází ze zvlášť honosné stáje.

I ulice už svým vzezřením svědčí o tom, jak dalece se tu počítá s jízdou na koni. Před soukromými i úředními budovami stojí kamenné pilíře, které ulehčují nasedání a sestupování z koně.

Když předjede šlechtic, přiskočí hned jeho sluhové, odvedou koně na určené místo a podpírají svého pána při sesedání.

Na počátku prosince jsme zažili vzrušený den. Bylo předpověděno zatmění Měsíce. Od časného soumraku byly střechy přeplněné zvědavci, kteří čekali na podívanou. Když se stín Země pomalu vsunul na měsíční kotouč, proběhl celým městem šepot.

Vtom vypukl povyk, lidé tleskali a křičeli, snažili se zahnat zlého ducha, který se stavěl před Měsíc. Když zatmění pominulo, šli diváci spokojeně domů a oslavovali svůj úspěšný zásah při čhangu či štěstí při hře v kostky...

Kapitola 48.

VÁNOČNÍ SLAVNOST.

Kvapem se blížily Vánoce. Vymyslel jsem si překvapení: chtěl jsem uspořádat pro své přátele slavnost, opravdovou evropskou štedrovečerní hostinu s vánočním stromečkem a dárky. Tolikrát jsem byl již hostem, Tibeťané mi poskytovali tolik přátelství, že jsem jim chtěl jednou radost oplatit.

Teď mám plné ruce práce s přípravami. Můj přítel Táthong, syn zemřelého ministra, mi na několik dní půjčil svůj dům. Najal jsem zkušené kuchaře a sluhy, obstaral nádobí a nakoupil pro své přátele malé dárky: kapesní svítilny, zavírací nože, stolní tenis, společenské hry; pro svého hostitele a jeho rodinu jsem vymyslel zvláštní dárek. A nakonec přišla hlavní atrakce: vánoční stromek! Paní Ccharongová mi půjčila jalovec v pěkném květináči.

Ozdobil jsem jej svíčkami, jablky, ořechy a sladkostmi. Vypadal báječně.

Slavnost začala již dopoledne, jak je to zde při podobných společenských událostech zvykem. Wangdüla mi stál po boku jako "ceremoniář", protože jsem se bál, že se dopustím nějakého prohřešku proti zdejším obyčejům. Hosté přicházeli, zvědavě okukovali ze všech stran stromeček a obdivovali se balíčkům pod ním. Byli plni napětí, těšili se jako naše děti o Vánocích.

Den uběhl při jídle, hrách a pití. Když se setmělo, požádal jsem hosty, aby se odebrali do druhé místnosti. Zapálil jsem na stromečku svíčky, gramofon spustil "Tichá noc, svatá noc", dveře se otevřely a hosté stáli plni úžasu před zářícím stromkem. Pan Liou se první přidal k písni, i jiní hosté znali melodii z anglických škol a začali zpívat. Vytvořila se podivuhodná atmosféra. V srdci Asie zaznívala důvěrně známá píseň domova. Doposud jsem hrdě ovládal všechny sentimentální city, ale teď mi skoro vhrkly slzy do očí. Bolestně jsem pocítil touhu po domově.

Není to však správný postoj, když už tu člověk musí žít.

V Tibetu je pochopitelně všechno jiné, země a lidi nelze srovnávat s vlastí. Člověk se musí přizpůsobit a snažit se nalézt radost ve zdejších mravech a zvycích.

Příjemná nálada hostů, radost z dárků a trocha alkoholu mi brzy pomohly překonat touhu po domově. Když hosté odcházeli, stále mě všichni ujišťovali, jak moc se jim líbil "německý Nový rok".

Před rokem jsme považovali dva bílé bochánky, které jsme dostali uprostřed pustého Čangthangu, za nejdrahocennější vánoční dárky. Letos jsme seděli v kruhu milých lidí u bohaté tabule.

Nemohli jsme si věru stěžovat na svůj osud!.,.

Kapitola 49.

ČAS PRÁCE.

Bez zvláštních oslav jsme přešli do roku 1947. Aufschnaiter dokončil zavodňovací kanál a měl před sebou nový velký úkol. Lhasa měla starou elektrárnu, kterou vybudoval před dvaceti lety jeden ze čtyř studentů z Rugby. Byla nyní naprosto zanedbaná a stěží dávala proud. V pracovní dny to nanejvýš stačilo k pohánění strojů v mincovním úřadě, pouze o volných dnech bylo proudu dostatek, aby jej bylo možné rozvádět do domů a poskytnout ministerským bytům žádoucí jasné osvětlení.

V Tibetu si vyrábějí papírové a kovové peníze sami. Jednotkou je cang, desetinným dělením se dojde k žo a karmě. Papírové peníze se tisknou na silném domácím papíře s průsvitkou a barvotiskem. Čísla se malují velmi obratně rukou. Všechny pokusy o padělání dosud ztroskotaly na napodobení těchto čísel. Bankovky vypadají velmi reprezentativně. Mince jsou ze zlata, stříbra a mědi, ražba nese symboly Tibetu: hory a lva. Také státní vlajka a poštovní známky mají kromě vycházejícího slunce tento znak.

Protože mincovna byla na proud velmi závislá, požádala vláda Aufschnaitera, aby elektrárnu rozšířil a zdokonalil. Podařilo se mu příslušná místa přesvědčit, že by se tím mnoho nezlepšilo, ale že je třeba využít rychlý proud Kjičhu, protože starý závod stál při pomalé vodě v bočním rameni. Církevní činitelé se opět báli, že bohové Lhasu potrestají, bude-li voda posvátné řeky zneužita k podobným účelům. Zasluhou Aufschnaitera se podařilo vládu přesvědčit, a tak mohl hned započít s vyměřováním. Aby nemusel denně chodit takový kus cesty, dostal byt za městem, v zahradním domě u statku.

Viděli jsme se teď méně často. Má učitelská činnost mě držela ve městě. Kromě toho jsem dával ještě tréninkové hodiny tenisu.

Moji malí i velcí žáci dělali všeobecně dobré pokroky, avšak vytrvalost není tibetskou národní vlastností. Zpočátku jsou vším nadšeni a začínají mnoho věcí najednou. Po krátké době však jejich zájem opadá. Proto se žáci často střídali, což mě příliš neuspokojovalo. Děti šlechticů, které jsem vyučoval, byly vesměs inteligentní a nadané; v chápání rozhodně nezůstávaly pozadu za našimi. Tibetané se v indických školách vyrovnávají evropským žákům; přitom je třeba si uvědomit, že se nejprve musí naučit vyučovacím jazyku. Přesto často dosahují ve třídě primátu: v Koleji sv. Josefa v Dardžilingu byl nejlepším žákem chlapec ze Lhasy,

který současně vedl všechna sportovní družstva.

Kromě vyučování jsem se staral ještě o různé vedlejší způsoby výdělku. Ve Lhasě ležely peníze doslova na ulici, bylo třeba jen trochu iniciativy. Mohl jsem například vybudovat mlékárnu, která by produkovala čerstvé mléko a máslo, nebo si dát dovézt z Indie zmrzlinářský stroj. Hledání tu byli hodináři, obuvníci, zahradníci. Velké možnosti se naskýtal také v obchodě, zvláště pro toho, kdo znal angličtinu a mohl navázat spojení s Indií. Kolik lidí tu žilo jen z toho, že v indických bazarech nakoupili a ve Lhasě prodali! Nepotřebovali k tomu žádnou licenci: živnostenský list, výuční list jsou tu neznámé pojmy, daně se nevybírají.

Mnohé obory jsou bez konkurence a tvoří ceny podle vlastního uvážení.

Neměli jsme však v úmyslu zaměstnávat se obchodem nebo prostě vydělávat peníze. Chtěli jsme vykonávat takovou práci, která by nám poskytovala uspokojení. Především jsme chtěli být prospěšní vládě, abychom tak splatili pohostinství. Proto nás těšilo, když se na nás lidé obraceli s různými věcmi a když jsme se stali opravdu "děvčaty pro všechno". Tím jsme mohli dát najevo své díky. Stávalo se, že nás často některá záležitost přivedla do rozpaků, protože jsme vůbec nebyli tak všestranní, jak si mnozí mysleli.

Tak jsme měli například nově pozlatit sošky bohů v jednom chrámě. Naštěstí jsme našli v Ccharongově nevyčerpatelné knihovně receptář s návodem, jak se připravuje ze zlatých valounků použitelná barva. Museli jsme k tomu objednat z Indie různé chemikálie. Nepálci, mistři ve zlatnictví a stříbrnictví, žárlivě střeží svá tajemství.

V Tibetu jsou po celé zemi ložiska zlata, nikde se však drahocenný kov nedobývá moderními metodami. Odpradáвна se doluje v Čangthangu gazelími rohy, nejprimitivnějším způsobem.

Jeden Angličan přede mnou poznamenal, že by se pravděpodobně vyplatilo prozkoumat půdu již vytěženou moderními metodami. Některé provincie musí ještě dnes odvádět daně ve zlatých zrnech. Netěží se však víc, než kolik je právě potřeba, protože i v hornictví se vyskytují obavy, že by těžba mohla rušit duchy země, kteří by se mohli mstít. Takové názory brání všem pokrokovým metodám.

Mnoho velkých asijských řek pramenících v Tibetu odnáší zlato z hor ve svých tocích a teprve sousední země je těží. Pouze v málo oblastech, kde je to zvláště rentabilní, se zlato rýžuje. Ve Východním Tibetu některé řeky vymílají vanovité prohlubně, v nichž se zlaté valouny svou vahou usazují, takže stačí je pouze čas od času vybrat. Nad těmito přírodními rýžovišti většinou drží ochrannou ruku oblastní guvernér.

Vždycky jsem se divil, že ještě nikdo v Tibetu nepřišel na nápad využít

těchto pokladů pro sebe. Když v blízkosti Lhasy člověk plave pod vodou v řece, spatří téměř pokaždé ve slunečním svitu třpyt zlatého prachu. Je to paradox. Bohatství leží v této zemi bez užítu -, stejně jako v jiných oborech -, zčásti také proto, že Tibeťané i tuto poměrně lehkou práci považují za příliš namáhavou.

Na druhé straně mají v Tibetu zálibu ve zlatě větší než u nás. Ani ne tak pro materiální cenu, jako spíš že vyjadřuje přepych a okázalost. Zdejší klenoty jsou obdivuhodné zlatnické práce. V kláštorech se nahromadily nepředstavitelné hodnoty: metrové rituální lampy vyrobené z masivního zlata, figury bohů obložené zlatými pláty. Hrobky několik poschodí vysoké, marnotratně zdobené, jsou výrazem touhy po okázalosti a současně ochoty k obětem. Chudí lidé často stáhnou z prstu svůj jediný prsten a věnují jej chrámu; snaží se tím nejen naklonit božstvo, ale také přispět k oné nesmírné sbírce drahocenností, která pro věřící tolik znamená.

S využitím ostatního nerostného bohatství je to v Tibetu podobné. Slída, železo, měď, stříbro a jiné kovy se každoročně dopravují do Lhasy jako pradávna daň provincií, avšak nikdo se nezabývá rozvojem průmyslu nebo pokusy těžit nerostné bohatství pro vlastní potřebu.

Duchové země se nesmějí rušit; za trest by mohlo přijít zemětřesení. Jistější je celé týdny přenášet měděné desky pro mincovnu přes pohoří z Indie. Meče kovají Tibeťané z pružin indických železničních per. Místo dolování uhlí se suší na topivo jačí a koňský trus. Netěží se ani drahocenná kamenná sůl, přestože bezodtoká ěhangthangská jezera poskytují soli dost; ročně se za ni vyměňují tisíce nákladů rýže v Bhútánu, Nepálu a Indii. Ropa se vyskytuje v otevřených jezerech a lidé si ji odnášejí jako palivo do čadících lamp. Možná že někde žije podnikavý Tibeťan, který sní o tom, jak dosáhnout bohatství využitím podzemních pokladů, avšak nikdo se neodvažuje začít.

Těsně před druhým Novým rokem ve Lhasě jsme dostali z domova první poštu. Po třech letech! Dopisy byly na cestě rok.

Jedna obálka měla dokonce razítko z Reykjavíku a putovala kolem celého světa. Byl to příjemný pocit vědět, že přece jen existuje do Tibetu spojení, nitka vedoucí ze "Střechy světa" do daleké nezapomenutelné domoviny.

Bohužel toto přádénko bylo velmi tenké. Poštovní spojení se nezlepšilo ani v pozdějších letech; na tom se však už nedalo nic změnit. Zprávy z Evropy nebyly nijak povzbudivé. Utvrdily nás jen v přání, které se v naší mysli vynořovalo stále častěji: zůstat zde, ve Lhasě. Žádný z nás neměl zvláštní pouta k domovině. Léta v tomto posledním pokojném koutě světa nás poznamenala. Naučili jsme se chápat způsob myšlení zdejších lidí.

Jazyk se nám stal tak běžným, že už nebyl jen nejnutnějším dorozumívacím prostředkem, nýbrž dovedli jsme v něm konverzovat se všemi zdvořilostními formulkami. Styk se světem udržoval malý rozhlasový přijímač; daroval mi jej ministr a prosil mě, abych ho stále informoval o všech politických novinkách, zejména pokud se týkají Střední Asie. Byl to až neskutečný pocit naslouchat z této malé skříňky tak čistým a zřetelným hlasům všech národů světa. Na "Střeše světa" nejsou zubní lékaři s vrtačkami, pouliční dráhy, holiči s bzučícími sušáky, nic, co by rušilo příjem.

Každý den pro mne začínal tím, že jsem poslouchal zprávy.

Často jsem už od časného rána jen potřásal hlavou a divil se, co všechno lidé na světě považují za důležité. Zda je stroj silnější o několik koňských sil než jiný z poslední série, zda někdo překonal oceán o dvě minuty rychleji než v minulém měsíci... jak to bylo nepodstatné! Vztah k věcem se ovšem mění podle stanoviště pozorovatele. Tady je měřítkem rychlosti tempo jaka, stejně jak tomu bylo před tisíci lety. Byl by Tibet šťastnější, kdyby se to změnilo? Již postavení silnice do Indie by beze sporu o mnoho zdvihlo standard národa. Do země by však vtrhlo "moderní tempo" a připravilo by ji o klid a volný čas. Národu se nemohou vymozženosti vnucovat, pokud ještě plně neodpovídají stupni jeho vývoje. V Tibetu mají pěkné přísloví: "Kdo nezačal v přízemí, do pátého patra Potály nevystoupí!" Nevyváží snad způsob života a tibetská kultura mnohý technický vynález? Kde v západním světě ještě existuje tak dokonalá zdvořilost? Nikdy zde nikdo neztratí svou tvář, nikdo nikoho neurazí. I odpůrci v politickém životě se navzájem stýkají s úctou, a když se potkají na ulici, zdvořile a přátelsky se zdraví. Šlechtické ženy jsou kultivované a pěstěné, jejich vkus ve výběru oděvů a šperků je vytříbený, jsou obdivuhodné hostitelky. Považovalo by se za zcela samozřejmé, kdybychom si my dva -, staří mládenci -, vzali každý jednu nebo více žen do domu, aby nám vedly domácnost. Tibetští přátelé nám dokonce navrhovali, abychom si vzali alespoň jednu společně. V osamělých chvílích jsem se občas zabýval myšlenkou nalézt si družku. Avšak ačkoli se mi leckterá dívka líbila, nemohl jsem se rozhodnout pro stálý svazek. Nenalezl jsem dost duševních styčných bodů a všechno ostatní se mi zdálo pro společný život příliš málo. Rád bych si byl pozval ženu z domova... Na to jsem však dlouho neměl dost prostředků, později to znemožnily jiné události.

A tak jsem žil sám. Když jsem se dostal do bližšího styku s dalajlámou, ukázalo se, že to byla moje přednost. Kdybych byl ženatý, pravděpodobně by vládnoucí mnišské kruhy viděly naše schůzky ještě méně rády.

Mniši žijí v přísném celibátu, jakýkoli styk se ženami mají zakázán. Bohužel je mezi nimi častým zjevem homosexualita, dokonce ji považují za dobré znamení, dokazující, že pro dotyčného nemají ženy žádný význam.

Stává se často, že se mniši zamilují a požádají o vystoupení z kláštera, aby si vyvolenou mohli vzít. Povoluje se to bez obtíží: šlechtici podrží svůj hodnostní stupeň ve světském úřednictvu, mnich pocházející z lidu ovšem své postavení ztratí a obyčejně nalezne obživu jako obchodník. Naproti tomu jsou přísně trestáni mniši, kteří se stýkají se ženami, aniž by předem požádali o dispens.

Přes dobrovolnou osamělost mi ubíhal čas strašně rychle. Volné chvíle po práci jsem vyplňoval četbou a návštěvami. S Aufschnaiterem jsme se stýkali pravidelně, i když jsme již nebydleli společně. Výměna myšlenek se pro nás oba stala nezbytností.

Necítili jsme se prací zcela využiti, často se v nás probouzely pochybnosti, zda bychom nemohli zužítkovat čas lépe. Zejména ve výzkumu této nedotčené země by se dalo ještě tolik vykonat! Často jsme kuli plány, že opustíme Lhasu a budeme se opět toulat jako nuzní poutníci od stanice ke stanici, až poznáme zemi jako nikdo předtím. Aufschnaiter stále snil o tom, že by strávil rok u velkého tajemného jezera Namccho a sledoval jeho příliv...

Kapitola 50.

CIZINCI A JEJICH OSUDY V TIBETU.

I když pobyt ve Lhase přestával být pro nás postupně senzací, stále znovu jsme viděli, jaké to bylo štěstí, že jsme zde směli zůstat. Vláda nám často dávala překládat dopisy z celého světa z různých oborů činnosti, jejichž odesílatelé žádali o povolení vstupu. Mnoho se jich nabízelo, že budou pracovat pouze za byt a stravu, jenom když budou moci poznat zemi. Jiné dopisy přicházely od lidí s nemocnými plícemi, kteří věřili, že by je horský vzduch v Tibetu vyléčil a prodloužil jim tak život; tito nemocní dostávali odpověď vždy, bývala k ní připojena osobní přání a požehnání dalajlámovo, často také peněžitý dar.

Na ostatní žádosti se nikdy neodpovídalo: povolení ke vstupu proto nedostal nikdo. Tibet dělal všechno pro to, aby zůstal izolován. Zůstal by Zakázanou zemí, i kdyby přicházely ještě svůdnější nabídky.

Cizince, které jsem po pětiletém pobytu ve Lhase poznal, bych spočítal na prstech.

V roce 1947 byl na doporučení Angličanů oficiálně pozván mladý francouzský novinář Amaury de Riencourt, který pobyl ve Lhase tři týdny.

O rok později přijel známý tibetolog profesor Tucci z Říma.

Byla to jeho již sedmá návštěva v Tibetu, ale teprve tentokrát se mu podařilo dostat se až do Lhasy. Byl považován za nejlepšího znalce historie a kultury Tibetu, přeložil hodně tibetských knih a vydal o zemi mnoho vlastních prací. Překvapoval Číňany, Indy a Tibetany vždy nanovo údaji z dějin jejich zemí. Často jsem se s ním ve společnosti setkával a jednou mi před více Tibetany způsobil ošklivou blamáž, když se v diskusi, kterou jsem vedl, postavil proti mému názoru. Hovor se točil kolem tvaru Země.

V Tibetu se tradovalo, že naše Země je plochou deskou, já jsem samozřejmě horlivě zastával názor o tvaru koule. Mé argumenty, jak se zdálo, Tibetany začaly přesvědčovat. Abych své vítězství dotvrdil, přivolal jsem před všemi hosty za svědka ještě profesora Tucciho. K mému nemalému překvapení se postavil na stranu pochybovače. Prohlašoval, že všechny vědy musí neustále revidovat své teorie a jednoho dne se může docela dobře stát, že se tibetský názor na tvar Země ukáže jako správný. Následovaly potutelné úsměvy, protože hosté věděli, že vyučují také zeměpis... Profesor Tucci zůstal ve Lhase osm dní, navštívil potom ještě nejproslulejší tibetský klášter Samjä a zemi opouštěl s bohatou vědeckou kořistí a mnoha drahocennými knihami z tiskárny v Potále.

Jiná zajímavá návštěva přišla do Lhasy v roce 1949. Byli to dva Američané -, Lowellové Thomasové, otec a syn. I oni zde pobýli osm dní a zúčastnili se každodenního společenského života a recepcí pořádaných na jejich počest; byli přijati také dalajlámou. Oba filmovali a pořídili výtečné snímky země a lidí. Syn, obratný novinář, napsal bestseller, otec, známý rozhlasový komentátor ve Spojených státech, natočil zajímavé zvukové nahrávky pro své pořady.

Záviděl jsem jim skvělou filmovou a fotografickou výzbrojí, především jejich filmový materiál. Tehdy jsem si již společně s přítelem Wangdülou opatřil leiku, ale měl jsem stálý nedostatek filmů; oba Američané mi věnovali dva barevné filmy, mé první a poslední.

Kromě těchto čtyř vládních hostů přišli do Tibetu ještě inženýr a mechanik. Inženýr-Angličan -, pracoval pro společnost General Electric Company, která dostala zakázku na stroje pro novou elektrárnu; velice chválil práci, kterou již Aufschnaiter vykonal.

Mechanik Nedbailoff byl Bělorus, emigrant, který se několik desetiletí potuloval po Asii. Nakonec skončil ve stejném internačním táboře jako já. Utekl do Tibetu, nedaleko hranic byl však opět zatčen, protože oblast kontrolovali Angličané. Nakonec ho nějaký čas ponechali v Sikkimu, protože byl dovedný pracovník.

Do Lhasy byl povolán opravit stroje staré elektrárny. Nakonec našel útočiště v Austrálii. Jeho údělem byl věčný útěk. Měl dobrodružnou povahu a přečkal vždy všechna nebezpečí bez úhony.

Kromě své práce miloval silnou pálenku a mladá děvčata; obojího bylo ve "svatém městě" dostatek.

Vyhlášení indické nezávislosti předurčilo také osud britské mise ve Lhasě. Její personál se vyměnil, jen pan Richardson zůstal až do září 1950, protože Indové neměli pro tuto funkci vhodného člověka. Reginalda Foxe převzala tibetská vláda jako radistu; dostal za úkol vybudovat na všech strategických místech radiostanice, protože konflikt s Čínou byl stále aktuálnější. Když se hledal pro Čamdo, středisko Východního Tibetu, spolehlivý muž, navrhl Fox mladého Angličana Roberta Forda. Poznal jsem ho letmo ve Lhasě. Byl to sympatický mladík, který rád tančil; naučil aristokratickou mládež ve Lhasě první sambu. Při společenských příležitostech Tibeťané s oblibou tančili, většinou domorodé tance podobné stepování, občas i rychlý foxtrot. Staří přitom potřásali hlavami a považovali za neslušné, když se tanečník s tanečnicí drželi v těsném objetí, stejně jako u nás před několika desetiletími, když nastupoval vítěznou cestu valčík.

Ford odcestoval do Čamda s velkou karavanou a brzy poté bylo možné

se s ním rádiem domluvit. Bylo to velice odlehlé působiště, na stovky kilometrů byl jediným Evropanem. Radioamatéři celého světa se drali o rozhovory s Robertem Fordem.

Jako potvrzení těchto rádiových spojení dostávali Fox i Ford záplavu dopisů i dárků ze všech končin. Zápisky, které si Ford o rozhovorech dělal, se mu později staly osudnými. Byl zajat při útoku čínskými vojáky a souzen jako špion; britskému velvyslanci v Pekingu se ho doposud nepodařilo osvobodit.

Během sedmi let v Tibetu jsem potkal ještě jednoho bělocha Američana Bessaca. o jehož osudu budu vyprávět podrobněji později...

Kapitola 51.

AUDIENCE U DALAJLÁMY.

Nadešel můj druhý tibetský Nový rok ve Lhase. Tentokrát jsem se zúčastnil všech fází slavností od počátku. Opět přišly desetitisíce lidí do města a Lhasa se podobala vojenskému ležení. Oslavoval se začátek "roku ohně a vepře" (1947) a lesk ceremonií nezůstal v ničem pozadu za minulým rokem. Zaujaly mne zejména oslavy, které jsem před rokem kvůli nemoci zmeškal.

Dodnes mi z toho zůstává v paměti pochod tisíce vojáků ve starých rytířských zbrojích. Tento obyčej souvisí se starou dějinnou událostí: Jednou vytáhla proti Lhase muslimská armáda. Při nesmírně namáhavém pochodu na úpatí pohoří Nänčhenthanglha ji překvapily silné sněhové bouře a vojsko pomřelo. Pönpové z této oblasti dopravili brnění zmrzlých vojáků triumfálně do Lhasy a od té doby se každoročně o Novém roce do něho obléká tisíc tibetských vojáků a předvádí je dychtivým divákům. Defilují staré korouhve, chřestí drátěné pletivo chránící muže i bojové oře, přílby s urdskými nápisy se třpytí na slunci, v úzkých uličkách se rozléhají výstřely ze starých předovek...

Tento středověký průvod působí ve starobylém městě podivuhodně. V tomto prostředí vypadá tak samozřejmě, jako by to byla skutečnost, a nikoli pouhá historická reminiscence. Útvar pochoduje přes Barkor k volnému prostranství na okraji města, v čele jedou dva generálové. Na místě se již shromáždil desetitisícový dav kolem ohromné hranice, v jejížž šlehajících plamenech mizí celé balíky másla a polních plodin jako obětní dary nebi. Zástupy strnule přihlížejí, když mniši házejí do ohně umrlčí lebky a symbolické figury zlých duchů. Současně hřmí vstříc horám temné rány z kanonů; vojáci střílejí ze zakopaných moždírů na pozdrav jednotlivým vrcholům.

Na dovršení slavnosti dovrávorá k ohni médium v transu a po krátkém tanci se zhroutí. To je znamení, které vytrhne dav ze strnulosti. Lidé se začnou pohybovat a nespoutaně křičet jako v extázi. V těchto chvílích jsou nevypočitatelní. V roce 1939 při této slavnosti unikla jedna německá expedice jen stěží se zdravou kůží... Její členové se tehdy pokoušeli zepředu filmovat médium zmítající se v transu a zástupy přítomných je napadly deštěm kamení; Němci prchali přes zahradní zídky a střechy.

Nebyl to případ politické nenávisti nebo odporu proti cizincům. Incident vytryskl pouze z fanatického náboženského přesvědčení, které se někdy

nevyzpytatelně změnil v podobný výbuch hněvu. I já jsem se musel mít vždy na pozoru, když jsem později filmoval pro dalajlámu, protože téměř vždy docházelo k extatickým scénám. Proto jsem byl velmi pyšný na to, že se mi podařilo exponovat i několik snímků pro sebe.

Při této novoroční slavnosti nám vrchní komoří Jeho Svatosti oznámil, že jsme zařazeni na dalajlámově návštěvní listině. Ačkoli jsme mladého vladaře již několikrát spatřili v průvodech, kde se na nás neznatelně usmíval, byli jsme vzrušeni pomyslením, že se s ním nyní setkáme v Potále tváří v tvář. Tušil jsem, že toto pozvání bude mít pro nás velký význam. A skutečně, audience byla počátkem vývoje, který mne později přivedl do bezprostředního styku s Jeho Svatostí.

Ve stanovený den jsme si oblékli kožšinové kabáty, nakoupili nejdražší bílé stuhy, jaké jsme ve městě mohli sehnat, a uprostřed pestrého zástupu mnichů, kočovníků a slavnostně oděných žen jsme vystupovali po mnoha kamenných stupních k Potále.

Čím jsme přicházeli výš, tím působivější byl obraz města pod námi. Teprve shora vynikly krásné zahrady a vily. Cesta vedla kolem nespočetných modlitebních válců, které kolemjdoucí neustále udržovali v pohybu. Potom jsme vstoupili jednou z velkých hlavních bran do nitra Potály.

Temné chodby s podivnými malbami ochranných božstev na stěnách nás vedou spodními poschodími do dvora. Ústí tam obrovité světlíky, hluboké osm až deset metrů, názorně ukazující neuvěřitelnou šíři zdí. Z tohoto dvora vedou nahoru do poschodí strmé žebříky až na otevřenou střechu. Jeden za druhým opatrně stoupáme vzhůru. Každý se snaží být tišší než jeho soused; mnišské strážce nemají důvod použít biče. Nahoře už stojí dlouhý hustý zástup, neboť každý chce na Nový rok obdržet požehnání Živého buddhy.

Na střeše stojí víc nástaveb se zlatou krytinou. V nich má dalajláma své pokoje. Dlouhá fronta věřících, v jejímž čele jsou mniši, se zvolna posunuje ke dveřím, před nimiž právě vykonávají církevní hodnostáři svou denní meditaci. Jsme na řadě hned za mnichy; když vstupujeme do přijímacího prostoru, natahujeme s Aufschnaiterem krky, abychom spatřili nad hlavami mnichů dalajlámu. I on na okamžik zapomíná na svou důstojnost, rovněž otáčí hlavu, aby se podíval na dva cizince, o kterých už tolik slyšel.

Sedí se zkříženýma nohama jako Buddha, v lehkém předklonu, na trůně potaženém drahocenným brokátem. Hodiny musí žehnat přecházejícím věřícím. Před trůnem leží hromady váčků s penězi a role hedvábí, stovky bílých stuh. Věděli jsme, že mu nemůžeme předat naše stuhy osobně, odebírá je jeden z opatů.

Teď, když před ním stojíme, nevydržím to a navzdory etiketě pokradmu pohlédnu do jeho tváře. Jasný hezký obličej je prozářen chlapeckým úsměvem. Pokládá žehnající ruku na moji hlavu a přitiskne ji tak, jako bych byl mnich; všechno se odehrává velmi rychle. V příštím okamžiku již stojíme před poněkud nižším trůnem regentovým; i on nám žehná položením ruky na hlavu.

Pak nám jeden opat zavěsí kolem krku červené stuhy -, amulety a požádá nás, abychom zaujali místo na poduškách; podává se rýže a čaj. Odhazujeme několik zrnek podle tibetského obyčeje na zem jako oběť bohům.

Ze svého klidného koutu můžeme teď výborně sledovat, co se kolem nás děje. Před mladým dalajlámou dál procházejí tisíce lidí a přijímají od něho požehnání. Věřící se pokorně sklánějí s vyplazeným jazykem. Kladení ruky, které bylo vyhrazeno mnichům a nám, teď nahrazuje lehké pohazení hedvábným střapcem. Sledujeme pohledem dlouhý zástup, který stále ještě proudí dveřmi. Nikdo nepřichází s prázdnýma rukama. Chudí přinášejí často jen potrhanou stuhu, avšak jsou tu i poutníci s bohatě naloženým doprovodem. Správce pokladny hned všechny dary registruje, a jsou-li k potřebě, předává je do potálské domácnosti.

Spousty hedvábných stuh se později opět prodávají nebo se rozdělují vítězům při závodech. Osobním vlastnictvím Jeho Svatosti zůstávají pouze váčky s penězi, které se kladou před trůn. Plynou do zlatých a stříbrných komor v Potále, ve kterých staletí nashromáždila nesmírné poklady, jež se dědí z jednoho vtělení na druhé.

Působivější než všechny dary je však oddanost, která vyzařuje z tváří věřících. Pro mnohé je to největší okamžik jejich života.

Putovali sem tisíce kilometrů, vrhali se do prachu, klesali na kolena. Mnozí byli na cestě měsíce a roky, trpěli hladem a zimou, aby dosáhli tohoto požehnání. Bezděčný pohyb hedvábným střapcem se mi zdál skrovnou odměnou za tolik oddanosti. Přesto každý návštěvník zářil vrcholným štěstím, když mu potom mnich položil kolem krku úzkou hedvábnou stužku: bude ji celý život opatrovat ve skříňce na amulety nebo nosit u sebe zašitou v koženém váčku s přesvědčením, že ho chrání od všech nezdaru.

Druhy stuh se řídí podle hodnoty příjemce, každá však má známý mystický trojitý uzel. Uzly připravují mniši předem a pouze pro ministry a nejvyšší opaty je váže dalajláma v jejich přítomnosti sám.

Atmosféra v nevelkém prostoru, do kterého se dostává vzduch a světlo pouze shora, je tísnivá. Pach rituálních lampiček a závoje dýmu z kadidlových tyčinek dusí na prsou. Lidé jsou zamlklí, jediným zvukem je

šoupání nohou.

I když byla pro nás návštěva u dalajlámy splněním dlouho touženého přání a stále bylo na co se dívat, vydechli jsme si, když byl ceremoniál u konce. Podobné pocity mají pravděpodobně -, s výjimkou zástupů čekajících na požehnání -, všichni přítomní.

Nejvyšší hodnostáři musí slavnostní činnosti hodiny přihlížet vestoje. Avšak to patří k jejich úředním povinnostem a všeobecně je to považováno za významnou čest.

Jakmile poslední návštěvník opustí místnost, zdvihne se dalajláma a s ním všichni přítomní. Podpírán svými sluhy odebírá se do svých soukromých komnat, zatímco my ostatní setrváváme v uctivém předklonu. Při odchodu k nám přistupuje jeden mnich a předává nám zbrusu novou stosangovou bankovku.

"Gjalpo rinpočhei sörä re -, Je to dárek vzácného vladaře," říká.

Byli jsme bankovkou velmi překvapeni, tím spíš, když jsme se dozvěděli, že dosud nikdo nebyl podobně obdarován. Typické pro Lhasu bylo, že to všichni věděli dřív, než jsme to komukoli vyprávěli. Mnoho let jsme tuto bankovku opatrovali jako talisman přinášející štěstí. Když jsme opouštěli Tibet, museli jsme uznat, že byl velmi účinný...

Kapitola 52.

NA PROHLÍDCE V POTÁLE.

Po audienci jsme využili příležitosti prohlédnout si s ostatními poutníky všechna potálská posvátná místa.

Potálu, jednu z nejimpozantnějších staveb na světě, založil v dnešní podobě asi před třemi sty lety pátý dalajláma. Již dříve stála na tomto pahorku tibetská panovnická tvrz, avšak Mongolové ji ve válce rozbořili. Tisíce mužů a žen v nejtvrďší robotě přinášely z velkých vzdáleností kamen za kamenem a dovední kameníci s primitivními technickými pomůckami vytesávali tuto gigantickou stavbu ze skal. Když pátý dalajláma náhle zemřel, zdálo se, že dílo nebude dokončeno. Tehdejší regent s pomocí několika důvěrníků zatajil smrt Jeho Svatosti, protože by sám neměl tolik autority, aby udržel poddané při nelidské práci. Proto se nějaký čas říkalo, že je dalajláma nemocný, pak zase, že medituje. Dalajlámova smrt se zatajovala deset let, než byl palác dokončen. Kdo dnes jedinečnou budovu spatří, porozumí regentovu podvodu a promine jej.

Na střeše Potály jsme našli hrob regenta, kterému palác vděčí za svůj vznik. Pozůstatky pátého dalajlámy spočívají vedle ostatních vladařů. Stojí tam sedm takových hrobek; před každou dřepí modlící se mniši a tlumeně bijí do bubínků. Chceme-li se dostat do jednotlivých stúp, musíme šplhat po strmých žebřících. V temnotě, která tu vládne, je to krkolomný výkon, protože příčky jsou kluzké špínou, která se na nich po staletí usadila. Největší hrobka o několika poschodích patří třináctému dalajlámovi. Na pláty, kterými je věž obložena, bylo použito přes tisíc kilogramů zlata. Ornamenty jsou vykládané drahokamy a perlami; jsou to dary věřících nesmírné ceny. Nádhera je trochu přehnaná, avšak právě to odpovídá mentalitě Asijců.

Po různých chrámových prostorách jsme navštívili ještě západní trakt budovy, kde je ubytováno dvě stě padesát mnichů.

Křídlo se jmenuje Namgjal-dacchang, je krivolaké, s úzkými chodbami, nepříliš lákavé pro Evropany. Avšak jediný pohled vyváží všechnu okolní ponurost. Výhled na Čagpori a čirou hladinu řeky Kjičhu je strhující. Domy čtvrti Žol leží pod námi tak hluboko, že se musíme hodně vyklonit, abychom je viděli. Jak je shora Lhasa se svými krychlovitými domy a plochými střechami krásná! Vzdálenost milosrdně skryje špínu úzkých ulic.

Při odchodu jsme kráčeli kolem nápadně rozměrné uzavřené brány. Jsou to vrata ke garáži, kterou si dal postavit třináctý dalajláma pro svá auta. I

sem tedy přece jen proniklo dvacáté století!

Automobily se dnes sice nepoužívají, avšak již jejich nákup byl výrazem snahy o pokrok. Konzervativní mniši jsou stále ještě silnější než nové myšlenky, proto je Tibet dnes pořád stejný jako před staletími.

Východní trakt s cedungskou školou a různými úřady, které jsou tu umístěny, jsme tentokrát nenavštívili. Vrchní komorník nás pozval na oběd. Jeho byt se nachází o několik poschodí níž než dalajlámův, což odpovídá jeho hodnosti. V Potále bydlí mnoho úředníků a opatů; byty jsou vybaveny a rozloženy přesně podle hodnostních stupňů jejich vlastníků.

V příštích letech jsem mnohokrát zůstal v Potále přes noc, když jsem byl na návštěvě u svých přátel. Ruch a život této duchovní pevnosti připomíná středověký hrad; málokterý předmět patří novověku. Večer v určenou hodinu se pod dozorem nejvyššího správce pokladu zavírají brány. Celým palácem procházejí strážci s olejovými lampičkami. Dohlízejí, zda je všechno v pořádku, jejich pravidelné volání se rozléhá po chodbách. Je to jediný zvuk v tísnivém tichu. Noci jsou dlouhé a klidné, protože se v Potále chodí časně spát. Na rozdíl od družného života ve městě se tu nekonají žádné slavnosti. Čhörteny zemřelých dalajlámů šíří atmosféru smrti, chmurnou a slavnostní, takže celý palác působí jako veliká hrobka. Dobře jsem chápal radost mladého vladaře, když se směl přestěhovat do Letní zahrady. Osamělé dítě bez rodičů a spolužáků tu žije truchlivým životem, nemůže rozprávět s nikým jiným než s učiteli a s opaty. Jedinou změnou byly občasné návštěvy jeho bratra Lozang Samtāna, který mu přinášel pozdravy od rodičů a vyprávěl novinky z města.

Po jídle u komorníka jsme opustili palác. Cestou jsme potkávali upachtěné nosiče, vynášející v dřevěných putnách vodu pro kuchyni Jeho Svatosti. Čerpají ji z ohrazeného pramene na úpatí Čagpori, k jehož dveřím mají klíč pouze dvorní kuchaři. Od odtoku pramene si přes velkou vzdálenost odnáší vodu také mnoho lhaských občanů, protože je považována za nejlepší v celém městě.

Denně se tu napájel také dalajlámův slon, jediný v zemi. Byl to dar nepálského maharádži Živému buddhovi. I v Nepálu je mnoho věřících, kteří uznávají dalajlāmu jako vtělení. Mnoho Nepálců vstoupilo do tibetských klášterů a zasvětilo svůj život církvi; mezi lamy tvořili malé skupiny a byli velmi inteligentními žáky. Jako výraz úcty nepálského království věnovali dalajlāmovi dva slony. Jeden z nich však přechod přes Himálaj nepřežil, přestože byla téměř tisíc kilometrů dlouhá stezka urovnána a očištěna od kamenů, aby zvířata, která jako dalajlámův majetek byla považována za posvátná, mohla snáze postupovat. Pro slona, který přechod vydržel, byly na každé odpočinkové stanici postaveny zvláštní

stáje. Když langčhen-rinpoče -, jak Tibetané nazývají slona -, vstoupil šťastně do Lhasy, zavládla ve městě nelíčená radost; ještě nikdy tu neviděli podobného obra. Obdržel vlastní místnost v severním křídle Potály, často se účastnil procesí, ověšen drahocennými brokáty. Každý jezdec se mu zdálky vyhýbal, protože tibetští koně se plašili, když v úzkých uličkách potkali toto neznámé obrovské zvíře.

Ještě během novoročních slavností došlo k smutné události: zemřel dalajlámův otec. Pro jeho uzdravení se dělalo všechno možné. Mniši a ranhojiči vynakládali všechno své umění, aby ho zachovali při životě. Zhotovili také figurínu, do které byla nemoc začarována, a spálili ji za velkých obřadů na břehu řeky.

Tento způsob vyhánění nemoci je pozůstatkem náboženství bön a používá se ho dost často. Život nemocného tím však nezachránili. Domníval jsem se, že by bylo lépe zavolat anglického lékaře. Avšak dalajlámův dům musel být vždy vzorem a ani v kritické situaci se nesměl odchýlit od tradic.

Mrtvola byla -, jako obvykle -, přenesena na určené posvátné místo za městem, rozčtvrcena a přenechána ptákům.

V Tibetu neznají hluboký smutek vyvolaný smrtí jako u nás.

Bolest z odloučení překonává naděje na brzké shledání. Buddhistovi nenahání smrt žádný strach. Devětačtyřicet dní se rozsvěcují rituální lampičky, pak se vykoná obvyklý modlitební obřad v domě zemřelého a o případu se už víc nemluví. Vdovci a vdovy se mohou po určité době znovu oženit či vdát a život opět probíhá normálně...

Kapitola 53.

SPIKNUTÍ MNICHŮ ZE SERY.

Rok 1947 přinesl Lhasu malou občanskou válku. Bývalý regent Radeng-rinpoče, i když se dobrovolně vzdal své funkce, dostal chuť zmocnit se opět vlády. Mezi prostým lidem i mezi úředníky měl ještě hodně přívrženců, které neustále popichoval proti současnému regentovi. Měli dosadit Radenga znovu do sedla; signálem měl být docela netradiční atentát časovanou bombou. Balíček s bombou předali spiklenci do domu vysokého mnišského úředníka, avšak dříve než jej dostal regent, explodoval; našťastí přitom nikdo nepřišel o život. Po nezdařeném atentátu vyšlo spiknutí najevo a energický Tagda-rinpoče jednal rychle a důrazně.

K Radengovu klášteru vyslal malou armádu pod vedením kabinetního ministra a bývalého regenta zatkli. Avšak klášter Sera se proti vládní akci vzbouřil a ve městě vypukla panika. Obchodníci zavřeli krámy a uklidili zboží do bezpečí. Nepálci se stáhli do budovy úřadu svého zástupce, která se brzy podobala skladišti pokladů, protože uprchlíci s sebou přinesli všechny cennosti.

Šlechtici pečlivě uzamkli domy a ozbrojili sluhy. Ve městě byl vyhlášen výjimečný stav.

Aufschnaiter spatřil vojenské kolony pochoduující na klášter Sera a co nejrychleji se vrátil ze svého venkovského sídla do města.

Společně jsme pak organizovali obranu Ccharongova domu.

Obyvatelé Lhasy se báli víc než vládní krize toho, že by tisíce mnichů z kláštera mohly vtrhnout do města drancovat. O nic víc důvěry však neměli ani k vládním oddílům, které byly vyzbrojeny celkem moderními zbraněmi. Nebylo by to poprvé v dějinách metropole, co by se něco podobného přihodilo...

S napětím se čekalo na příchod zatčeného Radenga. Dávno předtím však už byl tajně dopraven do Potály. Tato lest měla zmást revoltující mnichy, o nichž se vědělo, že plánují akci na osvobození bývalého regenta. V okamžiku, kdy byl jejich vůdce zajat, byla vlastně jejich věc ztracena. Přesto se však ve svém fanatismu neohodlali ještě vzdát a došlo k divoké přestřelce. Teprve když vládní vojsko několik dní ostřelovalo houfnicemi klášterní město a pobořilo několik domů, jejich odpor byl zlomen. Armádě se podařilo mnichy přemoci a do města se pomalu vrátil opět klid a pokoj.

Procesy proti viníkům pak trvaly celé týdny; na denním pořádku byly těžké tresty bičování a deportace.

Zatímco nad městem ještě svištěly střely, rozšířila se jako blesk zpráva o smrti povstaleckého regenta. Šeptalo se všelicos o okolnostech jeho smrti; hodně lidí usuzovalo na politickou vraždu, ale většina se domnívala, že se lamovi podařilo dostat se na onen svět pomocí své mimořádné koncentrační schopnosti vůle. Najednou bylo město plné neuvěřitelných pověstí o zázracích, které vykonal, a o jeho nadlidských schopnostech. Jednou na procházce prý holýma rukama uzavřel hliněný hrnec, z něhož přetékala polévka jednoho poutníka, jako by hlína byla ještě měkká a plastická.

Vláda k pověstem nezaujímalá žádné stanovisko. Pravděpodobně jen několik zasvěcených vědělo, co se skutečně zběhlo.

Povstalecký regent měl už z doby své vlády mnohé nepřátele.

Dal například ministroví, který se pokoušel roznítit revoltu, vypíchnout oči; to se mu teď vymstilo. Poslední Radengovi stoupenci byli zproštěni úřadů. Jeden předák jeho strany dokonce spáchal sebevraždu; byl to jediný případ, o kterém jsem se za pobytu v Tibetu vůbec doslechl.

Sebevražda odporuje zdejším náboženským názorům. Toto východisko volí jen zcela výjimečně zoufalec. Vláda by onoho muže nepotrestala smrtí; již samo rozhodnutí ostřelovat Seru bylo pro ni dost tíživé. Pravděpodobně se bál potrestání zmrzačením, což bývalo dříve dost časté, a chtěl tomuto osudu uniknout.

Protože vězení nestačila, museli se šlechtici postarat o umístění a střežení vězňů sami. V následujících dnech jste běžně téměř v každém domě potkávali odsouzence s železnými pouty a dřevěným kolem na šíji. Teprve v den oficiálního převzetí moci mladým dalajlámou došlo k amnestii politických i kriminálních delikventů.

Všechn povstalecký majetek vláda zabavila a veřejně prodala ve dražbě. Domy a pavilony Radeng-rinpočeho byly srovnány se zemí a jeho nádherné ovocné stromy přesazeny do jiných zahrad. Vojáci klášter bezohledně vyplnili a ještě mnoho týdnů potom se objevovaly v bazaru zlaté poháry, brokáty a jiné drahocennosti.

Aufschnaiter dostal z Radengova majetku od vlády koně. Na svém rozlehlém pracovišti ho mohl dobře upotřebit; doposud si ho musel vypůjčovat.

Z prodeje Radengova majetku přibýlo do státní pokladny několik milionů rupií, mnoho set nákladů anglických vlněných látek, osm set hedvábných a brokátoých obleků... To byla jen část regentova majetku. Je to důkaz, jak může člověk v Tibetu zbohatnout. Radeng vyšel z prostého lidu a začal svou kariéru, když v něm jako v chlapci rozezнали vtělení...

Kapitola 54.

NÁBOŽENSKÉ SLAVNOSTI NA BUDDHOVU PAMÁTKU.

Byl jsem rád, když neklid pominul a do města se pomalu vrátil normální život. Čtvrtý měsíc tibetského kalendáře, který je považován za posvátný vzhledem k výročí Buddhova narození a smrti, potlačil náboženskými slavnostmi poslední stopy revolty.

Opět přicházejí do Lhasy tisíce poutníků. Na Lingkhoru se konají skvělá procesí. Věřící měří osmikilometrovou cestu délkou svého těla; potřebují k tomu až jedenáct dní. Denně se vrhnou průměrně pětsetkrát do prachu cesty nebo na skálu kopce Čagpori. Ze rtů poutníků, kteří bez rozdílu stavu a hodnosti činí pokání, splývá "Óm, mani padme, húm.". Dalajlámova sestra klečí vedle kočovnickovy ženy, a i když mají odlišný oděv, jejich vroucnost je stejná. Teprve když se naplní denní úkol, vyvstanou opět třídní rozdíly: na aristokraty již čeká sluha s koněm a bohatá večeře, kočovnickova žena si přitáhne kabát těsněji k tělu a uloží se k noclehu vedle cesty, aby mohla příštího jitra hned pokračovat. Pokorné modlitby začínají vždy na tomtéž místě, kde minulého dne skončily. Fanatici přeměřují Lingkhor délkou svého těla tak, aby se jejich tvář nikdy neodvrátila od "svatého města". Mezi kajícími jsou také mnozí profesionálové, kteří se kají za majetné věřící a žijí z almužen; vydělávají však tolik, že většinou mohou jednou v roce věnovat klášterům větší dary.

Znal jsem starého Tibetana, který se už čtyřicet let plazil denně po Lingkhoru; v klášteře Sera byl dobře znám svou dobročinností. Jeho zákazníky byli bohatí šlechtici. Pro své pokání si vypracoval zvláštní metodu: na těle měl koženou zástěru a na rukou nosil dřevěné, železem pobité rukavice; na cestu se doslova vrhal, využívaje přitom skoku, aby se dostal vždy co nejdále.

Patnáctého dne čtvrtého měsíce, v den výročí Buddhova úmrtí, dosahuje ruch na Lingkhoru vrcholu. Okraj cesty lemuje spousta stanů, nuzní kočovníci si zajistili nejlepší místa. Za prvních paprsků slunce začíná průvod urozených. Kolem kláštera, podél hustě natlačeného špalíru přihlížejících, pomalu kráčí všichni členové vlády pohroužení do modliteb. Výjimku tvoří jen dalajláma a regent. Za nimi postupují sluhové s těžkými pytli a rozhazují do davu mince; žádný žebrák nevyjde naprázdno. O almužnu neprosí jen potřební, viděl jsem i mnoho našich

dělníků, jak napřahují ruku; nikdo z téměř pěti tisíc obdarovaných se za to nehanbí. Rozdávání almužen trvá celý den; podílejí se na něm všichni zámožní Tibeťané i Nepálci, muslimové i Číňané. Rozděluje se také campa a různé potraviny.

V tento den by si na Lingkhoru přišel na své etnolog; viděl by tu jakýsi průřez obyvatelstva celého Tibetu; poznal by však také odstup aristokracie, jediné majetné třídy, od ostatních.

Tak jako při všech podobných slavnostech přijdou obratní podnikavci na to, jak na nich vydělat. Jeden muž si na zahradní zdi rozvěsil pestře pomalované tabule a monotónním hlasem k nim zpíval melodii; kolem něho se tlačil zástup naslouchajících. Zpíval o hrdinovi Gesarovi, který vlastní rukou pobil tisíc nepřátel.

Když píseň skončila, každý věnoval zpěvákovi minci. Diváci se vymění a podnikavec začne zpívat nanovo od začátku, nebo spustí jinou ságu z tibetské historie; navlas se podobá našim někdejšími jarmarečnickými zpěvákům.

Jiní vydělávají tím, že vytesají do kamene modlitební formule.

Věřící rádi kupují tyto upomínky a pokládají je pak na posvátné hromádky mani. Mani jsou roztroušeny po celé zemi, mnohé z nich jsou staré již stovky let, zarostlé mechem a trávou; často na nich bývají připevněny modlitební válce. Navrchu je pokrývají břídlíčkové tabulky a kameny se zbožnými nápisy. Když se poutník k mani přiblíží, musí ji obejít zprava, jen příslušníci sekty bön ji obcházejí po opačné straně. Hromádky mají asi takový význam jako kříže nebo boží muka u našich cest. Tu a tam nechává bohatý věřící postavit novou mani, aby si touto obětí vykoupil výhodnější znovuzrození.

V posvátném měsíci je přísně zakázáno usmrtit jakékoli zvíře.

Proto není čerstvé maso a nekonají se ani žádné společenské návštěvy. Všechna setkání odpadají, protože není přece možné uctít hosta obyčejným pokrmem.

Lid si však přece jen najde povyražení. Veselejší část dne se odehrává na severních svazích Potály. Je tam velký rybník, uprostřed něhož na malém ostrůvku stojí Lukhang -, Dračí chrám.

Tibeťané se tam s oblibou dávají za malou odměnu převážet na člunech z jačí kůže, utáboří se v trávě a na březích rybníka tráví pokojné odpoledne v letním slunci.

Jakmile skončí "svatý měsíc", okamžitě začnou veliké recepce. V létě jsou to někdy až osmidenní slavnosti v krásných zahradách nebo na břehu řeky. Zdejší "lepší" společnost se navzájem snaží předstihnout ve skvělých hostinách, tancích a hře. Udivovalo mne, že šlechtice jejich trvalé slavnosti

a hostiny nikdy neunavily...

Kapitola 55.

PRVNÍ VLÁDNÍ ZAKÁZKY.

Na podzim jsme dostali od vlády za úkol nakreslit přesný plán města. Aufschnaiter přerušil své práce na břehu řeky a společně jsme se dali do vyměřování. Bylo to poprvé v historii metropole, co ji vláda nechala proměřit. Doposud plán Lhasy neexistoval.

Tajní indičtí agenti přinesli odtud v minulém století nějaké skici, byly však kresleny z paměti a byly hodně nepřesné. Nyní se nám Ccharongův teodolit hodil; s pásmem jsme prolezli všechny kouty svatého města". Mohli jsme pracovat pouze za časného jitra.

Jakmile se probudil v ulicích ruch, okamžitě nás obklopil zástup zvědavců. Vláda nám přidělila dva policisty, protože bychom sami dav nezvládli, avšak i tak považovali Lhasané za náramnou zábavu dívat se společně s Aufschnaiterem do objektivu -, ovšem z druhé strany. Nebyla to žádná slast plazit se špínou a blátem za citelného ranního chladu.

Trvalo celou zimu, než se nám podařilo shromáždit všechny podklady pro plán. Pak jsme ještě vystupovali na střechy, aby Aufschnaiter mohl zakreslit domy do bloků, a já sesbíral asi tisíc domovních jmen, všechna v originálním písmu. Když byly kopie plánu pro dalajlámu a všechny důležité úřady hotové, vznikla ve Lhasě nová společenská hra: lidé se učili číst z plánu a činilo jim obrovské potěšení, když našli vlastní dům.

Už tehdy se vláda zabývala myšlenkou vybudovat kanalizaci a položit elektrickou síť; i tím jsme byli pověřeni. Ani já, ani Aufschnaiter jsme se tímto technickým pracím nikde neučili, ale můj přítel se výtečně vyznal ve výpočtech z doby studií zemědělského inženýrství a speciální otázky jsme si vyhledali v odborných příručkách. Aufschnaiter už v tomto roce dostával od vlády měsíční plat v rupiích, já jsem byl zaměstnán napevno od roku 1948. Ještě dnes jsem pyšný na dopis, který mi byl tenkrát předán a který určoval výši mého příjmu.

Několik měsíců po audienci u dalajlámy -, nastalo mezitím léto -, jsem byl zavolán uprostřed noci do Norbulingky. Vzduchová hladina Kjičhu ohrožovala Letní palác. Mírná říčka se v monzunovém období překvapivě rychle změnila v dravý proud, místy široký až dva kilometry. Když jsem vyrazil, začaly se staré hráze už kymáčet. V prudkém dešti, za nedostatečného světla kapesních svítilen se pustili vojáci tělesné gardy pod mým vedením do stavby nové hráze. Podařilo se nám starou hráz tak zesílit, že vydržela do rána. Nazítří jsem dal skoupit na bazaru všechny

jutové pytle a naplnit je hlínou a drny. Pět set kuliů a vojáků pracovalo v nevídaném tempu. Nakonec se nám podařilo práci skončit dřív, než se stará hráz úplně zhroutila.

Současně zavolali "výrobce počasí" z Gadongu. Mnich byl tehdy mým sousedem v jednom z domů v Norbulingce. Oba jsme dostali stejný úkol -, odvrátit povodeň. Bylo však dobře, že se Tibetané nespolehli pouze na médium, nýbrž že nasadili k záchraně paláce ještě také tisíc paží. Když jsme ukončili poslední práce na hrázi a odložili lopaty, upadl věstec do transu a předváděl u vody svůj tanec. Téhož dne přestalo pršet, zdvižená hladina klesla. Oba jsme dostali od dalajlámy pochvalu.

Později se mě ptali, zda bych nemohl něco podniknout, aby se jednou provždy zabránilo záplavám, které každoročně ohrožují Letní palác. Slíbil jsem, že to zkusím. S Aufschnaiterovou pomocí jsem si troufal na odbornou regulaci. Tibetané totiž stavějí své hráze se svislými stěnami a já si už dávno všiml, že je to jejich hlavní nedostatek.

Časně z jara v roce 1948 jsme začali s pracemi, protože jsme chtěli být hotovi do počátku monzunového období. Dostal jsem k dispozici pět set vojáků a tisíc kuliů, byl to neobyčejně vysoký počet. Při stavbě došlo k jedné zásadní změně: podařilo se mi přesvědčit vládu, že by práce pokračovaly mnohem rychleji, kdyby dělníci nemuseli pracovat z povinné roboty. Dosáhl jsem toho, že každý dělník dostával denní mzdu, a tak na staveništi panovala stále dobrá nálada.

Pracovní výkon Tibetanů se samozřejmě nemůže měřit evropskými měřítky. S jednou lopatou často zápolili tři dělníci: jeden ji držel a druzí dva tahali za provaz, který byl připevněn na násadě. Tělesné síly lidí jsou tu mnohem menší než u nás. Když jsem se někdy sám netrpělivě chopil lopaty, vždycky na mě všichni koukali s otevřenými ústy. A co bylo přestávek a přerušení práce! Najednou někdo vykřikl, protože objevil na lopatě červa, a rázem se všichni vrhli na hlínu a tvora zachraňovali.

Na stavbě hrází pracovalo také mnoho žen, které výkonem nijak nezaostávaly za svými muži. Celý den vláčely koše plné hlíny a zpívaly monotónní nápěvy, aby udržely rytmus kroku.

Vojáci jsou všude na světě stejní; i zde byli největšími sukničkáři. A tak neustále poletovaly mezi oběma pohlavími žerty. Většinou byl počet žen na staveništi dokonce vyšší než mužů. Aufschnaiter zaměstnával například jednou tři sta žen a jen hrstku mužů. Měla na to vliv skutečnost, že pětina mužů žije trvale v kláštrech.

Menší tělesná zdatnost Tibetanů je zřejmě důsledkem nedostatečné výživy. Základní potravou prostého člověka jsou campa, čaj s máslem a pár ředkviček s paprikou. Po celý den bublaly na staveništi konvice s čajem,

každý dostal svou porci a v poledne se ještě podávala polévka. Divil jsem se, že byli dělníci přitom tak šťastní a spokojení. Nejsou však zvyklí na nic jiného, maso je drahé a i doma je mají jen zřídkakdy.

Kromě vojáků a kuliů jsem měl k ruce ještě čtyřicet loďařů s čluny z jačí kůže. Člunařství patří také k přehlíženým povoláním; majitelé člunů stejně jako koželuzi pracují se zvířecími kůžemi a tím se prohřešují proti Buddhově nauce. Zůstal mi v paměti jeden zvlášť drastický případ, který charakterizuje způsob, jak se s nimi zachází: Jeden z dalajlámů použil kdysi cestu do kláštera Samjä, ležícího v průsmyku, kterého člunaři běžně používali k přechodu k řece. Po dotyku nohy Jeho Svatosti se stala cesta průsmykem posvátnou a žádný člunař se jí nesměl dotknout. Museli přecházet pohoří po daleko obtížnější cestě vyšším sedlem s člunem na zádech, což pro ně znamenalo velkou ztrátu času. Lodi váží více než sto kilogramů, průsmyky většinou leží na hranici pěti tisíc metrů...

Je to názorný příklad, jak ohromný vliv má v této zemi náboženství; svými zákony dovede radikálně měnit denní obyčje.

Byl to vždy tristní pohled, když kolem přenášeli člunaři svou loď na rameni. Kráčeli pomalu pravidelným krokem proti toku; proti proudu se veslovat nedalo. Každý člunař má svou ovci, která chodí za ním věrně a přichylně jako pes. Když cupitá těsně za svým pánem, bez provazu, naložená jeho osobními věcmi, a sama skáče do člunu, člověk by myslel, že je ovečka zvlášť vycvičená.

Čtyřicet člunů, které pomáhaly při stavbě hrází, přivázelo z lomu položeného proti proudu žulové kameny. Nebyl to lehký úkol pro křehká plavidla. Jejich stěny bylo třeba nejprve vyztužit prkny, aby se kameny mohly nakládat. Avšak člunaři patří k nejsilnějším mužům v zemi a jejich práce je také lépe placená. Nejsou vůbec tak pokorní, jak by se dalo očekávat od méněcenné kasty, tvoří vlastní cech a jsou na to hrdí.

Náhoda tomu chtěla, že jedním z mých spolupracovníků byl "vysoký pönpo" z Tradünu, který každý večer vyplácel mzdu. Pamatovali jsme se ještě na sebe dobře a často jsme si vyprávěli o tehdejší době, pro mě tak krušné; dnes už se tomu mohu jen smát. Tenkrát byl na inspekční cestě s dvaceti sluhy a k nám se choval velmi přátelsky. Kdo by si pomyslel, že budeme jednou pracovat vedle sebe a že mu přitom budu dokonce dělat nadřízeného! Nemohl jsem uvěřit tomu, že od té doby uplynuly už čtyři roky. Jak pevně se mne již tato země zmocnila! Často jsem se přistihl, že zcela nevědomky používám některých typických tibetských gest, která jsem stokrát za den viděl.

Protože má práce měla zajistit ochranu zahradě Jeho Svatosti, byli mými představenými mniši nejvyšších hodností. Také vláda měla podíl na mé

činnosti. Občas přijížděl na staveniště celý kabinet na koni se sluhy, zavolali mě i Aufschneidera a oba jsme byli s mnoha zdvořilostmi obdarováni hedvábnými stuhami i peněžitou odměnou. Také každý dělník obdržel peněžitý dar a zbytek dne se nepracovalo.

V červnu byla hráz konečně hotová -, právě včas, protože brzy potom přišly první záplavy. Toho roku se řeka vzedmula obzvlášť vysoko, ale hráz vydržela. Záplavovou oblast jsme osázeli vrbami které svou něžnou zelení hodně přispěly ke zkrášlení Letní zahrady...

Kapitola 56.

PRÁCE A SLAVNOSTI V DIAMANTOVÉ ZAHRADE.

Při pracích na ochraně letního sídla jsem byl často pozván vysokými církevními hodnostáři k večeři a k přenocování. Byl jsem asi prvním Evropanem, který směl bydlet v Potále a v Letním paláci. Měl jsem příležitost obdivovat se krásným parkovým porostům: ze všech koutů země sem byly dopraveny listnaté i jehličnaté stromy, skvostné jabloně, hrušně i broskvoně, jejichž plody byly určeny pro dalajlámův stůl. Zástup zahradníků pečoval o květinové záhony a nádherné stromy a udržoval v pořádku cesty. K větším úpravám bývali povoláváni vojáci dalajlámovy tělesné stráže. Park obklopuje vysoká zeď, je však přístupný každému. U vrat sice stojí dva strážníci, avšak ti se starají pouze o to, aby návštěvník byl oblečený podle tibetského zvyku. Nikoho, kdo měl evropské boty nebo klobouk, do parku nevpuštěli; výjimku jsem tvořil jen já. Když však nastal čas zahradních slavností, musel jsem se také přizpůsobit obyčejům a potil jsem se v letním horku pod tibetským kloboukem obšitým kožešinou.

Stráže u vchodu zdravily každého šlechtice od čtvrtého stupně výš pozdravem k poctě zbraň, dokonce i mně prokazovaly stejnou čest.

Uprostřed parku stojí další vysoká žlutá zeď, která ohraničuje dalajlámovu soukromou zahradu. Vedou do ní jenom dvě brány, které stráží přísní vojáci. Procházet se v ní smějí pouze opati, osobní důvěrníci Jeho Svatosti. Listovým tajuplně probleskují zlaté chrámové střechy, daleko za zeď proniká křik krotkých pávů.

Nikdo neví, co se odehrává v této nejvnitřnější svatyni. Dovnitř nesmějí ani vládní ministři; pro tibetský národ je zeď obklopena mytickým tajemstvím.

Také tato zeď je cílem mnoha poutníků. Věřící kolem ní procházejí ve směru hodinových ručiček. V malých vzdálenostech od sebe jsou rozestaveny psí boudy, jejichž statní dlouhosrstí obyvatelé zuřivě dorážejí na každého, kdo by se příliš přiblížil; provazy z jačí srsti sice drží pevně, avšak drsný štěkot v tomto mírumilovném prostředí dost ruší. Později, když se pro mě otevřela dokonce i vrata žluté zdi, trochu jsem se se zdejšími divokými hafany spřátelil.

Celá Lhasa se každoročně těší na velké letní divadlo, které se hraje před touto vnitřní zahradou na ohromném kamenném pódiu. Proudí sem

všechno, co má nohy, a kdo nenajde místo poblíž scény, uvelebí se ve stínu krásného parku. Sedm dní od východu do západu slunce zde vystupují různé skupiny herců.

Všichni herci jsou muži, protože se předvádějí pouze náboženské kusy. Pocházejí z prostého lidu, ze všech povolání, a po představení se opět vracejí ke své práci. Jen málo jich získalo takovou proslulost, aby mohli žít ze svého umění.

Každý rok se hrají stejná dramata. Role se přednášejí ve stylu našich oper formou recitativů, orchestr tvoří bubny a činely; a hudba slouží především k tomu, aby udávala rytmus tanečních vložek. Pouze komici narušují operní průběh dramatu a své role jednoduše mluví. Krásné a drahocenné kostýmy patří vládě a uschovávají se v Letní zahradě.

Jedna ze sedmi skupin, Gjunalungma, proslula parodiemi. Musím přiznat, že při její hře jsem se výborně bavil a žasl nad jejich svobodomyšlností. Je to dobré vysvědčení pro národ, je-li schopen pranýřovat vlastní slabosti, a dokonce kritizovat i církve a srdečně se přitom smát. Svědčí to o smyslu pro humor a o zdravém jádru národa. Za bouře smíchu přichází například na jeviště věstec a předvádí trans včetně tance a ztráty vědomí. Muži vystupují v přestrojení za jeptišky a skvěle parodují předstíranou vroucnost modliteb za peníze. Když se potom objeví na jevišti muži a začnou s jeptiškami koketovat, nebere veselí konce...

I tomu nejvážnějšímu mnichovi se řinou po tvářích slzy smíchu.

Těchto představení se zúčastní také dalajláma. Sedí ukryt za závěsem z gázy v prvním poschodí zahradního domu, který sice stojí za žlutou zdí, ale jeho čelní stěna vede k jevišti. Úřednictvo sedí rozděleno podle hodností ve stanech podél pódia.

V poledne, cestou ke společné hostině, kterou pořádá dalajlámova kuchyně, defiluje úřednictvo před oknem svého vládce.

Později se panstvo navzájem zve do svých domů a úřadů a oslavuje se dál.

Mezitím se na jevišti pod širým nebem odehrává scéna za scénou bez přestávky. Někteří diváci se vůbec nehýbou z místa a sledují hru od začátku do konce s otevřenými ústy.

Každý den zahajuje a zakončuje defilé Lhaské posádky. Za zvuků vojenské hudby pochodují pluky zahradou a vzdávají poctu zbraní vladaři země. Večerní přehlídka je signálem k odměně herců: jsou zasypáni deštěm bílých stuh, v nichž jsou svázány peníze.

Z dalajlámových zásobáren jsou přineseny náklady campy, másla a čaje. Zástupce Jeho Svatosti předává každému herci bílou stuhu a obálku s penězi.

Když slavnost v Letní zahradě skončí, jsou herecké skupiny zvány ještě do bohatých rodin a klášterů. Celý měsíc předvádějí své umění na různých místech za obrovského zájmu diváků, takže často musí zasahovat policie...

Kapitola 57.

VE VLASTNÍM BYTĚ SE VŠÍM KOMFORTEM.

Mé osobní poměry se v tomto roce hodně změnily k lepšímu; stal jsem se vlastním pánem. Především k tomu patřil hezký byt, v němž jsem mohl žít docela nezávisle. Nikdy jsem nezapomněl, čím jsem povinen Ccharongovi za to, že mi otevřel svůj dům a pomohl mi postavit se na nohy. Od chvíle, co jsem vydělával peníze, jsem mu platil nájemné. V poslední době jsem dostával často nabídky od šlechticů, kteří byli dočasně přeloženi do provincie, abych převzal jejich dům, zahradu a část jejich služebnictva. Bylo to lákavé; teď jsem si již mohl dovolit vést svou vlastní domácnost.

Nakonec jsem si vybral jeden z domů ministra zahraničí Zurkhanga, protože patřil v tibetských podmínkách k nejmodernějším stavbám ve Lhase. Měl silné solidní zdi, v průčelí bylo několik oken s malými skleněnými tabulemi. Pro mou potřebu byl však příliš prostorný. Vybral jsem si proto jen několik místností, ostatní jsem nechal zamknout. Pokoj s nejkrásnějším ranním sluncem se stal mou ložnicí. Vedle postele jsem si postavil rozhlasový přijímač a na stěny rozvěsil obrázky z jednoho švýcarského alpského kalendáře, který se dostal do Lhasy asi se švýcarskými hodinkami. Skříně a truhly v pokoji byly vyřezávané a pestře malované, jako býval u nás doma selský nábytek; šatstvo se muselo přes léto pečlivě opatrovat, akutně je ohrožovali moli a jiní škůdci. Všechny podlahy v domě byly z kamene a můj sluha byl hrdý na to, když se leskly jako zrcadlo. Natíral je voskem a každé jitro po nich tancoval ve vlněných bačkorách; tahle práce mu očividně činila potěšení. Ve všech pokojích ležely na zemi pestré koberce. Stropy místnosti podpírají často v Tibetu sloupy, proto jsou jednotlivé koberce dost malé. Ve Lhase však žijí proslulí tkalci koberců, kteří chodí do šlechtických domů a přímo na místě vyrábějí koberec potřebných rozměrů. Posadí se na zem, mají před sebou dřevěný rám a svazují pestrá ručně kroucená vlákna do klasických vzorů. Pod jejich dovednými rukama vznikají draci, pávi, květiny a jiné podivuhodné ornamenty. Tyto koberce přečkají generace; materiál je neuvěřitelně pevný a barvy vyráběné z kůry stromů, ze zelených ořechových slupek a rostlinných esencí zůstávají dlouho svěží.

Do obytného pokoje jsem si dal zhotovit psací stůl a velké rýsovací prkno. Jak byli truhláři obratní při výrobě starobylého nábytku a řezeb, tak bezradně se tvářili, když měli vytvořit něco nového. Tvořivé umění se zde

ve všech oblastech zanedbává a ani soukromá iniciativa k podobným pokusům nepovzbuzuje.

V obytné místnosti stál také domácí oltář. Se zvláštním zanícením se o něj staral sluha; denně naplňoval sedm misek vodou určenou bohům a dbal, aby plamének obřadní lampičky nikdy nezhasl. Měl jsem stále strach, že mi bůžky někdo ukradne, měli na hlavách pravé zlaté diadémy s tyrkysy. Naštěstí bylo služebnictvo velmi spolehlivé, za všechna léta se mi vůbec nic neztratilo.

Dlouho jsem si lámal hlavu, jak si zařídit sprchový kout. Nakonec jsem vyrobil z velkého benzinového kanystru rezervoár na vodu, spojený se sprchou. Do jedné jeho stěny jsem prostě navrtal otvory a kanystr pověsil na stěnu v místnosti vedle ložnice. Místnost měla kamennou podlahu, a tak jsem neměl žádné problémy s odpadem. Jednoduše jsem vysekal díru do domovní zdi, což v tibetském zdivu bez cementu nebylo nijak obtížné.

Moje primitivní koupelna se stala středem zájmu všech mých přátel; znali totiž nanejvýš lázeň v malé cínové vaně nebo ve studené řece.

Plochá střecha domu byla obehnána kamennou zídkou; bylo to ideální místo pro slunění. Opalování zde nikdo nezná a ani neumí pochopit. Nikdo totiž nechce být hnědý a Tibeťané se vždy divili obrázkům v západních ilustrovaných časopisech, které zachycovaly Evropany při slunění.

Jako na všech střechách stál na každém rohu stromek s modlitebními praporky; jednoho z nich jsem použil k připevnění rozhlasové antény. Ke každému domu patří krb s kadidlovými tyčinkami a jinými předměty přinášejícími štěstí. Vždycky jsem dbal na to, aby všechno zůstalo, jak má, abych neporušil nebo zanedbal žádný z domorodých obyčejů.

Zurkhangův dům se brzy stal mým opravdovým domovem.

Vždycky jsem se těšil, když jsem se vracel z práce nebo z návštěv domů. Tam na mě čekal sluha Ňima -, Slunce -, s horkou vodou a čajem. Všechno bylo čisté, klidné, plné pohody. Trochu práce mi vždycky jen dalo uchránit si svou samotu. V Tibetu je zvykem, že se sluhové zdržují neustále v doslechu nebo vstupují bez vyzvání v krátkých časových intervalech, aby nalili čaj. Ňima sice respektoval má přání, byl mi však velice oddaný. Stále znovu a znovu se stávalo, že na mě pozdě večer čekal u dveří mého hostitele, i když jsem ho poslal spát. Báł se totiž, že by mě cestou mohl někdo přepadnout; byl připraven s revolverem a mečem v ruce nasadit pro svého pána život. Jeho přichylnost mě pokaždé odzbrojila.

Ňima měl v domě ženu a děti. I u těchto prostých lidí jsem viděl, jak silně Tibeťané milují své ratolesti. Když bylo některé z dětí nemocné, nikdy nešetřili na výdajích, aby mohli zavolat nejvřehlasnějšího lamu.

Sám jsem se snažil, aby bylo služebnictvo zdravé. Chtěl jsem kolem

sebe vidět radostné tváře. Dal jsem je očkovat a ošetřovat v úřadě indického zástupce, kde mi vycházeli velmi vstříc. Musel jsem na to však stále sám dbát, protože Tibeťané neberou nemoci dospělých vůbec v úvahu.

Kromě osobního sluhy, který dostával měsíční plat asi ve výši třiceti marek, jsem měl od vlády k dispozici vojáka jako posla a podomka ke koni. Po dobu, co jsem pracoval v Norbulingce, jsem stále jezdil na koni z dalajlámovy stáje. Původně měl být denně vyměňován, protože dvorní štolba musí přísně pečovat o to aby se žádný z koní příliš neunavil; a byl by ihned propuštěn, kdyby některé ze zvířat zhublo.

Pro mě bylo to neustálé střídání zvířat nepříjemné. Hýčkaní koně znali jen svůj poklidný život na šavnatých norbulingských pastvinách a při sebemenší zámince se v úzkých městských uličkách plašili. Nakonec jsem získal povolení, že mi půjčovali jednoho koně na celý týden a že se střídala tři vybraná zvířata za sebou, takže jsme si na sebe mohli navzájem zvyknout. Postroje koní byly žluté jako všechno z dalajláмова vlastnictví. Teoreticky jsem mohl s těmito zvířaty, která nosila barvy Jeho Svatosti, jezdit až nahoru do Potály nebo se projíždět dokola po Barkoru v době, kdy to nebylo dovoleno ani ministrům.

Stáj, kuchyně a byty pro služebnictvo byly ve vedlejších budovách, v zahradě, kterou obklopovala vysoká zeď. Této zahradě jsem věnoval největší péči. Byla dostatečně velká, takže jsem v ní mohl založit hodně květinových a zeleninových záhonů a ještě zbylo na krásných trávnících dost místa pro badminton a kriketové hřiště. Postavil jsem tu také pingpongový stůl; stolní tenis je v Tibetu velmi oblíbený.

V malém skleníku jsem pěstoval zeleninu a již záhy z jara sklizeň příjemně zpestřovala můj jídelní lístek. Každý návštěvník upřímně obdivoval mé záhony a já byl velice pyšný na své pěstitelské úspěchy. Využíval jsem zkušeností pana Richardsona a každý den ráno a večer se věnoval práci v zahradě. Netrvalo dlouho a za svou píli jsem sklízel odměnu. Hned první rok jsem vypěstoval skvělá rajčata, květák, hlávkový salát a zelí. Bylo udivující, jaké velikosti všechna zelenina dosahovala, přičemž plody neztrácely na kvalitě. Recept byl vlastně prostý: musel jsem se především postarat o to, aby kořeny měly stále dost vláhy.

Suchý vzduch a polotropická teplota vytvářely klíma jakési rychlírny, v níž se všem rostlinám skvěle dařilo.

Zavodňování nebylo ovšem jednoduché. Nebylo možné využít tlakového vodovodu ke kropení hadicemi, a tak jsem musel stavět záhony tak, aby jimi stále protékal malý pramen vody. Při pracích v zahradě mi pomáhaly ženy, zejména při pletí. Plevelu se tu pochopitelně dařilo také výtečně. Výsledek práce mě odměnil za všechnu námahu. Z plochy

šestnácti čtverečních metrů jsem sklízel dvě stě kilogramů rajských jablíček, z nichž některá vážila skoro půl kilogramu. Podobně tomu bylo i u jiných rostlin.

Neexistoval druh evropské zeleniny, kterému by se zde znamenitě nedařilo, přestože léto je ve Lhase krátké...

Kapitola 58.

TIBET ZASAHUJÍ VLNY SVĚTOVÉ POLITIKY.

I do pokojného života tibetského hlavního města však dolehla vzedmutá hladina světové politiky. Občanská válka v Číně nabývala stále více zneklidňujících rozměrů a byly obavy, že vznikne neklid i mezi Číňany usazenými ve Lhase. Aby Tibet dokázal, že není závislý na čínské politice, vláda se jednoho dne rozhodla vypovědět ze země úředníky čínské mise, celkem asi sto lidí.

Proti vypovězení nebylo odvolání.

S typicky asijskou chytrostí využili Tibetané doby, kdy čínský radiooperátor hrál tenis a obsadili jeho vysílačku. Když se dozvěděl o vypovězení, neměl již žádnou možnost spojit se se svou vládou. Také poštovní a telegrafní úřad ve městě byl na čtrnáct dní zapečetěn a ve světě se šířily pověsti, že ve Lhase opět došlo k nové občanské válce; byl to ovšem nesmysl.

S vypovězenými Číňany jednali Tibetané s vybranou zdvořilostí. Byla uspořádána recepce na rozloučenou, tibetské peníze jim vyměnili za rupie v nejvýhodnějším kurzu, ubytování i transportní zvířata měli k dispozici zdarma a eskorta s vlajkami a trumpetami je doprovázela až k indickým hranicím. Číňané nemohli svůj osud pochopit a rozloučení pro ně bylo bolestné. Většina jich odešla do Číny nebo na Tchaj-wan; někteří odcestovali rovnou do Pekingu, kde již úřadoval Mao Ce-tung.

Touto akcí se po staletí trvající spor mezi Tibetem a Čínou znovu rozjitřil. Lidová Čína chápala vypovězení čínských zástupců jako urážku a odmítala tvrzení, že to bylo gesto čistě neutrálního státu.

Ve Lhase se již tehdy obávali, že by lidová Čína mohla ohrožit nezávislost země a svobodu náboženství. a výroky věštců a různé přírodní jevy tyto obavy jen zdůrazňovaly. Velká kometa v roce 1948 byla považována za předzvěst hrozícího nebezpečí, různé zrůdné exempláře domácího zvířectva byly vykládány jako zlé znamení. I já měl vážné obavy, vycházely však ze zcela racionálních úvah.

Téhož roku vypravila vláda čtyři vysoké tibetské úředníky na okružní cestu po světě. Velmi jsem jim záviděl. Dostanou se i do oněch částí světa, po kterých jsem toužil vždy jen tajně, v koutku duše... Pro delegaci to byla životní událost: aniž by byli vázáni velkými povinnostmi, spatří všechny divy světa a zřejmě nevyjdou z úžasu. Vláda pečlivě vybrala mimořádně vzdělané a pokrokově smýšlející aristokraty, protože chtěla dokázat světu,

že v Tibetu nežijí divoši.

Vedoucím delegace byl ministr financí Žagabpa. Dalšími členy expedice byli mnich Čhangkhjimpa, obchodem zbohatlý Pomdacchang a generál Zurkhang, syn ministra zahraničních věcí z prvního manželství; oba poslední hovořili trochu anglicky a zčásti znali západní zvyklosti. Vláda jim dala ušít nejluxusnější oděvy a pláště, nejlepší z nejlepších. Pro oficiální recepcce si vzali s sebou nádherná tibetská hedvábná roucha. Cestovali jako oficiální státní delegace a měli diplomatické pasy. Jejich cesta začala v Indické republice, odkud letěli do Čínské republiky. Po delším pobytu pak pokračovali přes Filipíny na Havaj a do San Franciska; v USA navštívili více míst. Byli přijati státníky a navštívili četné továrny, zejména ty, které zpracovávaly tibetské suroviny.

Podobný program měla delegace i v Evropě; celá cesta trvala bezmála dva roky. Ve Lhasě bylo vždycky senzací, když od nich přišel dopis. Zpráva se rozletěla městem jako vítr. V Americe na Tibetány silně zapůsobily mrakodrapy, v Evropě se jim nejvíc líbila Paříž. Když se vrátili, měli navázána nová obchodní spojení pro vývoz vlny a přinesli spoustu prospektů na zemědělské stroje, tkalcovské stavy, koberce a mnoho jiných věcí. Přivezli také celý rozebraný džíp se vším příslušenstvím a řidič třináctého dalajlámy jej složil dohromady. Provedl zkušební jízdu městem, ale od té doby džíp ke všeobecné lítosti už nikdo víc neviděl. Motor byl určen k tomu, aby poháněl stroje mincovního úřadu. Leckterý šlechtic ve Lhasě měl už tehdy chuť opatřit si auto, ale doba pro ně nebyla ještě zralá. Důvodem návštěvy ve Spojených státech byl také nákup čistého prutového zlata, které se nyní pod přísným dohledem dopravovalo do Lhasy.

Návrat čtyř světoběžníků byl oslaven mnoha recepcemi a slavnostmi. Vyprávění nebralo konce. Dříve jsme byli pro otázky daleké ciziny kompetentní já s Aufschnaiterem, teď jsme seděli v kruhu dychtivých diváků a byli jsme možná ze všech nejzvědavější na zprávy, co se děje ve světě. Čtyři delegáti museli neustále vyprávět o velkých továrnách, autech a letadlech, o luxusní lodi Queen Elizabet, o prezidentských volbách v Americe...

A samozřejmě o tajuplných zážitcích s bílými ženami. Největší potěšení měli během cesty z toho, že nikdo nemohl uhodnout, odkud delegace pochází; většinou je považovali za Číňany, Barmánce, Japonce i za příslušníky všemožných jiných národů, jenom ne za Tibetány.

Zprávy čtveřice ve mně po dlouhé době znovu probudily touhu po domově; dotkly se totiž také oné části světa, ve které jsem byl doma. Počátkem roku 1948 byly zahájeny repatriace z indických internačních táborů... Jak rád bych si zajel na několik měsíců na dovolenou do Evropy!

Avšak zatím to ještě pro mě byla příliš nákladná záležitost.

V době, kdy tibetská delegace sbírala zkušenosti po světě, v Asii se politická situace podstatně změnila. Indie už byla nezávislá, komunisté zvítězili v celé Číně. Jen v Tibetu jako by o tom nic nevěděli. Prozatím považovala Lhasa za důležitější tradiční dalajlámovu cestu po kláštorech než vývoj světového politického dění...

Kapitola 59.

DALAJLÁMOVA CESTA DO KLÁŠTERŮ.

Každý mladý dalajláma musí před vyhlášením dospělosti navštívit kláštery Däpung a Sera a tam složit formou náboženské diskuse zkoušku. Přípravy na tuto cestu sledovalo město již po měsíce s napětím. Aristokracie samozřejmě cestovala jako doprovod.

Däpungští mniši postavili zvláštní palác, aby důstojně přijali Živého buddhu a jeho skvělý doprovod.

Slavnostní procesí se pohybovalo po osm kilometrech dlouhé cestě jako nekonečný had. Šlechtici jeli na vyšňořených koních, oděni do nejhonosnějších rouch a doprovázeni zástupy sloužících. Jeho Svatost nesli ve žlutých nosítkách. U hlavní brány Däpungu očekávali vzácné návštěvníky čtyři nejvyšší opati. Dalajláмова návštěva je největší událostí v životě kláštera a sotvakdo měl v Tibetu to štěstí, aby se jí zúčastnil dvakrát po sobě.

Jel jsem téhož dne také do Däpungu, protože jsem měl mezi mnichy několik známých, kteří mě pozvali na slavnosti. Vždycky jsem si přál poznat blíž toto klášterní město. Normálně jsem měl možnost -, jako jiní poutníci -, vrhnout vždy jen letmý pohled na chrám a zahrady.

Moji přátelé mě dovedli k jednomu ze čtyř kamenných domků, které se navzájem velice podobaly, a tam mi nabídli spartánské lůžko. Mnich Päma, který byl krátce před závěrečnými zkouškami a sám již vyučoval žáky, mě klášterem provázel a vysvětloval mi jeho členění a organizaci.

Klášter nelze srovnávat s ničím, co známe. Za jeho zdmi se ručičky času otočily o tisíc let nazpátek. Nic nepřipomíná, že žijeme ve dvacátém století. Tlusté šedivé zdi domů jako by tu stály po tisíciletí a odpuzující pach žluklého másla a nemytých mnichů jako by ze zdíva přímo sálal.

Domy mají padesát až šedesát obyvatel a jsou rozděleny do menších místností. V každém poschodí je kuchyně; vydatné jídlo je jediným světským potěšením mnichů. Těm inteligentnějším z nich činí ještě život snesitelným vyhlídka, že se horlivým studiem propracují k vysokému postavení. Jinak vedou velmi spartánský život. Soukromé vlastnictví v klášteře neexistuje; mnich může mít nanejvýš vlastní obřadní lampičku, náboženskou malbu nebo skříňku na amulet. Na spaní mu musí stačit prosté lůžko. Podmínkou je absolutní poslušnost.

Do kláštera se dostává novic už jako chlapec a hned ho oblečou do červené kutny, kterou celý život nesvlékne. První roky vykonává podružné

práce a slouží svému učiteli. Ukáže-li se, že je nadaný a schopný, a naučí se číst a psát, začne jeho studium; potom smí skládat zkoušky. Avšak jen velmi malému počtu se podaří překonat jeden stupeň za druhým, takže většina žáků zůstává celý život ve služebnickém stavu. Vyvolení mniši po třiceti nebo čtyřiceti letech studia ovládají Buddhovo učení natolik, že mohou být připuštěni k závěrečným zkouškám, mají tak šanci vyšplhat se až k nejvyšším církevním hodnostem. Kláštery -, to jsou současně církevní vysoké školy, učiliště pro všechny čistě náboženské otázky. Mniši určení pro veřejný život se školí v cedungské škole v Potále.

Jednou ročně se ve lhaské hlavní svatyni konají veřejné závěrečné zkoušky klášterních žáků. Z celého Tibetu je k nim vybráno pouze dvaadvacet kandidátů. Po složitých a obtížných diskusích za předsednictví osobních dalajlámových učitelů je pět nejlepších přijato do nejvyššího hodnostního stupně. Zbývající se stanou učiteli a opaty v menších kláštorech. Kdo obstojí ve zkouškách v lhaském chrámu nejlépe, může se uchýlit k poustevnickému životu a věnovat se pouze víře. Zvolí-li veřejný život, často to dotáhne až na regenta. Bývá to však spíš výjimečný případ, neboť tento vysoký úřad mohou zastávat pouze převtělenci; je ovšem možné, aby se k tomuto postavení vypracoval i muž z lidu.

Naposledy se to stalo v roce 1910, když třináctý dalajláma utekl před Číňany do Indie a musel být za něj jmenován zástupce.

Cesta k regentství je dlouhá, vede přes nekonečné roky osamělého klášterního života, a ani výběr pro závěrečné zkoušky ve lhaské svatyni neznamena ještě jistý příslib.

Deset tisíc mnichů kláštera Däpung je rozděleno do skupin.

Každá má svůj vlastní chrám, kde se shromažďuje, a svou zahradu, v níž tráví první hodiny dne při společných modlitbách; tam také dostanou ze společné kuchyně čaj s máslem a polévku. Na vlastní vyučování odcházejí do domu až odpoledne. Přesto každému zbývá ještě dost volného času k procházkám, na zábavu při nevinných společenských hrách nebo na to, aby si navíc něco ukuchtil. Mniši totiž dostávají ze svých domácích obcí přiděly potravin, a jsou proto většinou v klášteře rozděleni podle místa původu. Jsou tu domy, v nichž žijí Mongolové, Nepálci nebo adepti z určitého místa, například ze Žikace.

Uvnitř klášterních prostranství nesmí být usmrcena žádná živá bytost, avšak drsné studené podnebí vyžaduje masitou stravu. Proto obce posílají svým mnichům na vzduchu sušené jačí maso a v nejbližších vesnicích bývá většinou k dostání také maso čerstvé.

Kromě jídla a ubytování dostávají mniši ještě malé kapesné z dotací vlády a z milodarů poutníků. Vynikne-li některý mnich mimořádným

nadáním, obvykle najde ve šlechtických kruzích nebo mezi bohatými kupci mecenáše.

Církev je jinak velmi bohatá, protože vlastní větší část veškerého pozemkového fondu v zemi a všechny výnosy z ohromných statků proudí do klášterů. Každý klášter má své vlastní obchodníky, kteří pro něj zařizují vše potřebné. Je až neuvěřitelné, jaké obrovské sumy tibetské kláštery pohlcují. Jednou jsem pomáhal známému mnišskému úředníkovi při vyúčtování novoročního měsíce, který strávili všichni mniši ve Lhase. V té době stáli vládu tři tisíce kilogramů čaje, padesát tisíc kilogramů másla a k tomu obdrželi ještě na darech a kapesném hodnotu větší než půl milionu marek.

Muži v kutnách nejsou ovšem vždy pouze mírumilovní a učení braši. Mnozí z nich jsou hrubci a bezcitní výtečníci, pro které žádný bič a disciplína nejsou dost přísné. Nejhorší z nich se sdružují do sice nedovolené, ale trpěné organizace mnišských vojáků -, dobdob. Ti nosí červenou stužku na nahé paži a začerňují si tvář sazemi, aby každému naháněli strach. Za pasem mají zastrčený ohromný klíč, kterým podle potřeby zasazují údery nebo házejí, a v kapse mívají často ukrytý ostrý zakřivený nůž. Mnozí z nich jsou obávaní rváči. Už jejich drsná chůze působí vyzývavě. Jejich útočnost je vyhlášená a lidé se chrání je dráždit. Z jejich řad se později vytvořil oddíl v boji proti Číňanům, který se proslavil udatností; avšak i v míru mají dostatek příležitosti využít přebytečných sil. Mezi dobdoby z velkých klášterů panují neustále sváry.

Nevinným výrazem této řevnivosti jsou lehkootletické závody družstev z klášterů Sera a Dápung. Jsou brány velmi vážně a závodníci se na ně dlouho připravují. V den her se dobdobové obou klášterů shromáždí na hřišti a hlasitými výkřiky povzbuzují svá mužstva. Závodníci odloží kutny a nastoupí v krátkých bederních zástěrkách, pokrytých rolničkami. Pak začne boj: závod v běhu, házení kamenem a jakýsi druh skoku do dálky a do hloubky. K tomu slouží mnohametrová jáma: z násopvitého odraziště prolétnou skokani často patnáct až dvacet metrů vzduchem a přistanou na dně jámy. Střídavě skáče jeden mnich z Dápungu a jeden ze Sery. Měří se však vždy jen rozdíl mezi těmito dvěma skoky. Většinou vítězí Dápung; klášter má podporu vlády a vzhledem ke své velikosti má možnost většího výběru závodníků.

Protože jsem býval učitelem tělocviku, vždy mě to do Dápungu přitahovalo. Také mniši byli rádi, když jsem se zúčastnil jejich tréninku. Ve zdejším klášteře jsem našel jediné atletické postavy s dobře vyvinutým svalstvem z celého Tibetu.

Všechny závody končí bohatou hostinou. Zřídka kdy jsem byl svědkem,

že by se spořádalo větší množství masa než při těchto příležitostech.

Velké kláštery Däpung, Sera a Gandán -, tři pilíře státu -, hrají v politickém životě země rozhodující roli. Jejich opati tvoří společně s osmi vládními úředníky předsednictvo Národního shromáždění. Nelze vydat žádné rozhodnutí bez souhlasu těchto církevních hodnostářů, kteří pochopitelně myslí vždy především na výsadní postavení svých klášterů; bohužel mnoho pokrokových myšlenek předčasně skončilo právě jejich přičiněním. I já s Aufschnaiterem jsme jim byli zpočátku trnem v oku; když ale zjistili, že nemáme žádné politické ambice, že jsme se přizpůsobili životu a mravům země a převzali práce, které mohou být prospěšné i jim, přestali být proti nám v opozici.

Kláštery jsou -, jak jsem již řekl -, církevní vysoké školy. Proto musí všichni tulkuové -, a je jich v Tibetu přes tisíc -, projít vzděláním v klášteře. Tito převtělenci jsou stále přitažlivým cílem poutníků, kteří za nimi houfně proudí, aby získali jejich požehnání.

Také během sedmidenní dalajlámovy návštěvy v Däpungu seděli převtělenci při všech ceremoniích v prvních řadách. Vypadali jako skutečné shromáždění bohů!

Ve stinných klášterních zahradách se nyní denně odehrávaly proslulé disputace mezi vladařem Tibetu a příslušným opatem.

Patří k nejintimnějším náboženským obřadům tibetského buddhismu, proto jsem nedoufal, že bych se jich někdy mohl zúčastnit.

Když jsem jedno ráno seděl s Lozang Samtänem při snídani, náhle se mě zeptal, zda bych ho nechtěl doprovázet. Tomuto neočekávanému velkorysému gestu vděčím za to, že jsem mohl prožívat podívanou, kterou snad neviděl ještě žádný jinověrec.

V doprovodu dalajlámova bratra mně pochopitelně při vstupu do ohrazené zahrady nikdo nezastavil. Naskytl se mi jedinečný obraz: Před tmavou skupinou stromů se na prostoru vysypaném pískem krčilo namačkáno těsně k sobě snad dva tisíce mnichů v červených kutnách. Z vyvýšeného místa předčítala Jeho Svatost text buddhistické bible. Poprvé jsem slyšel jeho jasný chlapecký hlas. Hovořil bez jakýchkoli rozpaků s jistotou dospělého; bylo to jeho první veřejné vystoupení. Čtrnáctiletý mladík strávil mnoho let studiem a nyní měl poprvé prokázat své schopnosti před kritickým posluchačstvem.

Na tomto prvním vystoupení mnoho záleželo. I když jeho selhání by na předem stanovené dráze nic nezměnilo, mělo se nyní ukázat, zda bude nástrojem, nebo vládcem mnichů. Ne všichni jeho předchůdci byli tak nadaní jako slavný pátý dalajláma a tak pokrokoví jako třináctý. Mnoho z nich zůstalo po celý život loutkou v rukou vychovatelů a osudy země

závisely na regentově vůli. O inteligenci tohoto chlapce se už nyní vyprávěly opravdové báje: říkalo se, že mu stačí přečíst knihu jen jednou, aby ji znal nazpaměť. Už dříve se zajímal o všechny státní záležitosti a kritizoval nebo chválil rozhodnutí Národního shromáždění.

Když nyní došlo k debatám, viděl jsem, že pověsti nepřeháněly.

Podle obyčeje posadil se dalajláma také na písek, aby nedával příliš najevo svou převahu. Opat, v jehož klášterní skupině se konala dnešní disputace, stál před ním a zdůrazňoval předepsanými gesty své otázky. Odpovědi následovaly pohotově, na ně navazovaly hned další zálučné otázky. Avšak dalajlámu nepřivedlo nic z rovnováhy. Odpovídal s hravou lehkostí a na mladé tváři spočíval úsměv jistoty.

Po chvíli se pozice vyměnily. Nyní dával otázky dalajláma a na zemi sedící opat odpovídal. Přitom se ukázalo, že to rozhodně není nacvičená scéna, která by měla vyzdvihnout inteligenci mladého Živého buddhy, ale že opat byl často doopravdy v úzkých a dalo mu hodně námahy, aby před svými mnichy neztratil na vážnosti.

Když diskuse skončila, odebral se mladý vladař opět na svůj trůn a jeho matka, jediná žena, která směla být přítomna, mu podala ve zlatém šálku čaj. Dalajláma pokradmu pokukoval směrem ke mně, jako by se chtěl ujistit i o mé pochvalě. Všechno, co jsem viděl a slyšel, na mě hluboce zapůsobilo. Obdivoval jsem především sebejistotu tohoto chlapce, který pocházel ze zcela prostých poměrů. Člověk přitom opravdu musel začít přemýšlet o možnostech znovuzrození...

Později jsem měl ještě mnohokrát příležitost být přítomen při náboženských disputacích studujících mnichů. To ovšem příliš klidné ani obřadné nebyvalo. Naslouchající se často přidávali k jedné nebo druhé straně, rozhňovali se a diskuse nezřídka skončila nedůstojnou rvačkou.

Na závěr náboženských debat se všichni společně modlili. Modlitba zněla jako litanie a trvala hodně dlouho. Nakonec se dalajláma, podporován svými opaty, odebral nazpět do paláce. Chlapečova stařecká chůze mi už dávno byla hádankou. Teď jsem se dozvěděl, že je to rituální pravidlo a každý pohyb že je přesně předepsán: má napodobovat chůzi svatých a současně vyjadřovat dalajlámovu důstojnost.

Byl bych si velmi rád zhotovil několik snímků tohoto ojedinělého zážitku, naneštěstí jsem však s sebou neměl kameru. Příštího dne bylo totiž velké pozdvižení, když můj přítel Wangdüla, bez mého vědomí, fotografoval dalajlámu při obchůzce kolem kláštera. Jeden snímek se mu již tajně podařil, avšak nějaký horlivý mnich ho přitom viděl a oznámil to. Wangdüla si pozval regentův tajemník a podrobil ho přísnému výslechu. Za trest byl degradován a bylo mu naznačeno, že může považovat za štěstí,

když nebude navždy vyloučen z řad mnichů. K dovršení všeho mu zabavili kameru. A to všechno přes to, že byl šlechticem páté hodnosti a vnukem dřívějšího regenta. Příhoda byla hlavním tématem každodenních rozhovorů v klášteře. Avšak Wangdüla neprojevoval velký zármutek, dobře znal vratkost úřednické kariéry.

Na příhodu se brzy zapomnělo, všechnu pozornost k sobě přivábil nový ceremoniál: dalajláma měl vykonat tradiční oběť na Gönpä Uce, vrcholu vysokém 5600 metrů, který se zdvíhá hned za klášterem Däpung.

Již za časného jitra vyrazila na cestu početná karavana. Tvořilo ji asi tisíc lidí a mnoho set koní. Prvním cílem byla poustevna ležící v polovině výšky hory. Dalajlámova koně vedli dva podkoní. Po cestě bylo vybudováno mnoho odpočíváren a sestupování a vystupování do sedla bylo pro Jeho Svatost vždy spojeno s určitým ceremoniálem. Na každé zastávce čekal trůn pokrytý koberci, aby mladý dalajláma měl důstojný stánek k svému odpočinku.

K večeru dorazilo procesí k poustevně. Mniši vykonali kouřovou oběť jako výraz díků za šťastný příchod a pohroužili se do modliteb. Na prostranství byly postaveny stany a nouzové ubytovny, v nichž celá karavana strávila noc.

Příštího dne byli na další cestu připraveni jaci. Ještě před východem slunce nastoupil dalajláma, doprovázen nejvyššími hodnostáři, cestu k vrcholu. Mniši z kláštera předem pro tuto pout' upravili stezku.

Když průvod dorazil na vrchol, všichni se sklonili a vroucně se modlili; mniši obětovali bohům. V údolí čekal všechen lid na okamžik, kdy se na nejvyšším bodě Gönpä Uce objeví kouř. Věděli, že se tam nahoře modlí jejich vládce za blaho poddaných.

Vystoupil jsem zkratkou až k vrcholu den předtím a z patřičné vzdálenosti jsem teď sledoval obětní obřady. Kolem skal kroužila celá hejna vran a kavek. Ptáci cítili campu a máslo. S krákoráním čekali na chvíli, kdy se budou moci nerušeně na zbytky vrhnout.

Pro mnohé dalajlámovy průvodce to bylo zřejmě poprvé a asi také naposledy, kdy stáli na nějakém vrcholu. Mladší z nich měli zjevně z této horské túry radost a navzájem si nadšeně ukazovali místa krásného rozhledu. Starší mniši a úředníci, většinou už trochu zpohodlnělí páni, pro krásu hor pochopení neměli; nahoře se vyčerpaně posadili a dali se od svých sluhů obsluhovat.

Ještě téhož dne všichni sestoupili až do Däpungu. Za několik dní se dalajláma vydal na další cestu do kláštera Sera, kde se celá ceremonie s náboženskými disputacemi opakovala. Rádci Jeho Svatosti měli zpočátku s návštěvou tohoto kláštera starosti -, před několika měsíci rebeloval proti

vládě. Avšak právě zde se ukázalo, jak je mladý panovník povznesený nad všechny intriky a kliky. Bylo až dojemné, jak se mniši snažili dokázat mu svou oddanost. Rozhodli se ho přijmout ještě nádherněji než Däpung.

Vynesli na světlo všechny staleté poklady a chrám marnotratně ozdobili. Ze všech střech vlály nové modlitební fábory, ulice byly úzkostlivě čisté.

Když se dalajláma vrátil z návštěvy klášterů opět do Norbulingky, naplnily se ulice Lhasy radostně vzrušenými davy...

Kapitola 60.

AUFSCHNAITEROVY ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY.

Můj život mezitím plynul bez velkých vzruchů. Byl jsem ve službách vlády. Překládal jsem zprávy a články z novin a stavěl jsem tu a tam menší hráze a zavodňovací systémy. Pravidelně jsem navštěvoval Aufschnaitera na jeho staveništi kanálu pro elektrárnu na okraji města.

Při této práci učinil některé velmi zajímavé nálezy. Jeho dělníci narazili při hloubení příkopu na hliněné střepy, Aufschnaiter je dal pečlivě sesbírat a kousek po kousku je sestavoval. Podařilo se mu tak slepit krásné vázy a džbány, které se tvarem vůbec nepodobaly dnešním. Slíbil pak dělníkům za každý nález odměnu a nabádal je, aby kopali co možná nejopatrněji, a jakmile na něco narazí, aby ho hned zavolali. A tak každý týden přinášel pozoruhodné objevy.

Byly odkryty celé hroby s bezvadně zachovalými kostrami, s nádobami a ozdobnými kameny. Můj kolega měl pro volný čas nového koníčka. Sestavoval, registroval a balil vykopávky. Pohyboval se teď pouze v údobích před několika tisíci lety. Byl právem na svou sbírku hrdý, protože to bylo poprvé, kdy se v této zemi našly doklady zaniklé kultury. Jistě byla velmi dávná, protože žádný lama nedovedl vykopávky vysvětlit, ani nalézt ve starých knihách odkazy na dobu, kdy byli mrtví pohřbíváni do země a do hrobu se jim dávaly dary.

Aufschnaiter chtěl předat nálezy archeologickému muzeu v Indické republice, a tak když jsme opouštěli Lhasu, vzali jsme je všechny pečlivě zabalené s sebou. Můj kolega zůstal tenkrát ještě v Gjance a vykopávky mi svěřil, abych je dopravil dál do Indie...

Kapitola 61.

TIBETSKÉ ZEMĚDĚLSKÉ PROBLÉMY.

Brzy po těchto nálezech se mi naskytla neočekávaná příležitost opět jednou vyrazit ze Lhasy a poznat jinou část země. Několik šlechticů mě požádalo, abych si prohlédl jejich venkovské statky a navrhl případná zlepšení; dokonce pro mě vymohli od vlády dovolenou. A tak jsem postupně navštěvoval jejich statky. Poměry, které jsem tam nacházel, připomínaly středověk. Oralo se jako před tisíci lety jednoduchým dřevěným kolíkem se železnou špicí, k polním pracím se používal dzo, kříženec krávy a jaka, který je vhodný jako tažné zvíře: dzo se velmi podobá jaku a jeho mléko se vysoko cení pro značný obsah tuku.

Největším tibetským problémem stále zůstává zavlažování. Jaro je většinou velmi suché a přitom nikdo nedokáže využít potoků a řek, hojně napájených tajícím sněhem, aby je zavedl na pole.

Šlechtické statky mají obrovské rozměry. Často jsme museli jet celý den na koni, abychom je objeli. Ke každému hospodářství patří tisíce poddaných, kteří mají přidělena malá políčka pro vlastní potřebu a kteří kromě toho musí po určitou dobu pracovat pro pána. Správci statku -, často jen zvlášť spolehliví sluhové -, na nich vládnou jako malí panovníci. Jejich pán je stále ve Lhasě ve vládních službách a nemá dost času, aby se o svůj majetek osobně staral. Přitom bývá za zásluhy odměňován stále novými pozemky; někteří šlechtici získali tak časem až dvacet obrovských farem. Avšak stejně rychle může být někomu majetek vyvlastněn, když upadne v nemilost, a všechno, co mu patřilo, se opět stane vlastnictvím státu. Přesto existuje mnoho rodin, které již po staletí obývají své tvrze a jejichž jméno splynulo se jménem krajiny. Jejich předkové vystavěli často pevnost na skalnatém ostrohu, odkud ovládala i vzdálená údolí. Pokud statky leží v rovinách, obklopují je vodní příkopy, dnes už ovšem vysušené a bez vody. Staré zbraně dodnes svědčí o bojovnosti pradědů, kteří se neustále museli bránit proti nájezdům Mongolů. ohrožujícím je na životě i na majetku.

Byl jsem na cestách dny a týdny. Jízda na koni neznámými krajinami byla vítanou změnou po životě ve Lhasě. Nezapomenutelný zážitek mi připravila plavba ve člunu z jačí kůže po mohutné Brahmaputře. Měl jsem dost času, protože nebylo vůbec podstatné, přijedu-li do Lhasy o den dříve nebo později. Pokud mě nějaký klášter pozval na návštěvu, bez rozmýšlení jsem se zastavil. Měl jsem s sebou fotoaparát a podařilo se mi udělat mnoho snímků krajiny a obyvatel, jenomže jsem bohužel musel hodně

šetřit filmem, protože v lhaském bazaru nebyl kinofilm pro leiku k dostání...

Kapitola 62.

ZIMNÍ SPORTY VE LHASE.

Když jsem se vrátil do hlavního města, nastala zima. Boční ramena Kjičhu byla zamrzlá, a to nás přivedlo na novou myšlenku.

S malou skupinou přátel -, byl mezi nimi také dalajlámův bratr -, jsme založili bruslařský spolek.

Nebyli jsme ostatně první, kdo v Tibetu tomuto sportu holdovali. Už britská mise v Gjance bruslila k velkému úžasu domorodého obyvatelstva. Byli jsme vlastně jejich pokračovatelé, protože jsme získali brusle, které při svém odchodu darovali sluhům. Co nám z výzbroje chybělo, opatřili jsme si v Indii.

Naše první pokusy skýtaly zábavný pohled. Diváků bylo vždycky dost, a s obavami čekali, kdy se někdo proboří nebo si alespoň rozbije hlavu. Ke zděšení mnoha rodičů přibývalo stále víc nových mladých nadšenců, kteří se stůj co stůj chtěli naučit bruslit. Nesportovní konzervativní aristokratické kruhy nemohly pochopit, že si prostě člověk "rozpustile přiváže na nohy nůž" a na něm jezdí.

Jedinou vadou našeho kluziště bylo, že už kolem desáté hodiny dopoledne začal led měknout. Slunce je tu totiž i v zimě velmi silné. Proto nám nezbylo než začínat bruslit hodně brzy ráno. Zato bylo možné hned vyměnit brusle za tenisovou raketu.

Po sportu jsme se scházeli pokaždé u někoho jiného na malém dýchánku. Když jsem mohl nenuceně bez jakýchkoli zábran a povinností dovádět s mládeží, prožíval jsem ve Lhase nejhezčí chvíle...

Kapitola 63.

KAMERAMANEM ŽIVÉHO BUDDHY.

Z úst svého bratra se o naší sportovní činnosti dozvěděl sám dalajláma. Kluziště bylo bohužel položené nevýhodně, takže nás ze střeš Potály nemohl vidět. Byl by se však rád něco dozvěděl o našem novém veselém sportu na ledě! Jednoho dne mi poslal svou filmovou kameru s příkazem, abych pro něj natočil film o bruslení.

V pozůstalosti třináctého dalajlámy, který se přátelil se sirem Charlesem Bellem, od něhož přijal mnoho podnětů a moderních myšlenek, byla také kompletní fotovýzbroj. Britská mise později věnovala mladému dalajlámovi novou kameru s nejmodernějšími promítačkami. A čtyři světoběžníci přinesli také poslední model filmové kamery.

Protože jsem nikdy předtím nefilmoval, požádal jsem o příslušné prospekty a návody a pečlivě jsem je prostudoval, dřív než jsem se pustil do díla. Teprve potom jsem natočil film. Prostřednictvím ministerstva zahraničí a úřadu indického zástupce jsem jej nechal v Indické republice vyvolat a o dva měsíce později jej měl dalajláma v ruce. Byl docela zdařilý.

Tento film byl prvním přímým osobním kontaktem mezi mnou a mladým tibetským vladařem. Je pozoruhodné, že právě produkt dvacátého století se stal výchozím bodem přátelství, které nás později navzdory všem konvencím vždy pevně spojovalo.

Prostřednictvím Lozang Samtāna mi Jeho Svatost sdělila, že by chtěla, abych pro ni fotografoval různé ceremoniály a slavnosti. Od té chvíle bylo mezi námi stálé spojení. Žasl jsem, jak intenzivně se dalajláma přes namáhavé studium zabýval fotografiemi, protože mi znovu a znovu posílal velmi přesné instrukce. Jednou to bylo pár řádek na papírku, jindy mi vyřizoval jeho přání Lozang Samtān ústně. Jednou mi radil, z které strany by bylo lepší osvětlení, podruhé mě upozorňoval, kdy přesně začne ten nebo onen ceremoniál. Tehdy jsem si s ním už také mohl dohodnout, že se při průvodu bude dívat delší dobu určitým směrem, kde budu podle dohody stát s kamerou.

Snažil jsem se pochopitelně při všech obřadech být se svým aparátem co nejméně nápadný. Také mladému vladaři to zřejmě přinášelo neustálé starosti. Často mi na lístku, který mi posílal, psal, abych se příliš netlačil dopředu a raději obrázek oželel. Bylo ovšem nevyhnutelné, aby mne mniši viděli. Brzy však každý věděl, že filmuji a fotografuji z příkazu Jeho Svatosti, a naopak se mi snažili spíš pomáhat. Dokonce i obávané mnišské

stráže mi často bičem uvolňovaly výhled a chovaly se jako krotcí beránci, když jsem je požádal o snímek.

Tak jsem mohl uskutečnit mnoho záběrů náboženských slavností, což se doposud ještě nikomu nepodařilo. Moje stanoviště bylo předem přesně určené. Kromě dalajlámových aparátů jsem měl s sebou ještě svou leiku, takže jsem si občas mohl udělat i některé vzácné obrázky pro sebe. Většinou jsem však ty nejzajímavější scény musel ožilet ve prospěch svého zaměstnavatele.

Zejména jsem litoval, že se mi podařilo ukořistit tak málo snímků věštce v transu...

Kapitola 64.

SVATYNĚ VE LHASE.

Obzvlášť zdařilé záběry jsem pořídil ve lhaské buddhistické svatyni. Cuglakhang byl postaven v sedmém století a jsou v něm uchovávány ty nejdrahocennější tibetské sochy bohů. Založení chrámu se připisuje proslulému tibetskému vládci Songcän Gampovi. Jeho manželkami byly dvě princezny, které obě vyznávaly buddhismus. První pocházela z Nepálu a založila druhý největší lhaský chrám Ramočhe. Druhá -, Číňanka -, přinesla s sebou z domova zlaté sochy božstev. Oběma ženám se podařilo obrátit krále, který ještě vyznával staré náboženství bön, na buddhismus. Pro nádherné sochy dal proto vystavět monumentální svatyni.

Chrámu má bohužel stejný nedostatek jako Potála. Zvenčí je budova obdivuhodně působivá, zevnitř však pochmurná -, samý temný kout, nehostinná. Jsou v ní shromážděny poklady neocenitelné hodnoty, které se denně rozmnožují díky novým obětem.

Například každý ministr musí při nástupu do svého úřadu koupit pro všechny svaté sochy nová hedvábná a brokátová roucha a věnovat chrámu obřadní kalich ze zlata. Neustále jsou zde spalovány balíky másla v rituálních lampičkách a hořící žluklý tuk naplňuje vzduch v zimě v létě dusivým těžkým pachem. Snad jen myši mají prospěch z bohatých obětí. V tisícíhlavých hejnech šplhají po záhybech těžkých hedvábných rouch na sochách nahoru a dolů a hodují v obětních miskách na campě a másle.

V chrámu je temno, zvenčí nepronikne dovnitř jediný světelný paprsek; pouze lampičky na oltářích šíří třaslavý svit. Vstup k Nejsvětějšímu je zastřen železnou řetězovou oponou, která se otvírá jen v určitých hodinách.

V jedné úzké temné chodbě jsem objevil zvon visící ze stropu.

Nemohl jsem uvěřit očím, když jsem vyluštil nápis. Stálo na něm: Te Deum laudamus. Tento zvon byl pravděpodobně posledním pozůstatkem kaple, kterou zde před mnoha staletími vybudovali katoličtí misionáři. Křesťanství se jim tehdy nepodařilo prosadit a museli opustit zemi, avšak hluboká úcta, které se v Tibetu těší každé náboženství, byla asi důvodem, proč byl tento zvon uschován do svatyně. Rád bych se byl dozvěděl o kapucínské a jezuitské kapli víc, všechny stopy však dávno zmizely.

Když nastane večer, naplní se chrám věřícími. Před Nejsvětějším stojí dlouhý zástup návštěvníků. Každý jednotlivec se pokorně dotkne čelem Buddhovy sochy a přinese malý dárek. Jeden mnich naleje do dlaně věřícího svčcenou vodu, lehce zbarvenou šafránem. Poutník polovinu

vypije, druhou část si vchrstne na hlavu.

V chrámu se stále zdržuje mnoho mnichů, kteří pod dohledem vysokého úředníka hlídají ty nesmírné poklady a nepřetržitě doplňují obřadní lampičky máslem.

Jednou se někdo pokusil zavést do svatyně elektrické vedení, aby se tmavé chodby lépe osvětlily. Krátkým spojením vznikl malý požár a všichni, kteří se prací zúčastnili, byli ihned propuštěni; od té doby už nikdo nechtěl slyšet o umělém světle.

Prostranství před vchodem do chrámu je vydlážděno velkými kamennými deskami, vyleštěnými do zrcadlové hladkosti. Jejich povrch je zbrzděn ohlazenými prohlubněmi... Tisíc let se na nich vrhají věřící k zemi, aby vzdali úctu svým bohům. Když člověk vidí vyhloubený kámen a čte v tvářích věřících bezmeznou oddanost, pak pochopí, proč se zde nemohla uchytit křesťanská misie; jeden lama z Däpungu právě tak rezignovaně musel opustit Vatikán. Obě náboženství mají pevné základy v nauce o blaženosti na onom světě a mají mnoho společného: pro pozemský život nakazují pokoru; buddhista se vrhá k zemi před svým božstvem, katolík vystupuje po stupních "svatých schodů" v Římě po kolenou. Je tu však velký rozdíl. V Tibetu dosud není člověk hnán od rána do večera žádnou civilizací. Buddhisté se mohou zabývat věcmi své víry, pohroužit se do sebe; církev v životě jednotlivce zaujímá ještě široký prostor, jaký před staletími mívala i v Evropě.

Jako před našimi katedrálami jsou brány chrámů i zde vyhrazeny žebrákům. A ti velmi dobře vědí, že člověk bývá milosrdnější a štědřejší, když předstupuje před boží tvář. Žebrota se tu jako všude na světě silně rozmohla. Když jsem stavěl regulační hráz, pokusila se vláda přimět k práci všechny zdravé pobudy.

Asi z tisíce lhaských žebráků jich bylo sedm set uznáno práce schopnými a přiděleno na stavbu za jídlo a mzdu. Příštího dne se jich objevila již jen polovina a o několik dní později nezůstal v práci ani jediný; pokus žalostně ztroskotál.

Tyto lidi nenutí k žebrání nedostatek práce nebo nouze, většinou ani tělesné vady, nýbrž Pouhopouhá lenost. V Tibetu se dá totiž ze žebroty dobře žít. Žebrák nikdo nevykáže ze dveří, a i kdyby dostal jako almužnu jen trochu campy a malou měděnou minci stačí mu povětšinou výnos dvou hodin aby zbývajícím časem prozahálel. Víc si koneckonců ani nepřeje. Žebrák se líně posadí na zeď, dřímá na slunci a poklidně odpočívá. Pak přijde na řadu trochu hry v kostky, na noc si vyhledá chráněný koutek ve dvoře nebo na ulici a zachumlá se do své opelichané ovčí kožešiny...

Mnoho žebráků má ošklivé nemoce, které skutečně vzbuzují soucit.

Pochopitelně že i oni z nich dělají obchod a vystavují skutečné nebo domnělé neduhy na odiv, aby získali vyšší almužnu.

Žebráci se také houfně potulují po výpadových cestách. Jejich obchody nejdou špatně, cesty jsou velmi rušné a téměř každý poutník, obchodník nebo šlechtic, který vjíždí do města nebo je opouští, hodí pár mincí mezi chudé. Často jsem na vlastní oči pozoroval scény, které se při tom odehrávaly.

Kapitola 65.

TIBETSKÁ POHOSTINNOST.

Tím se dotýkám jednoho z nejušlechtilějších obyčejů země, který jsem poznal a který stojí opravdu za zmínku. Vyprovázení a vycházení naproti je součástí tibetské pohostinnosti. Když někdo odjíždí, postaví jeho přátelé často i deset kilometrů před městem stan a očekávají ho s hostinou na rozloučenou. Teprve potom ho propouštějí na další cestu, ověšeného bílými stuhami a vyprovázeného srdečnými přáními.

Při návratu se odehrává něco podobného. Má-li někdo hodně přátel, stává se, že je pohostěn na mnoha místech. Navracející se často už od rána vidí Potálu, ale po cestě ho očekává jeden stan za druhým a všude ho přívětivě vítají, takže do města vstupuje až za šera a z jeho karavany se mezitím vytvoří početný průvod.

Všichni přátelé i se služebnictvem se k němu připojili a vracejí se domů s příjemným pocitem, že na něho nezapomněli.

Očekávají-li Tibetané cizince, vysílá zahraniční úřad hostu v ústřety své zástupce, kteří ho oficiálně pozdraví a pohostí. Nastupuje-li nový cizí zástupce, přijímá ho vláda s vojenskými poctami a osobní pověřenci vlády mu předají hedvábné stuhy. Ve městě již hosta očekává byt, sluhové, zvířata a dary. Zkrátka nikde na světě není cestující přijímán s takovou pozorností jako v Tibetu.

Ve válce zde často zabloudila letadla na lince mezi Indií a Čínou; je to bezesporu nejobtížnější letecká linka na světě. Přelet Himálaje vyžaduje od pilota maximální vypětí, umění a zkušenosti. Když jednou někdo zabloudí, sotva najde znovu správný směr, protože mapy Tibetu jsou velmi nedostatečné.

Jedné noci zaslechli nad "svatým městem" hukot motorů a všichni obyvatelé byli zneklidněni. O dva dny později přišla zpráva ze Samjä, že tam seskočilo padákem pět Američanů. Vláda je pozvala, aby se vrátili přes Lhasu do Indie. Piloti byli jistě nemálo překvapeni, když je Tibetané přijali ještě daleko před městem ve stanu s bílými stuhami a srdečně je pohostili čajem s máslem. Ve Lhasě pak vyprávěli, že naprosto ztratili směr a že se už téměř dotýkali křídly sněhu na Nänčenthanglze. Začali se proto vracet, na cestu zpět však měli málo benzínu a byli nuceni stroj opustit. Seskočili padákem a všichni vyvázli bez úhony až na pár zhmožděnin a jednu zlomenou ruku. Po krátkém pobytu ve Lhasě odcestovali s vládní karavanou na koních, obklopeni veškerým tibetským komfortem, nazpět do

Indie.

Posádky dalších amerických letadel, která se za války zřítila v Tibetu, nevyvázly již tak šťastně. Domorodci našli ve Východní provincii trosky dvou letounů, avšak nikdo z posádky se nezachránil. Vláda dala zbytky letadel sesbírat a uzavřít do jednoho domu a zapečetila je.

Jiné letadlo se zřítilo zřejmě jižně od himálajského hřebenu, v nepřístupné oblasti, kterou obývají polodivoké kmeny. Nejsou to buddhisté, pobíhají téměř bez oděvu. Každý Tibetan zná jejich jedovaté šípky a prchá před nimi. Jen občas vycházejí ze svých úkrytů v lese, aby vyměnili kožešiny a pižmo za sůl a bižuterii.

Při jedné podobné příležitosti nabízeli předměty, které mohly pocházet pouze z amerického letadla. To však byla jediná stopa tohoto neštěstí, o které se vnější svět dozvěděl. Další pátrání bylo iluzorní; byl bych rád našel místo nehody, avšak plán ztroskotal na tom, že provincie je příliš vzdálená od Lhasy...

Kapitola 66.

REORGANIZACE VOJSKA A ZINTENZIVNĚNÍ ZBOŽNOSTI.

Politická situace vlády se stále zhoršovala. Čínská lidová republika už slavnostně prohlásila, že Tibet brzy osvobodí. I ve Lhasě nikdo nepochyboval, že je toto oznámení míněno vážně. Číňané dosud provedli vždy všechno, co si předsevzali.

Proto se v zemi začala rychlým tempem reorganizovat armáda. Tímto zvláštním úkolem byl pověřen jeden z ministrů.

Tibet má stálou armádu. Podle počtu obyvatel musela dát každá obec pro vojenskou službu určitý počet mužů; byla to část jejich daně státu. Od branné povinnosti v našem smyslu se lišila v tom, že stát měl zájem pouze na počtu, ne na osobách. Ti, které povinnost postihla, mohli si koupit náhradníka a poslat ho místo sebe. Odvedenci potom dost často zůstávali vojáky po celý život.

Vojenští instruktoři sloužili v Indii a dovedli zacházet s moderními zbraněmi. Vojenské povely byly dosud složeny ze směsi tibetštiny, hindštiny a angličtiny. Jako první změnu prosadil nový ministr jednotné tibetské povely. Také místo britského God Save the King, vznikl nový text a melodie první tibetské hymny. Obsahem byla oslava nezávislosti Tibetu a hold osvícenému vládci -, dalajlámovi.

Rovné louky kolem Lhasy se změnilly ve vojenská cvičiště.

Byly sestaveny nové pluky a Národní shromáždění rozhodlo, že šlechtici a zámožní občané musí postavit a vybavit zbraněmi dalších tisíc mužů. Zda nastoupí sami do služby, nebo pošlou náhradníky, bylo ponecháno na jejich vůli. Konaly se kurzy, při nichž se světsí a církevní úředníci školili na důstojníky; většina z nich přijímala nové povinnosti s nadšením.

Uniforma tibetského vojska byla jednotná. Pro léto z khaki bavlny, v zimě z domácí vlněné látky, zbarvené přírodními barvivy do zelena. Stříhem odpovídala domorodému kroji; plášťovitý přehoz, který bylo možné použít současně jako příkryvku, pod ním dlouhé kalhoty a vysoké boty, obvyklé v zemi. V létě chránil hlavu před prudkým sluncem klobouk se širokou střechou, v zimě před chladem kožešinová kápě. Vojsko nastoupené v sevřených šicích vzbuzovalo dobrý a skutečně bojeschopný dojem. S evropskou nebo americkou armádou se však nedalo srovnávat.

Evropský poddůstojník z povolání by tu našel jistě hodně chyb.

Avšak nikde na světě nepanuje tak bezpodmínečná poslušnost.

Není divu, armáda se skládá většinou z poddaných, kteří jsou naučeni slepě poslouchat.

V uplynulých mírových dobách se o vojsko nikdo příliš nestaral. I tehdy však už musely domorodé obce přispívat brancům potravinami a penězi. Nyní si vláda uvědomila důležitost dobré organizace a stanovila platy důstojníků a mužstva.

Zpočátku nebylo snadné zajistit mnoha nově sestaveným plukům perfektní zásobování. Doprava byla najednou přetížena, potřebné obilí se muselo přivážet ze vzdálených zásobních skladů. Tyto zásobárny, vybudované většinou v končinách, kde se dobře daří obilí, jsou velké kamenné budovy bez oken, opatřené pouze větracími otvory. Zrní v nich může ležet desítky let a nekazí se, suchý vzduch zabraňuje klíčení i plísni. Teď byla však skladiště prázdná, protože se zásoby přivezly do míst, kde se v případě války očekávala fronta.

V zemi ovšem vůbec nehrozil nedostatek potravin. Kolem Tibetu bylo možné postavit zeď a nikdo by netrpěl hladem ani zimou. Všechno, co tři miliony lidí spotřebují k životu, je v zemi v nějaké formě k dispozici.

Vojenské kuchyně vyvábily dostatek stravy a žold vystačil ještě na cigarety a na čang, takže vojáci byli spokojeni.

Rozdíl mezi důstojníkem a mužstvem se v tibetském vojsku snadno pozná podle uniformy. Čím vyšší hodnost, tím početnější ozdoby ze skutečného zlata. Pro distinkce není žádný přísný předpis. Sám jsem viděl jednou generála, který kromě zlatých nárameníků měl na hrudi ještě spoustu dalších třpytivých hvězdiček.

Pravděpodobně si často prohlížel zahraniční ilustrované časopisy a dekoroval se sám podle jejich vzoru. V Tibetu medaile neznají.

Tibetský voják dostává místo vyznamenání mnohem hmotnější odměny. Po vítězství má právo na kořist, a proto není po boji žádnou zvláštností drancování. Odevzdat se musí pouze ukořistěné zbraně. Dobrým nácvikem pro tyto metody je boj proti lupičským bandám. Není to rozhodně nic neobvyklého. Místní pönpové se mohou obrátit na vládu o pomoc, když jim lupiči přerostou přes hlavu. Vrchní velení pak vyšle menší vojenskou jednotku do provincie. Přestože jsou dobře známy bezohledné způsoby boje banditů, účast na podobných trestných výpravách bývá velmi žádoucí. Voják totiž před sebou vidí především příležitost k bohaté kořisti a nemyslí na nebezpečí. Právo na kořist způsobilo již mnoho zla. Sám jsem zažil případ, kdy tato zásada stála životy několika nevinných lidí.

Když Číňané obsadili Východní Turkestán, chtěl tehdy tamější

americký konzul Mackiemam s mladým krajanem, studentem Bessacem, a třemi Bělorusy odjet do Tibetu. Prostřednictvím svého vyslanectví v Indické republice požádal tibetskou vládu o povolení průchodu. Lhasa ihned vyslala do všech směrů rychlé posly, aby upozornili zesílené pohraniční stráže a patroly na jejich příchod. Cesta malé karavany vedla přes Kchun-lun a Čangthangem. Velbloudi se drželi obdivuhodně. Čerstvé maso získávali uprchlíci lovem kjangů.

Náhoda však způsobila, že posel vlády přišel pozdě právě na místo, kde Američané a jejich společníci hodlali překročit hranice. Dřív než mohli uprchlíci promluvit a začít vyjednávat, stráže použily zbraně. Vinu na tom jistě měl -, kromě služební horlivosti -, také pohled na dvanáct těžce naložených velbloudů. Americký konzul a dva Bělorusové byli na místě mrtví, třetí Bělorus byl zraněný, jen Bessac vyšel z přestřelky se zdravou kůží. Byl zajat a eskorta ho odváděla se zraněným k nejbližšímu guvernérovi.

Zacházení s vězni nebylo právě ohleduplné, označovali je za vetřelce a vojáci jim vyhrožovali.

Přehorliví pohraničníci se ihned pustili do rozdělování kořisti.

Měli velkou radost zejména z dalekohledů a fotoaparátů. Avšak dříve než transport s oběma zajatci dorazil k nejbližšímu pönpovi, dostavil se posel s rozkazem přijmout Američany a jejich doprovod jako hosty vlády. Nálada se rázem obrátila. Tibetští vojáci se překonávali ve zdvořilostech. Příklad se však už nedal odčinit: stál život tří lidí.

Guvernér poslal zprávu do Lhasy. Tam nastalo zděšení a vláda se upřímně snažila vyjádřit politování nad incidentem. Naproti Bessacovi a zraněnému vyjel zdravotník, vyškolený v Indii, s dary. Dvojice byla požádána, aby přišla do Lhasy a stala se korunními svědky procesu s vojáky, kteří již byli zatčeni. Vysoký tibetský úředník, který mluvil trochu anglicky, též vyjel příchozím vstříc. Přidal jsem se k němu, protože jsem se domníval, že by mladému Američanovi snad mohlo být útěchou, bude-li si moci pohovořit o svých zážitcích s bělochem. Doufal jsem také, že ho přesvědčím, že vláda nemá na případu žádnou vinu a že toho nesmírně lituje.

Když jsem se s americkým studentem setkal, vytrvale pršelo.

Byl to strašný dlouhán, tibetský kůň se pod ním téměř ztrácel.

Dovedl jsem si představit, jak asi nešťastníkovi bylo. Celé měsíce se karavana plahočila po cestách, stále na útěku, stále uprostřed nebezpečí, a první setkání s lidmi země, od níž očekávali bezpečí, přineslo třem z nich smrt.

Ve vládním stanu už byly připraveny nové oděvy a boty. Ve Lhasě

dostali hosté k používání dům s kuchařem a sluhou. Naštěstí nebylo zranění Bělorusa Vasiljeva životu nebezpečné a brzy se mohl s pomocí berlí procházet po zahradě. Oba zůstali ve Lhase měsíc. Během této doby jsem se s Bessacem hodně spřátelil.

Necítil zášť proti zemi, která ho tak krutě přijala; jako jediné zadostiučinění žádal potrestání vojáků, kteří s ním během transportu ke guvernérovi hrubě zacházeli. Úřady Bessaca žádaly, aby byl přítomen výkonu trestu, aby se zamezilo jakémukoli podezření z inscenace. Když student spatřil tvrdé bičování, sám se přimlouval za zmírnění trestu. Pořídil přitom několik zdařilých záběrů, které byly později uveřejněny v Life, takže tibetská vláda byla zbavena obvinění.

Ve Lhase učinili všechno, aby mrtvým poskytli poslední poctu podle evropských zvyklostí. Uprostřed Čangthangu stojí tři prosté dřevěné kříže. Jejich historie je proto tak tragická, protože oběti zastihla smrt ve chvíli, kdy již věřili, že jsou zachráněni.

Bessaca přijal k audienci také dalajláma; potom odjel za hranice Sikkimu, kde na něho čekal zástupce jeho vlasti.

Neklidná doba přivedla do Tibetu leccjakého uprchlíka, všichni však měli více štěstí než Američané s Bělorusy: Čangthangem prošla například karavana velbloudů s mongolským princem a jeho dvěma manželkami -, Polkou a Mongolkou. Obdivoval jsem obě ženy, které podaly tento úctyhodný výkon, a ještě více jsem žasl, když jsem spatřil půvabná děcka, kterým útěk nijak neublížil. Zůstali ve Lhase půl roku a dnes žijí v Indii.

Je samozřejmé, že vláda v těchto kritických dobách mobilizovala nejen vnější obrannou sílu státu, ale aktivizovala také všechny prostředky vnitřní ochrany. Využila k tomu náboženství, největší opory obyvatelstva Tibetu. Do čela akce byli postaveni zvláštní úředníci a byla přijata mimořádná opatření. Organizátoři dostali do ruky nesmírné prostředky. Všem ministrům v zemi bylo nařízeno předčítat na pravidelných shromážděních společně tibetskou bibli Kandžur. Pořizovaly se nové modlicí praporky a válce, které měly vyprosit výjimečnou přízeň bohů. Ze starých truhel opatí vytáhli vzácné a zvlášť účinné amulety. Oběti se zdvojnásobily. Na všech horách plály ohně, vítr poháněl na vrcholech nové modlitební válce, které rozesílaly prosby zemským patronům do všech světových stran. Organizátoři doufali, že síla náboženství vytvoří dostatečnou ochranu nezávislosti země.

Víc než kdy jindy proudily davy k náboženským slavnostem.

Počátek roku 1950 zastínil všechno, co jsem kdy v Tibetu viděl.

Celý národ se ve svatém nadšení natlačil do úzkých lhaských uliček. Nemohl jsem se zbavit tísnivého pocitu, že jejich dojemná víra sotva

obměkčí zlaté bohy...

Dalajláma mě znovu požádal, abych fotografoval slavnosti, a tak jsem tentokrát všechno zažil z největší blízkosti. Čtyři týdny po "velké" novoroční slavnosti se konala ještě jedna, "malá", která trvala "jen" deset dní; v honosnosti však první ještě překonala. V tuto dobu se již příroda začínala zelenat, jaro a lesk slavnosti vytvořily nezapomenutelné spojení... Snad k tomu také přispěly mraky, které se v dálce nad Tibetem stahovaly.

Tato slavnost je velkou událostí ve čtvrti Žol. Z Potály se nad předměstí spustí na dvě hodiny vlajka, která je snad největší na světě. Obrovskou roli dopravuje na místo a rozprostírá padesát mnichů. Pro její úschovu byl v Zolu vystavěn zvláštní dům. Je zhotovena z těžkého čistého hedvábí, na němž jsou vyšity mystické božské postavy v pestrých barvách na skvostném pozadí.

Když je vlajka vyvěšena z Potály a zazáří nad městem, vyjde ze svatyně Cuglakhang pomalé slavnostní procesí do Žolu, kde se po předepsaných obřadech rozejde. Skupiny mnichů předvádějí prastaré rituální tance, zvolna se rytmicky otáčejí do taktu bubnů, mají na sobě masky a drahocenná roucha, ověšená vyřezávanými kostmi. Dav očarovane zírá na podivné postavy. Chvillemi probíhá mezi lidmi šepot, jakmile si některá skupina povšimne, že nad jejich hlavami ve stometrové výši stojí na střeše Potály dalajláma a dalekohledem pozoruje jedinečné divadlo.

Na kamenných stupních před posvátnou vlajkou se věřící neustále vrhají k zemi. Ještě v průběhu slavností se vlajka s vyšívanými bohy opět pomalu stahuje a zakrátko zmizí na celý další rok v temnotě...

Kapitola 67.

O TISKÁRNÁCH A KNIHÁCH.

Čtvrt' Žol na úpatí Potály proslula státní tiskárnou. Je to vysoká pochmurná budova, ze které zřídka kdy pronikne do okolního světa nějaký zvuk. Nezaznívá tu žádný hukot strojů, prostorami se nanejvýš rozléhají pouze přidušené hlasy mnichů. V dlouhých regálech leží hromady dřevěných špalků, na které dojde řada, když tiskárna obdrží zakázku na novou knihu.

Výroba tibetské knihy vyžaduje nekonečně trpělivou práci.

Mniši nejprve rozstípají špalky na tenké destičky, neboť v Tibetu nejsou pily. Do hladkých plošek pak vyřezávají jednotlivá zakroucená písmenka a pečlivě je řadí k sobě. Je to zoufale zdoluhavá práce, neboť jediná kniha -, například tibetská bible -, často vyplní celou halu. Tiskařskou čern nahrazují rozmíchané saze, které mniši získávají spalováním jačích trusu. Tiskaři jsou při práci vesměs černí jako kominíci. V poslední fázi se jednotlivé destičky s písmeny obtiskují na ručně vyrobený tibetský papír.

Knihy nejsou vázané, skládají se z volných listů po obou stranách potištěných, které se ukládají mezi dřevěné desky. Hotovou knihu je možné objednat buď přímo v tiskárně, nebo ji koupit u knihkupce na Barkoru. Je zvykem, že čtenář knihu doma balí do hedvábného plátna a pečlivě ji ukládá. Tibetská díla mají vždy náboženský obsah, proto se s nimi zachází s úctou a jejich místem bývá zpravidla oltář. V každém zámožnějším domě mají nejen všechny svazky tibetské bible, ale také dvě stě dvanáct dílů jejího výkladu.

S knihami Tibetané zacházejí velmi opatrně. Nikdy by například nikoho ani nenapadlo položit knihu na místo, kam se sedá.

Zato našich knih si nijak neváží. Tak jsem jednou našel na nikoli právě důstojném místě drahocenné dílo o tibetském jazyku. Chybělo jen několik prvních stránek. Opsal jsem je z jiného výtisku a se svým nálezem jsem byl velice spokojen.

Cena tibetských knih závisí na kvalitě papíru: hodnota úplného vydání bible odpovídá hodnotě ušlechtilého koně nebo tuctu nejlepších jaků.

V Tibetu existuje kromě tiskárny v Žolu ještě velká tiskárna v Narthangu u Žikace. Téměř každý klášter má matrice pro určité knihy o místních svatých a o análech své církevní oblasti.

Celou tibetskou kulturu inspiruje náboženství, tak jak tomu bývalo v dřívějších dobách i u nás. Stavitelská a sochařská díla, básně i obrazy

velebí víru a jejich smyslem je rozmnožování moci a vážnosti církve. Mezi náboženstvím a vědou ještě není žádný rozdíl, a tak obsahem všech tibetských knih je směsice náboženských zásad, filozofických poznatků a rad čerpaných ze zkušeností.

Písně a básně se zapisují pouze rukou, a to na volné listy. Sebraná vydání neexistují. Jedinou výjimku tvoří verše šestého dalajlámy, které byly vytištěny a které jsem si také v bazaru koupil.

Často jsem je rád četl; vyjadřují dokonalou formou touhu po lásce. Nejen já, ale i Tibetané tyto verše dávno zesnulého vladaře milují. Šestý dalajláma byl jedinečným jevem v řadě předchůdců i následovníků. Měl rád ženy a často se v přestrojení vyplížil do města...

Cennější než tištěná díla jsou rukopisy. Většinou je psali kaligraficky, nadaní mniši. Jejich obsah již nebývá tak vážný.

Zachycují často veselé příhody, jako například sbírka anekdot tibetského komika Akhu Tönpy, která velmi zábavně kritizuje politické a náboženské poměry své doby a je dodnes nesmírně populární. Jeho historky se objevují vždy znovu při různých společenských setkáních, aby pobavily hosty. Při tibetské zálibě v humoru a komických situacích dosáhl Akhu Tönpa věhlasu odpovídajícího významu klasika. Za mého pobytu ve Lhase přijal nejlepší současný komik ve městě jeho jméno.

Existují ještě zvláštní knihy, jakési receptáře, které obsahují přesný návod, jak se malují thangky. Thangka je nástěnný závěs s náboženským motivem, který bývá pověšený v každém chrámě a také v mnoha domácnostech. Hodnota thangk se určuje podle stáří a provedení; jsou nejoblíbenějším suvenýrem z Tibetu a shánějí je všichni cizinci.

Tyto nástěnné obrazy, znázorňující historky ze života bohů, se malují na drahocenné hedvábí. Umělci, kteří je vyrábějí, jsou velmi hrdí na své povolání, jež vyžaduje důkladnou znalost knih, v nichž jsou zachyceny legendy. Při výzdobě jednotlivých epizod může dát umělec volný průchod své fantazii; maluje-li bohy, musí však přísně dbát na přesné předpisy a proporce. Při práci se hedvábí napíná do rámu a hotové dílo bývá obroubeno brokátem. Protože se thangky vždy zabývají náboženskými motivy, jsou zahrnuty mezi náboženské předměty a nesmějí se veřejně prodávat. Tento předpis se v Tibetu velmi přísně dodržuje. S předměty, které mají nějakou spojitost s vírou, se nikdy neobchoduje.

Dojde-li však výjimečně k jejich prodeji, použije se výtěžku jako daru pro svatyni nebo se rozdělí na almužny. Přesto se thangky znovu a znovu dostávají přes hranice a jejich cena také podle toho stoupá.

Často jsem ve Lhase projevoval přání získat jeden z těchto nádherných závěsů, avšak nikdo z přátel mi jej nechtěl prodat. Teprve krátce před svým

odjezdem jsem jich několik dostal darem.

Když jsem později viděl v Dardžilingu zvlášť krásnou thangku, kterou jsem bezpodmínečně chtěl mít ve své sbírce, musel jsem sáhnout hluboko do kapsy.

Mnoho starých thangk se dostává do Potály nebo do jiných chrámů. Staré závěsy se nesmějí zničit. Proto bohatí Tibeťané, kteří chtějí mít stále nové thangky se svěžími barvami a třpytivým hedvábím, vybledlé závěsy věnují klášterům. Od dalajlámy jsem se později dozvěděl, že v jeho zimním paláci visí více než deset tisíc thangk bez povšimnutí v různých nepoužívaných prostorách; mohl jsem se o tom sám přesvědčit.

Každoročně na podzim dochází ve Lhase k velké očistě všech soukromých domů i chrámů: natírají se a umývají. Dokonce i Potála se opravuje. Natírat vysoké strmé stěny Potály je životu nebezpečná práce, a proto ji provádějí vždy stejní zkušení lidé. Visí volně na lanech, vyrobených z jačí srsti, a polévají stěny barvou z malých hliněných nádobek. V krkolomných pozicích poskakují nad ornamenty fasád a dodávají jim nového lesku. Na místech, kde děšť nesmyl spodní vrstvu barvy, se usadila po staletém pravidelném natírání silná vápenná kůra. Když se pak Potála zaskví nad městem novým oslnivě bílým nátěrem, je to nádherný pohled.

Potěšilo mě, když jsem dostal od dalajlámy pokyn, abych o těchto pracích natočil film. Měl jsem tak znovu příležitost zachytit věc na světě zcela unikátní. Již za časného jitra jsem vystupoval spolu s vedoucí rozesmátých nosiček barvy po mnoha kamenných schodech. Barvu pro obrovskou stavbu vynášejí ženy z Žolu. Čtrnáct dní pracuje sto kuliů, než se strmé stěny zalesknou novým šatem. Měl jsem tedy dost času na své záběry a zkoušel jsem všemožné perspektivy, abych dosáhl působivých obrázků. Zvlášť mě vábilo zachytit natěrače komíhající se na lanech mezi nebem a zemí; směl jsem proto vstoupit do všech palácových prostor.

Většina místností byla temná, staleté harampádí stálo v cestě k oknům a mně dalo vždy dost práce se tudy prodrat. Zapomenuté sochy bohů na mne shlížely velkýma očima. Na jejich počest už nehořela žádná obřadní lampička, žádný věřící se nevrhal u jejich paty k zemi. Pod vysokým nánosem prachu jsem denně objevoval nádherné staré thangky. Muzea celého světa by byla šťastná, kdyby vlastnila alespoň zlomek pokladů, na kterých se tu bez povšimnutí usazuje prach. Zapomnělo se prostě na ně, jejich jedinými obdivovateli jsou pavouci a myši.

V přízemí mi průvodce ukázal ještě jednu pozoruhodnost jedinečné Potály. Pod sloupy, které podpíraly strop, byly podstrčeny klíny. Tato nádherná výšková budova se v průběhu staletí propadla, ale nejlepší tibetští

řemeslníci ji dokázali opět uvést do původní polohy. Pro tyto neškolené mistry to byl technický výkon, který se vymyká mému chápání.

O "natírání" Potály se mi podařilo natočit dobrý film; poslal jsem jej, jako všechny ostatní, do Indie k vyvolání...

Kapitola 68.

STAVÍM DALAJLÁMOVI KINO.

Dalajláma chtěl zřejmě mé filmy vídat pravidelně. Proto mě Lozang Samtän jednoho dne překvapil otázkou, zda bych si troufal postavit promítací sál. Již dávno jsem se ve Lhasě naučil, že se nikdy nemá hned říkat ne, i když člověk o úkolech, které se od něho požadují, nemá ani potuchy. Byli jsme s Aufschnaiterem známi jako "děvčata pro všechno" a rozlouskli jsme už horší oříšky. V létě jsem například navrhl projekt školy pro tisíc dětí, protože ve Lhasě pomalu začali chápat, že nedostatečné vzdělání je na škodu země.

Po krátkém přemítání jsem požádal o prospekty promítacích aparátů, které vlastnil dalajláma, abych určil napětí proudu a délku sálu. Když jsem později souhlasil, že promítací místnost postavím, dostal jsem od opatů, osobních důvěrníků Jeho Svatosti, oficiální zakázku. Od té chvíle jsem měl otevřeny dveře vnitřní zahrady v Norbulingce, která je jinak pro každého nepřístupná.

Začal jsem s pracemi v zimě 1949-1950. V té době již mladý vladař opět přesídlil do Potály.

Zkoumal jsem budovy, které byly k dispozici, a nakonec jsem vybral pro přestavbu dům stojící u vnitřní zahradní stěny, který se od smrti třináctého dalajlámy nepoužíval. Dostal jsem k ruce nejschopnější lhaské řemeslníky a vojáky tělesné gardy. Ženy pro tuto práci nebylo možné použít, protože by "svaté místo" znesvětily. Z krátkých železných profilů, které se vyrábějí speciálně pro Tibet a dopravují se karavanami až z Indie, jsem dal sešroubovat traverzy a podepřel jimi stropy místo pilířů. Prostor byl dlouhý dvacet metrů. Venku jsem musel přistavět menší, trochu výš položenou kabinu pro projektor, která byla přístupná zvenčí i ze sálu.

V nevelké vzdálenosti od promítacích prostor jsem dal postavit nový domek pro benzinový motor a generátor. To jsem učinil na výslovné dalajlámovo přání, protože mě žádal, abych motor umístil tak, aby nebylo slyšet hluk; nechtěl ještě víc zneklidňovat starého regenta. Zřízení kina v Norbulingce byl už sám o sobě dost revoluční čin. Z těchto důvodů jsem vybudoval pro výfukové plyny speciální komoru, což se později velmi osvědčilo. Protože jsem nedůvěřoval starému benzinovému motoru, navrhl jsem pro případ poruchy přistavit džíp a použít jej k pohánění generátoru. Bylo samozřejmé, že přání dalajlámovo mělo přednost v rozhodování, k čemu bude džíp použit.

Evropan si nedovede představit, jaká důležitost se připisuje každé sebemenší zálibě Jeho Svatosti. Aby se splnilo každé jeho přání, dá se do pohybu celá vládní mašinerie. Nejprve se příslušní činitelé snaží žádaný předmět sehnat ve Lhase; když se to nepodaří, pošle se posel se zvláštním pasem do Indie. Celou cestu nese červený praporek, jehož objevení působí stejně jako siréna hasičů. Každý hned ví, že posel cestuje s nejvyšším posláním, že velmi spěchá a že je ho třeba podporovat. Ve všech tasamech karavanní cesty dostává nejrychlejšího koně, který je po ruce, a každý, kdo je na radě, musí ustoupit, i kdyby už čekal sebeděle.

Často se dokonce vysílá napřed běžec, který upozorňuje nejbližšího pönpa na poslův příchod.

Tito dva poslové -, říká se jim adungové -, jakmile nasednou na koně, jsou nepřetržitě v sedle. Jejich denní průměr činí sto dvacet kilometrů, vůbec nedbají na četné vysoké průsmyky, které musí překonávat pěšky. Neexistuje pro ně žádný odpočinek, smějí pouze trochu podřimovat za jízdy. Žádný karavanseraj jim neposkytne nocleh; kromě toho je opasek jejich pláště opatřen velkou vládní pečeti, takže jej nemohou rozepnout. Adungové jsou velice pyšní na své výkony. Všude nacházejí uznání, každý pönpo je bezplatně živí a podaruje navíc penězi.

I v mém případě stačil pokyn a hned byl džíp k dispozici. Bohužel nebylo jednoduché dostat vozidlo do vnitřní zahrady. Brána žluté zdi byla o několik centimetrů užší. Avšak mladý vladař si uměl pomoci -, přikázal prostě vchod rozšířit. Byl to odvážný důkaz prosazení vůle. Jeho okolí jistě mělo velké obavy, aby se nic neměnilo ze starého pořádku, dokud není plnoletý. Zející díra ve žluté zdi byla také vzápětí nahrazena novými vraty. Každý se snažil honem zahladit všechny stopy, aby se zabránilo zbytečnému pozdvižení. Předností tohoto chlapce bylo, že dovedl své záměry uskutečnit, avšak přitom stále dbal na to, aby se nedotkl citů svého okolí.

Džíp tedy dostal svůj vlastní domek a osvědčil se často jako zachránce v nouzi, když starý motor začal stávkovat. Šofér třináctého dalajlámy mi pomohl při elektrických instalacích a brzy běželo všechno jako na drátku. Snažil jsem se zahladit všechny stopy stavební činnosti v zahradě. Tam, kde došlo k nezbytným zásahům do terénu, jsem vybudoval nové záhony a cesty. Přitom jsem samozřejmě využil příležitosti důkladně prozkoumat tuto jinak přísně uzavřenou zahradu. Neměl jsem tehdy ještě tušení, že zde v budoucnosti budu častým hostem.

Mezitím nastalo jaro a Norbulingka se zaskvěla v celém svém půvabu. Broskvoně a hrušně právě rozkvetly, mezi záhony se procházeli pyšní duhová pávi a na slunci se vyjímalý stovky vzácných rostlin v květináčích.

Uprostřed umělého jezírka ležel malý ostrov, na kterém stál chrámek, do něhož bylo možné vstoupit po mostě. V jednom rohu zahrady byla vybudována malá zoologická zahrada. Většina klecí však byla prázdná, žilo v nich jen několik rysů a divokých koček. Dříve zde měli i levharty a medvědy, ti však ve stíněném prostředí brzy pošli. Dalajláma dostával stále darem různá zvířata, zejména poraněná; v Diamantové zahradě našla bezpečný útulek.

Kromě chrámů byly mezi stromy roztroušeny ještě různé malé domky. Každý měl svůj zvláštní úkol: do jednoho se uchyloval mladý vladař k meditacím, druhý byl zařízen pro čtení a další zase sloužil jako učebna pro dalajlámu a shromaždiště pro mnichy. Uprostřed zahrady se tyčila největší budova o více poschodích; byl to napůl chrám, napůl byt Jeho Svatosti. I zde však byla malá okna a název palác byl pro tuto prostou stavbu přinejmenším přehnaný. Přívětivější než Potálu -, podobající se vězení -, ji činila zeleň stromů.

Avšak i zahrada byla ponurá. Stromy léta rostly bez zásahu lidské ruky a vytvářely tu opravdové houštiny. Nikdo se nepokusil je prořezat. Zahradníci si stěžovali, že všechna jejich péče o květiny a ovocné stromy přijde nazmar, protože se jim ve stínu nedaří. Bylo by mě těšilo vnést jednou do této džungle systém, zahradu nově přebudovat. I když se o ni staralo mnoho zahradníků, chyběl jim styl. Podařilo se mi přesvědčit vrchního komorníka, že je třeba některé stromy porazit, a sám jsem dohlížel na práci dřevorubců. Zahradníci, kteří obývali malý domek za žlutou zdí, měli pro tyto úpravy malé pochopení. Zabývali se většinou pěstováním květin v kořenáčích; denně je vynášeli na slunce a večer zase pečlivě schovávali pod střechu.

Z vnitřní zahrady vedly dveře rovnou do stájí, v nichž stála oblíbená dalajlámova zvířata a krotký kjang, kterého dostal darem. Koně zde žili v "rozmínavém" klidu; pečovalo o ně mnoho sluhů, tloustli a tučněli, protože je jejich pán prakticky nepoužíval.

Učitelé a osobní sluhové -, komorník a dalajlámův číšník -, bydleli za žlutou zdí ve velké Norbulingce. Tam stály pohodlné obytné bloky, na tibetské poměry mimořádně čisté. Přebývala v nich také pětisetčlenná vladařova tělesná stráž.

Třináctý dalajláma se osobně staral o blaho svých vojáků. Dostali od něho uniformy podle evropského vzoru, dohlížel na jejich cvičení ve zvlášť postaveném pavilonu. Nápadné bylo, že vojáci nosili dokonce i evropské účesy, což jsem v Tibetu nikdy neviděl. Třináctý dalajláma našel zřejmě během svého pobytu v Indii zálibení v britské armádě a organizoval svou tělesnou stráž podle jejího vzoru. Důstojníci bydleli v pěkných malých

bungalovech mezi záhony. Služba důstojnictva i mužstva byla lehká: sestávala převážně ze strážních povinností a slavnostních pochodů při přehlídkách a ceremoniálech.

S pracemi na promítacím sále jsem byl hotov dávno předtím, než dalajláma přesídlil do Letního paláce. Najde v promítání zalíbení? Mohl jsem počítat s tím, že Lozang Samtän, který se jistě prvního představení zúčastní, mi o tom bude vyprávět. Dalajláma si zavolá na obsluhu aparátů pravděpodobně promítače z úřadu indického zástupce. Indové při svých společenských večerech předváděli občas hostům anglické a indické filmy. Již tehdy jsem si všiml, s jakým dětinským nadšením sledovali Tibeťané tyto filmy, zejména ty, které vyprávěly o dalekých zemích. Jednou jsem byl svědkem, jak byli celí u vytržení, když viděli, jak Pygmejové staví most z lián; nadšení dosahovalo vrcholu při kreslených trikových filmech Walta Disneye.

Jak bude reagovat na filmové představení mladý dalajláma? ..

Byl krásný, již docela teplý jarní den, když byly zahájeny přípravy k procesí. Již za časného jitra bylo všechno na nohou. Jedni jako obvykle kropili prašnou cestu do Norbulingky vodou z hliněných džbánů, jiní odstraňovali kameny za linii naznačenou vápnem, která zadržovala duchy; podle přesvědčení Tibeťanů tyto čáry zabraňují duchům překročit cestu. Potom začaly proudit z města takové davy lidí, že jsem se strchoval, zda najdu v té tlačenici vhodné místo k filmování.

Jako obyčejně mi přitom poskytl neocenitelné služby můj sluha. Již jeho vzhled obra poďobaného od neštovic naháněl respekt.

Věrně mi celý čas tahal kamery a razil cestu v davu; nejenže svým zjevem budil strach, ale v jedné opravdu nebezpečné situaci prokázal i svou odvahu.

Stává se, že levharti zabloudí někdy až do městských zahrad.

Protože se tyto šelmy nesmějí zabíjet, pokoušejí se lovci vlákat je do pastí různými triky. Jednou se dostal levhart až do Diamantové zahrady. Štván ze všech stran, poraněn výstřelem do nohy a zahnán do kouta, svehpě napadal každého, kdo se přiblížil na dosah. Můj sluha, tehdy ještě voják tělesné stráže, se na zvíře vrhl holýma rukama a držel je tak dlouho, dokud nepřispěchali lovci s pytle. Levhart se samozřejmě bránil a způsobil mému sluhovi četná zranění. Zajaté zvíře žilo několik dní v dalajlámově zoologické zahradě a pak pošlo.

Když mě dalajláma míjel se slavnostním průvodem a všiml si, že filmuji, opět se na mě z nosítek usmál. V duchu se již asi těšil na svůj malý biograf. Nikoho jiného by tato myšlenka nenapadla, nebylo to však naprosto přirozené u čtrnáctiletého chlapce? Pouhý pohled na pokornou

tvář sluhy mi stačil, abych si uvědomil, že pro všechny ostatní není osamělým chlapcem, ale vladařem.

Zatímco procesí šlo svou pomalou cestou, protlačil jsem se zástupy až k hlavnímu vchodu do Diamantové zahrady. Chtěl jsem zachytit zajímavý obraz slavnostního vstupu dalajlámy a snad natočit i některé typické scény. Stáli tam již sluhové celého úřednictva, aby se ujali koní svých pánů. Do Norbulingky není dovoleno jet na koni, zvířata se musí nechat před bránou, kde sluhové slavnostně vyzdobené oře drží tak dlouho, dokud ceremoniál neskončí a panstvo se nevrátí. Tento přepestrý obraz s lesknoucími se postroji a výrazně zbarvenými sedlovými příkrývkami, k tomu čerstvě natřením kamenní lvi u hlavního vchodu -, to byly ideální motivy pro několik pěkných filmových záběrů.

Když průvod zmizel v zahradě, davy se rozdělily do jednotlivých skupinek a za radostného zpěvu se vracely do města. I já se chtěl vrátit, ale můj kůň tu již nestál. Kdykoli jsem se přiblížil k Norbulgince, přispěchali ke zvířeti sluhové, protože spatřili koně se žlutým postrojem. Přestože jsem byl velkým přítelem zvířat a o svěřeného koně jsem zvlášť pečoval, stejně ho sami ošetřovali a krmili. Musel jsem si ho pak vždy znovu nechávat přivádět z dalajlámovy stáje. Koně, osli a muli se zde většinou krmí hrachem; oves tu roste jen jako plevel. Kočovníci dávají zvířatům dokonce sušené maso pro posílení a jako obzvláštní pochoutku před velkou námahou je krmí campou smíchanou s máslem a lupínky čaje.

Štolbové dalajlámovy stáje jsou zvláštní kastou. Znají je v celém městě a mají z nich strach. Však také dovedou svého postavení notně zneužívat: kamkoli přijdou, vyžadují velkolepé pohoštění, které povětšinou končí pitkou. Lidé s nimi jednájí obezřetně, a přijímají je dokonce i v nejvznešenějších domech, protože dějiny Tibetu znají mnoho případů, kdy sluha dalajlámův oblíbenec, dosáhl přes noc bohatství a moci. Posledním příkladem byl zahradnický pomocník Künphel-la, s nímž jsem náhodou rok bydlel ve stejném domě.

Künphel-la přišel do Norbulingky za třináctého dalajlámy jako dítě. Jeho Svatost si ho všimla proto, že si vzal příliš k srdci malou nehodu. Jednou mu vypadl z ruky květináč a rozbil se a chlapec si kvůli tomu chtěl vzít život. Jen s námahou ho mniši zadrželi a příhodu oznámili dalajlámovi. Ten byl dojat a dal si chlapce zavolat. Dobrotivě mu domluvil a přeložil ho na lepší práci, ale od té doby již neztratil chlapce z očí. V Künphel-lovi se neklamal: chlapec byl chytrý a bystrý, a brzy se stal nepostradatelným dalajlámovým pomocníkem při uskutečňování reformních plánů. Vystupoval stále víc do popředí, až pozvolna vytlačil dřívějšího oblíbence Ccharonga. Do smrti svého pána byl kromě něho nejmnocnějším mužem v

Tibetu, ačkoli neměl nikdy žádný úřad ani titul. Jednou z předností chytrého vladaře bylo umění obklopit se správnými lidmi.

Když třináctý dalajláma zemřel, nařklo Národní shromáždění oblíbence Künphel-lu, že není zcela bez viny na předčasném skonu svého pána. Künphel-lova prostá odpověď se neminula účinkem: "Jsem poslední," řekl, "kdo by mohl být z takového činu podezírán. Když už nevěříte tomu, že jsem svého pána miloval, je přece mimo vší pochybnost, že pro mne dalajlámova smrt znamená konec kariéry." Byl mu zabaven majetek a vláda ho vykázala z Lhasy.

Künphel-la žil dlouho osaměle v zapadlé vesničce v jižní provincii Kongpo; když už nesnesl nečinnost, odešel do Indie. Teprve za mého pobytu ve Lhasě ho regent omilostnil. Velmi jsem si ho vážil. Často jsem jen litoval, že neprosadil všechny své pokrokové myšlenky; založil například před dvaceti lety mincovní úřad a zmodernizoval armádu...

Kapitola 69.

POPRVÉ TVÁŘÍ V TVÁŘ KUNDÜNOVI.

Přemýšlel jsem o těchto věcech a pomalu jsem se vracel do města. Byl jsem již blízko domova, když mě dohonil jeden z vojáků tělesné stráže: hledají prý mě po celém městě, mám ihned přijít do Letní zahrady. Ze všeho nejdřív mě napadlo, že biograf nefunguje, protože myšlenka, že by mě dal k sobě zavolat -, proti všem konvencím -, ještě nedospělý dalajláma, se mi zdála absurdní. Okamžitě jsem se tedy obrátil a brzy jsem dojel do Norbulingky, kde byl již pokoj a klid. U brány ve žluté zdi čekalo několik mnichů, kteří, jakmile mě spatřili, začali horlivě kývat, abych si pospíšil. I když jsem častokrát procházel těmito vraty, tentokrát jsem měl zvláštní pocit.

Vtom mi již přicházel v ústřety Lozang Samtän. Něco mi pošeptal a vtiskl mi do ruky bílou stuhu; teď už nebylo pochyb: jeho bratr mě chce vidět. Zamířil jsem neprodleně k promítacímu sálu, ale ještě než jsem vstoupil, otevřely se zevnitř dveře a stál jsem před Jeho Svatostí. Přes své překvapení jsem se hluboce uklonil a předal mu stuhu. Vzal ji sám do levé ruky a pravicí mi impulzivním gestem žehnal. Spíš než ceremoniální kladení ruky to bylo prudké vyjádření pocitů chlapce, který konečně prosadil své.

V promítacím prostoru čekali se skloněnými hlavami tři opati, vladařovi osobní důvěrníci. Všechny tři jsem dobře znal a neuniklo mi jak ledově dnes odpověděli na můj pozdrav. Můj vpád do jejich domény jim pochopitelně nebyl po chuti, nikdy by se však neodvážili otevřené opozice proti dalajlámovým přáním.

O to srdečnější byl Živý buddha. Jeho tvář zářila, zasypával mě jednou otázkou za druhou. Připadal mi jako člověk, který léta dumal o rozličných problémech a teď, když konečně mohl s někým mluvit, chtěl znát odpověď hned na všechny najednou.

Nedopřál mi ani čas na rozmyšlenou, hned mě zatlačil k promítacímu aparátu, abych prý založil film, který už dávno chtěl vidět; byl to dokumentární snímek o japonské kapitulaci. Opaty poslal do hlediště, kde měli zastupovat publikum.

Zřejmě jsem se asi motal kolem projektoru neobratně, dalajlámovi se to zdálo asi příliš pomalé, protože mě náhle netrpělivě odstrčil stranou, sám uchopil film do ruky a pak se ukázalo, že byl mnohem zkušenější než já. Vyprávěl mi, že se celou zimu v Potále zaměstnával aparáty a jeden

projektor už také rozebral a opět složil dohromady. Tehdy jsem si všiml, že nerad bere věci jako dané, ale chce přijít všemu sám na kloub. Později to vedlo k tomu, že jsem jako mnohý dobrý otec, který hodlá se ctí obstat před svým mladým synem, strávil mnoho večerů nad přípravou polozapomenutých nebo nových témat. Nelitoval jsem žádné námahy, každou otázku jsem bral vážně a svědomitě ji studoval.

Bylo mi jasné, že moje odpovědi budou dalajlámovi základem představ o západním světě.

Již při tomto prvním setkání mě překvapilo jeho nadání pro technické věci. Rozebrat projektor a dát jej opět dohromady bez jakéhokoli návodu -, anglické prospekty číst neuměl -, byl pro čtrnáctiletého chlapce mistrovský výkon. Nyní, když film běžel, měl radost, že zařízení funguje, a nemohl si mou práci vynachválit.

Zatímco jsme společně seděli v promítací kabině a sledovali představení otvory ve stěně, naplňovalo Jeho Svatost nadšením všechno, co viděl a slyšel. Občas spontánně uchopil mou ruku a vzrušeně ji tiskl -, stejně jako by to udělal jiný vnímavý mladík.

Ačkoli byl poprvé v životě sám s bělochem, neznal žádné zábrany a choval se úplně bez ostychu. Když zakládal nový film, vtiskl mi do ruky mikrofon a nutil mě, abych do něj něco řekl. Současně se díval otvorem ve stěně do hlediště osvětleného elektrickým světlem, kde seděli jeho učitelé na kobercích. Viděl jsem na něm, jak rád by spatřil důstojné opaty, až náhle zazní z reproduktoru hlas. Byli to přece jen jeho učitelé, před nimiž měl přirozený respekt, i když byl jejich pánem. Nechtěl jsem mu pokazit radost a vyzval jsem přítomné obecenstvo, aby setrvalo na místě, protože příští film bude předvádět senzace z Tibetu.

Chlapec se srdečně rozesmál nad překvapenými tvářemi mnichů, které můj veselý, málo uctivý tón šokoval. Tak nevázaná slova ještě v přítomnosti Jeho Svatosti nikdy neznala a on sám vychutnával situaci se zářícíma očima.

Přenechal mi promítání mnou natočeného filmu ze Lhasy a sám obsluhoval desku s vypínači. Byl jsem neméně zvědavý než on. Tento film byl mým prvním kameramanským pokusem; mohl jsem však být docela spokojený. Nedostatky, které by objevil odborník, nehrály roli. Byly to snímky z "malé" novoroční slavnosti a sami zkostnatělí opati zapomněli na svou důstojnost, když se poznali na třpytivém plátně. Nejvíce smíchu sklídl záběr detailu tváře jednoho ministra, který si během ceremoniálu trochu zdříml. Byl to smích dobrosrdečný, i opati častokrát zápasili při zdoluhavých scénách se spánkem. Přesto se mezi aristokracií brzy rozkřiklo, že dalajláma byl svědkem slabé chvíle svého ministra. Kdekoli

jsem se později objevil s kamerou, hned se všichni stavěli do póz.

Největší radost z biografu měl pochopitelně sám dalajláma. Jeho jindy tak pomalé pohyby najednou mladicky oživly a každý obrázek nadšeně komentoval. Potom jsem ho poprosil, aby předvedl jeden z filmů, které natočil. Docela skromně odvětil, že se po tom, co bylo doposud předvedeno, neodvažuje promítnout své břídliské začátky. Přesto se mi podařilo ho přemluvit, protože jsem byl zvědavý, jaké motivy ho nejvíce lákají. Neměl však příliš na vybranou. Začal dlouhým panoramatickým záběrem Lhasy ze střechy Potály; krajina však přelétla po plátně příliš rychle. Pak přišlo několik podexponovaných obrázků šlechticů na koni a karavan procházejících Zolem, které snímal teleobjektivem. Detailní portrét kuchaře ukázal, že se také rád dívá na osoby.

Byl to první dalajlámův filmový pokus; natočil jej bez pokynů a návodu z prospektu. Když se znovu rozsvítilo, požádal mě, abych oznámil konec představení mikrofonem. Pak otevřel dveře do hlediště, naznačil opatům, že je už nepotřebuje, a propustil je pokynem ruky. Znovu jsem se přesvědčil, že není žádnou loutkou, nýbrž že vždy jedná podle své vlastní vyhraněné vůle...

Kapitola 70.

HENRIGU, TY MÁŠ CHLUPY JAKO OPICE!.

Když jsme osaměli, uklidili jsme společně filmy a přikryli promítací aparaturu žlutými pokrývkami. Potom jsme se posadili do hlediště, kam otevřeným oknem dopadalo slunce na nádherný koberec. Naštěstí jsem už měl velký cvik v sedění se zkříženými nohama, protože v dalajlámově okolí nebyly žádné židle ani podušky. Zpočátku jsem se zdráhal posadit se. Věděl jsem, že ani ministři nesmějí sedět v přítomnosti svého vladaře. Kromě toho tu nebyl žádný trůn, který by alespoň zdůraznil společenský rozdíl. Chlapec mě však popadl za rukáv a stáhl mě k sobě na zem, takže jsem už dál nemohl váhat.

Vyprávěl, že už dlouho plánoval naše setkání, protože věděl, že jednou tento krok musí učinit, aby se dozvěděl něco o světě.

Počítal s tím, že se proti tomu regent postaví, byl však rozhodnut trvat na svém a měl již dokonce připraveno, co mu na zákaz odpoví. Vedle svých náboženských znalostí si rozhodně chtěl osvojit také jiné vědomosti; k tomu jsem se mu zdál být velmi vhodnou osobou. Věděl o tom, že jsem absolvoval učitelské zkoušky, pravděpodobně to na něho udělalo také trochu dojem.

Vyptával se mě, kolik je mi let, a byl velmi udivený, že je mi teprve třicet sedm. Jako mnoho Tibeťanů považoval i on mé světlé vlasy za příznak stárí. Pln dětské zvědavosti studoval mé rysy a škádlil mě pro můj velký nos. V našich poměrech je docela normální, avšak mezi malými mongolskými nosíky vzbudil už víckrát údiv. Nakonec objevil na hřbetu ruky chloupky a s tváří rozšířenou úsměvem prohlásil: "Henrigu, ty máš chlupy jako opice!" Mě hned napadla vhodná odpověď, protože jsem znal legendu, podle níž odvozují Tibeťané svůj rod ze setkání boha milosti Čänräzga s ženským ďáblem. Čänräzg na sebe vzal podobu opičáka a s ďáblicí se spáril. Protože je dalajláma převtělením tohoto bódhisattvy, nemělo přirovnání v sobě nic urážlivého.

Podobnými humornými poznámkami dostal náš rozhovor docela nenucený ráz, takže jsme oba brzy ztratili poslední ostych.

Já jsem teď mohl nechat na sebe působit jeho zevnějšek. Jen jsem se utvrdil ve svém dobrém dojmu, který jsem si utvořil již při prvním letmém setkání. Dalajlámova pleť byla mnohem světlejší, než mají průměrní Tibeťané, měla ještě bělejší odstín než tváře lhaské aristokracie. Jeho výmluvné, neznatelně zešíklé oči mě hned upoutaly: překypovaly

životem, neměly nic z číhavého pohledu mnohých Mongolů. Chlapcovy tváře žhnuly horlivostí a při sezení se neustále vrtěl. Uši mu trochu odstávaly od hlavy, což je jeden ze znaků, které doprovázejí převtělení Buddhy, jak jsem se později dozvěděl. Jeho vlasy byly o poznání delší než je obvyklé, zřejmě ho měly ve studené Potále trochu hřát. Na svůj věk byl vysoký a jistě dosáhne velikosti svých rodičů, kteří oba měli nápadnou postavu. Při neustálém studiu si věčným seděním s předkloněnou horní částí těla bohužel navykl špatné držení.

Měl krásné, ušlechtilé dlouhé prsty, většinou je měl v klidu. Všiml jsem si, že jeho zrak často udiveně sledoval moje ruce, když jsem doprovázel svá slova gesty; i mé poměrně zdrženlivé pohyby mu byly nápadné. Tibeťan totiž nezná gestikulaci; v tom se vlastně zračí příslovečný klid Asijců.

Dalajláma měl na sobě červený mnišský šat, který Buddha předepsal. Zevnějškem se nijak nelišil od ostatních mnišských hodnostářů.

Čas nám uběhl jako voda. Jako by náhle padly přehradý a chlapec musel najednou vyříkat všechno, co měl na srdci. Byl jsem překvapený, kolik nesusvislých znalostí si osvojil z knih a časopisů. Jenom o druhé světové válce vlastnil sedmisvazkové anglické dílo, v němž si dal přeložit do tibetštiny popisky k obrázkům. Uměl rozeznat jednotlivé typy letadel, aut i tanků a jména jako Churchill, Eisenhower nebo Molotov pro něj byla běžná, Protože však se neměl koho ptát, chyběly mu často souvislosti.

Nyní byl šťastný, když mohl konečně někomu předložit všechny otázky, které ho léta trápily.

Byly asi tři hodiny odpoledne, když vstoupil solpön khänpo, opat, jenž měl na starosti tělesné blaho Jeho Svatosti, a připomněl, že je čas k jídlu. Vstal jsem a chtěl se rozloučit; chlapec mě však hned stáhl nazpět a odkázal opata na později. Pak nesměle vytáhl sešit, na jehož obálce byly různé kresby, a žádal mě, abych se podíval na jeho písemná cvičení. S údivem jsem zíral, že si tam chlapec vypsál velká písmena latinské abecedy.

Nezabýval se tedy jenom namáhavým náboženským studiem, ve svých volných chvílích montoval v Potále nejmodernější přístroje západní techniky a z vlastní iniciativy se začal učit dokonce i cizí jazyky! Nutil mě, abychom hned začali s angličtinou. Výslovnost si poznamenával typickým drobným tibetským písmem.

Uplynula jistě další hodina, když se solpön khänpo znovu objevil ve dveřích. Opět důrazně prosil, abychom nezanedbávali jídlo. V ruce nesl podnos s koláči, bílými žemlemi a ovčím sýrem, který mi nabízel. Když jsem odmítl, vytáhl bílý ubrousek a všechno zabalil, abych si pokrmy mohl vzít s sebou.

Avšak dalajláma ještě nehodlal rozhovor přerušit. Lichotivým hlasem

prosil svého číšníka, aby měl ještě chvíli strpení. Ten se mile na svého svěřence podíval, vzdychl a opustil nás. Měl jsem dojem, že se skutečně stará o chlapce jako otec. Bělovlasý stařec zastával stejný úřad už u třináctého dalajlámy a zůstal-li dál ve službě, již to bylo znamení spolehlivosti a věrnosti, neboť úředníci jen zřídka kdy zůstávají na svých místech, když se mění páni.

Dalajláma mi navrhl, abych příští den navštívil jeho rodinu, která přes léto bydlí v Norbulingce, a počkal tam, až pro mě po skončení svých povinností pošle. Na rozloučenou mi srdečně potřásl rukou. Bylo to gesto, které pravděpodobně viděl v časopisech; chtěl mi jím projevít své přátelství.

Když jsem procházel prázdnou zahradou a zapadla za mnou závořa velké brány, nemohl jsem pochopit, že jsem právě pět hodin hovořil s Jeho Svatostí, buddhistickým vladařem země.

Zahradník za mnou zavřel a strážce, které se mezitím několikrát vyměnily, mi překvapeně vzdávaly hold.

Pomalu jsem jel nazpět do Lhasy. Kdybych neměl v ruce uzlík s koláči, považoval bych to všechno za sen. Který z mých přátel by mi věřil, kdybych mu vyprávěl, že jsem právě strávil několik hodin mezi čtyřma očima s hlavou tibetské buddhistické církve; pro pošetilce by měli jen soucitný úsměv...

Kapitola 71.

DALAJLÁMOVÝM PŘÍTELEM A UČITELEM.

Měl jsem velkou radost z perspektivy, která se tu přede mnou nyní otvírala. Předávat vědomosti a znalosti z našeho světa mladému inteligentnímu chlapci, vládci země tak velké jako Německo, Francie a Španělsko dohromady, se mi skutečně zdálo být cenným posláním.

Ještě téhož dne jsem si vyhledal časopisy, které přinášely podrobnosti o konstrukci tryskových stíhaček, protože jsem byl dnes několikrát uveden do rozpaků při tomto tématu; musel jsem slíbit, že příště všechno pomocí obrázků vysvětlím. Později jsem si pro naše schůzky chystal vždy materiál předem, protože jsem chtěl vnést trochu systému do chlapcovy neuhasitelné touhy po vědomostech.

Můj plán často ztroskotal na otázkách, které zabíhaly do stále nových oborů, a mně nezbylo nic jiného než odpovídat a vysvětlovat, co mi síly stačily. Abych například mohl mluvit o atomové bombě, musel jsem vyložit prvky, a to mělo zase za následek poučení o kovech. Pro mnoho těchto věcí nemá tibetština slova, musel jsem zacházet do detailů a brzy se na mne sypaly otázky jako lavina.

Touto činností pro mě začal ve Lhase nový úsek života. Můj pobyt v Tibetu dostal svůj smysl, nespokojenost a pocity, že nejsem dostatečně využitý, ustoupily. Nevzdal jsem se svých starých povinností a sbíral jsem dál zprávy a kreslil mapy. Dny však teď byly pro mě krátké a často jsem pracoval dlouho do noci.

Zábavy a koníčky musely ustoupit do pozadí, protože jsem musel být stále připravený, že si mě dalajláma k sobě zavolá. Na návštěvy k přátelům jsem už nepřicházel ráno, jak bývalo zvykem, nýbrž pozdě odpoledne. Nijak mi to však nevadilo, byl jsem rád, že jsem našel náplň svého pobytu.

Hodiny strávené s mým vysoko postaveným žákem byly pro mě stejně poučné jako pro něho. Naučil jsem se od něho mnoho z historie Tibetu a Buddhova učení. Jeho přehled v těchto oborech byl nesmírný. Často jsme vedli rozhovory o náboženství; dalajláma byl pevně přesvědčen o tom, že se mu podaří mě obrátit na buddhismus. Vyprávěl mi, že se právě zabývá knihami, které pojednávají o prastarém učení o způsobech oddělení těla od ducha. Dějiny Tibetu znají mnoho svatých, kterým se podařilo, že jejich duch působil sta kilometrů daleko, zatímco jejich tělo bylo pohrouženo do meditací. Mladý dalajláma byl přesvědčen, že také dokáže silou své víry a za pomoci předepsaných rituálů působit i na velmi vzdálená místa,

například v Samjä. Až toto učení ovládne, chtěl mě do Samjä poslat, aby mě mohl ze Lhasy dirigovat. Vzpomínám si, že jsem mu na to s úsměvem odpověděl: "Dobrá, kundüne, jestli to dokážeš, stanu se buddhistou!",.

Kapitola 72.

TIBET OHROŽEN.

K tomuto pokusu bohužel již nikdy nedošlo. Hned na počátku našeho přátelství ležel stín vývoje politických událostí. Vysílač v Pekingu opětovně vysílal sliby osvobození Tibetu a Čankajšek se svou vládou uprchl na Tchaj-wan. Národní shromáždění ve Lhasě konalo jedno zasedání za druhým; bylo rozhodnuto povolát nové pluky do zbraně. V Žolu se cvičilo a pořádaly se přehlídky, dalajláma posvěcoval nové prapory, které se předávaly armádě.

Angličan Fox měl mnoho práce. Neustále zaučoval nové radiotelegrafisty, protože každá jednotka dostávala nejméně jednu vysílačku.

Tibetské Národní shromáždění, nástroj všech důležitých rozhodnutí, se skládá z padesáti světských a duchovních úředníků.

V předsednictvu jsou vždy čtyři opati z klášterů Däpung, Sera a Gandán, k nim se řadí ještě čtyři finanční sekretáři svěštří a čtyři mnišští úředníci. Členové Národního shromáždění -, svěštří i církevní -, pocházejí z různých úřadů, není však mezi nimi žádný vládní ministr. Ústava stanoví, že vláda zasedá ve stejnou dobu v přilehlé místnosti a že jí musí být předložena všechna rozhodnutí; nemá však právo veta. Poslední slovo ve všech otázkách má dalajláma; dokud ještě není plnoletý, rozhoduje místo něho regent. O návrhu, který přijde shora, se samozřejmě nikdo neodvážá diskutovat. Největší vliv v Národním shromáždění mají vladařovi oblíbenci.

Ještě před několika lety bývalo každoročně kromě "malého" svoláváno také "velké" Národní shromáždění. Tvořili je všichni úředníci, zástupci řemeslníků, krejčích, kameníků, truhlářů apod.

Toto shromáždění téměř pěti set lidí bylo nakonec zrušeno, protože nemělo prakticky jiný význam, než že potvrdzovalo literu zákona. Regent v podstatě vykonával moc diktátora.

V těžkých dobách, které nyní nastaly, se hodnostáři často dotazovali na radu státního věštce. Jeho předpovědi byly pochmurné, nijak nepřispívaly k tomu, aby se v zemi pozdvihla nálada. "Mocný nepřítel ze severu ohrozí svatou zemi," říkal a pokračoval: "Náboženství je v nebezpečí." Přestože obřad byl přísně tajný, pronikly věštcovy výroky mezi lidi a kolovaly šepem od úst k ústům. Tak jako pokaždé v době krizí bzučelo město pověstmi jako včelí úl. Nepřítelova síla se často přeháněla až do

pohádkových rozměrů. Vykladači měli zlaté časy, protože byl nejistý nejen osud celé země, ale i každý jednotlivec se bál o svůj kousek soukromého blaha. Bohové se spoléhali na osud a každý jev vysvětlovali jako dobré znamení. Obzvlášť prozíraví již začali převážet své poklady na jih nebo na odlehlé statky. Národ však neztrácel naději, pevně věřil v pomoc bohů a byl přesvědčen, že nějaký zázrak zachrání zemi před válkou.

Mladý dalajláma hleděl vstříc vážné situaci bez nenávisti a zaujatosti. Ovšem stále ještě doufal v mírový vývoj událostí. Při svých návštěvách jsem si všiml, jak živě se příští vladař zajímá o politické otázky.

Scházeli jsme se i nadále sami v hledišti malého kina. Z malíckostí jsem často usoudil, jak se na můj příchod těšil. Mnohokrát mi radostně vyšel naproti do zahrady a podával mi ruku na pozdrav. Přes všechnu jeho srdečnost, i když mě nazýval svým přítelem, jsem nikdy neztratil náležitý respekt a jednal s ním jako s budoucím vladařem Tibetu a svým nadřízeným. Pověřil mě, abych ho vyučoval angličtině, zeměpisu a matematice; kromě toho jsem musel obsluhovat jeho biograf a informovat ho o světových událostech. Sám si usmyslil, že mi zvýší plat, i když k tomu ještě nemohl dát příkaz; stačilo jen, aby projevil přání.

Stále znovu a znovu jsem žasl nad jeho rychlou chápavostí, vytrvalostí a pílí. Když jsem mu například dal za domácí úkol přeložit deset vět, dobrovolně jich přeložil dvojnásobek. Jazykům se učil velmi lehce -, tuhle schopnost má mnoho Tibeťanů.

Není zvláštností, když šlechtic nebo obchodník hovoří kromě své mateřštiny ještě mongolsky, čínsky, nepálsky a hindsky. Je omylem myslet si, že tyto jazyky mají mnoho společného. Jen jeden příklad: tibetská abeceda nezná hlásku " F ", proto její výslovnost v angličtině činila mému urozenému žákovi největší potíže. Bylo zábavné ho poslouchat. Protože ani moje angličtina nebyla perfektní, pomáhali jsme si přenosným rozhlasovým přijímačem a denně jsme naslouchali zprávám, které hlasatel předříkával pomalu, aby je bylo možné zapisovat.

Zjistil jsem, že v jednom úřadě leží v zapečetěných bednách učebnice angličtiny. Stačil jen pokyn a již téhož dne jsme je měli v ruce a zařídili si v hledišti malou knihovnu. Dalajláma byl z tohoto nálezu celý rozradostněný, protože ve Lhasě skutečně představoval malý poklad. Když jsem viděl chlapcovu touhu po vědění a jeho horlivost, často jsem zahanbeně vzpomínal na své vlastní mládí.

Také v pozůstalosti třináctého dalajlámy byl velký počet anglických knih a map. Podle jejich stavu jsem poznal, že byly sotva používány. Tento Osvícený vladař si osvojil své vědomosti během cest po Číně a Indii, trvajících léta. Za vědomosti o západním světě vděčil svému příteli siru

Charlesi Bellovi. Jméno tohoto Angličana mi bylo známé, již v zajateckém táboře jsem četl jeho knihy. Byl rozhodným zastáncem tibetské nezávislosti. Poznal dalajlámu jako politický spojovací důstojník pro Sikkim, Tibet a Bhútán při jeho útěku do Indie; tehdy také vzniklo mezi oběma zralými muži těsné přátelství, které trvalo mnoho let. Sir Charles Bell byl asi prvním bělochem, který vstoupil do přímého osobního kontaktu s dalajlámou.

Můj mladý žák, který ještě nemohl podnikat žádné cesty, se velmi zajímal o daleký svět. Zeměpis, obor mé učitelské aprobace, se stal jeho oblíbeným předmětem. Nakreslil jsem mu obrovské nástěnné mapy celého světa, a zvláště mapy Asie a Tibetu.

Pomocí glóbu jsem mu pak na příkladech vysvětlil, proč je za naším časem rozhlas v New Yorku opožděn o jedenáct hodin.

Brzy byl všude doma: Kavkaz se stal pro něj stejně důvěrně známým pojmem jako Himálaj. Zvlášť pyšný byl na to, že nejvyšší hora světa leží v jeho zemi, a stejně jako mnoho Tibetanů žasl, když slyšel, že na světě existuje jen málo zemí, které svými rozměry překonávají jeho říši...

Kapitola 73.

ZEMĚTŘESENÍ A JINÁ ZLÁ ZNAMENÍ.

Naše pokojné učební hodiny byly toho léta přerušovány různými znepokojivými událostmi.

Špatná znamení se kupila: narodila se znetvořená zvířata, hlavice kamenných sloupů při úpatí Potály se jednoho rána zřítily.

Nadarmo vysílala vláda na postižená místa mnichy, aby modlitbami usmířili zlé duchy. A když jednoho zářijového dne za pěkného počasí začala kapat voda z jedné dračí hlavy chrliče na svatyni, nastalo ve Lhasě pozdvižení.

Dne 15. srpna uvedlo "svaté město" do stavu zděšení silné zemětřesení. Opět další zlověstné znamení! Všichni ještě měli v paměti hrůzu z komety: v uplynulém roce zářil celé dny a noci na nebi pruh. Velmi staří lidé se pamatovali, že po objevení poslední komety vypukla válka s Čínou. Věděl jsem o kometě předem z rozhlasu, protože ji letci viděli již předtím nad Austrálií.

Když se vynořila nad Lhasou, vydali jsme se v jejím světle s přítelem Wangdülou na noční procházku, abychom se pokochali fantastickým divadlem.

Zemětřesení přišlo zcela nečekaně. Domy ve Lhasě se náhle zachvěly a bylo slyšet asi čtyřicet temných vzdálených detonací; zřejmě je vydávaly pukající skalní vrstvy. Na východě země se na bezmračném nebi objevila obrovská ohnivá záře. Menší otřesy trvaly celý den. Indické rozhlasové stanice oznamovaly, že došlo k velkým změnám v zemské kůře v provincii Ásám, která hraničí s Tibetem. Na jiná místa byla přenesena celá údolí a horstva; Brahmaputra byla přehrazena zřícením skal a zával způsobil nesmírné záplavy.

Teprve o několik týdnů později jsme se ve Lhasě dozvěděli, že největší katastrofa postihla Tibet. Ohnisko zemětřesení bylo zřejmě v jižní části země. Ničivé otřesy pohřbily stovky mnichů a jeptišek ve skalních kláštorech; často nezůstal nikdo naživu, aby mohl o neštěstí podat zprávu nejbližšímu pönpovi. Hrady se uprostřed rozpoltily a zbyly z nich jen ruiny. Lidi jako by uchvátila tajemná ruka, náhle mizeli v zejících hlubinách země.

Pro všechny tyto přírodní úkazy bylo jistě možné najít logická vysvětlení. Avšak kdyby někdo zbavil Tibeťany pověřivosti, bylo by to, jako by jim vzal něco ze života. Stejně silné jako strach ze zlých znamení

jsou síla a důvěra vyvolané příznivou předzvěstí.

Dalajláma byl o všech osudových jevech přesně informován.

Přestože byl pochopitelně stejně pověřivý jako každý Tibetan, chtěl znát na tyto věci můj názor. Díky tomu nám nikdy nevyschla látka k hovoru, vždycky jsme měli nedostatek času. Dalajláma se mnou trávil volné hodiny a jen málokdo věděl, že zbývající dobu na zotavení využíval ještě pro další studium. Držel se vždy přesně časového rozvrhu. Jak radostně mě očekával, tak úzkostlivě se vždy díval na hodinky, když stanovená doba končila, protože v jednom pavilonu již čekal učitel náboženství.

Náhodou jsem se dozvěděl, jak přesně sledoval i můj čas. Jeden den, kdy se konalo mnoho obřadů, jsem už nepočítal s tím, že bych ještě mohl být povolán do Norbulingky, a vyšel jsem si s přáteli na procházku na jeden blízký vrchol; přesto jsem se pro jistotu domluvil se svým sluhou, aby mi dal zrcadlem znamení, kdyby mě dalajláma přece jen ještě sháněl. A skutečně: v obvyklou hodinu se zablýskl signál a já pádil co nejrychleji do města; u brodu už na mě čekal sluha s koněm. Přes veškerý spěch jsem přišel o deset minut pozdě. Dalajláma ke mně už z dálky běžel, vzrušeně mě chytil za obě ruce a volal: "Kde jsi byl tak dlouho, Henrigu? Už jsem čekal!" Prosil jsem o prominutí, že jsem ho zneklidnil. Teprve tehdy jsem pochopil, co pro něho naše hodiny znamenají.

Ten den byli v promítací síni přítomni také dalajlámova matka a jeho mladší bratr. Předváděl jsem jim jeden z osmdesáti filmů, které Jeho Svatost vlastnila. Po představení přinesl solpön khänpo zvlášť objemný uzlík s pečivem matce. Bylo velice zajímavé pozorovat pohromadě matku se synem. Věděl jsem, že od okamžiku, kdy se v chlapci rozpozná vtělení, nemají na něj rodiče již žádný nárok a smějí se na něj dívat pouze jako na Živého buddhu. Proto byla matčina návštěva téměř oficiální záležitostí, měla také na sobě slavnostní roucho se všemi šperky. Při rozloučení se sklonila a dalajláma jí položil žehnající ruku na hlavu, čímž byl nejlépe vyjádřen vzájemný poměr. Ani matka nedostala požehnání oběma rukama; to je vyhrazeno pouze mnichům a vysokým úředníkům.

Když jsme osaměli, ukazoval mi dalajláma pyšně svou početní úlohu. Matematiku jsme oba trochu zanedbávali, protože dalajláma dovedl velmi dobře používat abakus, jednoduchou počítací tabulku, která se rozšířila po celém Tibetu; to pro jeho potřeby stačilo. V zacházení s touto pomůckou dosáhli Tibetané velké zručnosti, tak jak tomu bylo kdysi u nás. Závod s touto tabulkou jsem při použití tužky a papíru mnohokrát prohrál. Venkované, kteří nemají abakus k dispozici, počítají s pomocí hliněných střepů, broskvových jader a hrachu, jak se tomu učili ve škole. Při docela

jednoduchých výpočtech použijí růžence, který je vždy po ruce.

Někdy, docela vzácně, se stalo, že jsme byli při svých hodinách vyrušení. Jednou přinesl člen tělesné gardy důležitý dopis.

Obrovský chlapík se třikrát vrhl k zemi, podle etikety se hlasitě nadechl a předal psaní; pak pozpátku opustil místnost a neslyšně zavřel dveře. V těchto chvílích jsem si teprve uvědomil, jak silně jsem porušoval ustálený ceremoniál. Dopis posílal nejmladší dalajlámův bratr, opat kláštera Kumbum v čínské provincii Čching-chaj. Tam již měla moc Čínská lidová republika a Číňané se pokoušeli pomocí Tagccher-rinpočeho ovlivnit Jeho Svatost. Dopis ohlašoval jeho příjezd; protože už byl dlouho na cestě, musel co nejdříve dorazit do Lhasy.

Ještě téhož dne jsem navštívil dalajlámovu rodinu. Matka mi hned vyhubovala: její mateřské lásce neuniklo, jak velmi na mně její syn visí, jak často se díval na hodinky, když jsem dlouho nešel. Vysvětlil jsem jí své zpoždění a přesvědčil jsem ji, že jsem hodinu nezameškal z nedbalosti. Při loučení mě prosila, abych nikdy nezapomínal, jak málo má její syn v životě radostí, které si může sám vybrat.

Bylo asi dobře, že sama jednou na vlastní oči viděla, co pro dalajlámůu naše společné hodiny znamenají. Po několika měsících už věděla celá Lhasa, kam jezdím každé poledne, a dalo se zákonitě čekat, že někteří mniši vysloví pochybnosti o správnosti těchto častých návštěv. Matka pak velmi energicky obhajovala synovo přání.

Když jsem jednou opět procházel branou Žluté zahrady, připadalo mi, že dalajláma, který mě vyhlížel okénkem, má na nose brýle.

Velmi mě to udivilo, protože jsem je nikdy dříve u něho neviděl. Na mou otázku otevřeně přiznal, že měl již nějaký čas potíže se zrakem; proto nosí ke studiu skla, která mu jeho bratr obstaral prostřednictvím úřadu indického zástupce. Pravděpodobně si pokazil oči již jako dítě, když bylo jeho jediným potěšením dívat se hodiny dalekohledem. Nadměrné čtení a studium v tmavé Potále při špatném osvětlení jistě nijak nepřispělo, aby se stav jeho zraku zlepšil.

Ten den měl přes červenou kutnu oblečenu krátkou červenou kazajku, jejíž střih sám navrhl. Byl na ni velmi hrdý, směl ji však nosit pouze ve volném čase. Nejvýznamnější vymožeností kabátce byly totiž kapsy. Tibetský oděv kapsy nezná a dalajláma si všiml v časopisech i u mého saka, jak jsou praktické. Jako každý chlapec toho věku nosil stále při sobě nůž, šroubovák, sladkosti a různé jiné nezbytnosti; měl po ruce také vždycky barvičky a plnicí pera. Byl pravděpodobně prvním dalajlámou, který v těchto věcech našel zálibu.

Velkou radost působila Jeho Svatosti také sbírka hodin. Zčásti

pocházela z pozůstalosti třináctého dalajlámy, avšak své nejmilejší omegy s kalendářem si již koupil za vlastní peníze. Dokud nebyl plnoletý, mohl disponovat pouze těmi částkami, které byly položeny k jeho trůnu jako dary. Později se mu otevřou pokladnice Potály a Diamantové zahrady; jako vládce Tibetu se stane jedním z nejbohatších mužů světa...

Kapitola 74.

PŘEDEJTE MOC DALAJLÁMOVI.

Tehdy se poprvé vynořily na veřejnosti hlasy, které požadovaly předčasné vyhlášení dospělosti dalajlámy. Lidé si přáli mít na trůně raději mladého vládce v suverenitě nedotknutelného než vládu regentské kliky, která se už značně znelíbila a kompromitovala úplatkářstvím; sotva by byla schopna stát se záštitou a vzorem národu, který stál před válkou.

V těchto dnech se událo ve Lhasě něco, co se tu ještě nikdy nestalo. Jednoho jitra byly vylepeny na hlavní ulici vedoucí k Norbulingce plakáty s nápisem: "Předejte moc dalajlámovi!" Jako zdůvodnění následoval výčet obvinění regentových oblíbenců, kterým se předhazovaly závažné přehmaty.

Tyto plakáty se samozřejmě staly při mé příští návštěvě předmětem hovoru s dalajlámou; slyšel již o případu od svého bratra.

Soudilo se, že za věcí stáli mniši ze Sery. Dalajláma nebyl vůbec potěšen tímto vývojem událostí; necítil se ještě zralý pro takový úkol. Věděl, že se musí ještě mnoho učit, a proto nepřikládal nápisům příliš významu. Důležitější bylo pro něj dodržení programu našeho studijního plánu; činilo mu starosti, zda by ve srovnání se stejně starými žáky na Západě obstál, nebo zda by ho tam měli za zaostálého Tibetana. Nemusel jsem nijak lhát a mohl ho ujistit, že je nadprůměrně inteligentní a že by pro něj bylo hračkou dohonit vědomosti ostatních.

Podobné pocity méněcennosti míval nejen dalajláma. Tibetané často v rozhovoru říkali: "Nic neznáme, jsme prostě hloupí." Avšak již to, že to říkali, dokazovalo opak. Byli všechno jiné, jenom ne omezení, zaměřovali jen vzdělání s inteligencí.

Pomocí úřadu indického zástupce se mi podařilo získat pro naše kino opravdové celovečerní hrané filmy; chtěl jsem tím obohatit program a udělat dalajlámovi radost. Jako první jsem promítal historický film Jindřich V. s Laurencem Olivierem. Byl jsem zvědavý na chlapcovu reakci. Na představení povolil přístup i svým opatům.

Když se zhaslo, vklouzli dovnitř dokonce i zahradníci a kuchaři, kteří byli zaměstnáni za žlutou zdí. Publikum dřepělo v hledišti na kobercích, dalajláma a já jsme seděli jako vždy při promítání na schůdkách pod projekčními aparáty. Průběžně jsem mu překládal text a snažil se odpovídat na jeho otázky. Byl jsem rád, že jsem se na to předem připravil, nebylo pro Němce lehké překládat Shakespearovu angličtinu do tibetštiny. Celé

auditorium bylo dost rozpačité při milostných scénách: když jsme film promítali podruhé, tuto část jsem vystříhl.

Dalajláma byl filmem velmi nadšen. Intenzivně se zajímal o život velkých mužů. Jeho touhu po vědění však rozněcovali nejen vladaři, ale také vojevůdci a vynálezci. Stále chtěl slyšet o jejich činech. Dokumentární film o Mahátmovi Gándhím, který se v Tibetu těšil značné úctě, viděl několikrát.

Jeho bratr Lozang Samtän, jediný, který mu mohl dělat společníka, se mu duševně zdaleka nevyrovnal, ačkoli byl starší. Zpočátku trval dalajláma na tom, aby se jeho bratr zúčastnil našeho vyučování. Avšak pro Lozang Samtána byly tyto povinnosti utrpením a stále znovu mě prosil, abych ho u bratra omluvil. Přiznal se, že z našich rozmluv máločemu rozumí a že musí neustále zápasit se spánkem. Zato byl mnohem praktičtější ve vládních záležitostech a účinně podporoval svého bratra již nyní při výkonu veřejných funkcí.

Dalajláma přijímal bratrovy časté omluvy klidně. Divil jsem se tomu, protože mi Lozang Samtän vyprávěl, jakým byl výbušným dítětem. Tuto vlastnost jsem u něho nikdy neviděl, zvažněl a usadil se mnohem dříve, než bývá v jeho věku obvyklé.

Když se ale smál, činil to s dětskou srdečností. Byl vždy naladěný na nevinné žertování. Častokrát se mnou na oko boxoval a tu a tam mě všelijak škádlil. Přitom projevoval ostrý pozorovací talent. Měl jsem například ve zvyku podpírat si bradu při otázkách, na které jsem hned nemohl odpovědět. Když mě zase jednou musel nechat odejít bez odpovědi, žertem mi hrozil: "Ale ať si ráno, Henrigu, zase nepodpíráš hlavu, musíš mi všechno přesně vysvětlit!" Byl přístupný všem západním myšlenkám, nezbyvalo mu však nic jiného, než se chovat podle staletých obyčejů svého úřadu.

Všechny předměty pocházející z dalajlámovy domácnosti byly považovány za obdařené léčivou silou a ochraňující před nemocemi a zlými duchy. Přátelé se ke mně vždy hrnuli na pečivo a ovoce, které jsem přinášel domů z kuchyně Jeho Svatosti. Nikomu z nich jsem nemohl udělat větší radost, než když jsem mu část daroval. Pokrmy ihned snědli; podle jejich mínění neexistuje lepší prevence proti všemu złému. To bylo ještě neškodné.

Méně porozumění jsem však měl pro skutečnost, že Tibeťané v některých zvláštních případech pili moč bódhisattvů jako neselhávající prostředek proti některým neduhům. Sám dalajláma nad tím potřásal hlavou a nerad viděl, když ho o to žádali. Přímo však proti těmto zvykům nevystupoval, i když měl na ně svůj názor. V Indii bylo zcela obvyklé, že

věřící pili na ulicích moč posvátných krav.

Mladý dalajláma pevně věřil, že vyvede svůj národ z temna pověr. Naše diskuse o osvětlení a příštích reformách neměly konce. Měli jsme už svůj plán hotový. Z malých neutrálních zemí, které nemají v Asii žádné mocenské zájmy, jsme hodlali pozvat do Tibetu odborníky. S jejich pomocí mělo být nejprve vybudováno školství a zdravotnictví a vychovány pro tyto obory domácí síly. Mému příteli Aufschnaiterovi přitom připadla významná úloha: pro něho jako zemědělského inženýra bylo v Tibetu tolik práce, že by s ní nebyl hotový za celý život. I on sám pro tyto myšlenky zahořel, nepřál si nic jiného než tu pracovat nastálo. Já jsem se chtěl věnovat školství, byl by to skvělý životní program, o jakém se mi při výběru studijního oboru na univerzitě ani nesnilo. Všechno však zahalovala mlha nejisté budoucnosti. To, že vojska Čínské lidové republiky vstoupí do Tibetu, bylo neodvratné. Potom pro nás v této zemi místo nebude...

Kapitola 75.

ČTRNÁCTÉ VTĚLENÍ ČÄNRÄZIGA.

Když se moje vztahy s dalajlámou staly již velmi důvěrnými, zeptal jsem se ho jednou, zda by mi mohl vyprávět, jak bylo objeveno jeho převtělení. Věděl jsem, že se narodil 6. července 1935 nedaleko velkého jezera Köke-núr. K narozeninám jsem mu však blahopřál jediný; osobní data narození nemají v Tibetu význam. Lidé je většinou ani neznají a neoslavují je. Pro národ je naprosto nedůležité, kdy se jejich vladař narodil, protože ztělesňuje pouze opětný návrat na zem boha milosti Čänräziga, jednoho z více než tisíce bódhisattvů, kteří se zřekli nirvány, aby pomáhali lidem.

Čänräzig byl patronem Tibetu. Jeho převtělením byli králové z Bö, jak domorodci nazývají svou zemi. Mongolský vládce Altanchán, který se obrátil na buddhismus, propůjčil převtělelcům Čänräziga titul dalajláma, kterého se dodnes užívá v západním světě. Dnešní dalajláma byl jeho čtrnáctým vtělením. Lid v něm viděl více Živého buddhu než svého panovníka a jeho modlitby nepatřily vladaři, nýbrž patronu země. Pro mladého dalajlámu nebylo lehké uspokojovat nároky, které se na něho kladly. Věděl, že se od něho očekávají božská rozhodnutí, že všechno, co nařídí a učiní, je neomylné a vstoupí to do dějin země. Už nyní se snažil připravit se na svůj odpovědný úkol týdny trvajícími meditacemi a horlivým náboženským studiem. Ještě zdaleka si nebyl tak jist jako třináctý dalajláma. Ccharong mi vyprávěl typický příklad, který ilustroval intelektuální převahu zemřelého vládce: Chtěl vydat nové zákony a narazil přitom na tvrdošíjný odpor svého konzervativního okolí; mniši se odvolávali na rozhodnutí pátého dalajlámy ve stejných otázkách. Načež Jeho Svatost triumfovala: "A kdo byl předešlý pátý dalajláma?" Tu se všichni hodnostáři před ním vrhli na zem. Jeho odpověď jim vzala řeč, protože jako převtělenec nebyl jen třináctým, ale i pátým a všemi dalšími dalajlámami. Při této historce mě napadlo, jaké měl Tibet štěstí, že žádný z jeho vládařů neměl povahu Nerona nebo Ivana Hrozného. Tibeťan byl ovšem nad podobné úvahy povznesen: vtělení boha milosti nemůže být ani jiné než dobré.

Na mou otázku o historii jeho rozpoznání dalajláma nedovedl dát uspokojivou odpověď. On sám byl tehdy ještě malé dítě a jen matně se pamatuje na některé podrobnosti. Když ale viděl, jak mě ta záležitost zajímá, poradil mi, abych se obrátil na šlechtice, který se celého obřadu

zúčastnil.

Jedním z mála žijících očitých svědků byl nynější velitel armády Dzasag Künzangce. Ochotně mi jednou večer vyprávěl onen příběh tajuplného dění: V roce 1933, pár let před smrtí, se třináctý dalajláma zmínil o způsobu svého znovuzrození. Po své smrti byl pohřben v Potále, v tradiční Buddhově poloze -, čelem k jihu. Pak se ale jednoho dne zjistilo, že se mu stočila hlava na východ. Ihned byl povolán na radu státní věstec, ale i mnich v transu odhodil hedvábnou stuhu do směru vycházejícího slunce. Celé dva roky se však neobjevily žádné další náznaky. Tu se vydal regent na pouť k proslulému jezeru Čhökhorgjal; o jeho vodě se vypráví, že každý člověk, který se do ní podívá, uvidí kus budoucnosti. Jezero leží, bohužel, vzdáleno od Lhasy osm denních pochodů, a tak jsem nikdy neměl dost času se tam vypravit, udělat pár obrázků začarované hladiny -, a také se do ní podívat...

Když regent po mnoha modlitbách stanul nad vlnami jezera, spatřil v nich tříposchoďový klášter se zlatými střechami, vedle něhož stála malá čínská venkovská chalupa s pěkně vyřezávanou lomenicí. Naplněn vděčností za boží pokyn vrátil se regent nazpět do Lhasy a hned začaly přípravy k hledání. Celý národ se jich živě zúčastnil, protože se bez svého patrona cítil příliš osiřelý.

U nás je značně rozšířen omyl, že se každé znovuzrození musí odehrát v okamžiku smrti předchozí osoby. To neodpovídá pravé buddhistické víře; může trvat léta, než se bůh opět vrátí na zem od svých nebeských niv a znovu přijme lidskou podobu.

A tak se teprve v roce 1937 vydaly udaným směrem různé průzkumné skupiny, aby pátraly po dítěti s pravým převtělením.

Členy skupin tvořili mniši, ke každému oddílu však patřil také jeden světský úředník. Delegáti nesli s sebou předměty z osobního vlastnictví třináctého dalajlámy a kromě těchto prostých a hodně použitých věcí ještě sadu předmětů zcela nových a krásných.

Skupina, k níž patřil můj informátor a kterou vedl Kencchangrinpoče, přišla až do oblasti Amdo v čínské provincii Čchinghaj. V těchto končinách je hodně klášterů, protože se zde narodil reformátor tibetského buddhismu Congkhapa. Obyvatelstvo je zčásti tibetské a žije pokojně pohromadě s muslimy. Pátrací výprava našla několik chlapců, ale žádný neodpovídal stanoveným požadavkům; pochybovalo se už o úspěchu poslání. Po dlouhém putování, kdy se již chtěli vrátit, dorazili najednou Tibeťané k tříposchoďovému chrámu se zlatou střechou. Před očima jim náhle stála jako zjevení konkrétní představa jejich regenta. Avtom již také padl jejich zrak na venkovskou chalupu s překrásně vyřezávaným štítem.

Plni vzrušení se delegáti rychle převlékli do oděvů svých sluhů, což bývá v těchto případech zvykem. Zamezí se tak nežádoucí pozornosti a snáz se naváže kontakt s lidmi, než kdyby vystupovali jako pönpové. Sluhové v rouše svých pánů byli zavedeni do sváteční jizby a šlechtici maskovaní za sluhu našli místo v kuchyni, kde si hrály rolníkovy děti.

Již v okamžiku, kdy Tibetané vstupovali do domu, byli si jisti, že tu najdou správné dítě, a s napětím čekali na to, co muselo přijít. A skutečně, vzápětí se k nim rozběhl sotva dvouletý chlapec a popadl za oděv lamu, který měl na krku růženec třináctého dalajlámy. Bez ostychu dítě volalo: "Sera lama! Sera lama!" Bylo až zarážející, že chlapec ve sluhovi poznal lamu, a dokonce poznal i to, že přichází z kláštera Sera. I pro mnichy, kteří jsou zvyklí na mysticismus, to bylo neuvěřitelné. Pak chlapec uchopil růženec a tak za něj tahal, až se mu podařilo jej lamovi stáhnout, a sám si ho pověsil na krk.

Šlechtici se museli ovládat, aby se hned nevrhli před dítětem k zemi, protože pro ně již nebylo pochyb: našli převtělence! Rozloučili se a vrátili se za několik dní znovu, tentokrát bez převleku. Začali vyjednávat s rodiči, kteří již jednoho syna dali církvi jako převtělence. Potom čtyři pönpové s chlapcem odešli do místnosti, kde stál oltář. Zamkli dveře a podrobili dítě předepsaným zkouškám. Nejprve mu ukázali čtyři různé růžence, nejobyčejnější mezi nimi byl růženec zemřelého dalajlámy. Chlapec se choval zcela přirozeně a vůbec nebyl plachý. Bez zaváhání zvolil ten pravý a přitom skákal radostí po místnosti. Z několika stejných bubínků vybral ten, kterým zemřelý svolával své sluhy, vzal si opotřebovanou vladařovu hůl a krásné nové s držadlem ze slonové kosti a stříbra nevěnoval ani pohled. Když lamové prozkoumali chlapcovo tělo, našli všechny znaky, potvrzující inkarnaci Čänräziga: trochu větší odstávající uši, znaménka na horní části těla, která naznačovala, že zde vyrůstal druhý pár paží čtyřrukého boha.

V tu chvíli si byli svou věcí jisti. Smluveným kódem telegrafovali přes Čínu a Indii do Lhasy zprávu o svém objevu. Okamžitě obdrželi pokyn zachovat naprostou mlčenlivost, aby důležitou akci nemohly narušit žádné intriky. Čtyři delegáti vykonali slavnostní přísahu před thankou s obrazem Čänräziga a vydali se na další cestu, aby naoko přezkoušeli ještě několik dalších chlapců.

Protože se celý průzkum odehrával na čínském území, museli Tibetané postupovat velmi obezřetně. Rozhodně nesmělo vyjít najevo, že byl nalezen správný dalajláma, jinak by čínská vláda mohla trvat na tom, že s ním do Lhasy pošle doprovod čínských vojáků. Proto se vyslanci obrátili na guvernéra provincie Ma Pufanga s prosbou, že by chtěli chlapce odvézt do

Lhasy, kde má být jedním z několika kandidátů, kteří přicházejí v úvahu pro konečnou volbu. Ma Pu-fang požadoval za vydání hochu 100000 jüanů; Tibeťané mu obnos předali. To ovšem nebylo moudré, protože v tu chvíli Číňané poznali, jak mnoho delegací na chlapci záleží, a žádali dalších 300000 jüanů. Tibeťané poznali svou chybu, složili tentokrát proto jen zálohu, kterou si vypůjčili od muslimských obchodníků, kteří měli doprovázet karavanu. Zbytek měl být vyplacen po příchodu do Lhasy, s čímž byl guvernér srozuměn.

V pozdním létě roku 1939 se delegace čtyř šlechticů se sluhy, obchodníky, dítětem a jeho rodinou vydala konečně na cestu do Tibetu. Trvalo měsíce, než dorazili k jeho hranicím. Tam již karavanu očekával vládní ministr s doprovodem a předal dítěti regentův dopis, který oficiálně potvrzoval jeho volbu. Od tohoto okamžiku byl chlapec poprvé uctíván jako dalajláma. Také rodiče, i když snad tušili, že jejich syn bude vysokým převtělencem, se teprve nyní dozvěděli, že není nikým menším než budoucím vládcem Tibetu. Tím došlo k zásadnímu obratu v jeho životě.

Od onoho dne uděloval malý dalajláma požehnání s takovou samozřejmostí, jako by nikdy nedělal nic jiného. Sám se ještě dnes dobře pamatuje na to, jak vstoupil do Lhasy ve zlatých nosítkách. Nikdy předtím neviděl tolik lidí pohromadě. Na nohou bylo celé město, aby pozdravilo nové ztělesnění Čänräziga, který konečně po mnoha letech opět vešel do opuštěné Potály. Od smrti předešlého dalajlámy uplynulo již šest let; od té doby trvalo téměř dva roky, než bůh opět vzal na sebe lidskou podobu.

V únoru 1940 při velké novoroční slavnosti se konalo velkolepé dalajlámovo nastoupení na trůn. Současně dostal nové přídomek: "Svatý, Něžný, Slavný, Silný v řeči, Vynikající rozum, Absolutní moudrost, Ochránce víry, Oceán." Všichni přítomní s úžasem sledovali chlapcovo důstojné chování, tak neobvyklé v jeho věku, i vážnost, s jakou se účastnil hodiny trvajících obřadů. Také ke sluhům svého předchůdce, kteří o něho pečovali, byl milý a laskavý, jako by je znal odjakživa.

Byl jsem rád, že se mi podařilo získat tento příběh vlastně z první ruky. Během doby se o zázračné události vytvořilo mnoho legend; sám jsem slyšel několik verzí...

Kapitola 76.

PŘÍPRAVY DALAJLÁMOVA ÚTĚKU.

Čím více se přibližoval podzim, tím častěji byly naše společné hodiny přerušovány. Neklid doby zasáhl již i tichý kout Diamantové zahrady. Pod tlakem událostí začali mladého vladaře stále víc zasvěcovat do vládních záležitostí. Národní shromáždění přesídlilo do Norbulingky, aby mohla být důležitá rozhodnutí hned sdělena Jeho Svatosti. A již tehdy překvapoval mladý dalajláma všechno úřednictvo nevšedním rozhledem a bystrými poznámkami.

Nebylo pochyb, že osud státu bude brzy vložen do jeho rukou!

Situace byla stále vážnější. Z Východního Tibetu přicházely zprávy, že se čínské jezdecké pluky a pěchota stahují ke hranicím země. Na východ byly vyslány nové oddíly, i když se vědělo, že jsou příliš slabé, než aby zastavily čínské vojsko. Tibetské pokusy dosáhnout úspěchu diplomatickou cestou byly neúspěšné, delegace uvízly v Indické republice.

Dne 7. října 1950 přestoupila vojska Čínské lidové republiky současně na šesti místech hranice Tibetu; došlo k prvním bojům.

Ve Lhasě se o tom dozvěděli teprve za deset dní. V době, kdy první Tibeťané umírali, probíhaly v hlavním městě slavnosti a čekalo se na zázrak. Když přišlo poselství o tragické události, vláda svolala nejproslulejší věštec země. V Norbulingce docházelo ke dramatickým scénám. Šediví opati a starí ministři úpěnlivě prosili média o pomoc v těžké hodině. V přítomnosti kundüna se starci vrhali s očima plnými slz k nohám věstců předpovídajících budoucnost a zapřísahali je, aby ukázali správnou cestu. Při vyvrcholení transu se náhle vztyčil státní věstec, padl dalajlámovi k nohám a volal: "Učiňte ho vladařem!" Věštby ostatních mnichů měly stejný obsah. Hlas bohů nemohl být oslyšen. Hned se začalo s přípravami k nastolení mladého dalajlámy na trůn.

Mezitím pronikly čínské jednotky stovky kilometrů do nitra země. Někteří šlechtičtí vojevůdci se i se svými oddíly vzdali, jiní bojovali, i když byl jejich odpor proti přesile beznadějný.

Guvernér hlavního města Východního Tibetu poslal do Lhasy depeši s prosbou, aby směl kapitulovat, protože veškerý odpor je marný. Národní shromáždění s tím nesouhlasilo. Guvernér tedy vyhodil do povětří skladiště munice a s anglickým radiotelegrafistou Fordem prchal směrem ke Lhasě. Avšak již po dvou dnech jim jeden oddíl čínského vojska odřízl cestu a oba uprchlíci byli zajati; osud mladého Roberta Forda jsem popisoval již dříve.

Národní shromáždění poslalo žádost k Organizaci spojených národů do New Yorku s prosbou o pomoc proti napadení. Čínská vojska vstoupila do země s odůvodněním, že lidová Čína nemůže trpět imperialistický vliv v Tibetu. Tibetská vláda prohlašovala, že v její zemi nejsou žádné cizí vlivy. Žádost tibetské vlády byla však zamítnuta; Organizace spojených národů vyjádřila pouze naději, že se Čína a Tibet pokojně dohodnou.

Všichni, kdo nechtěli žít pod čínskou vládou, začali balit. Já s Aufschnaiterem jsme věděli, že nadešla chvíle, kdy budeme muset opustit naši druhou vlast. Myšlenka na rozloučení nás skličovala, ale museli jsme odejít, pokud jsme nechtěli být zataženi do politiky. Tibet nám poskytl pohostinství a vytyčil nám mnohé úkoly, které jsme se ze všech sil snažili splnit. Období, kdy jsem vyučoval mladého dalajlámu, bylo nejkrásnější v mém životě.

Nikdy jsme však neměli nic společného s výzbrojí a vedením tibetského vojska, jak tvrdily některé časopisy.

Zlověstné zprávy se kupily. Také dalajláma se začal starat o náš osud. Po dlouhé rozmluvě jsme se dohodli na tom, že si nyní konečně vezmu dovolenou, kterou jsem už dávno plánoval; získám tak volnost pohybu a nezavdám příčinu k pověstem.

Během několika dní se měl dalajláma přestěhovat do zimního paláce a tam by teď stejně nebyl čas k vyučování. Nejprve jsem chtěl cestovat do jižního Tibetu a navštívit Žikace a pak pokračovat dál do Indie.

Vyhlášení plnoletosti dalajlámy bylo v dohledu. Vláda by je byla nejraději uskutečnila hned, bylo však třeba na základě určitých znamení vybrat vhodný den. Současně se začaly vstírat otázky, jak se má mladý vladař dále zachovat. Měl zůstat ve Lhase, nebo by měl uprchnout? Bývalo zvykem, že se obtížná rozhodnutí řídila podle jednání dřívějších převtělců. Proto bylo velmi významné, že třináctý dalajláma před čtyřiceti lety před Číňany uprchl, aby mohl svého vlivu využít ve prospěch země. Tak vážné rozhodnutí si však nemohla vzít vláda na zodpovědnost sama, poslední slovo museli mít bozi.

V dalajlámově a regentově přítomnosti byly uhněteny z campy dvě koule a na malé váze vyváženy tak, aby byly stejně těžké; do nich byly ukryty dvě srolované cedulky s nápisy "ano" a "ne".

Koule byly vloženy do zlatého poháru, který vtiskli do rukou státnímu věštci, který právě upadl do transu. Nádoba v jeho ruce stále více rotovala, až jedna z koulí vypadla na zem. Obsahovala "ano", a tím bylo rozhodnuto: dalajláma opustí zemi.

Svůj odjezd jsem stále oddaloval, protože jsem chtěl nejprve znát kundünovy plány; bylo mi zatěžko ho v této zlé době opustit, avšak on trval

na mém odjezdu. Utěšoval jsem se tím, že se s ním snad ještě jednou na jihu setkám, neboť přípravy k útěku byly v plném proudu. Byly však udržovány v přísné tajnosti, aby se národ neznepokojoval. Přestože se čínská vojska zastavila několik set kilometrů od Lhasy, byly obavy, že by rychlý předvoj mohl znenadání odříznout panovníkovi cestu.

Přes všechna opatření pronikly navenek různé pověsti. Nedalo se utajit, že se odváží soukromý poklad Jeho Svatosti; lidé viděli, jak denně opouštějí město karavany těžce naložených mul, střežených tělesnou stráží. Tehdy ani šlechtici již déle neváhali a začali odvážet do bezpečí své rodiny a cennosti.

Navenek pokračoval život ve Lhasě normálním tempem. Jen podle nedostatku dopravních prostředků bylo znát, co se děje; mnoho lidí si zadržovalo nákladní zvířata pro osobní potřebu.

Na bazaru stouply ceny a trh s použitými věcmi byl přeplněn. Po městě se rozšířily zprávy o hrdinných činech tibetských vojáků, vcelku však byla armáda poražena. Několik jednotek, které se ještě bránily, bude muset brzy před čínským vojskem ustoupit.

V roce 1910 vtrhli Číňané do Lhasy, rabovali a pálili. Strach, že se tyto události budou opakovat, ochromoval "svaté město".

Jinak se ovšem také proslýchalo, že tentokrát jsou čínská vojska disciplinovaná a tolerantní; někteří Tibetané se již vrátili ze zajetí a všude vyprávěli, jak dobře s nimi Číňané zacházeli...

Kapitola 77.

LOUČÍM SE S LHASOU.

V polovině listopadu 1950 jsem opustil tibetskou metropoli. Sám bych se byl ještě stále nerozhodl, kdyby den odjezdu neurčila možnost transportu. Aufschnaiter, který chtěl jet původně se mnou, si to na poslední chvíli rozmyslel, a tak jsem mu alespoň vzal s sebou zavazadla. Hodlal za mnou přijet o několik dní později.

Odchod z domu, který byl tak dlouho mým domovem, a rozloučení s milovanou zahradou a se sluhy, kteří stáli kolem se slzami v očích, bylo těžké. Můj malý pes se ke mně smutně lísal, jako by tušil, že ho nemohu vzít s sebou. Nevydržel by indická vedra; věděl jsem však, že tu bude v dobrých rukou. Vzal jsem s sebou pouze knihy a sbírky, ostatní jsem daroval služebnictvu.

Stále a stále přicházeli přátelé s dárky a odchod mi ještě více ztěžovali. Mou jedinou útěchou bylo, že mnohé z nich brzy uvidím, až se připojí k dalajlámovu doprovodu opouštějícímu Lhasu. Někteří z nich přece jen doufali, že Číňané nepřijdou až do Lhasy a že se tam po dovolené opět vrátím. Tuto naději jsem s nimi bohužel nesdílel; byl jsem přesvědčen, že Lhasu dlouho neuvidím. V duchu jsem se rozloučil se všemi milými místy.

Naposled jsem ještě nasedl na koně a s kamerou jsem vyjel do kraje, abych si pro sebe udělal co nejvíc snímků; měly se stát mou stálou vzpomínkou. Možná že s jejich pomocí získám srdce jiných lidí pro tuto krásnou, podivuhodnou zemi.

Když jsem nastupoval do malého člunu z jačí kůže, bylo kalné ráno. Plul jsem po Kjičhu až k jejímu soutoku s velkou Cangpo; šestihodinová plavba mi ušetřila dvoudenní jízdu na koni. Má zavazadla cestovala po souši napřed.

Na břehu stáli moji přátelé a služebnictvo; smutně mi mávali.

Rychle jsem ještě několikrát stiskl spoušť fotoaparátu, pak proud uchopil člun a brzy mi břeh s mávajícími postavami zmizel z očí. Kolem krku mi viselo mnoho bílých stuh -, dárky na rozloučenou, které mají současně přinášet štěstí pro budoucnost.

Seděl jsem v člunu a nemohl odtrhnout zrak od Potály, která ještě dlouho vévodila obzoru. Byl jsem si jist, že tam v tuto chvíli stojí mladý dalajláma a dívá se za mnou dalekohledem...

Ještě téhož dne jsem se sešel se svou karavanou. Skládala se ze čtrnácti nákladních zvířat, přepravujících moje zavazadla, a ze dvou koní pro mne a

sluhu. Věrný Ľima mě doprovázel.

Znovu vedla má cesta nahoru a dolů, přes hory a průsmyky. Po týdnu jsme dorazili do města Gjance, ležícího na velké karavanní cestě do Indie. Před krátkou dobou byl jeden z mých nejlepších přátel jmenován zdejším guvernérem a teď mě očekával plný radosti.

Musel jsem být jeho hostem a zažil jsem zde slavnost, kterou oslavoval celý Tibet: převzetí vládní moci mladým dalajlámou.

Ve Lhasě začaly ceremonie 17. listopadu. Vzhledem k vážné situaci měly trvat jenom tři dny. Spěšní poslové o tom přinesli zprávu do všech měst a vesnic. Na střeších zavlály nové modlitební praporce, na krátký čas národ zapomněl na své starosti a obavy a oslavoval volbu zpěvem, tanci a pitím. Všichni měli důvod k radosti. Ještě nikdy se nespojovalo s nástupem dalajlámovy vlády tolik nadějí jako tentokrát. Mladý vladař byl povznesen nad všechny kliky a intriky a podal všem mnoho důkazů o své jasnozřivosti a rozhodnosti. Vrozený instinkt by mu byl jistě pomohl zvolit správné poradce a prospěcháři by u něho příliš nepořídili.

Věděl jsem však, že je už pozdě. Dalajláma nastupoval svou vládní funkci v době, kdy už osud rozhodl proti němu. Kdyby byl o několik let starší, měl by pod jeho vedením běh věcí jistě jiný vývoj.

Ještě v témže měsíci jsem si zajel z Gjance do druhého největšího tibetského města Žikace, které daleko široko proslavil klášter Tašilhünpo. Tam na mě již toužebně čekali další přátelé, kteří ode mě chtěli slyšet nejnovější zprávy ze Lhasy. Zde se na útěk příliš nepřipravovali, protože klášter byl sídlem pančenlamy...

Kapitola 78.

PANČHENLAMA A DALAJLÁMA.

Pančhenlama byl jako další vysoký převtělenec po generace využíván Číňany jako dalajlámův protivník. Současný pančhenlama byl ještě o tři roky mladší než Jeho Svatost. Byl vychován v Číně a čínská vláda ho prohlašovala za jediného vládce Tibetu.

Podle oficiálního tibetského výkladu mu patřil pouze klášter Tašilhünpo s osazenstvem. Jako převtělení Opagme byl sice v hodnosti živých buddhů výše než Čänräzig, ovšem původně byl jenom učitelem dalajlámy. Z vděčnosti ho pátý dalajláma prohlásil tímto vysokým převtělcem a obdaroval ho bohatým lénem.

Také při vyhledávání posledního převtělence pančhenlamy se dostalo do užší volby několik chlapců. Jedno z dětí bylo objeveno na čínském výsostném území a i tehdy se místní úřady zdráhaly pustit chlapce do Lhasy bez vojenského doprovodu. Všechny intervence tibetské vlády byly marné; Číňané prostě prohlásili chlapce za pravého převtělence a jediného opravdového pančhenlamu.

Tím si zajistili ve hře o Tibet důležitou kartu a byli připraveni využít svého trumfu do všech důsledků. V rozhlasovém vysílání propagovali náboženské i politické nároky, avšak v Tibetu našli jen málo přívrženců; ti pochopitelně patřili ke stoupencům města Žikace a jeho kláštera. Zde viděli v pančhenlamovi svého pána a závislost na Lhasě jim byla proti mysli. Čínskou armádu zde proto očekávali beze strachu. Číňané předpokládali, že tibetský národ bude přijímat požehnání i od něho, protože jako vysoké vtělení Živého buddhy požívá velké úcty. Avšak Tibetané ho nikdy v minulosti za panovníka neuznávali, toto postavení bylo vyhrazeno pouze dalajlámovi jako patronu země. Když ani později Číňané nedosáhli žádoucího úspěchu, vzdali se využívání jeho protiváhy v jednáních se Lhasou. Pančhenlamův okruh vlivu zůstal nadále omezen na klášter Tašilhünpo.

Při své návštěvě jsem si našel čas prohlédnout si i tento klášter. Opět to bylo celé město, ve kterém žily tisíce mnichů. Tajně jsem se pokusil udělat si pár snímků. Zvláště na mě zapůsobila devět poschodí vysoká zlatá socha Buddhy v chrámu, jejíž hlava byla tak obrovská, že se k ní muselo vystupovat po mnoha žebřících.

Město Žikace neleží daleko od kláštera, rozkládá se na břehu velké řeky Cangpo. Trochu připomíná Lhasu, protože se nad ním také vypíná pevnost.

Město má deset tisíc obyvatel a je vyhlášené tím, že tu pracují nejzručnější tibetští řemeslníci. Především se tu zpracovává vlna, kterou přivážejí dlouhé karavany z Čangthangu. Žikace je známo také tkaním koberců, i když ještě proslulejší jsou koberce z Gjance.

Žikace leží ještě výš než Lhasa a jeho klima je podstatně chladnější. Přesto se tu daří nejlepší pšenici v zemi; dalajláma i mnoho šlechticů nakupují zdejší mouku...

Kapitola 79.

DALAJLÁMŮV ÚTĚK.

Po několika dnech jsem se vrátil do Gjance. Tam mě již očekával můj přítel guvernér, vzrušený zprávou, že městem prý bude brzy projíždět dalajláma; dostal rozkaz připravit všechny karavanní stanice a upravit cesty. Tomu lze za války přikládat jen jediný význam -, a pro mě již nebylo pochyb. Nabídl jsem hned guvernérovi, že mu pomohu v přípravách.

Do karavanserajů byly dopraveny velké zásoby hrachu a ječmene jako potrava pro zvířata. Spousty pilných rukou se zaměstnávaly opravou a čištěním cest. Doprovázel jsem guvernéra na inspekčních cestách do vzdálenějších míst. Když jsme se vrátili do Gjance, dozvěděli jsme se, že dalajláma opustil Lhasu 19. listopadu a je již na cestě sem. Jeho matku a sourozence jsme zde zastihli, právě když projížděli; jen Lozang Samtän cestoval s karavanou svého urozeného bratra. Po třech letech jsem opět viděl Tagccher-rinpočeho. Číňané ho poslali s eskortou do Lhasy za jeho bratrem, aby mu předal poselství. Záměr se Číňanům nezdařil, protože Tagccher-rinpoče se vůbec nepokusil svého bratra ovlivnit. Členové eskorty byli zajati a vysílačka, která se u nich nalezla, byla zabavena vládou.

Karavana "svaté rodiny" byla skromná. Ačkoli matka nebyla už nejmladší a měla nárok na nosítka, jela s ostatními na koni po celé dlouhé denní úseky. Ještě než jsme s guvernérem vyrazili naproti dalajlámovi, pokračovala jeho rodina s dětmi i sluhy v cestě na jih.

Jeli jsme s přítelem přibližně tři denní úseky nazpět směrem ke Lhasě. V průsmyku Karo jsme se setkali s předvojem karavany Jeho Svatosti. Viděli jsme odtud dlouhou kolonu, zahalenou do hustého oblaku prachu, jak pomalu vystupuje do sedla. Doprovod mladého vladaře tvořilo přibližně čtyřicet šlechticů a dvě stě vybraných vojáků, vyzbrojených moderními samopaly a několika houfnicemi, kteří zajišťovali bezpečnost. Zástup sluhů a kuchařů se pohyboval vzadu. Všichni byli prodchnuti snahou co nejlépe pečovat o osobní blaho vládce. Průvod uzavíralo asi patnáct set nákladních zvířat, která se jedno po druhém šplhala do kopce.

Uprostřed kolony vlály dva praporce: státní vlajka Tibetu a osobní korouhev čtrnáctého dalajlámy hlásající přítomnost Jeho Svatosti. Když jsem kundüna spatřil, jak pomalu stoupá na svém bělouši do průsmyku, bezděčně mě napadla věštba, kterou jsem slyšel často kolovat Lhasou: třináctý dalajláma podle jednoho proroka bude prý posledním v řadě svých

předchůdců.

Zdálo se, že se předpověď splňuje. Od korunovace uplynuly čtyři týdny, ale mladý dalajláma ani nemohl nastoupit svou vládu. Čínská vojska byla v zemi a útěk z hlavního města znamenal faktický konec vlády.

Když kundün projížděl kolem mě, smekl jsem klobouk a on mi přátelsky pokynul. Na vrcholu průsmyku hořely posvátné ohně na počest mladého vladaře. Avšak silná vichřice doslova rvala modlitební praporky, a tak průvod rychle pokračoval k nejbližší odpočinkové stanici. Tam bylo již všechno připravené včetně teplého jídla. Dalajláma nocoval v blízkém klášteře.

Té noci jsem v myšlenkách dlel u něho. Chlapec bude sedět osaměle jako v Potále v nehostinné místnosti, jeho jedinou společností budou zaprášené sochy bohů. Nebudou ho hřát žádná kamna, okna zalepená papírem budou jen nedostatečně zadržovat vichřici a chlad; pouze několik lampiček bude spoře osvětlovat prostor.

Mladý vladař, který ve svém krátkém životě neviděl nic jiného než Potálu a Diamantovou zahradu, teprve při této smutné příležitosti poznával svou zemi. Jak asi sám touží po útěše a posílení!

Musí však být nad všechno povznesen a neustále udělovat požehnání nesčíslným poutníkům, kteří ze všech světových stran přispěchali, aby od něho načerpali sílu.

Lozang Samtän cestoval v nosítkách těžce nemocný; dostal srdeční záchvat. Zděsil jsem se, když jsem slyšel o léčebné kúře, kterou podstoupil. V den odjezdu ležel v hlubokém bezvědomí a dalajlámův osobní lékař ho probudil k životu tím, že mu vypaloval rány do kůže. Později jsem se od něho dozvěděl o podrobnostech tohoto památného odjezdu ze Lhasy.

Útěk Jeho Svatosti byl udržován v přísné tajnosti. Obyvatelstvo se nemělo zneklidňovat a kromě toho byly obavy, že mniši z některých velkých klášterů by se mohli pokusit zabránit mu v uskutečnění tohoto rozhodnutí. Úředníci, kteří tvořili doprovod karavany, se dozvěděli o odchodu teprve pozdě v noci. Odjezd byl stanoven na druhou hodinu ranní. V Potále se naposled pil čaj s máslem; pak byly šálky znovu naplněny a ponechány stojící. Je to stará pověra, která má zajistit brzký návrat. Celý den se také nemá zametat žádný pokoj, který dotýčný obýval, jinak by to bylo zlé znamení.

Kolona prchajících procházela mlčky nočním městem do Norbulingky. Tam se ještě Jeho Svatost odebrala naposled do známého prostředí ke krátké modlitbě.

Dalajláma byl však na cestě teprve první den a už se zpráva o jeho útěku rozkřikla jako bleskem. Z kláštera Džang mu vyšly naproti tisíce mnichů.

Vrhali se pod kopyta koní a zapřísahali ho, aby je neopouštěl. Doprovod mladého dalajlámy se již obával, že jim mniši zabrání v další cestě. V tomto kritickém okamžiku se však opět projevila silná vladařova osobnost. Několika slovy vysvětlil mnichům, že může pro svou zemi udělat víc, když bude za hranicemi vyjednávat; jakmile to jen bude trochu možné, hned se vrátí. Všichni si ulehčeně vydechli, když mniši s tisícerými přáními dobra rozhazovali po cestě bílé stuhy a mince. Modlili se sice stále ještě za brzký návrat, ale bez odmluvy karavaně uvolnili cestu...

Kapitola 80.

DALAJLÁMA POPRVÉ SPATŘIL SVOU ZEM.

Mezitím se i v Gjance dozvěděli, že tudy bude Jeho Svatost projíždět. Tak jako na celé téměř pět set kilometrů dlouhé cestě, olemovali věřící okraje stezky bílými kamínky, aby zadrželi zlé duchy. Z blízkých klášterů přispěchali mniši a jeptišky. Všichni chtěli vidět svého pána a poklonit se mu. Všechno obyvatelstvo bylo na nohou a hodiny očekávalo příjezd karavany. Indiští vojáci z nedaleké posádky přijeli karavaně naproti, aby vzdali dalajlámovi hold.

Všemi většími místy procházela karavana jako velké procesí.

Dalajláma sestoupil z koně a pokračoval v nosítkách.

Zvykli jsme si vyrazet krátce po půlnoci, abychom se vyhnuli písečným bouřím, které přes den na planině zuřily. Noci byly studené a dalajláma se těsněji zahaloval do hedvábného pláště podšíitého kožešinou a stahoval si obrovskou kožešinovou Čepici přes uši. Zejména při ranním rozbřesku klesala teplota často až na třicet stupňů pod nulou a jízda na koni se i při bezvětří stávala utrpením. Členové karavany, zachumlaní jako mumie, přijížděli k nejbližší stanici většinou při prvních paprscích vycházejícího slunce. Teprve tehdy jsem mohl udělat několik snímků, abych tento pamětihodný útěk mladého vladaře zachytil pro potomky.

Cestou dalajláma často seskakoval z koně, a dříve než se kdo stačil vzpamatovat, pokračoval dlouhým mladistvým krokem pěšky před ostatními. Všichni jezdci pak pochopitelně museli také dolů z koní. Tělnatí šlechtici, kteří v životě nechodili pěšky, pak zůstávali kilometry pozadu. Celé dva dny jsme jeli tou nejhorší chumelenicí a citelně jsme promrzli. Když jsme měli za sebou himálajské průsmyky a začali jsme sestupovat do teplejších zalesněných končin, všichni si ulehčeně oddechli.

Na dalajlámu silně zapůsobily zaledněné štíty mohutného pohoří. Během našich lekcí v Norbulingce jsem mu často vyprávěl o expedicích, které každoročně přicházejí do Himálaje z celého světa. Věděl, že bílým mužům hodně záleží na výstupech na vysoké vrcholy, i když to sám nemohl pochopit. Nikdy se mi v něm nepodařilo vzbudit nadšení pro tibetskou expedici. V každém buddhistovi je příliš zakořeněna víra, že Himálaj je sídlem bohů.

Každé neštěstí, které se stane v horách, považují za trest ochranných duchů, že se člověk odvážil proniknout do boží říše.

Často jsme s Aufschnaiterem litovali tohoto názoru. Tibet by byl

ideálním výchozím bodem pro výstupy na mnoho nejvyšších světových štítů. Strávili jsme spoustu času vymýšlením možností a plánováním túr. S hrstkou dobrých horolezců by nás nic nemohlo zadržet pokusit se o výstupy na sedmitisícovky ležící kolem hlavního města.

I ve dvou jsme mohli podniknout menší túry, ale všechno ztroskotávalo na tom, že nám chyběly prostředky a výzbroj. Na pomoc zvenčí nebylo pomyšlení; na vlastní kůži jsme poznali, jak neradi tady mají cizince. Stále ještě nám připadalo jako zázrak, že nám Tibeťané vůbec povolili žít v zemi, že nás přijali mezi sebe. Byli jsme prvními Evropany, kteří obdrželi od tibetské vlády smlouvu s určením platu. Angličané, kteří se často mnoho let zdržovali v Tibetu, byli vždy ve službách své vlády a žili zde jako na ostrově, ve svém prostředí, přestože požívali u obyvatelstva vysokého uznání a byli hosty šlechtických kruhů. Při návštěvách v britské misi jsem jim často záviděl jejich způsob života s důvěrně známými evropskými obyčeji. Můj dům nemohl mít evropskou atmosféru, protože mi k tomu chybělo všechno zařízení. Poznal jsem, že setrvávání ve vlastním životním stylu, v čemž jsou Angličané mistři, je nejlepší ochranou, aby nepropadli primitivním zvykům cizího národa.

S Aufschnaiterem jsme se snažili vždy hledat zlatou střední cestu. Nechtěli jsme se zcela vzdát zvyků, které nám byly od dětství vštěpovány, ale zároveň jsme se snažili přizpůsobit obyčejům národa, jehož jsme byli hosty. Jenom tak bylo možné dorozumění, pouze tímto způsobem jsme mohli nahlédnout do mentality tohoto jedinečného národa. Naše schopnost přizpůsobení byla tak velká, že mnozí Tibeťané byli pevně přesvědčeni o tom, že jsme ve svém dřívějším životě již jednou žili v jejich zemi; naše jazykové znalosti a přijetí jejich zvyků uváděli jako důkaz našeho znovuzrození. Nesdílel jsem ovšem jejich názor, ale vždycky jsem se při podobných tvrzeních přátelsky usmíval, protože jsem věděl, že jsou míněna jako nejvyšší kompliment.

Dalajláмова karavana sestupovala nyní z výšin Himálaje do jedlových lesů v údolí Čhumbi. Stále znovu jsem se ohlížel na ledovcovou pyramidu Čhomolhari, kterou bylo vidět v dálce ještě celé dny. Naše ztuhlé končetiny se pomalu rozehřívaly ve vlažném vzduchu z nížin. Dalajláma tu poprvé spatřil opravdový les se zurčícími potoky a byl nadšený. A opět i zde často seskakoval z koně a šel pěšky k velké žalosti svého tělnatého doprovodu.

Postupovali jsme kolem osamělých rolnických usedlostí, které mi připomínaly rakouskou domovinu. Jakmile se dalajláma objevil, obyvatelé se pokorně vrhali k zemi nebo se schoulili modlili. Naši cestu lemovaly ohně s posvátným dýmem, takže jsme byli neustále zahaleni kouřem jako hustou mlhou. V jedné malé osadě jsme se museli zastavit, protože si

mnoho lidí vyžádalo požehnání. Z malého balkonu žehnal dalajláma každému jednotlivě; mnozí poddaní měli slzy v očích, když přecházeli kolem.

Šestnáctý den po opuštění hlavního města jsme dorazili k dílčímu cíli našeho útěku, k domu oblastního guvernéra v Čumbi.

Slavnostně a s mnoha ceremoniemi defilovala žlutá nosítka špalírem tisícíhlavého zástupu do nového sídla -, "Nebeského paláce světla a pokoje všehomíra". Byl to nový název pro skromný guvernéřův dům, který se od té chvíle stal palácem. Žádný smrtelník již nikdy nebude smět obývat místnost, v níž dalajláma strávil noc, neboť každý takový prostor se jeho pobytem vysvěcuje na kapli. V budoucnu sem budou proudit věřící s oběťmi a s prosbami o požehnání.

Úředníci byli ubytováni v okolních obcích a snažili se tam žít bez obvyklého komfortu. Většina vojáků musela nazpět do vnitrozemí, protože bylo příliš obtížné opatřit pro ně ubytování a zásobování. Také zvířata musela pryč, neboť se již po několika dnech projevil citelný nedostatek píce. Všechny vstupy do údolí sřežily stráže, přijít nebo odejít bylo možné pouze na zvláštní pas. Z každého úřadu zde byl přítomen alespoň jeden úředník, a tak i zde byly brzy zavedeny úřední hodiny a konala se zasedání vlády. Se Lhasou udržovali spojení kurýři. Dalajláma přivezl s sebou velké pečeti, které propůjčovalo platnost rozhodnutím neúplné vlády. Kurýrní jezdci dosahovali přímo neuvěřitelných rekordů v rychlosti; jeden muž překonal vzdálenost do Lhasy a zpět dokonce za pouhých devět dní. Poslové přinášeli zprávy o postupu čínských vojsk. Prozatím byli jediným spojením se Lhasou a ostatním světem; teprve později přišel Fox se svými přístroji a v těch nejprimitivnějších poměrech sestavil vysílačku.

Ženy šlechticů, které cestovaly s námi, pokračovaly dál do Indie, protože zde byly velmi omezené možnosti ubytování. Mnoho mnichů využilo příležitosti a vykonalo poutní cestu do svatých míst buddhismu v Indické republice nebo Nepálu. Také dalajlámova rodina, až na jeho bratra Lozang Samtāna, pokračovala dál na jih; žila nyní v bungalovu v Kalimpongu. Mnoho Tibetánů spatřilo v Indii poprvé železnici, letadla a auta. Ale po prvním nadšení brzy opět zatoužili po své vlasti, která sice pokulhávala za civilizací, ale poskytovala pevný základ a jistotu jejich existenci...

Kapitola 81.

POSLEDNÍ DNY V TIBETU.

Bydlel jsem v Čhumbi společně s přítelem, vládním úředníkem, jehož jsem byl hostem. Má úloha v této zemi skončila a teď jsem se často nudil. Přesto jsem se nemohl odhodlat rozloučit se s těmito milými lidmi. Připadal jsem si jako divák dramatu, jehož strašlivý konec tuší, rád by jej zadržel, ale jako ochromený bezmocně očekává poslední dějství. Abych ohlušil svůj neklid, denně jsem vycházel do hor a kreslil náčrtý k mapám.

Zabýval jsem se jen jediným úkolem: z malého přenosného rozhlasového přijímače jsem poslouchal zprávy ze všech zemí a předával je pravidelně ministrovi zahraničí.

Číňané v zemi dále nepostupovali. Znovu a znovu vyzývali tibetskou vládu, aby přišla vyjednávat do Pekingu. Dalajláma i vláda nakonec považovali za nejmoudřejší výzvu přijmout a vyslali zplnomocněnou delegaci. Protože byl jakýkoli odpor beznadějný, vytáhla vláda jako hlavní trumf osobu dalajlámy.

Věděla, že Číňanům hodně záleží na tom, aby dalajláma zůstal v zemi. Ze všech vrstev obyvatelstva nepřetržitě přicházely prosebné delegace, které žádaly svého vladaře nazpět. Nad celým Tibetem se vznášel hluboký smutek. Teprve teď jsem doopravdy pochopil, jak silně je národ spjat se svým patronem; s ním jako by se ze země vytratil zdar a požehnání.

Patronu země Čänräzigovi, kterého dalajláma ztělesňoval, nezbylo nakonec nic jiného než souhlasit s návratem do Lhase.

Po dlouhém jednání čínská vláda smlouvu potvrdila. Přenechala dalajlámovi vnitřní správu země a slíbila plně respektovat svobodu náboženství a jeho výkonu. Zato žádala zastupování Tibetu navenek a převzala obranu země.

Protože guvernéřův dům byl postaven v obzvlášť úzké a chladné části údolí, kam nikdy nedopadl sluneční paprsek, přestěhoval se dalajláma do romantického kláštera Dungkhar. Tam žil v ústraní, obklopen mnichy a svými osobními sluhy. Téměř nikdy se mi už nenaskytla příležitost sejít se s ním, jako tomu bývalo ve Lhase. Také můj přítel Lozang Samtän obýval jednu místnost v klášteře; ale toho jsem navštěvoval často. Pak jsme se připojovali k dalajlámovu doprovodu na dlouhých procházkách, kdy navštěvoval okolní kláštery. Jeho rychlá chůze byla brzy vyhlášená, nikdo s ním neudržel krok. Poprvé tu měl příležitost k tělesné činnosti, čímž se mu splnilo staré přání, o kterém jsme mluvili ve Lhase. Také jeho dvořanům

šel zdejší pobyt k duhu.

Aby mu stačili, museli žít střídmeji; mniši se vzdali šňupání, vojáci kouření a pití. I když, panovala velmi často stísněná nálada, nezapomínalo se na náboženské slavnosti, naopak, všichni se snažili, aby byly co nejkrásnější.

Avšak každá slavnost byla jen slabou napodobeninou obvyklého divadla ve Lhasě; chyběly tu prostředky pro patřičný rozmach a pompu. Příjemným přerušením byl příchod několika indických vědců, kteří přinesli mladému vladaři ve zlaté schránce pravou Buddhovu relikvii. Při této příležitosti jsem si udělal poslední a také nejlepší snímky dalajlámy.

Čím déle jsme pobývali v údolí Čhumbi, tím více bledl lesk a sláva aristokratů. Chodilo se tu jen pěšky; koní jsme se museli, až na malé výjimky, vzdát. Šlechtici sice měli stále ještě své sluhy a sami nemuseli ani pohnout prstem, chybělo jim však pohodlí, paláce, zábava a společenské události. Neustále se osnovaly malé intriky, pověsti vznikaly a zase zanikaly. Bylo jasné, že panství aristokracie v zásadě skončilo; nemohla učinit žádné samostatné rozhodnutí, musela se připojit k mínění dalajlámy.

I ona cítila, že v Tibetu nadešel konec feudalismu.

Zůstal jsem v údolí Čhumbi až do března 1951 a pak jsem se rozhodl, že budu pokračovat v cestě do Indie. Týdny mne již naplňoval neklid. Věděl jsem, že do Lhasy se vrátit nemohu, avšak stále ještě jsem byl zaměstnancem tibetské vlády a musel jsem žádat o povolení, pokud bych chtěl odejít. Bylo mi také hned uděleno. Vláda mi vystavila průvodní list, platný šest měsíců, který obsahoval klauzuli žádající indickou vládu, aby mi byla nápomocna při návratu. Trpce jsem se zasmál; věděl jsem, že jí již nikdy nepoužiji. Během šesti měsíců se dalajláma pravděpodobně vrátí do Lhasy, kde ho budou považovat za vtělení Čánráziga, ale nikdy už za vládce samostatného státu.

Dlouho jsem si lámal hlavu, jak bych se měl zachovat. Při střízlivé úvaze zůstávala Indická republika jako jediné východisko.

S Aufschnaiterem jsem byl v písemném spojení; nemohl se prostě odtrhnout od Tibetu. Jednou jsme se krátce setkali v Gjance.

Tehdy mi sdělil, že zůstane v zemi co možná nejdéle a později že přijede za mnou do Indie.

Když jsme se loučili, nikdo z nás nevěděl, že se neuvídíme léta. Vzal jsem jeho zavazadla do Kalimpongu, kde jsem je deponoval. Pak jsem o něm neslyšel celý rok, jako by se po něm země slehla. Vynořovaly se nejdivočejší pověsti, mnoho lidí ho považovalo za mrtvého. Teprve když už jsem byl v Evropě, dozvěděl jsem se, že se Aufschnaiter uchýlil do naší pohádkové osady Kjirongu, kde setrval až do příchodu čínských vojsk; pro

něj bylo rozloučení ještě těžší než pro mne. Byl jsem šťastný, když se tím vysvětlilo jeho zmizení a když od něho přišla zpráva z hlavního města Nepálu.

Peter Aufschnaiter žije stále ještě v zajetí Dálného východu, v oné části světa, které patřila jeho nenasytná objevitelská vášeň.

Jen málo mužů zná Himálaj a "Zakázanou zemi" tak důkladně jako on. Co všechno bude vyprávět, až se po letech vrátí domů!

Kdo prožil třináct let v Asii, dívá se na život jinýma očima...

HEINRICH HARRER, SEDM LET V TIBETU.

Z německého originálu *Sieben Jahre im Tibet*, vydaného nakladatelstvím Ullstein Verlag GmbH ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1966, přeložil Arnošt Černík.

Odborná revize a podklady k mapě doc. PhDr. Josef Kolmaš, DrSc.

Obálka (s použitím fotografie Zdeňka Thomy) a grafická úprava Vladimír Nárožník.

Vydal jako svou tisící dvoustou devadesátou osmou publikaci Ivo Železný, s. r. o., roku 1998.

Odpovědná redaktorka Anna Staňková.

Vytiskl FINIDR spol. s. r. o.

Lipová, Český Těšín.

Vydání druhé (v nakladatelství Ivo Železný první.)

{X} Skenoval a opravil Ladislav Voldán, Praha, únor roku 2002.